23,385/B/1

Société vaudoise
de médecine
FA _ 42
Bibliothèque

DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
EPITOME
PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

AUGUSTISSIMI JMPERATORIS ET TOTIUS RUSSIAE AUTHOCRATORIS CONSIL. STATUS ACTUALI, ET MEDICO, PRAESIDII JNSTRUCT. PUBL. GENERALIS. MEMBRO, ACADEMICAE MEDICO-CCHIRURGICAE PETROPOLIT. RECTORE ET CLINICES PROF. P. O. ACAD. GOETTING. MANTUAN. MOGUNTIN. SOCIET. MEDIC. PARISIENS. VENETOR. HELVET. PATRIOT. MEDIOLAN. PHYSICO-MED. MOSQUENSIS, AC AGRICULT. BRIXIENS. ACAD. ET COLLEG. REG. MATRITENSIS SODALI.

LIBER V.
DE PROFLUVIIS.
PARS II.

MANNHEMII MDCCCVII.

APUD C. F. SCHWAN ET C. G. GOETZ BIBL. AUL.

306883
OM1965
WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Lectoribus.

Provecto et adulto jam operi denuò praefari, tum spatii eidem interpositi, tum temporum conditio jubet. Ac primo quidem cum Bacone Verulamio dicamus: „Non ullam aut vim, „aut insidias hominum judiciis fecimus „aut paramus; verum eos ad res ip„sas, et rerum foedera adducimus; ut „ipsi videant, quid habeant, quid ar„guant, quid addant, atque in com„mune conferant. Nos autem, si qua „in re vel malè credidimus, vel ob„dormivimus, et minùs attendimus, „vel defecimus in via, et inquisitionem „abrupimus; nihilominus iis modis, „res nudas et apertas exhibemus, ut „errores nostri, antequam scientiae „massam altiùs inficiant, notari et se„parari possint; atque etiam ut facilis, „et expedita sit laborum nostrorum „continuatio. Atque hoc modo, inter „empiricam et rationalem facultatem „(quarum morosa et inauspicata di„vortia et repudia, omnia in humana „familia turbavêre) conjugium verum

„et legitimum, in perpetuum, nos fir-
„masse existimamus.“ *)

Si quis porrò vitae nostrae anteactae, et officiorum, in diversis Europae regionibus nobis impositorum, rationes, partim jam alibi **) expositas, aequo animo perpenderit: condonabit is certè, mentem tot aliis laboribus distractam, oppressam, ab opere incepto hucusque deflexisse. Fieri verò aliter haud potuit, quin à tempore, quo prima istius volumina in lucem prodierunt, fata res medica experta sit varia; et quin meliora passim in eâ innotuerint: quorum partem nos ipsi, saltem aliquam, habuimus, discipulis, — quin unquam nostra nobis vindicare contenderimus, commissam: ut igitur horatianum illud praeceptum, quo nonum opus premi in annum jubetur, in re quavis alia, quam poetica, ad ipsius gloriam Scriptoris, minus, quam ad scientiae, quam alios perfectiorem ille docuit, promptius incrementum conferre dicendum sit. Quam nos quondam opi-

*) In Biographia propria.

**) De Statu Scientiar. Praefatio.

nionem de novo medicinae syſtemate, inter ultimum, ac praeſens hujus operis volumen, per omnem ferè Europam expanſo, expoſuimus, *) eam ultrò profitentes, cur nominum a Recentioribus civitate donatorum uſum hic fecerimus, dicendum nihil habemus. Aptiora illa ſunt priſtinis; ſed quod primas et incognitas eheu multorum morborum cauſas haud ſatis attingant, certè non aptiſſima. Pathologiae ſic dictae humorali, — minus quidem ac noſtrae aetatis plerique alii, ſed magis adhuc quam juſtum fuiſſet, quondam adhaeſimus. Etſi verò illam penitùs ex medicina excludendam eſſe nec nunc quidem arbitremur; plures tamen de multiplici humorum acrimonia hypotheſes, utpotè non ſatis firmas, hoc in libro evitandas eſſe cenſuimus. Sic etiam, cum febrium diviſionem aequo ſimpliciorem nos quondam dediſſe eximii quidam Viri edixerint; tantum abeſt ut in eo quidem argumento nos peccaſſe judicemus: ut illas, ſaltem continuas primarias, quotquot exiſtunt, ad genera modo

*) In praefatione ad Joſephi Frank rat. Inſtit. clinici Ticinenſis.

duo, sic ut intermittentes quoque, reduci posse existimemus.

Auditorum quondam nostrorum aliqui, suspensi diu hujus laboris continuationem in semetipsos suscipere voluerunt. Quo jure, et quo demùm successu id praestiterint, alii dijudicent. Jam octo ferè per lustra in amplo artis medicae exercitio diversos inter populos constituti, de hoc tamen argumento tam arduo, — quod juventuti res facilis videtur, nos ipsi magis magisque scribere veremur. Quod interim inchoavimus, hoc, quidquid in eo sit, modo vires et officiorum ratio id praestare concedant, nos ipsi terminabimus, opus.

Coeterùm, si quem hoc in libro scriptionis inaequalitas et incompta dicendi ratio offendat: is, partem illius ferè mediam, undecim retrò ab annis, in Italia, — alteram, in Germania, — ultimam verò, Rossiae, favente bonis literis, in Jmperio, filo sermonis frequenter intercepto, compositam fuisse intelligat.

Dabam Petroburgi, mense novembris A. 1805.

DE
CURANDIS PROFLUVIIS
LIBRI V. PARS II.

CLASSIS QUINTA.

PROFLUVIA.

ORD. III.

PROFLUVIA CRUENTA.

DE MORBIS VASORUM SANGUINEORUM, ET DE PROFLUVIIS CRUENTIS IN GENERE.

§. 560. Profluviorum naturam et causas generales contemplati jam sumus (§§. 464. -469.), nec esset, cur ea, quae *fluxus cruentos*, quos nunc speciatim considerandos adgredimur, concernunt, universali dictione complecti vellemus; sed tanta est purpurei humoris ex ingestis in animalem jam protinus naturam conversi prae aliis nobilitas, ac tantae ex notabili et repentina ejusdem jactura hominem aerumnae exspectant: ut altera hujus maximi in re medica argumenti hic facta commemoratio, tum Transitio.

illorum, quae de *serosis mucosisque profluviis* jam diximus (Lib. V. P. I.) intelligentiam promovere, — tum rerum, quas dicendas assumimus, et quas proxime futuro, *de Retentionibus*, *Libro* referemus, clariorem in omnibus suppeditare imaginem debeat.

Sanguis.

§. 561. Hoc scilicet vitali ac perenni ex fonte, singuli, ex captis lymphaticorum ostiis, rivuli animales ubertim hauriunt — ad hunc, omnes, nec absorbentium genere excepto, ut communem in alveum, festinant, ac advecti liquoris in ipsum cruorem conversionem sollicitant. Hic *cruor* est, qui, omnes inter animalis humores, fibras cordis motrices potentius exstimulat, contractionem hujus visceris, quovis novo sub impulsu, novas, ac facto impulsui aequales, impetrat; et solo vasorum sui luminis imperio plerumque contentus, massae liquidorum totius per vasa minora circulum vel maxime secundat, vasorum libertatem, dimensiones, reciproca commercia, et quae ab istis potissime pendent, secretiones, excretiones sustentat. Nec tamen hujus miri indoles fluidi vel a longe quidem perspici-

tur. Pluribus, ac variis, quos deinde parturit, liquoribus praegnans, modo unam, ac fere similem ubique undam constituit; nec tam diversam, quam creditur, in diversis calidae naturae animalibus (ut *transfusionis* non infelix in multis eventus docuit) indolem manifestat. Sed quaecunque per ostia praecipitet, *commistos* sibi tenuioris naturae humores simul secum rapit, ab istis, subtiliore vasorum systemate detentis, per canalium angustiam aversum, non ipsum in fugam abripitur, suis tamen principiis orbatur, flumen rubicundum. Cum vero mucosi, lymphatici, — vel subtractis tenuioribus, vel pigrius propulsi, humores facile spissescant; sanguis, — vel suis ex alveis, sat multus effuxerit, — vel propriis serosi humores ex vasculis aufugerint, vel, cordis, arteriarum culpa debiliorum, lentius ille decurrat, — nisi *quies*, coagulo amica, accesserit, *tenuitatem*, plerumque majorem ostendit, ac indolem vix non aquosam, in sua quasi principia dissiliens, resolutus ac pallidus, assumit.

Quo major est partis in sanguine *rubrae* ad serum proportio: eo majori cruor securitate suis in canalibus apud *sanos* coerce- Pars rubra.

tur; sed eo potius, perfracto istorum repagulo, mox *primus* praecipitat: dum interim animalis pars liquidi tenuior peculiari systemate servata, ac magis a loco *cruorem* fundente remota, flumine tardiore advehitur, ac fugam lentiorem molitur.

Serosa. Aucta partis *aquosae*, vel per liquida ingesta, resorpta, vel per rubrae jacturam, in sanguine quantitas: ad morbosam cruoris tenuitatem, haec, celeriter perduceret; sed inconstans, ac prona, vaporis, sudoris, urinae sub specie, in fugam illius est indoles; ac ipso hoc menstruo natura ad eliminendas per renes et cutem inutiles, vel et noxias materias utitur.

Mucos et lymph. Pars interim illius, per gluten animale, seu *lymphaticum*, *mucosum*, nutriensque principium, cum parte sanguinis rubra ligatur: quod ipsum principium, dum ob longiorem cibi nutrientis penuriam, vel ob causas morbosas (§§. 8. 92. 466), quantitate, qualitate, a lege sanitatis aberrat; robur fibrarum frangitur, ac sanguis tenuior, sub aucto corporis, partium, per causas quascumque, motu, per vias non suas, morbosas, facilius aufugit. Magnam hoc sanguinis principium, secretionis morbosae vitio,

vel sola stagnatione, mutatum, profluviorum multorum, infarctuum, polyporum, ac pseudomembranarum partem agnoscit.

Sed vel ipsa *cruoris moles* universi, sub statu salutis (casu interim sat raro, et vix sub alia, quam instantis in systemate vasorum debilitatis ex stimuli superabundantia oriundae, conditione, §. 466.) praeter modum augetur; *plethoram* dixerunt. Sub certo nempe corporis, quod alibi jam diximus, sed quod hic ulterius monuisse juvabit, ab hominibus aequali, ad adspectum, sanitate instructis, non aliter, quam ipsis a plantis, eodem solo vegetantibus, vel ex pauco alimento, pars nutriens ab istis, facilius, copiosius, quam ex multo, ab aliis extrahitur. Sunt quorum corpora sicciora, firmiora, abundantiore sub victu, perpetuo macilenta incedant, ac fluidum fere omne, *non in tela cellulosa*, ut alii, crassiore sub habitu, *sed in vasis*, plerumque amplioribus, *circumferant*. In aliis, sub motu corporis licet exigno, ac sub pauco virium dispendio, ventriculus, per longum satis tempus, et cibos uberius expetere, et ingestos celeriter subigere, — hinc nutrientis copiam materiae, quotidiana consum- Moles univ.

tione longe superiorem, vasorum systemati cedenti transmittere observatur, ac nascitur, ad istud, *plenitudo*, cui expeditius movendae, dirigendae, sub corporis imprimis accedente exercitio, cor vires non habet, aut si habeat, ob vasorum repletionem oppressas, suffocatas, exercere non potest. Alii, sub victu consueto lautiore, sanissimi, sed parte corporis conspicua mutilati, majorem robusto ventriculo, quam tot ramis orbatum systema vasorum tam facile suscipiat moveatque, nutrientis materiae copiam elaborant, ac in circulum assumunt.

Vasa. §. 562. Haec igitur (§. 561.) culpâ fluidorum in quibusdam contingunt. Ast, vix longiorem per moram, hanc *solida* violentiam patiuntur; sed stimulo cordi continuo oblato, extensum praeter morem vasorum systema vel potentius in commissum sibi cruorem invehitur, ac, leviori ex causa superaddita, *inflammatoriam* mox febrem (§. 114.) accendit; vel, inducta corporis et ipsius ventriculi inertia, ciborum desiderium, subactio languescunt, et nutrientis in sanguinem materiae affluxus immi-

nuitur, suspenditur, plenitudo corrigitur; vel tenuiorum resorptio humorum praepeditur, ac tumor aquosus, subcutaneus, *anasarca*, aut et *hydrops plethoricus* succedit; vel ad partes spongiosas, laxiores, sanguinei infarctus, vasorumque dilatatio morbosa, et viscerum compressio, sub variis symptomatis sequuntur; vel demum ipse sanguis per vias non proprias, morbosas, prorumpit, et *cruentum* inducitur *profluvium*.

Sed frequentius solo *vasorum* ex vitio, fluidorum in illis copia praeter modum, nunc in toto eorundem systemate, nunc ad partem modo unam, vel alteram, augetur.

Obscura parumque exculta est, sed certe ab illa *haemorrhagiarum* sejungi non debet, morborum, quibus *cor* aeque ac *vasa* subjecta sunt, doctrina; atque dum mota non ita pridem *de cordis nervis* dubitatio, insignem apud *Ticinenses* in rebus anatomicis virum, ut has partis nobilissimae potentias vindicaret, excitavit; *nervorum*, qui *arterias venasque* circumdant, comitantur ac subeunt, — si paucos, eosque notabiles magis ramos, vel illos, qui celebris *Goettingensis* anatomici industriae debentur, excipiamus, adhuc languet historia. Morbi vas.

Scilicet quo tempore a scholis praecipuae morborum origines, *fluidorum* magis culpae adscribi, quam a *solidis* derivari solebant, oportuit minorem vasorum, a fluidi contenti conditione in totum, ut putabant, pendentium dignitatem videri; ac licet variorum, quibus vasa subjecta sunt, vitiorum cognitio Antiquis tribuenda sit; vix tamen alia, quam quae vasa *patiuntur*, — non quae ipsi canales sanguinei *inducunt*, Veteribus perspecta fuerunt.

Irritabilitas.

§. 563. Ipsa certe fibrarum, arterias, non minimas, ambientium compages, quasi unicum, ac licet pergracilem, — protensum tamen ex corde, ac sua longitudine vires supplentem, *tubum musculosum*, vel quasi *cor unicum* ac *ramosum*, per partes animalis fere omnes extensum, constituit. Quodsi clarorum tentamina virorum has fibras, *carnosas* haud esse, aut, ut tales, quocunque sub stimulo surdas mansisse docuerint; sunt quoque alii, quibus non semel experimentum felicius successerit, ac arteria, vel vivo in cane dissecta, mox adeo, ut sanguinem, licet non tenuis diametri, effundere cessaret, se contraxerit; vel sub

ferri attactu, mox satis manifeste responderit; et oportet, potentias vasorum vitales, non *majoris* adeo, — quam, sibi *magis adversi* ad leges stimuli, sub certis modo rerum positionibus, moveri. Ipsa saltem, quae fibras musculares habere nescimus, — *irritabilitatem* conspicuam tamen produnt, ac aperta, stimulata, se contrahunt, *vasa lymphatica*; nec sanguis, si modo elasticos, non vitali et contractili principio instructos canales arteriae offerrent, — celeritate, qua corde expulsus est, post tot obstacula superata, vix non eâdem, aut saltem haud longe minori, rediret. Saepe *dicrotus*, ut vocant, interdum *inaequalis*, *frequentior* in una, — sanus ac lentior in altera arteria, — qui, dissimilis, uno a corde pendere non potest, est pulsus. Sub partis inflammatione locali, licet febre quis careat, ac totius systematis arteriaé, de aucto cordis impetu testimonium haud edant, vibratio vasorum in parte affecta, sanâ est *major*. Similia vel solo sub capitis dolore, sub febre atshenica, nervosa, quae cum humili cordis impulsu incedit, ad arterias carotides, temporales, quin ipsas jugulares ad venas, — vel ad ipsam in abdomine aortam, coeliacam-

que arteriam, sub spasmis, — ut aneurysma non raro hic loci mentiantur, contingunt. Post praegressam in ventriculi, intestinorum incendio, summam arteriae radialis, in filum contractae, duritiem, exortâ his in visceribus lethali gangraena, — saepe plena fit, et ampla, et mollis, — spe medicum inani haud rarò fallens, arteria. In apoplecticis plerisque, arterias, sub cordis motu lentiore, *majores*, ac sanguinis impulsui plus aequo cedentes, — in membro a paralysi correpto, praeter maciem, calorem minorem, pulsum magis languidum, quam sana in parte, persaepe reperimus. In febribus nervosis, seu asthenicis, sub extremo aegrorum languore, arteriae saepe falsam plenitudinem, — ac, ut frequenter observavimus, sanguinem ad latera vasorum molliter diffluentem, manifestant. In moribundis adeo hominibus, arteriae non raro turgescunt, ac fibrarum contractili principio jam vix non omni carentes, sanguinem a corde susceptum, quasi insciae, majori unda transire sinunt. Si, per longos aliquando tractus, *osseam* ad indolem, in senibus maxime, arteriae accedant, nec tamen circuli humorum hos illico beneficio

privent: — id, quod propria illarum contractio, sanguinis ad motum nil faciat, necdum demonstrat; et *cordis* ipsius fibras in osseam ex parte substantiam mutatas, quin sanguinis circulus cessaret, non minùs exempla loquuntur. Gangraenas ex ossea aeque, quam ex nimis dilatata arteria, secutas esse, — et majorem sanguinis partem in arteriarum magnarum, in osseam substantiam conversarum, concavitatibus stagnasse legimus.

Est igitur suum arteriis, — vel a *carne musculari* hoc pendeat, vel a *fibra cellulari*, non omni vitali potentia privata, derivandum sit, *contractile*, — vel ex solis morborum effectibus jam satis elucens, — *principium.*

§. 564. Sed vel una sit ac eadem, vel diversa ab isto (§, 563.) *nervorum potestas;* non minor est *pulpae sentientis* in vasa auctoritas. Pauci quidem, et modo exiles plerumque nervorum trunci arterias venasque majores, — nisi forsitan difficilis cruoris per easdem decursus sit, carotidum, vertebralium exemplo, comitantur; sed copiosi mox surculi illarum ramulos ductusque ex- **Sensibilitas.**

cretorios, hederae in modum, circumdant, ac plenos elegantiae plexus nervosos super illis componunt. Quamvis interim vasa his a filis nervosis, tenaci plerumque membrana firmatis, machanicè constringi, vix admittere queamus; non tamen ob id solum, quod cerebro, medulla spinali, irritatis, destructis, sedato convulsionum impetu, nulla in motu vasorum mutatio subintrare dicatur, inanem hic loci, tam sollicitam, nervorum divisionem esse putamus; et instituta cum animalibus, sub diris cruciatibus ac terrore, qui stimuli levioris actionem tam facile suffocant ac delent, experimenta, non exiguam Observatoribus errandi occasionem dedisse videntur. Nec ex eo, quod in membro paralysi correpto, cum vel sensus, vel motus in hoc omnis ablatus est, arteriarum nihilominus pulsatio haud rarò continuat: nulla erit *nervorum* in istis, qui aliam magisque *remotam* originem agnoscunt, auctoritas. Frequenter certe brachii, a paralysi correpti, arteriam, alterius brachii illâ, longe *debiliorem* observavimus; et exempla sunt, ubi pulsus in parte paralytica non modo *debiliores*, quam in sana, sed et simul *lentiores* fuerunt. Quae sub animi

pathemate fortiore, ad hominis vultum subitaneae mutationes, — quae universo in corpore phoenomena compareant, — quam celeriter ille nunc sanguine suffundi, nunc eodem ad extremum pallorem privari, — quam valide cordis et universi systematis vasorum motus nunc erigi, nunc dejici, ac vix non suspendi videantur, in vulgus sunt nota (§. 466.). Quae tot nervis vinciuntur, modo tenui epidermide contecta, vasa *labiorum*, quam fidè haec medicum in morbis non paucis periculi admoneant, nullus ignorat. Potissima in sanguinis cohibendo profluvio remedia, vix ad vasa pertingunt; sed solo nervorum ventriculi attactu efficaciam exserunt. Aspersa ex improviso humeris, sub narium haemorrhagia, frigida, in multis hanc illico suspendit (§. 594.); et admota genitalibus externis contusa glacies, ruentem ex utero cruorem, modo, ex inducta debilitate haud satis eruendo, non raro coercet. Non vana est apud *credulos*, amuletorum, quae collo, vel carpo, vulgus appendit, — aut verborum magicorum, quae risum prudentibus movent, in sanguinem e vasis fugientem potentia; nec fabulam sapit Veterum de veneno serpentis (hae-

morrhous), cruorem undique ex vasis provocante, traditio. Quam facile *periodicam* profluvia cruenta, — nec illis, quae violentia externa induxit, ubique exceptis, indolem assumant, — quanta cum rerum constantia in foeminis vel sanguine pauciore dotatis, vasa uteri, vel alia, per dies sat fixos, sub lumborum, pelvis, uberumque tensione, dolore, repleantur, — post istos, — etiam cum cruoris excretum nil fuerit, mox placide considant, — febres ipsas, quae typum intermittentis assumunt, hinc inde sub specie *profluvii cruenti* absolvi, Vos certe non latet; — quae singula, et alia, nisi eorum, qui vasis implicantur, *nervorum* actioni maxime tribuenda sint; alteri, quod melius rem explicat, principio tribuere nescimus. Quodsi haec ita constituta sint: oportet sane morbos, quos *irritabilitatis*, *sensibilitatis* (vel si in *unam* has res qualitatem contrahere, ac *incitabilitatem* adpellare magis placuerit) sano a tramite declinatio aliis in partibus inducit, vasorum quoque systemati, nunc omni, nunc certis modo in locis, sub datis conditionibus, adscribi; et affectus spasmodicos, convulsivos, atoniam, paralysin ad vasa non minus, quam alibi lo-

corum, subnasci. Arteriarum venarumque observata *inflammatio*, et quae hanc ipsam comitabantur symptomata, abunde haec docent; ac sola jam pulsuum, sub tenerae aetatis irritabilitate, sensibilitate majoribus, frequentia, mobilitas, — illam, quae in homine adulto, vel sene, occurrit, longissime superans, — quam insignis principii vitalis in sanguinis ductuum systemate auctoritas, in sano non minus, quam aegrotante in homine esse debeat, abunde demonstrat.

§. 565. Sed antequam de istis ulteriùs loquamur, de coeteris, quae morborum ex propria vasorum structura pendentium historiam concernant, hic mentio facieuda est. Mebranae vasor.

Scilicet intermedia fibrillis arteriarum carnosis strictissima tela, — vel et illa, quae has inter et extimam intimamque arteriae, affinem structura, tunicam collocatur, non minus frequentem, — aut laxa nimis, aut nimis stricta, concreta, compressa, aut peregrinis materiis referta, aut incisa, exesa, consumta, — morborum sedem constituit. Sub fortiore aortae phlogosi, cellulosam, quae fibras musculares arteriae utrimque in-

vestit, manifestè tumuisse conspeximus, ac in ipsis pathologicis Museis, tum *Ticinensi*, tum *Vindobonensi*, a nobis magno cum labore erectis, conservatam, crassiorem, Auditoribus ostendimus. Similis quoque tophaceae, aut subosseae materiae, flavi sub specie succi, qui callosus primò, dein osseus fit, inter tunicam carneam intimamque effusae, qua scilicet arterias in duros, squamosos, ac rigentes canales converti jam diximus, sedes est. Memorabile hujus morbi, de puero novenni, cujus et pater et avunculus eodem vasorum vitio laboraverant, exemplum alibi descripsimus; atque *universum* fere arteriarum systema, pluribus in locis, in osseam naturam conversum, Museo *Ticinensi* pathologico commisimus. Steatomatum, abscessulorum in arteriae tela cellulari externa frequenter repertorum, — tumoris hujus membranae, qui cavum arteriae arctabat, — spissitudinis auctae parietum arteriae, sicut a nobis, ita et ab aliis exempla notantur. In subcutaneo hydrope, dum omnis cellulosa ab aquis infarcta est, membrana quoque arterias exteriùs investiens, iisdem non parum repletur; nec dubium est, ecchymoses, macu-

lasque scorbuticas profundas, hanc sedem, cum vario compressionis vasorum effectu, agnoscere. In ipsis scilicet arteriarum, venarum ramis, tot vasculis, quae sanguinem illuc conducunt avehuntque, irriguis, cum phlogosis easdem prehendit; lympha, in cellulas effusa, coeundo, spissitudinem tunicarum adauget: unde propria his vasis elasticitas increscit, ac ab impetu sanguinis, vel quovis alio, facilius hi canales rumpuntur; aut tubercula, abscessuli hinc inde nascuntur: qui profundius aperti, — quod in foemina *Ticinensi*, subitaneam per mortem abrepta, et nuper in juvene *Viennensi*, praeviis modo inter scapulas doloribus, — sub ipso ad alvum deponendam nixu, illico enecto, ex *aortae abscessu*, cordi vicino, factum esse novimus, — sanguinem quamplurimum, lethali cum effectu, ad interna profundunt; aut modo partem arteriae rodentes, ut externae laesiones quoque faciunt, ad *aneurysma* disponunt. Sed saepe phlogosin vasorum, ut aliam quamcunque, per lymphae morbose secretae, solius *transsudationem* absolvi (§. 125.) sat multa nos docent. *Puriformis* haec materia, ad inflammatae arteriae internam superficiem te-

naciter hinc inde haerere a nobis conspecta est; ac nuper in viri pictoris, hydrope febrili ac scorbuto enecti, — pulsu, dum viveret, exili, sed *durissimo* instructi, cadavere, aortam omnem, a corde usque ad suam in crurales arterias bifurcationem, deteximus *inflammatam*, ac non modo multis obsessam maculis albidis ex lympha coacta illinc defixa, — sed et veris *excoriationibus* notatam demonstravimus. Pars maxima illius lymphae, a sanguinis torrente abstergitur, abripitur; sed in cruorem converti, quod coagulum morbosum jam experta sit, non amplius idonea, inflammatoriis tum hypersthenicis, tum asthenicis in morbis, et in aliis, qui phlogosin localem comitantur, per renes, suo tempore, excernitur, ac *albi* in urinis *sedimenti* sub specie, felicem in multis exitum promittit, in aliis, metastasis iniquae, aut lentae, ex chronico incendio, febriculae, ac tabis, sine ulceris praesentia, effectum, discrimine plenum, nobis exhibet. Haec ipsa est polyporum (§. 572.), qui ad latera cavorum cordis, arteriarum, toties, — non certa sola a morte, ut aliqui defendunt, sed in vivente ad multas miserias homine, adhae-

rent, aut cava haec opplent, materia. Sub hujus in vasis non magnis et a phlogosi tumentibus, abundantia, ea ipsa non difficulter superficie interna, vel uno, vel pluribus in locis, concrescunt, et solidam nunc indolem, ac formam ligamenti, — quod vel ipso in trunco aortae descendentis, ac in ramo arteriae coeliacae splenico factum esse constat, — prorsus assumunt; nunc *pseudo-abscessus*, seu materiae puriformis sine ulcere collectiones, interrupta, nodosa, efformant.

Ex his apparet, nec internam arteriae tunicam vitiorum esse prorsus expertem; et quamvis a sanguine per vasa fluente *acriori*, et ut multi contendunt, quasi *caustico*, eandem erodi, consumi, ad hypotheses pertineat; eae ipsae tamen causae, quae omnes arteriae membranas, — haec et solam hanc, primum afficere queunt; et sicut haec ipsa potissimam phlogosis sedem in conspectis a nobis arteriae inflammatae exemplis constituit: ita et *polyporum* (§. 572.) arcta cum hac tunica in multis connexio, morbosi quid huic ipsi contigisse, manifestat. Facta, per causam quamcunque, hujus membranae laesione: facilis est

sanguinis per coeteras arteriae tunicas insinuatio.

Effectus morbosi.

§. 566. Aegritudines hinc non paucae ex vasorum et cordis *principio vitali* (§§. 563. 564.) non minus, quam ex tunicis et lumine canalium vitiatis oriuntur; ac sicut illae praecipua machinae animalis instrumenta pessumdant: ita motus in istis a sanis diversos inducunt, et eosdem nuuc maxime intendunt; nunc vero infringunt, aut protinus suspendunt.

Mot. cord. pervers.

Scilicet *cor* musculus est multiplex, cujus fibrae, non diversim ac aliae hujus generis, a stimulo fortiori aequo magis excitantur, sub minori quam par est, languescunt, et a variis in sanguine movendo obstaculis turbantur. Ubi animi affectus, convulsio febrilis, aut motus corporis violenti, sanguinem copiosum cum impetu per vasa praecipitant, et uberiorem cordi cruoris undam, quam ut istam placide amplecti, et susceptam per angustas pulmonum vias tam facile urgere queat, transmittunt: oportet sane ut major ac simul celerior cordis robusti succedat, extensa per arterias, vibratio. Ubi stimuli hoc viscus moventes

temporis ratione inaequali distribuuntur; cordis motus *inaequalis* sequetur. Si forsitan diuturnior ac fortior, quam par est, hujus actio stimuli in cordis fibras continuat, aut his aequo applicatur frequentius; hujus visceris *palpitatio* et quasi convulsio, seu motus cordis vehementior, abnormis, cum pulsu arteriarum non simul aucto, frequenter sano minore, hinc a sola *vibratione* diversus, locum habebit. Si flumine cruor tam exiguo advehitur, ut hujus musculi vitalis cava implere, distendere non queat; motus cordis *obscurus* et *exilis* aut *tremulus*, — si unda sanguinis nova lentius aut nulla succedit; *lentus* observabitur, aut *intermittet*, aut prorsus suspendetur.

Varia autem ad cordis hos motus morbosos contribuunt, quae vel hoc ipso in viscere, vel in vasis ac partibus vicinis, vel in locis remotis, ob nervos affines consensu majore instructis, quaerenda sunt. Ubi sanguis cordis atriis, ventriculis advectus, vel istorum ob vitia organica, ob fibrarum muscularium sensibilitatem, irritabilitatem aut nimiam, aut justo minorem, ob contractum aneurysma (§. 567.), ob indolem

callosam, aut osseam, ob vulnus, phlogosin, abscessum, ulcus, aut suscipi, aut moderata contractione expelli omnis non potest; — ubi corpus peregrinum, polyposa, fungosa, ossea, calculosa concretio ad contractionem continuo cor stimulat; — ubi valvulae cordis, ob contractam rigiditatem, duritiem, aut fere penitus connivent, aut ad latera reflexae, concretae, aut a corde solutae, vel sanguinis e corde exitum, vel refluentem ex arteriis pulmonali, aorta, cruorem a corde non satis avertunt; — ubi serum, humor puriformis, purulentus, ichorosus, sanguis ipse, pericardio inclusa, tam mole, quam indole perversa, continuò nobilissimam hanc partem lacessunt; — ubi ipsum pericardium cum corde, ob phlogosin praegressam, aut alias ob rationes, concretum, aut crassius ac durum, aut vicinas ad partes morbose adhaerens, vel adeps multus, cordis circa basin collectus, hujus musculi libertatem infringunt; — ubi cruor a dextro ventriculo per substantiam pulmonum, obstaculo quocunque, mechanico, spasmodico, praeclusam, expelli non potest; — ubi magna arteria, vel rami istius majores, aut tunicarum ex vitio arctiores,

aut polypis, tumoribus oppleti, aut exterius compressi, irruenti obicem cruori ponunt, — vel, praeter modum dilatati, vel in osseam substantiam mutati, sanguinem susceptum propellere recusant; — ubi major in partibus remotis, in abdominis praecipue visceribus, a vermibus, saburrali, venenosa materia, vel a spasmis ac flatibus, ventriculo, intestinis detentis, vel a miasmate, contagio, irritatio, cordis nervos in mutuos consensus rapit; — his omnibus in casibus oportet motum sanguinis per cordis cava, et ex istis, per vasa pulmonum et corporis universi, non parum turbari.

Non satis acutè Auctores, in ea, quam *ad vasa* dixerunt, *plethora*, ad solam istorum diametrum et capacitatem, sanguini ferendo minorem, hydraulicis modo legibus innixi, respexerunt. Nec etenim sola vasorum tanti est *elasticitas*, ut cruoris quantitati moderatae, tum quieto, tum exercitato in homine, capiendae sit impar; sed maximum in vasorum *sensibilitate morbosa* est positum rerum momentum: sub qua scilicet, ut in teneris et chloroticis puellis, in juvenibus delicatulis, et literatis in hominibus videre est, cum solitis ex utero, naribus, aut venis ani forsitan profluviis cruen-

tis, tempore exiguo privantur, aut corpore vel animo quidquam commoventur, mox singula *plethorae*, quâ certé non laborant, symptomata, pulsusque duros ac plenos, cum febre, *inflammatoriam* mentiente, manifestant.

Palpitatio cordis.

In tantos vero motus cor ipsum, sub his obstaculis, aut stimulis excitatur: ut ejusdem *palpitatio*, *vibratio*, pectore tam nudo, quam vestibus aut stragulis obtecto, oculis non modo tactuque distingui, sed et plures interdum ad passus, ac ipsis prae foribus, thoracis, quasi a malleo intus percussi, sonus audiri bene queant. A vi cordis hunc in morem convulsi, ac suis in vicinum thoracem vibrationibus continuo arietantis, costae sua ex sede expulsae, aut sternum cum illis in tumorem extrorsum elevatum, aut haec ossea pectoris repagula, ut super incudine metallum, *extenuari*, ac demum diffrangi conspecta sint. Tantas nos quoque in homine, cui omne arteriarum venarumque omne systema inflammatum erat (§. 206.), cordis vibrationes observavimus: ut regio iliaca sinistra eâdem, qua pectus, vehementia in altum, sub quovis cordis ictu exsurgeret, nec tactum aeger

sinistra thoracis ac abdominis parte, sine summo dolore, perferret. In pluribus aegrotis, ex hoc sola cordis arteriarumque vibratione insigni ac prorsus rebelli, vasorum in cordis viciniis phlogosin praedicare, et praesentem in cadaveribus ostendere potuimus; sed longe haec *cordis vibratio* distat a *motu abnormi*, quo viscus hoc *palpitat*, quin simul cum eodem convellantur arteriae.

Arteriarum.

Si, quae dictos in corde motus morbosos producunt, causae, *arterioso* applicentur systemati; hoc ipsum similes ex parte effectus, majoribus in vasis, manifestat. Hinc vigente in parte corporis a corde remota, stimulo locali, arteriae hinc inde, adinstar cordis irritati, vel solae, nunc *vibrant*, *palpitant*, *subsiliunt*, *convelluntur ac tremunt;* nunc inaequales, debiles, obscuros modo ictus, sub cordis motu sat vegeto, edunt; nunc, per magna satis intervalla, intermittunt, aut protinus pulsare cessant, et ignota cordi et sorori arteriae *asphyxia* laborant.

Sunt, quibus, sub bona in coeteris valetudine, inaequalis ac saepe intermittens arteriarum est pulsatio; et quibus accedente

in febribus stimulo insolito, haec in sanguinis motu vitia, ut nos ipsi quoque sumus experti, illico disparent.

Aneurysma. §. 567. Quae vero tam insignem fluidorum molem continuò movent, et tanta per spatia urgent, cor atque arteriae; haec, in humana, tot animi adfectibus exposita, certe magis, quam alia animalium in classe, non raro, et diversis a causis, violentiam patiuntur, parietibus cedunt, et varios in sensus, praeter ordinem sanitatis, dilatata, partem imperii in sanguinem sui, sensim sensimque amittunt: *aneurysma*, morbum, veteribus, ob raram corpora humana secandi occasionem, vix cognitum, dixerunt. Hoc igitur est tumor ab expansa, per sanguinis torrentem, morbosam in molem arteria.

Verum.

A. diversitas. §. 568. Non magna, nobis quidem, ratio subesse videtur, cur *verum* hoc *aneurysma*, (§. 567.) dicentes, alterum, quod magis ad *continui laesiones*, — ac sanguinis ex incisa, exesa, disrupta arteria in telam cellularem vicinam et in spatia musculorum adjacentium effusi ratione, ad *ecchy-*

moses (§. 389.) pertinere videtur, — seu *spurium*, ut speciem, eidem subjunxerint. Quis etenim similem a sanguine *venoso* in cellulas vicinas effuso nascentem tumorem, quin venae diameter sit aucta, *spuriae varicis* nomine dignum judicaverit? A. Species.

Est interim, ubi laesa, per cuspidem lanceolae, brachiali arteria, et sanguinis profluvio, compressionis beneficio, cessante, hac demum, priusquam vulnus arteriae sanatum sit, sublata, aut eodem hoc vulnere, immaturo sub motu brachii, denuo distracto, sanguis de novo stillare incipiat. Nascitur tunc parvus primum, eodem in loco, tumor, qui, ob sanguinem lente in telam vicinam cellularem, a facta compressione jam quodammodo cum laesae ac inflammatae arteriae parietibus externis cohaerentem, effusum, ac in speciem folliculi susceptum, paulatim augetur, colorem cutis conservat, circumscriptus, rotundus est, compressus cedit et pulsat, vel tremit: *cysticum aneurysma*, ac *spurii* varietatem vocarunt. A. Cysticum.

Huc certe pertinet tumor magnus, in viro *Placentino*, post saltum, ad tibiae anteriora, non longe a genu, natus, cum osse A. Folliculosum.

tibiae arcte cohaerens, qui folliculum referebat, ac digito quodammodo cedens, aneurysmatis adinstar, fortiter pulsabat. Hic tumor, crure resecto, ac *Ticinum* docto a viro transmisso, dissectus est; sed nulla in arteriis vicinis laesio se obstulit, ac ipse folliculus cum parvis modo ramulis illarum commercium alebat. Interim sanguis ex cryptis quamplurimis, in sacci crassioris superficiem internam patulis, ad hujus cavum delatus, pulsationem in eodem, sine quavis arteriae tibialis dilatatione, sat longe ab ista remotus, evidentem excitaverat.

A. mistum. Est, ubi expansum jam nimis *verum* aneurysma (§. 567.), vel sponte, vel ob novam violentiam, rumpatur, et sanguis vicina in loca effusus, tumorem, *misti* sub nomine *aneurysmatis* venientem, constituat.

Mistum aliqui *aneurysma* quoque dicunt, et quidem *externum*, ubi tumor a sola membrana cellulosa arteriae *externa*, internis ejusdem duabus membranis diruptis, generatur; — *internum* vero, ubi membrana arteriae *interna*, extensa, inter duas ejusdem membranas *externas*, solutas, urgetur ac morbose distenditur. Sed primum

quod attinet, aliud certe id, quam veri aneurysmatis varietas non est; etsi cum recente hac de materie scriptore non dixerim, in omni vero aneurysmate provecto, semper internam arteriae membranam, ac tunicam musculosam esse ruptas. Ad alterum quod spectat, quam idem hic auctor existere negavit, nimis certe communis venaesectionis incautae, alteriusve laesionis arteriosae effectus est.

Est etiam, ubi vena cum arteria subtus jacente simul feriatur, et — forsitan, ubi, facto in venae inflammatae substantia abscessu, hic ipse ad contiguam arteriam penetraverit, cruorque ex ista, cum impetu ac sibilo in illam ascendens, venae parietes in tumorem, adinstar aneurysmatis communis, sine cutis colore mutato, salientem, mollem, digitisque cedentem, attollat: *aneurysma varicosum* vocarunt. A. Varicosum.

Sed haec singula complicationem magis symptomatum aneurysmatis, quam species hujus mali diversas, vel malum origine ab ipso aneurysmate diversum constituunt.

Nunc vero tum cordis, tum arteriarum aneurysma, ex una modo parte est: ut in illo, vel una, vel altera *auricula*, — *ven-*

triculus aut anterior, aut posterior, capacior sit justo; in istis, ut, vase ab osse vicino, vel aliter magis firmato, pars ejus adversa seu liberior modo turgeat, *saccumque*, nunc simplicem, nunc divisum, — ut a costis per saccum aneurysmaticum ab invicem remotis et hoc ipsum aneurysma quasi duos in saccos dividentibus, factum esse legimus, — efformet; nunc autem cor omne, aut tota arteria in molem sana ampliorem, ac enormis interdum magnitudinis dilatatur; utroque vero in casu, arteria nunc fere rotundum, *circumscriptum*, nunc autem *diffusum* ac longiusculum tumorem producit.

Sic et aliae aneurysmatis differentiae nascuntur ratione *originis*, vel *externae*, — scilicet vel a vulnere extimas per arteriae membranas penetrante, vel a pure, ichore has ipsas exedente, ab osse fracto, luxato, carioso, a distensione, contusione, percussione, distractione, thoracis incurvatione, compressione apud artifices, aut literatos apud homines perpetua, a nixu sub partu difficili, luctatione, gestatione, a cursu, saltu, lapsu, tubarum, fistularum inflatione, clamore, cantu acuto diutius protractis, a vomitu, tussi, sternutatione, ri-

su intentis, a majorum compressione vasorum, ab iis, quibus ſulciuntur exterius arteriarum parietes, subtractis, etc. — vel, cujus interim indoles plerumque ignota est, *interna*, quae nunc omne vasorum systema, nunc modo partem istius, tenere videtur. Non tam rarum est nempe, *aneurysma spontaneum* per omnem arteriarum extensionem paulatim oriri; vel uno per manum chyrurgi ablato, mox alterum, in alia arteria, externa, interna, subnasci: qui morbus vix aliter, quam ex fibrarum muscularium distantiis lateralibus, sanguinis alluentis ab impetu, a nata hic illic *phlogosi*, ac *materiae puriformis*, in coagulum pronae, *interpositione*, praeter modum adauctis, vel interna arteriae membrana his in spatiis, ad exteriora, iu speciem sacci, lumini arteriae contigui, cedente, — vel ex ipsa fibrillarum laxitate, atonia, paralysi, — vel ex continui, excepta vasis interna tunica, per causas internas laesione; interpretandus videtur. Hinc longus excitantium, vini, alcoholis, aromatum, opii, mercurii, aliorumve, quae corporis motum sat valide intendunt, simulque vim fibrae contractilem paullatim consumunt, extin-

guunt; aut occultas arteriarum in systemate phlogoses accendunt, totamque vasorum cellularem, fibris muscularibus intermediam, puriformi materia infarciunt, distendunt, abusus, — animi pathemata hujus generis: ira imprimis ferox, aut repressa, gaudium extremum, amoris incendia diuturna, febris vehemens hypersthenica, vel ipsa inflammatio in praecordiis praegressa, motus sanguinis in parte corporis conspicua, vel ipso in corde, obstacula, ut a polypo, excrescentia, calculo, valvularum tricuspidalium, mitralium, arteriae majoris, pulmonalis in osseam subtantiam conversione, membri conspicui amputatio, aortae imprimis angustatio, pinguedo cordis nimia, — hinc spasmi, dolores violenti, asthmata, dispnoea, quacunque ex causa producta, animi pathemata deprimentia, moeror, terrorque summus, aut rodens invidia, debilitas, aut perversa constructio, dispositio *nativa*, *haereditaria*, aut nimio exercitio inducta nervorum laesio, — hinc denique acre, solidorum nutritioni, cohaesioni infensum, imprimis syphiliticum, potissimas aneurysmatis spontanei causas nobis sistunt.

Cum vero morbosam arteriae dilatatio-

nem aneurysma formare monemus, non igitur, quod interdum ita se habet, membranarum *tenuitas* ubique hoc vitium comitatur; sed saepius crassities istarum, in ipsius expansionis ac temporis ratione, a materia polyposa, tunicae arteriae, quo loco dilatata est, applicita, augetur; interdum sacci hinc inde osseseunt parietes; aut sanguine ac lympha per quietem aliamque rationem coactis, sibique in lamellas superimpositis, tenacibus, obducuntur, densantur, iisque vel solutis, vel ipsi parieti adhaerentibus, plus minus replentur.

Coeterùm, quamvis a viro conspicuo, thalamorum *cordis* dilatationi, *aneurysmatis* nomen, ex eo, quod crustaceae sanguinis concreti lamellae desint, ac symptomata sint alia, negatum sit; nullum tamen hoc de re dubium superesse nunc potest. Hoc vero mali genus, arteriis certe, quam cordi communius, frequentius *auriculas*, quam ventriculos cordis, — atque anteriora magis hujus visceris cava, quam opposita, afficere videtur. Alii, ventriculum *posteriorem*, licet magis robustum, prae altero, — ac auriculam *dextram*, prae sinistra, aneurysmate tentari monuerunt.

Pro utraque assertione, exempla cumulantur: quae singula difficile est sat aequum ad calculum reducere. Sinistri cordis ventriculi et auriculae annexae aneurysmata diuturna, facile ventriculo auriculaeque dextris vim inferunt; ac, vice versa, dextra cordis auricula in aneurysma dilatata, aortam vicinam aliquando sua mole attingendo, eandem compressit, distorsit, sanguinisque ex cordis ventriculo sinistro effluxum haud parum praepedivit. Ex arteriis, si de illis, que laesioni externae subjectae non sint, est quaestio, frequentius *aorta*, imprimis quo loco in *arcum* inflexa, descendere incipit, nec non rami illius majores, aneurysma patiuntur. Arteria *poplitea* frequentius, quam externae aliae arteriae, a vero aneurysmate corripitur. Interim vix ulla, vel quidquam conspicua, habetur, quae aneurysma non subinde contraxerit, arteria; nec aetas, nec sexus conditio, hoc a vitio immunes dicendae sunt; sed ipso adeo in *foetu* non tam rarum est aneurysma ad cordis auriculam reperiri; atque tum ista, tum maxime ventriculus posterior, hinc inde locum ac veluti foramen pellucidum ostendunt: quo fibrae mani-

feste dehiscunt, ac solis membranis, interna et externa, quibus sanguinem contentum coerceant, infirmo nimis, pro vita longiori, repagulo, cohaerent.

§. 569. Aneurysmatis *effectus*, pro partis ab eodem prehensae dignitate, positione, pro causae agentis, et pro aucti voluminis ratione, diversi sunt. Ob summam *cordis* in coetera imperium, summa quoque ex illius aneurysmate, quo vel ad ipsam hujus visceris substantiam, vel *coronarias* ejusdem ad arterias est, vitae incommoda redundant. Aneurism. effectus.

Non omne interim cordis, aut sinuum auricularumque volumen consueto majus, *aneurysmatis* mox nomine est dignum; sed mira est visceris illius quoad habitum externum, magnitudinem, pondus, propriique contextûs firmitatem, varios apud homines diversitas: quin igitur effectus, quos tamen necessariò, in sano non minus, quam aegrotante in homine, haec singula inducunt, satis innotescant. Nunc etenim, non paucis in cadaveribus, cor exile, ponderis exigui, et quasi *tabescens*; — nunc vero amplum, torosum, grave, et utroque in Cor Voluminosum.

casu mox laxae, mox vero firmioris consistentiae, quin aut vitae anteactae, aut morbi, quo istam amiserant, historia, aut corporis totius constitutio diversa, tam insignis uno ac primo simul in viscere, differentiae rationem offerrent, non sine aliquo stupore conspeximus. Est quidem certa, nec satis intellecta, et viscerum aliorum, ut hepatis, splenis, sine morbi evidentis ac proprii apparatu, ac sine vasorum obstructione, in majus consueto augmentum proclivitas; nec semper sine partis contiguae confiniis simulque officiis infractis, illorum extenditur imperium; sed *cordi* certe major coeteras in partes, quam ut aliquid vel addi, vel demi, sine labe totius, queat, concessa est dominatio; et in hac cordis ad arterias, aut istarum ad illud, — et singulorum vasorum ad sanguinem proportione mutata, latent magna temperamentorum non minus, quam certa multorum in morbos de vi nimia vitali testantes, vel contrarios in adfectus, indelebilis dispositio, et aneurysmatum, profluviorumque multorum prima rudimenta. Non sine omni rationis fundamento *cor magnum*, ut virtutis eminentis synonimon ad nos usque pervenit; et si

maxima functionum omnium libertas, mentisque ipsius felicior dispositio, a promto cruoris per organa sensoria decursu, ac singularum perfectione secretionum dependeant; oportet sane quamplurima *cordi vegetiori*, quae aliis principiis tribuuntur, adscribi. Coeterum cordis, volumine ac pondere, quascunque ob causas, aucti, profundior plerumque, deorsum extenso diaphragmate, positio, pulsatio est: quod *cordis prolapsum* dixerunt. Ex parte cordis in *osseam* substantiam conversa, non modo pulsus intermittens, dolorque sub costis sinistris; — sed et *vomitus* assumtorum, ex compresso per cordis partem osseam, diaphragmati impositam, ventriculo, originem sumpserunt.

Hinc arteriarum, quae ex corde proficiscuntur, extensio, capacitas, divisio, libertas, quae viribus istius respondeant, et neque cedant nimis, neque imperent, morbum hoc in systemate organicum, ut vocant, non facile admittent; sed conspicuae mox turbae sublatum in utrisque aequilibrium sequentur, nec aliam originem aneurysmatum cordis in prima hominis aetate frequentia, quam vasorum corpusculi hu-

mani brevitatem, ac nimias, quas cordi opponunt, resistentias, vel congenita in cordis structura vitia agnoscere videtur. Pericardii cum corde concretionem, morbosamque crassitiem, duritiem, positionem cordis iniquam, unde motus hujus visceris praescriptus impeditur, pinguedinem nimiam cordis circa basin collectam, steatoma, vomicas, abscessus, in cavo pectoris, mediastini exorta, thoracis osseae conformationem perversam, subclaviarum axillariumque arteriarum exiguam diametrum, *aortae* aneurysma induxisse, — hujus magnae arteriae angustias, aneurysmata, polypos, palpitationes diuturnas, sanguinis torrentem cohibendo, cor ipsum dilatasse, — quae spiritum cavo pectoris, sub nisu fortiore, includunt, aut cruoris per pulmones contractos, compressos, infarctos, transitum diutiûs impediunt, haec, sinui cordis anteriori et auriculae, vel et cordi universo, violentiam intulisse, complura in fastis medicorum adnotata testantur exempla.

A cord. et aortae effectus.

Cordis verô dilatati haec vitia, prout vel sinum, auriculam, ventriculum anteriorem, vel posteriorem occupaverint, oportet quidem ut distinctos ac proprios cuique

speciei effectus, sub suis initiis, producant; sed fatemur dolenter, vix ullos ex istis, qui satis certa significent, nec saepe ex aliis longe morbis descendant, a medicis intelligi. Interim applicita thoraci, ad anteriora converso, manu, vel aliquis et insuetus hic motus, vel nullus, — palpitatio aliqua, interdum vehementissima, vel nulla, — licet signa aneurysmatis in praecordiis haerentis coetera non desint, sentiuntur. Pulsatio diuturna, insolita, vibransque, respiratio difficilior promtiusque sese manifestans, anxietates majores, — aut *auriculae*, aut *ventriculi sinistri*, aut *cordis* totius, aut *aortae* aneurysma, — motus vero insolitus, vel nullus in praecordiis, vel talis, qui nullam, nisi venarum jugularium pulsationem sive fluctuationem diuturnam, animi deliquia frequentiora, inducit, — *venarum cavarum* in cordis viciniis, aut *auriculae*, aut *ventriculi dextri*, aut *arteriae pulmonalis* dilatationem non raro, aut saltem vitium aliquod, cujus sedes in cavis dextris cordis sit, significant. Tanta verò in cordis, arteriae magnae, vel majorum ex ista ramorum aneurysmate est pulsatio, vibratio tam insignis, ut vel auribus adstantium percipi,

et a spatio longinquo oculis distingui non raro queant; ut claviculam, tam firmis ligamentis cum sterno junctam, ex articulo coegisse, ac sternum coeterasque, vel seorsim vel simul, ut de corde *palpitante* alibi jam diximus (§. 566.), in magni speciem tumoris elevasse, fregisse, sint visae.

Sed alium aneurysmatis, tum cordis, tum alterius majoris arteriae effectum in *ossa* vicina propiûs tetigisse juvabit. Non rarò scilicet haec ipsa, vel vivente aegroto, a contiguo aneurysmate consumi, et conteri, confringi, vel quasi carie destructa, a morte cernuntur. Ossis sterni, ab arcu aortae dilatato, magna ex parte destructi, et cutis superimpositae, cum interitu aegroti celerrimo, disruptae, nos bina in *museo pathologico ticinensi* exempla conservavimus, ac plura ab aliis descripta sunt. Ipsas adeo dorsi vertebras, ad spinalem fere usque medullam, consumtas esse, ex fida observatione habemus: ut male, non pauca aneurysmata ex ossis arteriae vicini carie, quae saepe *effectus* illius modo est, venisse sit dictum. Nec certe *caries*, cum ossa ex aneurysmate laeduntur, *vera*, plerumque hic subest; sed ictu vehemente arteriae di-

latatae, qui toties locum ossis semper eundem arietat, hic idem, ut gutta cavat lapidem, contunditur, ac tenuem in lamellam extenuatur. *Cartilagines* huic magnae aneurismatis violentiae restitisse, ac suam integritatem elasticitatis, qua instructae sunt, beneficio conservasse, conspectae sunt. Cum interim hae vires ad ossa confringenda sine dubio sufficiant; fateri simul oportet, ossis ita perfracti cariem, et causas istius, non ubique deesse. Scilicet pulsationis ac vibrationis in arteriae loco dilatato vehementia, tum ossis contigui periostio, et vasculis nutritioni osseae substantiae dicatis, infensa est; tum ad morbosam secretionem haec ad loca, et ad saccum aneurysmatis, contribuit. Multa nempe latentem in membranis arteriae quamplurimùm extensis *chronicam* quasi *phlogosin*, ostendunt; ac dolor sub fine aneurysmati accedens, ac junctus subinde externis tumoribus rubor, haec ulteriùs confirmant: quo certe rerum sub statu, inique secretus humor, tum ossa vicina, tum ipsum aneurysmatis saccum arrodere, consumere, ac ut citiùs hic ipse rumpatur, disponere potest.

Ex cordis vero praeter modum dilatati,

et arteriae majoris, aneurysmate correptae positione ac sede, non minora in partes et viscera vicina: ex istorum compressione laesisque functionibus, discrimina redundant. Sic a corde, vel sacco aortae aneurysmatico praemagnis, in vicinos pulmones, tam pondere, quam mole agentibus, tussis innanis, continua, dispnoea, anxietas insignis, sub decubitu in dorsum plerumque crescentes, pectore antrorsum inclinato aliquomodo, sub initio, sopiendae, impedita in nonnullis deglutitio, somnus interruptus, laboriosus, difficilior sub motu corporis respiratio, molestiae, doloris sub sterno, ad scapulam sinistram, ad dorsum brachiumque sensatio, aut stupor in isto, pulsus parvus inordinatusque, sanguinis per tracheam rejectio in aliis, hydrops pectoris, nec minus vertigines, insultus apoplectici, paralyses, convulsio, extremorum frigus, syncope, ac tandem suffocatio sequuntur. Sub tantis vero causis malorum, interdum haec singula *remittere*, aut quasi ex toto *disparere*, ac novae spes vitae concedi observantur; quae interim mox novo ac fortiore insultu deletur, aut ipsam in mortem commutatur.

Frequentius autem aortae, ramorumque

istius, aut arteriae pulmonalis membranae, cum ad summum jam gradum dilatatio ascenderit; praevio sat saepe dolore acuto, ex improviso *rumpuntur*, et plurimus mox cruor in loca vicina, vel in partium cum sacco aneurysmatis concretarum cavitates, in pericardium, tracheam, bronchia pulmonis, oesophagum, — ad cavum abdominis, in ventriculum, intestina, vel inter mesenterii, ut experti sumus, laminas, sub morbi longe alterius facie, et cum celerrimo aegrotantis interitu, profunditur. Arteriae magis a corde remotae, externae, sanguinem, diruptae, musculorum cellulosa inter spatia eructant, et *spurium*, ut appellant, et cujus nos chyrurgis disquisitionem et curam relinquimus, *aneurysma* conspectui produnt. Vidimus arteriam brachialem sub venae sectione simul sauciatam, ac *vero* sensim *aneurysmate* correptam, quin evidens tunicarum laceratio contigisset, *sanguinis quasi rorem* subtilem, per cutem, a maximo tumore non minus extensam, plorasse.

Sed antequam talia contingant; tum in cordis, aortae, tum aliarum arteriarum in cavis dilatatis, *lymphatica coagula*, quae vel sacci ipsius, ut diximus, formam, in

lamellas sibi superimpositas concreta, assumunt; — vel in variae figurae, magnitudinis, extensionis, densitatis, *polypos* (§. 572.), nunc libere his in antris fluctuantes, nunc internae istorum superficiei adhaerentes convertuntur, succrescunt. Hi polypi, tam stimulo, quem loco arteriae dilatato, sensu necdum omni per *pseudomembranas* spoliato, inferunt, sacci, ac reliquae arteriae, quin cordis ipsius aliquando, vibrationes fortiores excitant; quam suâ, qua truncum arteriae coarctant, mole, quod sola jam vasis dilatatio partim efficit, cruoris per reliquam arteriam motum infringunt, pulsationem arteriae a sacco exeuntis imminuunt, debilitatem, atrophiam in membro affecto suscitant; aut prorsus intercepto sanguinis per arteriam fluxu, nisi alia huic parti vasa suppeditent, pulsationem vasorum, calorem, ac sensum omnem in ista extinguunt, lethalemque gangraenam inducunt. Hos interim effectus ab imprudente tumoris per manum inexpertam vexatione, decubitu in illum, ac polypi fluctuantis, ex sacco aneurysmatis, in contiguam arteriam recessu, provocari, ac ipsam adeo mortem subinde induci, exempla funesta

monstrarunt. Docuit quoque observatio, aneurysma aortae praemagnum, quod sternum inter costasque sat diu comparuerat, vitae ultimo sub mense, sese visui tactuive, — scilicet mutata, a sacci pondere, tumoris positione, subtraxisse. Facile quoque est, aneurysmata, dissoluto sensim coagulato ac inter polypi lamellas haerente, vel alio sanguine, praecipue si vera inflammatio in vicinia aneurysmatis orta est, *abscessuum* similitudinem assumere, et chyrurgos minus cautos, locique, arteriis conspicuis instructi, et causarum praegressarum immemores, ut tumorem adperiant, cum lethali effectu, inducere.

§. 570. Ex his (§§. 568. 569.), quam gravis, quamque simul obscurus sit morbus *aneurysma*, satis elucet. Diagnosis.

Externum quidem cognoscitur, si causis hujus mali, quas diximus, praegressis, tumor, loco, quo conspicua arteria decurrit, ex fundo arctiore in saccum assurgit, et pulsationem, cum illa cordis conspirantem, manifestat; si hic tumor, a cutis consueto colore, saltem a principio, non abludens, sub levi pressione, vel ipsâ arteria A Externi.

tumorem adeunte sat fortiter compressa, evanescere, vel minui, — cessante verò pressione, cum sibilo, vel strepitu aliquo interdum, redire solebat, aut adhucdum solet; si arteriae a tumore decurrentis pulsatio exilis et simul inaequalis est; membrum verò, hac sola forte arteria instructum, pallescit, frigescit, oedoematosum laxumque reddi observatur. Sed facile sub adulto jam aneurysmate, ubi densae, et polyposa materia infarctae sunt vasis affecti membranae; ubi sacci aneurysmatici fibrae jam omnem, quo, stimulo respondeant, irritabilitatem amiserunt; ac tandem ubi cordis jam major subintrat debilitas, pulsatio, ac digito cedens mollities tumoris disparent. Subinde ex sacco aneurysmatis enormiter extenso, ac simul tenuiore, sanguis contentus pellucet, et, ut nos ipsos conspexisse jam monuimus, exsudat; aut vascula cutis distracta, inflammationem, suppurationem, vel adeo gangraenam, concipiunt, ac praecipua sic aneurysmatis signa, nisi prima in morbi principia attentis, aufugiunt.

A. interni. Sed major sub *interni* aneurysmatis suspicione, diagnosis difficultas nos premit.

„Praecordiorum quidem aneurysmata, ut verbis gravissimi hac de materia scriptoris, quae supra docuimus, confirmemus, plerumque ab universali quadam, et quasi spasmodica, arteriarum adfectione, quae postremo in corde, aut summis in vasis determinatur, incipiunt. Hoc fit, ut aegroti utplurimum de vaga, atque huc illuc per collum, et artus errante arteriarum palpitatione conquerantur. Mox intra pectus malum consistit, saepe tussis urget, cor salit, et gravius pulsat; mox sepultus, ac brevi fugitivus corripit dolor, qui postea pertinacius haeret, et modo ad alteram scapulam, claviculamque, modo per brachium, quandoque usque ad cubitum propagatur. Tandem profunda persentitur pulsatio, elevantur alicubi costae, aut sternum, coeteraque succrescunt gravia et prorsus miseranda atrocis hujus mali phoenomena, subita utplurimum morte terminanda." — Pulsus etiam, *internis* sub aneurysmatibus, utplurimum, ob sanguinis iter a corde in arterias, per polypos, aliaque obstacula, impeditum, contractus, renitens, convulsivus, et intermittens, praecipue viciniore in brachio, sentitur. Sub decubitu in par-

tem vel iſtam, vel illam, imprimis ſupino, a corporis exercitio, vel a febre, plerumque haec symptomata increscunt, ac frequens functionum sensorii communis suspensio, interdum convulsio, paralysis succedunt. Interim complures sunt morbi, ab aneurysmate non parum diversi, sub quibus non minus haec signa occurrunt; vel iſta sub ipso aneurysmate, sat diu distingui non queunt. Fortissima cordis, aortae descendentis, vel ramorum iſtius principalium pulsatio haud raro in morbis spasmodicis, flatulentis, apud hypochondriacos, hystericas, — sub aliquo tumore, aut scirrho pancreatis, mesenterii, vel alio, haec vasa comprimente, sentitur: quin igitur sectio pathologica praecipitem medicorum de latente aneurysmate sententiam confirmet. Interdum steatoma, abscessus sub sterno delitescens, hoc ipsum elevare, exedere observatur. Sub ipso aneurysmate interno, arteriarum coeterarum pulsatio saepissime, ac per omne vasorum iſtorum systema est *vehemens;* aut sub magno jam malo, licet debilis, naturali tamen ordine absolvitur. Vel sola cordis *moles* ad triplum aucta, cum *pericardii adhaesione*, in puero, ventriculi

et pectoris oppressionem, cibi solidi sub esu crescentem, somnum perturbatum, dispnoeam, tussim siccam, sinistri thoracis dilatationem, costarum elevationem, palpitationem in cordis regione vehementem, anxietatem, suspiria, decubitûs in dorso latereque dextro difficultatem, cum pulsu debili, sed nec celere, nec inaequali, tandem vero inordinato minimoque, ultimò hydropem, ipsamque mortem, *sine ullo aneurysmatis* vestigio, induxit.

§. 571. Non esset, cur de *causis* aneurysmatum, post illas, quas hucusque tradidimus, plura moveremus; interim juvabit hoc obscuro de morbo nec ea hic reticuisse, quae ex sola ratione ac symptomatum ex indole deducta, experientiae ipsius adhuc fulcro indigere videbuntur. Causae aneurysmat.

Ac primo quidem, quod partim Vir eximius jam monuit, aneurysmata *interna*, *spontanea*, quae, aut simul, aut unum post alterum, pluribus in locis, sine causa manifesta, comparent, plerumque *systematis arteriosi totius*, — vel malo ad certam modo partem extenso, saltem non rarò, primae, seu *congenitae structurae a vitio*,

modo temporis spatio magis magisque evoluto, morbum constituere censemus.

Ad alterum quod spectat, cum omnes, ut credimus, praeter unum, scriptores, causam *veri* aneurysmatis, in arteriae adfectae *laxitate* quaesiverint: nos certe, quamvis istam, ipsamque fibrarum muscularium arteriae *paralysin*, contra summi quondam Viri opinionem, ut causam interdum subesse, conspicuis exemplis inducti, admittamus; plerumque tamen aliam, et contrariam laxitati originem aneurysmata, — tam ea, quae ex causis internis procedunt; quam partem illorum, quae causis externis adscribi oportet, majorem, habere putamus.

Scilicet ab eo, quo primum *arterias* venasque internam ad faciem tam frequenter, vel sponte *inflammari* conspeximus, tempore, — et ab eo, quo, alterius industria Viri sauciatas alicubi venas phlogosin conspicuam non raró concipere, suppurari, intelleximus, dubium nobis superesse non potuit, morbos vasorum complures, hucusque nequicquam intellectos, hac sola ex origine, tam acutos quam chronicos, scaturire. Ad hos utique, nisi omnia nos fal-

lant, *aneurysmata*, — non certe omnia, sed plurima saltem, spectare videntur.

Ac revera, si quis illa, quae complura aneurysmata praecedunt, comitantur, sequuntur, consideret; fateatur is oportet, singula docere: quod *phlogosis arteriae*, quo loco dilatata est, — vel causa, vel effectus tumoris ea fuerit, — vel maxime conspicuum aneurysmatum multorum phoenomenon constituat.

Praecedunt aneurysmatum tumores non paucos, injuriae externae, nec non causae internae (§§. 567. 568. 570.) quae principium vitale stimulando, arteriae ut partium aliarum, *inflammationes*, in floridis maxime ac robustis hominibus, excitare sufficiunt. Sequuntur has causas in multis, *dolor*, haud raro *acutus*, diuturnus, ad locum eundem, quo arteria in saccum citius aut lentius dilatatur, rheumaticis non absimilis. Sub interni aneurysmatis generatione, universalis hinc inde arteriarum adfectio, levis et vagus dolor, ardores, molestiae sensus, occurrunt.

Comitantur aneurysma jam factum, vel oculis conspicuum, vel ad interna latescens, pro sede, extensione diversis, tum

dicta symptomata, tum vibratio ingrata vel modo ipsius tumoris, vel universi, apud alios, arteriarum systematis. Haec *constans* aneurysmatis *pulsatio*, vibratio, cum *debilitatis* in parte solida majoris hypothesi non satis conspirat; ac licet ipsa in *chlorosi*, cor utique, sub scalarum ascensu, aliisque a causis, vibrationem sat fortem experiatur, non tamen perpetuum semperque aequalem cruoris motum haec sistit; cum interim in exiguo aneurysmatis tumore, se quasi *cor novum in ipsa arteria collocatum* manifestat. In plurimis, qui aliquo jam tempore subsistunt, aneurysmatum saccis, ut aliis in partibus a phlogosi vexatis contingit, materia, ex lympha coacta conflata, subnascitur; pseudomembrana ex pluribus lamellis sibi superimpositis composita, parietes vasis internas obducit; alia, informes in massas coacta, ab istis pendet, vel libere cruento in lacu suspensa quiescit. Hucusque a sanguine hoc in sacco collecto, ob concessam sibi quietem, polyposam hanc materiam, ac pseudomembranas generari est creditum; sed nimius est advecti cruoris per communicantem cum sacco arteriam impetus, — tumoris est ni-

mia, et reciproca in sanguinem ab arteria vectum vibratio, quam ut quies coagulo spontaneo necessaria, ac nequidem sufficiens, tam facile supponi hic queat. Sanguinem per annos in ſolliculo sub mento collectum (Haematoma) quin coagulum subivisset, alibi descripsimus; atque tum loci calor, tum continua cruoris contenti renovatio motusque perpetuus, vix priûs, quam sub synope aliqua, sub ultimis vitae momentis, vel sub maxima sacci dilatatione, lympham a cruore separari, ac in massam polyposam coire permittent. Hinc pro phlogosis, vel acutae, vel chronicae, vel localis, vel hypersthenicae, vel asthenicae, ad internam arteriae tunicam latentis, effectu (§§. 128. 133.), puriformem hanc, in sacci confiniis haerentem, et in pseudomembranas tam pronam materiam habemus: qua, copiosis jam condensatisque lamellis, parietibus arteriae appositâ, ae sensu istius, tam ipso hoc tegmine, quam fibrarum extensione infracto, sacci vibratio, modo novo ac fortiore a stimulo reditura, suspenditur; vel, penitùs oblato vitali illarum principio, in totum extinguitur.

Sequuntur aneurysmata, praeter enun-

ciata symptomata, — non *placida* cruoris ampliora in spatia *effusio;* sed *impetuosus* continuò, ut ad loca inflammata solet, humoris purpurei *affluxus*, ac perpetuum tumoris pulsantis incrementum. Sub isto, non infrequens est cutis, aneurysmati impositae, *rubor* ac *phlogosis;* nec desunt *abscessuum*, super ipso tumore arteriae, in tunica adiposa natorum, et *gangraenae* exempla: quae certe, cùm lenta sit pellis extensio; non istius, sed inflammationis a vase dilatato in telam cellularem vicinam transeuntis, effectus sunt. Accedit, quod humor ex sacco aneurysmatis exsudans (§. 569.), non minùs ac ille, quam, ut frequentem inflammationis effectum, descripsimus (§. 125.), infensam partibus vicinis et ossibus indolem manifestet. Sed et ipsam ad superficiem aortae internam, lamellis osseis obsessam, *ulcera* reperta sunt; ac saepe hac in sede aneurysmatum, *erosionis* vestigia, — quae non ubique osseis arteriae morbosae ex *spiculis*, hanc ipsam suo sub motu laedentibus, derivanda sunt, — non aequivoca haeserunt.

Cum interim natum arteriarum in situ incendium pro causa multorum aneurysma-

tum potiore agnoscimus; non igitur hypersthenicam ubique, sed asthenicam plerumque, alias vero modo localem inflammationis arteriosae esse indolem supponimus. Sub ista, ut ex phlogosis membranacei canalis cujuscunque historia patet, *puriformis* copiosa est materiae generatio: quae materia ad superficiem non minus canalium, quam in telam tunicae cellularem, exprimitur, ac mollem sub initio his in cellulis infarctis pultem, extensionis capacem, — lapsu vero temporis *rigidiorem*, et qui, fortiore cruoris ab impulsu, facilius *rumpatur*, saccum arteriae constituit.

Duplicem hinc aneurysmatum spontaneorum, totius systematis ex vitio venientium, originem admittimus: quarum una, quod jam *Archiater Romanus* notavit, ex causis fibras stimulantibus, et aucto praeter modum, unoque vasis in spatio, principii vitalis, cum inducta abhinc phlogosi, vigore, — altera ex causis deprimentibus, atque ex stimulo nunc minore, nunc majore, quam par est, seu asthenica arteriae ex phlogosi, procedat. Quod verò ex causa *locali* oritur aneurysma, illud, nunc congenito cordis, arteriarum ex vitio natales tra-

hit (§. 568.), nunc vero ex arteriae structura, a causis laedentibus varium in modum adfecta, mutata, derivandum est.

Polypi.

§. 572. De *polypis*, vasorum adfectione, jam plura exposuimus (§§. 561. 565. 566. 568. 569. 570.) et sicut illi, morbi alterius praegressi *effectus* esse solent; ita cum semel adoleverint, horrenda symptomata, etiamsi hanc Veteres originem malorum prorsus ignorasse videantur, et ipsi producunt. A figura, quam refert, vermis aquatilis, vel *sepiae octopodiae L.* appellatus est *polypus*, nequaquam cum *excrescentia* circumscripta membranae mucosae narium, pharyngis, vaginae, uteri, etc. cujus, eodem sub nomine, alia est indoles, confundendus.

Est autem *polypus*, lymphae, in cavis canalium morbosè secretae, adversum functionibus istorum, coagulum. Sedem haec concretio figit primùm, vel ipsis in ductibus sanguineis, vel aliis, quibuscunque in cavis, in quibus morbosa secretio lymphae praegressa, nec satis haec educta est. Interdum polypus ex primo, in quo natus est, loco, in cavum vicinum, cum isto commu-

nicans, ut ex pelvi renali, per uretheres,
in vesicam urinalem, ex sacco aneurysma-
tis, in liberam arteriam, defertur. Aliàs,
cum tunica cavi interna cohaeret, ac firmi-
ter connascitur; vel cruore circumseptus,
fovetur. Varia est polypo forma, — ex-
tensio, pro cavo, quod occupat, multiplex.
Ex cordis auriculis, non raro vicinum in
ventriculum, — ex isto, in arterias conti- P. ramosus.
guas, longissimos interdum per tractus, —
tot caudis, quot ramis arteriae, venae, re-
cipitur, instructus, extenditur. Mollis ab
initio, et ex tremula gelatina confectus, a
canalis, vel a sanguinis alluentis actione,
nunc arteriae, venae, sinuum cerebri, tra-
cheae, bronchiorum, intestini ad latera, in
pseudomembranas, ex totidem lamellis, ce- P. membranaceus.
parum in modum concentricis, composi-
tas, densatur; — nunc *tubuli* in formam,
qui sanguini, aeri, urinae, transitum lar-
giatur, concrescit, ac interdum, aut ver- P. tubulosus.
mis sub imagine, ex vesica, aut arteriae sub
aspectu, ex bronchiis, aut, intestini sub
forma, ex ano rejicitur. — Nunc in *massas* P. informis.
densiores, inaequales, vel cavo, in quo hae-
ret, conformes, tot ex stratis membrana-
ceis, sibi mutuo incumbentibus, ad cen-

trum firmioribus, constantes; efformatur. Color polyporum, pro varia concretionis aetate, ac pro varia secretionis morbosae ratione, nunc ex albo flavescens, nunc albus, ac distinctis in punctis splendescens, nunc, cruoris portione adhuc aliqua, lymphae coactae permista, vel inclusa, rubescens, vel sanguinis quasi filis, lamellas inter decurrentibus, distinctus est. Consistentia polypi, tam pro lymphae in coagula nisu minore, majore, quam pro temporis ratione, et pro vasorum, a quibus illa solidiorem in massam compingitur, diversa occurrit. Vasa quidem sanguinea, arteriarum venarumque in polypis hucusque non vidimus; sed talia a nobis in *pseudomembranis*, recentibus licet, conspecta (§. 186.) ac plures ante annos, *Ticini*, expertas per manus cum hydrargiro injecta, et *museo pathologico* commissa, faciunt, ut illorum in polypis canalium superficiei adhaerentibus generationem, ut facilem, concedamus.

Causae. Non tam facilis est, ac pridem credebatur, coaguli in lympha morbosi explicatio. Polypos ex sanguine, sub ejus *motu* vel plurimùm *imminuto*, *intercepto*, vel prorsus *cessante*, — sub *caloris* naturalis

conspicuo *defectu*, — sub *aeris attactu*, nasci, est dictum. Clarorum interim virorum instituta hac super re experimenta, hanc non penitùs ſundatam esse opinionem docuerunt, Qui aqua submersi, vel alia ratione in asphyxiam inciderunt; his immotus quidem diu haesit, sed non coactus ſuit sanguis. Venâ jugulari, utroque fine ligata, canis vivi e jugulo resecta, et glaciei posthinc commissa, e gelu quidem contentus cruor coivit; sed calore eidem restituto, pristinam hic illico fluiditatem acquisivit. Facilius sub antlia pneumatica, quam sub aeris attactu, cruor coivisse est vivus. Etsi verò haec ita se habeant; virium tamen vitalium, quae massam humorum coire impediunt, ipsas ad leges, pars lymphatica istius partim solidescit, et quae ex solidis detrita, consumpta, laesa fuerunt, resarcit. Quemadmodum verò morbi sunt, sub quibus corporis nutritio, ac solidae adpositio materiae fere omnis arcetur (tabes, atrophia, marasmus); ita sub aliis, haec ipsa in parte una, prae aliis, abundat, et omnis ſere lympha in illam deponi, et, quin forma, lumina vasorum, aut functio ejusdem tollantur, coire observatur (Physconia, mo-

les aucta). Alii sunt morbi, a quibus lymphae coagulum, ut a morte subitanea, fulminis ab ictu, a ventriculi contusione violenta, sub priapismo, etc. impediatur. Sunt alii, in quibus, ut in *gangraena*, sanguis illicò in vasis adfectis condensatus reperiatur. Atqui cum sanguinis fluiditas, a virium vitalium imperio, cujus effectus est motus humorum, pendere videatur; tam parùm tamen, hoc ipso vix non in totum sufflaminato, illa ubique mox perit: ut non modo in asphyxia diuturna, in animalibus a gelu duras quasi in massas coactis, ut diximus, — sed ipsam adeo interdum post mòrtem, substisisse, conspecta set. Nec minus habentur morbi, sub quibus, vel ante, vel promtius post mortem, cruoris contingat coagulum; ut igitur nec vires vitales quidem ab isto semper quemvis defendant; nec illarum defectus, sanguinem coire ubique mox jubeat. Partium, quae sanguinem constituunt, globulorum rubrorum, seri, et lymphae ab invicem separatio, istius quidem coagulum promovere est dicta; sed ipsa haec *separatio*, effectus, non causa, dicenda est; nec in parte *viva*, tanta sanguinis in partes suas divisio, quanta qui-

dem ad polyporum generationem requiritur, quin alia subintrent, exspectanda est. Nobis interim videtur, lymphae partes, quae solida resarciunt, praeter suam a cruore et a sero separationem, et in loculis, quibus susceptae fuerunt, condensationem, vix aliquid requirere. Aliud vero de *morboso* lymphae coagulo ac polyporum de genesi dicendum esse, credimus: ut quae, nisi perversam lymphae, qualis sub partium inflammationibus contingit, secretionem pro origine agnoscat, hanc ipsam nos protinus ignorare ingenuè fatemur. Non tam *chemicâ* principiorum diversorum, oxygenis, alcoholis, acidi mineralis, veneni, contagii, — quam *stimulante* istorum in solida actione, polypos ex lympha, his satis custodita, produci; verisimile nobis videtur. Hinc, si frequens animi deliquium, asphyxia, terror pavorque summus, frigus febrile extremum ac multas in horas, ut *algida, perniciosa* in febre, protractum, aneurysma, varix, valida arteriae compressio, constrictio diuturna, pulmonum infarctus, aut sanguinis per eosdem decursus impeditus, aer frigidus ad uterum cruentum a partu, aut vulneri admissus, lymphaticas con-

cretiones ac polypos produxisse sunt dicta; haec magis de causis, quae illa ipsa primùm induxerunt, dicenda esse videntur.

Qui polypos *vivente* in homine nunquam, sed modo post *mortem*, generari dixerunt, hi, quamvis de plurimis, in corde ac arteriis concretionibus ab obitu repertis asseri hoc queat, ultrò quam par est, negando processerunt. Evidens polyporum in homine vivente existentium, ex iis, quos saccus aneurysmatis, jam pulsare cessantis, tam saepe, vel ipsum ad tactum, circumdat, quorumque in cavum arteriae tam plena est periculi reversio (§. 569.), argumentum desumitur. Alterum, quod has lites componat, ex ipsa aneurysmatis polyporum praegnantis excisione chyrurgica habetur. Nec minus ligatâ duobus in locis animalis arteria, lympha sanguinis eidem inclusi, brevi mora in polypum concrescit; ac eadem in cruris humani arteria, amputatione peracta, per fascias munita, non multos post dies contigisse sunt visa. Post mictum cruentum, post haemoptysin, non raro ex sanguine in vesica urinali, in bronchiis collecto, concretio polyposa formatur, et magno sub labore interdum expellitur. Nec

facilè, cum alia praegressorum symptomatum in morbi historia, aut in cadavere ratio non subest, ac durior, exsucca, fereque tendinea concretio, arctissime cum cordis aut arteriae superficiei interna connexa in conspectum se prodit, de morbi origine hoc ipso ex polypo, dubitare prudenter quis potest.

Quamvis vero haec ita constituta sint; non tamen ideò *polypi interni* tam certa sunt symptomata, ut illius ex istis praesentiam asserenti, non magna in judicio errandi praebeatur occasio. Praecipua, quae auctores signa polyporum in praecordiis haerentium commemorant, sunt: istorum angustia, dispnoea, minori corporis sub motu adaucta, cordis tremor, palpitatio, spasmodicus ad sternum, vel fixus in cordis regione dolór, pulsatio carotidum, subclaviarum vehementior, torpor brachii ex latere adfecto, pulsûs in eodem obscuritas, motus arteriarum nunc parvus, tardus, nunc vibratus, sed maxime inaequalis, ac saepe intermittens, quasi aquae corde cadentis, ipsius aegroti ab auribus percepta sensatio, lipothymia aut syncope frequens, et pedum P. effectus.

oedema. Sub polypo in *dextris* cordis caveis, quod frequentiùs a morte observatur, haerente, pulsus arteriarum vibrantes esse, aut minus exiguos, ac interdum frequentes, — jugularium venarum distensionem, fluctuationem, faciei ruborem, livorem, sopores, apoplexias occurrere, — concretione in corde *sinistro* defixa, pulmonum a cruore infarctorum signa, dispnoeam, tussim, haemoptysin subinde, pulsus obscuros et exiles, inaequales, et intermittentes adesse, est dictum. Sed quantùm haec singula ab ipsa refutantur experientia! ut quae toties in illis, qui polypi nequidem vestigia in cadavere offerebant dum viverent, accusata fuerunt; aut, polypo, haud exiguo satisque duro, in uno, aut utroque cordis in cavo post mortem stagnante, nec uno quidem excepto, defuerunt. Certe, quae ipsa aneurysmata, quae hydrothoracem, pericardii hydropem, aut arctam cum corde cohaesionem comitantur, symptomata, ea cum dictis polyporum indiciis quoad plurima conveniunt; ac si multa ex illis adesse, — potissima ex istis deficere videantur; *suspicari* quidem polypum vasorum

aut cordis, — sed minime ut certe praesentem asserere, licebit.

Clarior longe, et certe frequentior est polyporum multorum, qui aliis, quam *vasorum* in cavis, ex iisdem principiis, nascuntur, proventus. Post *haemoptysin* non raro, ex lympha in bronchiis concreta, polypi, istorum figuram, — vel cavi si fuerint, sanguine, in medio ipsorum non ita pridem haerente, liberati, *arteriarum*, ut nos quoque conspeximus, quasi formam ramosam ac lumina assumentes, succrescunt: qui polypi, tusses feroces aridasque, dispnoeam diuturnam, spasmodicam inducunt: donec felici subinde eventu per tracheam, — ut in *cynanche laryngea* membranas polyposas aegroti rejiciunt, (§. 173.) expelluntur. Post *haematuriam*, similia in renibus, urethere, vesica interdum succedunt, ac longi, diversique coloris, consistentiae variae polypi, — interdum cavi, tubulosi, ac fistulam urinae perviam, — aut vermes referentes, ex vesica urethraque excreti, extracti fuerunt. Similia post *vomitum cruentum*, tum in ipso ventriculo, ac intestinorum in cavo, — similia in utero puerperarum, post praegressa hoc e viscere profluvia cruenta, con- P. Cavor. Visceral.

tingunt, magnamque malorum, ad singulas has partes, seriem inducunt.

Venar. adfect. §. 573. Non aliae in *venis*, quam in ipsis arteriis, diversis licet symptomatis stipatae, aegritudines se produnt; et quamvis obscurior in illis, quam in istis, *nervorum* sit historia; — quamvis nullam venae, sub experimentis, *sensibilitatem*, *irritabilitatem* ostendisse referantur; manifeste tamen in virgine, cui singulis mensibus saphena internum ad malleolum insigniter, uterinae evacuationis in locum, tumebat, — in viris, quibus venae spermaticae praeter modum turgebant (*cirsokela* has *varices*, nomine inepto, vocarunt) haec vasa doluisse, — vix referendo ad loca vicina molestiae sensu, compertum habemus; ac frequens venarum inflammatio, tum spontanea, tum maxime per externas laesiones inducta, de proprio his vasis sensu sat apertè testantur.

Ven. inflammat. Hinc similes in venis, a phlogosi per internam superficiem diffusa, effectus, pruritum, ardorem, dolores, tumores oblongos, funisque tensi, aut variis nodis intersecti, figuram assumentes, abscessus, concretiones, duritiem tunicarum admitti oportet:

quae singula, Recentiorum observata, et sectio pathologica confirmant.

Sed ex eo, quod minor venis, quam arteriis, membranarum sit crassities, ac majorem sui luminis ad parietes rationem venae agnoscant, — quod magis cordis imperio substractae sint, ac demum quod majora sanguini redeunti, a pondere cruoris proprio non minus, quam a nixu musculorum diuturno, vel a nimia istorum quiete ac inertia, vel ab ipsius, respirationis impedimentis, et causis morbosis diversis, obstacula ponantur, frequentius venae, quam arteriae, praeter modum dilatantur, et vel uno, vel pluribus in locis, in tumores sensim crescentes, circumscriptos, inaequales, ab initio molles, compressioni cedentes, mox ab ista, sine propria pulsatione, resurgentes, doloris plerumque expertes, ad partes externas, a sanguine pellucente, ex rubro coeruleos, subnigros, elevantur; *varices* dixerunt. Varices.

Venarum inter valvulas hi tumores praecipuè occurrunt; sed et illis in venis, quibus valvulae negantur, systematis venae portarum, uterinis, pulmonalibus, cerebri interioribus, ac minorum adeo venularum, Sedes.

nullis certe valvulis praeditarum, in retibus, varices, nunc *solitariae*, nunc vero *gregales*, nodosae, oblongae, haud raro comparent. Crurum pedumque frequentiùs venae praeter modum et maxime conspicuös in nodos turgescunt, praecipuè in gravidis, aut partum expertis mulieribus, in bajulis, equitibus. Genitalia foeminarum non minùs, quam venae virorum spermaticae, utriusque sexus venae recti intestini ad finem collocatae, ac tunicae oculi albugineae, labiorum oris ac palati, ut vidimus, ramuli venosi, haud raro tumoris hanc speciem patiuntur. Quamvis interim omnis huic morbo vena subjecta sit; ex *internis* tamen partibus, praeter dictas, frequentius varices ostendunt corticalis substantiae cerebri, cerebelli anfractus, plexus choroidei, pharynx, oesophagus, ventriculus, intestina, vesica urinalis, urethra, ipso cum utero vagina, cordis adeo superficies externa, pulmonum substantia.

Varic. effect. Varii sunt varicum, pro venae dignitate, magnitudine, sede, divisione, — pro ipsius tumoris venosi aetate, amplitudine, extensione, — pro causae hunc morbum inducentis differentia, effectus, — externis

in partibus manifesti, ad internas obscuri, ac non raró funesti. Plerumque *secundarium*, *symptomaticum* varices morbum, cujus causa saepe longe ab illis distat, aut aliis, vicinis in partibus haeret, constituunt; sed ipsius saepè venae *locali* ex vitio, interdum, ut nobis videtur, totius systematis, ut suprà (§. 568.) de arteriis aneurysmate multiplici, spontaneo correptis monuimus, ex effectu, varices descendunt. Sub trunci venosi majoris varice conspicua, singuli, aut praecipui ac vicini mox rami sanguinem difficiliùs exonerant, ac ipsi, multarum quasi rete varicum efformant, facileque oedema partis, unde venae ascendunt, producunt. Ad canales excernentes, angustos, ad ostium vesicae, ad urethram, extensae in varices venae, liquidorum effluxum ex parte, vel in totum, periodica interdum actione, intercipiunt. Ad fauces, oesophagum, ciborum ingressum, — ad anum, faecalis excretionem materiae, difficiles reddunt, aut penitus suspendunt. Ob vaginae varices, concubitum cum viro mulieri molestum, et facile cruentum, sat saepè observavimus. Viscerum cavorum ad superficiem expansae varices, non modo

naturalem istius laevitatem tollunt; sed membranae villosae, mucosae tensionem, sensibilitatem adaugent, et chronicae quasi phlogosis statum, majore sub infarctu, in eadem inducunt. Hinc ad bronchia, tracheam, dispnoeam ac tussim, — ad vesicam urinalem, retinendi, mittendi lotii difficultatem, — chronicum, in stomacho haerentes, vomitum, — ad anum, continuum pruritum, tenesmum progenerant. Vicinas, extensae nimis venae, partes molliores distrahunt et comprimunt, ac varias sic cerebri, cerebelli, medullae spinalis, ac nervorum, qui ab istis egrediuntur, turbas, dolores, vertigines, soporem, paralyses inducunt. Arteriae vicinae adposita varix, in motus illi naturales haec abripitur; vel illâ forte laesa, exesa, ac sociam in venam adperta, a cruore, aliquando cum strepitu, irruente, arteriae in modum attollitur, et pulsat (*aneurysma varicosum*, §. 568.) Ubi tela cellulosa varicem laxior circumdat; extenditur facilius venae saccus: donec major distensio, aut fluidi indoles stagnantis, dolorem ac phlogosin hìc excitat. Sub istis, humor puriformis ex venae superficie secretus, et in cellulas vicinas effusus, vel pseu-

doabscessus in istis efformat; vel easdem arcte cum venae dilatatae membranis connectit, crassiores, densiores has reddit, aut cum cute, forsitan vicina, strictissimè colligat. Cutis ipsa, jam dudum a tumore extensa, durior, callosa hoc in loco, et a statu sanitatis aliena, phlogosis fit particeps: quae, si forsitan verus ad venam abscessus nascatur, erosa, dirupta, difficilis curae in ulcus convertitur. Interdum varix, aut nimis extensa, aut, illatâ violentia, rumpitur, et sanguis sub cute in cellulas vicinas effusus, *ecchymoses* (§. 389.) constituit; aut ipsa pellis, forte tenuior, simul adperitur, nigrumque cruorem, — nunc, sub aliquo symptomatum levamine, nunc, saltem sine damno, nunc verò cum summo aegrotantis, a sanguinis jactura, discrimine, eructat. Si ad partes haec internas, et ad viscera contingant; pro sanguinis effusi copia, et loci ab eodem inundati natura, pericula augentur, ac rupti aneurysmatis interni effectus, tardiores plerumque, sequuntur. Sed interdum sanguis varicis in antro stagnans, phlogosis occultae ad internam venae varicosae superficiem actione, densiorem ac fere polyposam

in massam convertitur. Mutatur tunc, et oblongam, vix digito cedentem figuram assumit varix: unde major in partes subjectas compressio, cutis superimpositae tensio, squalor, durities, a frequente, quo invaditur, erysipelate adaucta. Sub fortiore his in partibus phlogosi, quam saepe stagnantis in varice corruptio materiae inducit, ulcus iterùm, profundum, ossibus vicinis non raró funestum, rebelle, ac facile gangraenosum, subsequitur.

Quamvis vero haec totiès externas ad varices contigisse sint visa; vix tamen, ut diximus, *internae varicis* indicia sat certa noscuntur. Interim non semper vanam istius suspicionem nutriemus, ubi partem externam, cum internis continuam, venulis varicosis obtectam, ac symptomata visceris aegroti, quae facile huic causae tribuantur, conspicimus. Frequenter in senibus, copiosis oculi albugineam varicibus obsessam, ac morbi soporosi, *apoplexiae* imminentis vestigia simul observavimus; ubi facilè ad eandem venarum cerebri, quam oculorum ea apparuit, conditionem conclusimus. Sub *dysphagia*, cardialgia, vomitu chronico, interdum cruento (§. 613.),

imprimis periodicis, quorum aliam, quae magis satisfaciat, rationem non detegimus; ubi venulae pharyngis quamplurimùm varicosae cernuntur, — si eundem venarum oesophagi, ventriculi statum esse suspicamur, non semper a vero aberrabimus. In colicis doloribus, tensione abdominis, si recti venas intestini turgere videamus, aliarum sub causarum defectu, non sine fundamento ad abdominis infarctum localem venosumque concludemus. Sub tumente ex venis haemorrhoidalibus recto, si urinae vel retinendae, vel mittendae difficultas periodice recurrat; sat aequo judicio in venarum, quae vesicam, aut istius cervicem exornant, habitu varicoso, aut saltem infarctu sanguineo, morbi causam collocabimus.

Haec singula majorem certitudinis gradum, si ad causas, quae varices inducunt, et quas forsitan praegressas esse constat, respicimus, acquirent. Quae sanguinis per venas ad cor reditum sat diù aut repetitò in parte vel difficilem reddunt, aut quodammodo impediunt, varicum ut causa potissima haberi merentur. Nativa forsitan venarum, vel omnium, vel partis alicujus, de- Causae Varic.

bilitas, major corporis in longum extenſio; proceritas, haec ad vitia disponunt. Innumera sunt, quae sanguinis iter per venas retardare, et sicut faſcia brachio circumducta, hujus venas ſtringendo, ita reditum cruoris ex parte quacunque intercipere queunt. Moles uteri gravidi noto hic exemplo est: quae toties in foeminis, vel uno, vel utroque in crure, varices inducit. A partu absoluto, hae varices disparent; sed frequentior, brsvi spatio annorum, graviditas, has denùo venas in tumorem attollit, ac inducta demum *locali* vasorum *debilitate*, varices perpetuas relinquit. Eundem ad modum tumor quivis in venas vicinas, aut sibi subjectas, agit. Hinc vicinae exostosi, tuberculis pulmonum, glandulis infarctis, scirrhis, cysticis aliisque tumoribus vasa venosa sanguine turgent, et varicum quasi plexus efformant. Hinc viscera obstructa, faeces duriores in crassis intestinis collectae, toties praegrandes ad anum varices inducunt. Pulmonum infarctus, vel alia respirationis obstacula frequens in corde dextro et auricula, aneurysma, ut diximus (§. 571.), generarunt; sed omne venarum systema eâdem a causa adficitur: hinc venae jugulares, fa-

ciei ac cerebri sub longo acutoque cantu, sub flatu tubarum, sub longe oratione, turgent, nec rarò violentiam, nervorum origini funestam, patiuntur. Diuturna ac spasmodica musculorum, quos inter venae decurrunt, contractio, nixus repetitus, diuturnus, ponderum graviorum gestatio, huc spectant. Nimia ventriculi, intestinorum, per cibos ingestos, aut per flatus, extensio, venarum in illis tenorem infrangit, sanguinisque per easdem aequali decursui obest; sed major est spasmorum, dolorum, in reditu cruoris perturbando, potentia. Sub frigore febrili, diuturno (§. 6.), sub terrore insigni, vasa cutis constrictae collabuntur, et sanguis majores modo ramos vasorum internos transcurrens, enormes in praecordiis angustias inducit. Similes ferè, thoraces, fasciae, et vestes arctiores in corpus effectus exercent, atque plures ante annos praegrandem ex caligis angustis in crure juvenis robusti varicem conspeximus. Intestina, herniae in sacco haerentia, abdominalem ad annulum longo tempore, quin major strangulatio sequatur, compressa, varicosas saepe venas ostendunt. Quae venas necessario motûs musculorum moderati pri-

vant subsidio, vita deses, otiosa, quae cordis, arteriarum actionem in systema venosum sat longam per moram imminuunt, ac valide infringunt, quae venas partis debilitant, contusio, concussio, vel demum quae sanguinem in illam magis invitant, pediluvia, clysterum calidorum, carbonum accensorum, quos hieme cruribus subdunt foeminae, abusus, hùc pertinent; nec minus est cruoris refluxui ex diuturna corporis incurvatione, obstacúlum. Erecta corporis, in pedibus, vel ad equum positio longa multumque in tempus continuata, varices haud paucis ad illos inducit, aut praesentes volumine auget. Qui ob ossis fracturam, luxationem articuli, ob podagrae dolores, diù crure extenso supini jacuerunt: illis, quamprimùm pedibus insistere, incedere conantur, hi ipsi non modo tument, sed livent quandoque ac summopere dolent: eo quod venae cruris, ob longam hujus inertiam, elasticitate sua privatae ac debiliores, in varias exsurgant, et, nisi fascia munitae, musculorum motum vix non omnem intercipiant.

Prognosis. §. 574. Prognosis, quae morbos vaso-

rum conspicuos, inflammationem, aneurysmata, polypos, palpitationem, varices, concernunt, argumenta jam satis ex dictis (§§. 120. 183. 566. 567. 568. 569. 570. 572. 573.) elucent.

Aneurysma *internum*, ubi signis sat certis se prodit, vix unquam perfectam medelam admittit; et quae istam admisisse referuntur: ea, magnam, alterius naturae morbum subfuisse, suspicionem relinquunt aneurysmata. Qui ex istis decedunt: hi, vel ex sanguinis profusione, nunc subito, nunc aliquot spatio horarum, vel ex partis adfectae, compressae, suoque sanguine privatae, gangraena, vel dolorum effectu, vel ex cordis, in cruore recipiendo, expellendo, movendo, impotentia, suffocati, hydropici, aut forti sub haemoptysi moriuntur. Juniores ac robustos magis homines, citiùs, quam aetate provectos debilesque, — celeriùs viros, quam foeminas, ex aneurysmate perire, docet observatio. Aneurysma *varicosum* sine magno periculo perfertur. *Externa* aneurysmata, nisi causas internas agnoscant, a manu chyrurgica, si accessus huic detur, non rarò auxilium ad-

mittunt, modo vasa, quae partem, exsecatâ arteriâ, nutriant, non desint.

Polypi.

Polyporum, sicut incerta est diagnosis, ac plurima cum aneurysmate complicatio: ita prognosis quam maximè est dubia. Quod si polypi, cordis aut magnorum vasorum in cavis reverà existant: quò magis adolescunt; eò certe duriores redduntur, nec nota sunt, quibus similes concretiones solvantur, remedia. Majora sunt ex polypi recessu ex loco, quo sanguinis fluxum haud prorsus impedivit, in alterum, pericula, ac mortem subitaneam induxisse ille visus est.

Palpitationis.

Palpitationis, nisi cordis aut vasorum ex vitio organico, vel ex polypis venientis, haud tanta esse solent discrimina; quae interim cum tussi, dispnoea, syncope, faciei pallore incedit, ea certè non exiguam attentionem meretur, ac pro causae, ex qua pendet, differentia, prognosin diversam agnoscit. Interdùm ab arthritide, ab impetigine ad cutem comparente, a fluxu haemorrhoidum, vel alio, restituto, — a vermibus excretis, cordis palpitatio disperditur. Sunt, quibus longam per vitam palpitatio, sine damno istius, molesta fuit; qui tamen *juvenes* hoc malum jam experti

sunt, hos fere omnes praepostere et ante senectutem periisse, docuit observatio.

Varicum externarum, moleque parvarum, simplicium, et a causis localibus venientium, haud magna est significatio; interim neglectae, ad insignem non rarò magnitudinem ascendunt, profluviis cruentis, interdum lethalibus, ac ulceribus malignis, internis, ut alibi docuimus, ansam dedisse compertum est. *Internae* varices, si modo sat certa est diagnosis (§. 573.), pro loci, quem occupant, pro causae, unde descendunt, ac pro suae extensionis ratione, periculi plerumque sunt plenae, similemque aneurysmati exitum minantur. Coeterùm varices, morbi, cujus ipsae *symptoma* esse solent, prognosin sequuntur. Varicis.

§. 575, Cordis vasorumque vitiis, ut vocant, *organicis*, internis, perfectè mederi, suprà humanam plerumque est positum potentiam; ac omnis in eo, ut symptomata moderentur, et funesti, quam diu possunt, effectus arceantur, versatur scientia. Cura.

Felicior haud rarò in externis his malis tollendis *chyrurgia* est: cujus interim ab aliis vobis exponenda, tentamina, systematis

universi dispositio, adfectio morbosa, frequenter eludit.

Aneurysmatis.

Quamvis verò spes modo exigua successûs in curando aneurysmate supersit; non igitur ea mox omnis deponenda, sed eò major in causis morbi tam rebellis indagandis solertia adhibenda est. Si forsitan syphilis, scorbutus, scrophulae, vel alia solidis infensa ratio (§. 568.) aneurysma praecesserit: ad hanc primùm omnis convertenda est attentio. Cum vero frequentiùs aneurysmatum causa in arteriae locali *inflammatione* sit posita (§. 571.); major in hanc ipsam, quamprimùm violentia externa, vel causa interna, huic similis, praecesserit, superandam, dirigenda est cura. Sub communi aneurysmatum theoria, licet omnem haec culpam illorum in arteriae dilatatae *debilitatem* conjiceret, oportuit nihilominus fateri, *victum tenuem, quietem corporis et animi, venaesectiones repetitas, medicamenta, ut vocant, antiphlogistica*, potiorem in hoc morbo, licet, jamjam provecto, feliciùs tractando partem constituere; nec desunt exempla arteriae, sub venaesectione simul incisae, ac largo sanguinis, vel ad syncopen usque, proflu-

vio ex eadem concesso, solius splenioli impositi, aut fasciae, qua artus omnis involvitur, ope, quin aneurysma succederet, feliciter sanatae. Interim ut hanc ipsam, cum pristina hypothesi experientiam conciliarent, principales in sanando aneurysmate indicationes, in eo, ut *nisum fluidorum* in vasa *imminuerent*, et ut vasorum *renisum* in eadem haec fluida *augerent*, a Viris conspicuis sunt posita. Hos vero non parum inter se ipsos pugnare fines curationis, cuilibet sponte adparebit; ac, de *interno* aneurysmate loquendo, qua methodo attingi hi queant, ignoramus. In *externo* hoc vitio, a causis violentis inducto, in homine robusto ac laute nutrito, venaesectio ac methodus debilitans, — fracto vero jam stimulo locali, aliqua arteriae compressio adhiberi cum eventu sat bono possunt; vidimusque nos ipsi, *verum* arteriae brachialis aneurysma, post infaustam venaesectionem exortum, ad anserini fere ovi magnitudinem provectum, per *argillam*, cum *aceto scillitico* commixtam, ac tumori molliter, donec siccior argilla fieret, iterum iterumque adplicitam, trium fere mensium curriculo, ad nucis juglandis volumen fuisse im-

minutum; et cum foemina impatiens, hoc, tam aequali ac lenta compressione agens auxilium deponeret, tumoremque, insano certè empyrici consilio, cum oleo inungeret, ad insignem mox molem increvisse. Sed sicut *interno* aneurysmati auxilii hoc genus, vel alia compressio, vel corroborans medicina applicari, quin ab ista, nisus fluidorum in vasa, aut istorum in illa, augeatur, nequit: ita simul et motus sanguinis infringi, ac tempore eodem dilatatae arteriae contractio obtineri non potest. Compressionem arteriae majoris, internae, in tumorem, et exteriùs, ad jugulum, inter costas, prominaret, elevatae, complures, — sed effectu vix non semper iniquo, tentarunt; ac omne, hac flebili sub rerum positione, subsidium, in illis, quae vim cordis in saccum aneurysmatis imminuant, in venarum repetita hinc inde sectione, in victu parum nutriente, in opportuna corporis quieti positione, in recto excretionum moderamine, aut in blandis, quae alvum exonerent, remediis, est positum. Nec ipsum in extremitatibus *oedema*, aneurysmatis non rarò comes, quin vena, urgente in casu, tundatur, ubique impediet; ac saepe

restituto cruoris liberiore circulo, tumor ille dispergitur. Interim vis vitae jam plurimum depressa, ac instantis ex hoc ipso hydropis periculum, limites et huic, precario certe in tantis jam angustiis, auxilio ponet; nec celandum est, quosdam, aneurysmate vetusto correptos, sub ipsa cruoris missione, — vel quod tumor, ob aucto tunc cordis motu, dissiliret, vel nimis jam exhaustos, periisse. Accedentes hinc inde calamitates majores, instituta pedum cum pannis asperis frictio, aut extremitatum in tepidam immersio, aliquando sublevabit. Nec *opium*, licet sanguinis motum augendo, sub aneurysmatis principio noceat, sub extremis, ac toties ab animi pathemate deprimente adauctis his turbis, optatum hinc inde effectum negabit. Quae alia laudantur ad *spissum*, ut esse volunt, sanguinem solvendum, vel ad *tenuem* nimis, quod iterùm in aliis gratuito supponunt inspissandum, remedia, ea certe singula, ut ratione non minus, quam felici effectu destituta, rejicimus. *Alterantia*, ut vocant, medicamina, nisi nota sit vitiorum, quae fluidis inhaerere creduntur, vera indoles, meliore vix jure, quam ea, quae diximus,

aegrotis offeruntur. *Adstringentia*, — vel sanguinem, ut talia, intrare, sine validis argumentis supponantur, — vel nervorum consensu ex abdomine in partes distantes agere dicantur, — vel partes quascunque stimulando suos edere affectus credantur, concessa etiam *locali* ad saccum aneurysmatis *debilitate*, talia tamen, quae in hunc praecisè locum, non in omne arteriarum systema cum damno operentur, nos quidem ignorare fatemur.

C. Polypor. §. 576. Sub tanta *polyporum* ambiguitate (§. 572.), quae salutem attulisse referuntur, auctoritate haud magna intructa esse queunt, remedia; quos verò *sectio cadaverum* polypos confirmat, — horum certè lethales reliquiae curationis adhibitae methodum perparùm commendant. Quae lympha, morbose secreta, in partibus tenore vitali adhucdum instructis, coivit, nec ipsa vivum vasisque ornatum in solidum mutata fuit, aut intime cum illis concrevit: ea quidem vi partis eandem amplectentis vitali, per artem, aut in febribus, adaucta, longas adeo temporis post moras resolvitur interdum. Quod verò lymphaticum

morbosumque concrementum, vasorum apparatu dotatum, cava corporis morbose implevit, ac in unam eandemque cum iisdem substantiam concrevit, aut ab istorum amplexu, dominari ac regi ut queat, nimis separatum est, hoc, — quidquid de polypi, cadavere extracti, promptissima diversis in menstruis solutione sit dictum, qua ratione per artem possit subjugari, ignoramus. Quodsi perspectas nobis causas polyporum rimemur, easque vel in sanguinis motu lentiore aut vix non suppresso, vel in phlogosi interna quaeramus (572.); sequetur, ut medico, istarum effectum inhibituro, incumbat, ut vel has causas praevideat, et ab homine avertat; vel demùm, his positis, quod a nimia quiete coire, aut a phlogosi cogi, concrescere incepit, promptissime eliminet, ejiciat. Stagnantes in cavo corporis aquae, gluten animale, seu matrem polyporum, non raro ad viscera, — vel citiùs eductae, vasis ad fundum deponunt. Post internas inflammationes, saepenumerò humor puriformis parietibus adfectis adhaeret, et apud multos aegrotos in urinis comparet *sedimentum puriforme*, quod ex lymphae, a phlogosi in parte ad-

fecta mutatae, ob subfluidam adhucdum naturam resorptae, nec tamen ampliùs in sanguinem convertendae, rudimentis conflatur, et per vias urinales, per alvum, per sudores viscosos expulsum, tum viscera obstructionis, cohaesionis morbosae a metu, tum systema vasorum, quem retenta inferret, a stimulo, et a metastasis iniquae formidine absolvit. Hinc si quid ab arte exspectari hic potest; erit hoc, ut post causas lymphae coagulo faventes; istius principia, priusquam duriores in massas concrescant, nunc vires cordis augendo, nunc easdem infringendo, per opportuna colatoria expellat. In casu igitur symptomatum, quae polypis a motu cruoris intercepto oriundis attribuere licet, excitantia remedia, pro variis istius causis diversa, infusum arnicae, serpentariae virginianae, moderatas alcali volatilis, camphorae, mercurialium, antimonialium doses, et quae simul urinae secretionem promovent, salis vegetabilis alcalini solutionem in vino rhenano, vel in succo petrosellini, vel dauci hortensis, cum mellis portione superaddita, aquam calcis, aut aquam martialem, commendamus. In casu, quo phlogosis vasorum, aut febris

inflammatoriae, seu hypersthenicae naturae praegressa polyporum in causa fuisse videatur, — nec minùs in eo, quo polypus aequales aneurysmati tumultus arteriarum in systemate excitaverit; ea ipsa, quam hoc in malo proposuimus (§. 575.), antiphlogistica medendi ratio, sub iisdem cautelis locum inveniet.

§. 577. Aneurysmatis, polyporumque cura vix exposita (§§. 575. 576.), cum ex ipsis his malis tam saepè *cordis palpitatio* descendat (§. 572.); istius simul pertractandae rationem ex parte jam dedimus. Tam multiplices verò hujus vitii sunt causae (§. 566.), ac tam saepe illud aliorum modo *symptoma* morborum est: ut ex istorum magis, quam ipsius palpitationis ex indole, plerisque certè in casibus, quaerenda sit indicatio. Omissâ interim hic loci aegritudinis ex alia pendentis consideratione, si ex cordis actione nimis intensa, ex aucta visceris vitalis irritabilitate, palpitatio procedat: ea ipsa, habito ubique ad causas respectu, debilitantem per methodum minuenda est. Cordis contractionem violentam quam maximè sollicitant sanguis, quantita- C. palp. cord.

te, vel impetu majore illius ad cava allidens, vel stimulus quicunque, instrumentis cruorem moventibus inhaerens. Hinc victus tenuior, potus aerque frigidus, quies, venaesectio, fluxus cruenti naturalis, aut soliti, ac forsitan suppressi, per adplicitas ano, pudendis, aut naribus hirudines, provocatio, circuli humorum per partes resistentes restituta libertas, pediluvia, blanda intestinorum evacuatio, — hinc stimuli latentis correctio, vel alias in partes, minùs nobiles, directio, potissime conducunt. Si *debilitas* majorque *sensibilitas* ad cordis contractiones convulsivas contribuant: tunc, non neglectâ et hìc causarum indagine, methodus corroborans, victus nutriens, vinum generosum, corticis peruviani decoctum cum vitrioli elixirio, martialia remedia, vel et opium, moschus, aether vitriolicus, assa foetida, valerianae radix, salesque volatiles, indicantur. Malo hinc consilio venae sectio quocunque palpitationum sub casu a multis instituitur, pluresque abinde in lethalem pericardii, thoracis hydropem inciderunt. Interim nec hìc, solo ex *pulsu*, forsitan haut pleno aut magno, virium

mensura haurienda est, ac saepe sub illo, solum venaesectio subsidium constituit.

§. 578. De *externae varicis* cura, quae chyrurgis incumbit, sermo hic esse non potest; et quam difficulter *internos* venarum tumores Medicina dignoscat, aut forsitan praesentes constante effectu dispellat, fassi jam sumus. Quodsi varicum ad causas (§. 573) respiciamus; mox, venas ex alieno magis, quam proprio ex morbo, tumere, — atque hinc auxilia magis illi, quam isti, opposita indicari patebit. Omnis scilicet *varicum internarum*, in eo, ut obstacula refluxui cruoris contraria tollantur, ac venae nimis extensae debilitas cum remediis, quo fieri id possit, loco adfecto viciniùs admotis, corrigatur, est posita medela. Cum verò primae indicationi satisfacere ubique et in omnibus haud liceat; hinc, ut *locali* magis vitio medeamur, ac, — suppressae penitùs per tumentes haemorrhoides urinae, vel et faecum excretionis exemplo, — ut urgenti occurramus periculo, cruorem ex venis externis, quibus certum cum internis commercium esse novimus, interdùm lanceolae aut hirudinum, auxilio C. Varic.

evocamus, compressionem, tensionem ac stimulum imminuimus, ductus excretorios turgentibus a vasis occlusos, impeditos reseramus, et concessis quodammodo induciis, morbi causam primarii superare conamur. Hoc praestito, venosae dilatationis effectus aut vasorum debilitatem, tum recta vivendi ratione, sub debito corporis exercitio, frictionibus, positione partis pridem adfectae opportuna, — tum petitis ex classe roborantium remediis auferre studemus.

Profluvia cruenta.

§. 579. His igitur, quae sanguinem (§. 561.), — et quae ipsos, quos hic percurrit, canales (§§. 562 — 578.) concernunt, — perspectis, — illis verò, quae *vasorum lymphaticorum* morbos concernunt, alium in locum reservatis, propius ad ipsius *profluvii cruenti* considerationem accedimus.

Definitio.

In generali profluviorum definitione (§. 464.), *haemorrhagiae* quoque illa continetur. Scilicet ubi cruor, praeter legem sanitatis consuetam, sine impetu, copia minore, ex parte corporis guttatìm, extrà profunditur, *sanguinis stillicidium*, — si cum majore vehementia, quantitate, celeritate, vel exteriùs, vel clandestinè in cor-

poris cavum aliquod prorumpit, *profluvium cruentum* vocamus. Alio quidem *macularum*, *ecchymosis*, sub nomine venit, ubi sanguis telam cellularem subcutaneam inundat, et in ista restagnans, coloris in pelle mutationem inducit; sed partìm profluvium cruoris a solidis vicinis circumscriptum id sistit; ac pro tali, *petechias*, *ecchymomata*, et *maculas scorbuticas*, hac tamen a classe morborum, non sine rationum magnarum fundamento sejunctas, habemus (§§. 317. 392.).

§. 580. Cum verò multa sub speciali profluviorum doctrina melius, ac suo quaevis loco ordinentur; paucis modo praemissis, potissimas hic fluxus sanguinei species considerandas aggredimur; ac licet menstruus, qui faeminis ad partum maturis ex lege naturae fluit, cruor, vel tempore, vel mensura limites praescriptos non raró excedat, ac primo sic ordine morbosus hic fluxus collocandus videatur; alium nihilominus hic eligere, ac primùm, *capitis*, — mox viscerum *pectoris*, *abdominis* in cavis positorum, mox partium *urinae* secretioni, Ordo rer. tract.

excretioni dicatarum, ac demum *genitalium* jacturas cruentas exponere praeferimus.

Diversitas. §. 581. Quod verò de profluviis in genere jam diximus (§. 465.), hoc de *cruentis* non minus retinendum est: scilicet quod alia *internas*, — *externas* alia, ob causas nascantur; alia, ex *primario* vasorum, aut *totius* systematis, aut *locali* tantummodò, aut *composito* demum vitio, — atque nunc ob nimium illorum in fluida impetum (*haemorrhagia activa*, *hypersthenica*), — nunc ex negata istis resistentia (*haemorrhagia passiva*, asthenica) procedant; — alia, alterius vi morbi (*H. secundaria*), — nunc sub evidente istius decremento (*H. critica*), — nunc sine isto, vel potius cum damno (*H. symptomatica* auct.), propullulent; — alia, cum *febre* varia, tam continua, quam intermittente, — alia, sine istis, — atque nunc *vaga*, quovis sine ordine, nunc *habitualia*, ad certae leges *periodi*, decurrant. Ratione sedis, vel *externa*, vel *interna*, seu abscondita, est, atque nunc *arteriarum*, nunc *venarum*, non facile semper distinguendis ex ostiis apertis, venit haemorrhagia. *Epidemico* hinc inde

imperio haemorrhagiae aegrotos eodem tempore quamplures exhauriunt; in aliis, certe per *haereditatem* in haemorrhagias varias dispositio, peculiaris structurae ac solidorum ex culpa, subnascitur. De profluviis *spontaneis* nobis maxime hic sermo est; quas externa violentia (*H. traumatica*) inducit, has, *chyrurgiae* ad forum spectantes, aliorum committimus solertiae.

§. 582. Ex omni quidem corporis superficie sanguis hinc indè, vel in apertum, vel in cava vicina, stillasse est visus; sed faciliùs hic ex partibus sponte prorumpit, quae structuram spongiosam, rariorem, ac ramulos vasorum copiosos, tela minus firma custoditos, agnoscunt. Hinc interna superficies narium, bronchiorum, ventriculi, recti intestini, pelvis venalis, ureterum, vesicae, urethrae, uteri, vaginae, a sanguine copioso obruta, vel alio demum modo adfecta, hunc facile dimittit, ac habitualem cruoris apud multos scaturiginem constituit. Iuniores imprimis, et alacris ingenii homines profluviis cruentis, a quibus interim nec ipsa debilitas, et sanguinis adeo inopia omnes defendunt, prae aliis subjecti sunt. Sedis, et frequent. Haem.

Activae, frequentius verno, quam alio, tempore succedunt. Suae interim cuivis aetati *regiones* sunt, quae sanguinem lubentiùs, ac alio sub vitae stadio, eructent. Sic pueris, nasus, — juvenibus, pulmones, ventriculus, — alvus, vesica, adultis, cruorem faciliùs, quam partes aliae, fundunt. Jam senes, iterùm ad nares, sed maximè ad cerebrum, non aequali utrumque ad locum sorte, sanguinem amittunt. In genere, illi, qui sub habitu corporis molliori, ciborum nutrientium, potuum spirituosorum desiderio ultrò satisfaciunt, assumta satis facilé subigunt, nec tamen motu corporis, auctisque labore excretionibus, ea, quae ad partium incrementum, nutritionem impendi haud possunt, dispergunt, et quorum hinc vasa capaciora, debiliora, vel ipsum ad oculum cruore regurgitant, aut, saepiùs majori, quam par est, *sensibilitate* insructa sunt (§. 566.), profluviis cruentis, prae aliis, subjecti sunt. In universum, vix ullas haemorrhagias, aut arteriarum, aut venarum haemorrhoidalium, in brutis bestiis locum habere, sat recte est dictum.

Sympt. general. §. 583. Nunc verò signa haemorrhagias

spontaneas aliqua praecedunt; quorum interim nullum sat firmum, aut constans, aut cuivis ex illis commune, sed, pro *activi*, aut *passivi* profluvii natura, diversum est. Nunc, et saepiùs certe, sanguis inopinatò, ac sine praegresso, saltem noto medicis, indicio prorumpit. Primo in casu, ad ea, quae oculis patent, loca, *congestio*, venarum inflatio, intumescentia levis, aut rubor longe lateque circà partem, ex qua sanguis prodibit, observantur; atque tum his in locis, tum ad partes profundas, ac nobiles, quae sanguinem expellent, plenitudinis, repletionis molestae, tensionis, titillationis, pruritûs, caloris sensus, — interdum certus horroris gradus, cui calor, pulsus frequens, plenus, subdurus, ac vere febrilis succedunt, observantur. In illis, quas *asthenicas* vocavimus, haemorrhagiis, excepto, in multis, tumore *varicoso* (§. 573.), frequenter hae turbae locales deficiunt. Prodroma.

Sed vel haec signa profluvium cruentum praecedant, vel desint; pars certè maxima symptomatum, quae praecipitantem ex imis visceribus sanguinem in homine comitantur, ex *animi terrore* descendit; aut saltem cum effectibus istius miscetur, ab iis-

dem mutatur, ac alium longe, quam in aliis animalibus hoc a morboso phoenomeno aut parùm aut nihil commotis, adspectum assumit: pallescunt, sanguine necdum orbatae genae cutisque, sudor frontem humectat, extrema frigescunt, anxietas praecordia, tremorque membra invadunt, cordis adest palpitatio, ac pulsus, qui forsitan hucusque pleni fortesque, aut vix sano a statu diversi fuerunt, contracti, exiles, celeresque redduntur. Hinc maxima interdum in profluvio *hypersthenico*, ab *asthenico* sat promte distinguendo difficultas est; ac plurimi a medicis aegrotantium non minùs, quam adfinium terrore, a recto consilio distractis, ac in illa, quae morbum praegressa sunt, in habitum aegroti, causasque mali non satis attentis, committuntur errores.

Pro ipsius verò sauciati canalis hiatu, ac fugientis vitalis undae diametro, celeritate ac impetu diversis, — pro varia partis, quae sanguinem aut rejicit, aut, effusum, coacervat, indole, functione, — pro causae, quae profluvium vel hypersthenicum, vel asthenicum induxit, diversitate, — pro sexûs, aetatis, constitutionis ratione, alia

aliaque, sub hac *praesentis* haemorrhagiae periodo, symptomata nascuntur. Sub lenta sanguinis jactura, pars illius longe major, quam in subitis illis haemorrhagiis, quae de violato vase majore testantur, sine tantis in aegroto symptomatis amitti potest; ac reverà in lento malo, humores tenuiores, qui subtiliora vascula permeant, in evacuata vasa rubra succedunt, massamque sanguinis reliqui sustinent et augent. Sub magnis profluviis, vel antequam haec fiant, cor, stimulo consueto privatum, quiescit, asphyxia primùm, ac denique mors ipsa, sequuntur. Hinc saepè, ubi gravior urget cruoris jactura, mox summa anxietas suboritur; succedunt visûs obnubilatio, oscitationes frequentes, vomitus, tinniunt aures; lipothymiae; et facilè convulsio scenam claudunt lethales.

Est verò, ubi ipsa in mortis aliàs praenuncia, syncope, princeps servandae vitae lateat remedium; atque hinc magna in aegro suscitando, stimulando, sunt posita pericula. Sub *hypersthenico*, quod vis nimia vitae excitavit, et quod ex signis istius jam expositis cognoscitur, profluvio, si modo amplioris non subsit laesio canalis, — nisi

hujus, dimidiam ad partem aperti, ostium, ab ea, quae adhucdum est integra, claudi recusetur, — aut peregrinum nisi corpus, parti laesae infixum, istius contractionem praepediat, excretâ sanguinis, quae stimulum aluerat, portione, *corio*, ut vocant, *phlogistico* frequenter, sed certè non ubique, obducto, sub debita corporis ac mentis quiete, persaepe sensim sensimque imminuitur, ac spontè sistitur cruor fugitivus.

Contrarium plerumque in ea, quam *asthenicam* appellant, et quae ex infracta solidorum potentia scaturit, signisque istius ab *hypersthenica* distinguitur, haemorrhagia spontanea succedit; atque in ipsa, quam aeger jam perdidit, cruoris unda, majoris latet jacturae origo.

Quo haemorrhagia, naturae, ut vocant, artificio sistatur, hoc non semper tam clarum est. Arteriam minoris diametri, sub vulnere recisam, sibique ipsi relictam, emissa cruoris sinceri portione, propria sensim sensimque contractione claudi, atque, ipso pro sanguine, liquorem primùm ex pallido rubellum, dein serosum, mox vero nullum, transmittere, laesionum in parte molli docet historia. Non raró effusi portio cruo-

ris, vulneris, cavi vicini, cellulosae in spatiis *coacta*, vasis laesi orificium obturat, vel in hoc ipso, — quod interim sectio pathologica non semper confirmat, delitescens, solidum sanguini ſugienti obicem ponit. Sed in eo, quod spontè ex morbo contingit, profluvio, prout hoc ex causis nunc in omne vasorum systema, nunc in solam, quae cruorem evomit, partem, aut in utraque agentibus, nascitur: ita et ipsa haemorrhagiae cessatio, vel in totius systematis, vel in partis solius, vel in utriusque mutatione, ab illa, quae post mechanicam vasorum laesionem succedit, saepe multùm diversa, quaerenda videtur.

§. 584. Sed quemadmodum obscuritatis hic plena sunt omnia: sic et *causarum*, quae profluvia cruenta inducant, vacillat doctrina. Ex illis interim, quae de profluviorum rationibus in genere jam diximus (§. 466.), lux aliqua affulget, atque ipsa specierum consideratio, clariorem hac, attentis accendet. Causae.

Subtiliùs omnino, quam im omnibus vere, Antiqui, conditiones vasorum, sub quibus sanguinem ex morbo transmitterent,

posuere. Quamvis etenim illa, ut cruorem, quem continere deberent, emittant, vel laesa esse, vel interstitia nimis ampla, seu poros aequo majores habere, vel humorem justâ densitate privatum, et ad fugam promtiorem vehere sit dictum (§. 466.); et quamvis canales cruorem vel ex dilatata nimis ostiorum diametro (per *anastomosin*) eructare, — vel sejunctis ab invicem fibrillis adhùc integris, quasi per cribrum (per *diabedesin*) transsudare, vel ob cohaesionem fibrarum solutam laesamque (per *diaeresin*), nunc vi mechanica externa, secante, pungente, contundente, lacerante, aut ruptione a contentis distendentibus illatâ (per *rhexin*), nunc erosione ab acribus (per *diabrosin*) disperdere referantur; vix tamen aut simplex fibrarum sejunctio profluvium cruoris tam facilè inducet, aut tanta sanguinis contenti acredo, quae vasa erodat, admitti potest; et si ostiorum dilatatio, ac laesio vasorum, non rarum profluviorum comitem offerre fateamur; haec tamen in morbis *internis* non adeò primam haemorrhagiarum rationem, quam alterius effectum causae sistere putamus.

C. Haemorr. hypersthen. Non exigua nimirùm inter causas, quae

febrem hypersthenicam sive inflammatoriam (§. 118.), veramque inflammationem (§. 125.), — ac inter eas, quae activas, *hypersthenicas* haemorrhagias inducunt, affinitas subsistit; ac reverà, sicut inflammatoria adfectio nunc totum systema, nunc modo partem istius prehendit, atque nunc febrem accendit, nunc eâdem immunis incedit; et topicum magis vitium constituit; ita et cruenta faciunt profluvia, atque ipsius adeò inflammationis symptoma (sanguinis, sub ista, vel puriformi cum humore remisti, vel sinceri, per ductus excretorios rejecti, vel in telam partis inflammatae cellulosam effusi testimonio) vix non perpetuum nobis exhibent. Quod verò magis profluvii *activi* cum hypersthenicis adfectibus affinitatem ostendit, est illius, forsitan per artem, aut casu, praeposterè cohibiti, transitus in hos ipsos perfacilis; est sanguinis rejecti phlogistica plerumque indoles; sunt methodi debilitantis, atque fluxus ipsius cruenti manifesta utilitas; ac denique frequens partis, ex qua sanguis prosiliit, inflammatio, et in abscessum conversio. Hinc male nuper, vel quodvis cruoris profluvium morbosum

ex sola *debilitate* scaturire est dictum; et quamvis haemorrhagiae ex majoribus quamplurimae hunc statum solidorum sat citò inducant; non tamen hic sanguinis amissi effectus, *debilitantem* mox a principio jacturae causam cruentae praecessisse testatur.

Profl. cruent. ex secretione morbosa.

Nec certè, ut sanguinis profluvium hypersthenicum esse dicamus, requiritur, ut impetus cruoris, *a tergo*, ut ajunt, *venientis*, universi systematis actione in partem unam adaucta, ubique supponatur; sed sufficit major aequo in vasis organi *irritabilitas*: ut, loco humoris consueti, mucosi, serosi, *cruentum*, marte proprio, expellat, aut, quod *sensu pathologico* nobis dicere liceat, *secernat*. Ad illa quippe, que *activa* dicuntur, profluvia, *secretio morbosa* magis, quam actio mechanica contribuit; et quae, sub illa, vasorum repletio, dilatatio, aut simul ruptura, succedunt: hae, stimuli, qui secretionis opus aut invertit, aut novam inducit, *effectus* sunt. Hoc docent bronchiorum, urethrae, vaginae, intestinorum, a phlogosi correptae, ac primùm *serosos*, dein *puriformes*, ac demum *cruentos* humores, stillantes superficies: — ostendunt frequentia haemorrhagiarum, non

exiguarum, sine ulcere reliquo, vel cicatrice sanatarum exempla; commonstrat facilis profluvii unius in alterum ex illis conversio, aut fluxûs, forsitan una in parte cohibiti, in altera successio; — ipsa uteri *periodica*, sine ulla, in multis, plethora, *secretio*, aut vicaria sanguinis ex uberibus, aut ex parte corporis quavis alia, distillatio (§. 641.) confirmant. Si major aliquando sanguinis quantitas, quam ex minorum vasorum *secretione cruenta* exspectare valeamus, prorumpat; id utique majoris laesioni vasis interdum tribuatur oportet; sed saepe suum in cava viscerum ampla sanguinem vascula eructant, et quamprimùm haec plena sunt, *collectum*, ac saepè jam coactum cruorem cum impetu rejiciunt; vel ille ipse, qui *sanguinem secernere* vasa coegit, stimulus, alia, majora, dirumpit, et uberioris simul haemorrhagiam originis producit. Hic stimulus est, qui, lege ignota, humores ad vasa eidem subjecta allicit et convocat, secretionis rationem pervertit, immutat, ac, vi fibrarum praeter modum adauctâ, sanguinem per vasa minora, vix aliòs huic patula, urget, aut simul majora disrumpit. Sed ipse jam sanguis, vel ob ex-

tensos per omne vasorum systema tumultus iniquo cum impetu ad vascula ex sua natura infirma appellens, — vel ob inaequalem ejusdem coeteras per partes distributionem, pro stimulo est vasis, quae ob spongiosam ac laxam organi, cui praesunt, structuram, se alio, quam cruento, liberare modo non queunt.

C. Haemor. asthenicae.

Sed quemadmodum hypersthenici caussam profluvii cruenti, a partis, ex qua hoc ipsum contingit, majore stimulo, et aucta vasorum actione derivamus: ita *asthenicae*, quas vocant, haemorrhagiae, ex aucta vasorum incitabilitate sic dicta originem petunt, sub qua, locali praesertim affectu, sanguis in parte debili copiosius, quam par est, colligitur, ac minores hic, quam alibi, ubi forsitan amplorum obstructio, compressio, constrictio spasmodica vasorum, circuitum humorum suspendit, resistentias experiens, has ipsas, facto, sanis ex vasis, cruoris impetu, leviore labore superat. — Jam sola partis *suctio*, vel apposita illi *cucurbitula*; sanguinem vasorum imperio, sine cordis adhibita, vel aucta saltem, potentia, subducunt.

Haec verò *hyperesthenicam* inter ac *ast-*

henicam haemorrhagiam differentia intercedit: quod, licet tam una, quam altera, sub totius systematis affectione, ex vasis quibuscunque contingere queat; vix tamen *prima*, ex pluribus simul locis, sed potissimè ex uno, ad quem impetus solidorum vel maximè dirigitur, prorumpat, cum *asthenica* profluvia (ut sub febribus asthenicis) nervosis (§. 88.), in scorbuto, sub ictero nigro, ac morbo *maculoso haemorrhagico*, ut aliqui appellant, videmus (indistinctim, nunc istis ex vasis, extensa per omne istorum systema cessione, facilè, — quin igitur hos morbos *profluviorum ad classem* referamus, praecipitet. Non aliter hoc in casu, quam ubi, laesis, a lanceola chyrurgi, arteriae tunicis externis, cruor membranam illius internam urget, in saccum, seu aneurysma (§. 567.) distendit, ac denique dirumpit; demto, per *causas internas*, fibrarum arterias cingentium vigore, sanguis sub levi cordis aut partis impetu, resistentias vasorum minores superat, et vel hiantibus ex ostiis, vel ex reclusis canalium repagulis, aufugit. Frequentiùs haec in parte, quam in toto vasorum, — in *venoso* ſrequentiùs, quam *arterioso* in systema-

te contingunt, atque hinc plurima cruoris profluvia de *locali* vasorum vitio, cui *venae* prae arteriis subjectae sunt, testantur.

H. complic. Est tamen non rara et his in rebus *complicatio*: nec partis, ex qua sanguis profunditur, debilitas, ac *asthenica* profluvii his in confiniis indoles impediunt, quin totius systematis, ad sthenicos adfectus dispositi, a re quavis excitante inductus impetus ad illud vel plurimum contribuat. Sic foemina, robusta simul, ac ab aliquo jam tempore medorrhoea insonte, — *locali* vitio nimirum (§. 532.), — affecta esse potest. Huic, sthenica si febris accedat; sub impetu febrili, sanguis facilè ex utero jam debili prorumpit: cui interim profluvio generalis venaesectio prudenter opponetur. Sic febris ejusdem prosapiae, in juvene vegeto, sed pulmonum locali debilitate, ac simul nunc bronchiorum catarrho (§. 511.); affecto, sputum sanguinis non raro producet. Venaesectio hoc ipsum, quod sthenici habitûs ac febris sub absentia auxisset, profluvium sedabit. Fateamur interim oportet, viscerum nobilium, aut partium, ex vitio locali humorum jacturae subjectarum, *asthenias*, vix diu cum totius systematis ha-

bitu hypersthenico simul incedere; illaque viscera, si suis minùs praesint functionibus, aut partes infirmas, quae liquores necessarios disperdunt, mox reliqui systematis inertiam pedissequam habere.

§. 585. Praecipua jam *prognosis* haemorrhagiarum momenta alibi (§§. 467. 562.) protulimus. Profluvium sanguinis *hypersthenicum*, quemadmodum, frequenter ex rationibus inflammatoriae febris ipsiusque inflammationis causis affinibus exoritur (§. 684.); ita stimuli, vasorum systemati generali, speciali inhaerentis effectus, moderatum, saepè magis, quam ipsa venaesectio, corrigit, ac vel ipso sub morbi, imprimis *localis*, principio, *criseos* aemulatur beneficium. Quod verò frequenter hoc ipsum imminuit, est sanguinis ex viscere nobili, vel in cavum istius, vel in telam cellulosam vicinam, effusio, infiltratio, coagulum, impedita rejectio, corruptio, corrupti resorptio, et inducta ex illis, partium compressio, irritatio, functionis necessariae suppressio. Intempestiva hinc profluvii hypersthenici, quod vires non exsuperat, cohibitio, non paucos vel totius systematis, Prognosis.

vel partis cruentatae morbos inducit, relinquit.

Profluvium *asthenicum*, ex *generali* vasorum affectione descendens, tam ut signum, quam ut causa, pericula minatur. Quae vero ex *locali* vasorum debilitate, repletione derivatur, haemorrhagia, ea, pro sede sua, et pro causis, non exigua quidem sanitatis incommoda in multis producit, aut indicat; sed ubi conspicuam cruoris jacturam non infert, ubi alii, vel sanae, vel consuetae evacuationi pro supplemento est, — vel ubi diuturnam jam cum ea habitudinem aegrotus contraxit; non rarò cum aliquo istius emolumento continuat. In genere, tum causae, tum quantitatis, celeritatis, ac subjecti, in dijudicandis profluviorum periculis habenda est ratio. Si talis est causa, ut auferri non queat; si sanguis multas in cavum corporis, quo educi haud possit, aut in visceris parenchyma effunditur; si subitò, ex vase conspicuo, aut majore quantitate, aut longum per tempus, vel in viribus exhaustis, in gravidis, in sene, vel tenero infante haemorrhagiae contingunt; tunc majora ex hoc phoenomeno cruento rerum imminebunt discrimina:

sanguis, rubris particulis, quae propriam sibi densitatem largiuntur, amissis, aquosum vix non in laticem resolvetur, fibras cordis motrices efficacia minori stimulabit, secretiones, quae sat valido cordis a motu pendent, imminuet, ac, praeter pallorem, languorem corporis universi, facilè vel hydrops, vel febris lenta cum tabe, vel lethalis aliquando convulsio praedicenda sunt. Quod verò aliquoties, quacunque demum a causa, redivit, — id facile revertitur, et *periodum* assumit, non sine magna cautela supprimendum, *habituale* profluvium: ut igitur ab ipso, quod vasorum plenitudinem laxorum imminuit, auxilio, novae repletionis, vel *cruoris*, ut rectiùs dicamus, *intolerantiae*, porrigatur occasio.

§. 586. Quas jam alibi (§. 468.) regulas profluviorum curandorum generales adduximus, hae, ad *fluxus* etiam *cruentos* sufficiunt. Non tam certis interim praesidiis *Medicina* pro internis, quam *Chyrurgia*, cui vasorum ligatura, compressio, styptica, ustio, ad manus sunt, pro externis profluviis, suffulta est. **Profluvior cura gener.**

Princeps quidem in haemorrhagiis *hy-*

persthenicis in eo est posita indicatio: ut cordis arteriarumque in liquida contenta actionem fraenare, simulque cruoris congestionem dissipare conemur. Atqui, cum ipse jam sanguinis fluxus solidorum potenter impetum infringit; sibi tamen relictus ille, ad mortem saepè usque, impulsus praecipitat cruor, *et quod hypersthenicum a morbi principio fuit*, — *hoc sub fine*, post pauca interdum temporis momenta, *asthenicum redditur profluvium*; nec facile est, rectum auxilii naturalis moderamen definire.

Venaesectio. Ratio hinc, *spontaneam* haemorrhagiam in *artificialem*, cui pares, pro lubitu, sistendae foremus, convertere suaderet; ac saepè, praeter illa, quae (§. 468.) proposuimus, auxilia, suscepta in parte sana et opposita, vaenaesectio, morbosum ac incertae mensurae sanguinis profluvium cohibere videtur. Ast verò, non semper, fractâ alibi, per venae longinquae incisionem, resistentia, — haec, minor ac in loco, quem sibi morbus elegit, redditur; ac saepè sanguis vel utrumque per ostium aufugit; vel imposito venae sauciatae spleniolo, ex viscere sponte cruorem fundente pergit

fluere rebellis. Quodsi tardiùs, quam par est, et exhausto jam viribus aegroto, venà tundatur; facilè, quod reliquum est, vitae pabulum, ipsam per artem infaustè disperditur.

Hae sunt, quae medicum ad lectulos premunt, — nec solae sunt, quae premant angustiae! congestiones quidem, tum eo ipso, quod vim cordis et arteriarum imminuimus, stimulumque generalem, specialem et cruoris ad partem affectam concursum moderemur, dividimus; tum vasa corporis a quavis compressione liberando, partes longinquas molli balneo fovendo, et sanguinis affluxum in easdem sollicitando, dissipare conamur; sed certius haec iterùm in *inanimi*, quam *sentiente* ac semetipsam proprias ad leges movente machina hydraulica, pro voto succedunt; ac frequenter, quae *revulsionis*, *derivationis* sub titulo laudantur, cruoris nequicquam jacturae detrahere cernuntur.

His artis medicae inopiis, altera sese, non minor, adjungit, quae ex praecipiti profluviorum multorum indole emergit, difficultas. Saepè tanta mox vitalis liquoris ex visceribus profusio est: ut lenta causarum

indagatio, et methodica rerum tractatio vix locum concedere, ac mortis ex profluvio imminentis discrimina, quaecunqua demum artis vel minimis temporis intervallis succurrere cunctantis, tentamina eludere cernantur.

Adstringentia.

Cum verò potentem in haemorrhagiis externis *adstringentium* virtutem medici spectarent: hanc, internis quoque utilem profluviis censebant, ac omnem in sanguinis cohibenda jactura, ne simul anima cum isto aufugeret, operam ponebant. Fateamur interim, nec in isto quidem artis praesidio, aut magnam actionis incertitudinem, aut adeò vim aegris non paucis funestam, ubique deesse! Vix etiam, quae *adstringendi* potentiam in solida exercent, lacteorum, ea, sibi vias vasorum non claudere, — aut, cum, diluta, has superant, virtute, qua, meraea, pollebant, ad sanguinem venire, dicendum est. Qualiscunque verò *adstringentium* agendi sit modus, et vel secundas ad vias ea pertingant; vel, quod nobis verosimilius videtur, potissimè per *stimulum*, quem stomacho tuboque intestinali inferunt, aequalem longinquis in partibus actionem exerceant; verum tamen

erit, haec ipsa remedia *hypersthenicis*, quibus major solidorum impetus pro causa est, profluviis stimulum superaddere, ac non magis in laesi vasis ostia, quam in omne vasorum systema agendo, resistentiae ad illa rationem imminuere. In *asthenicis* hinc profluviis haec utique arripimus auxilia, et quin, suspectum et nobis, *saturni* usum internum, licet nuper iterum laudatum, approbemus, in *alumen* potissimùm ac ipsum in chinae corticem, fiduciam collocamus. Eodem fere modo *emetica* refractis in dosibus porrecta, vel pauca radicis ippecacuanhae grana, quae interim adstringentis actionem in viscera longingua exserere haud possunt, abdominales in nervos vi sua stimulante, nauseante operando, in profluviis asthenicis non rarò conducunt. Excitantia remèdia in profluviis cruentis medici quamplurimi ex eo damnarunt: quod ab illis, motum sanguinis ad vasa hunc fundentia augeri, fugamque cruoris promoveri, hydraulicis iterum legibus, vivente in machina tam fallacibus, innixi, praetendant Qui vero causas profluviorum (§. 584.) intellexerit, ac multa ex his ultimis, vasorum ac nervorum ex inertia, ex spasmis oriri

cogitaverit: hic exemplo haemorrhagiae in scorbuto, in variolis malignis, cum vino, cortice cinnamomi, facilius certè, quam cum sic dictis refrigerantibus cohibendae, meliora edoctus, fatebitur nullius esse momenti, quod ex calidorum, ut vocant, ac ipsius opii *vi pellente*, usui istorum in curandis profluviis *asthenicis* opponitur, argumentum.

Frigida.

Ab omni ferè aevo, quamvis *frigus*, praeter *caloris absentiam* nil esse, vel quivis intelligeret, illud tamen *stringendi* vim magnam exserere est creditum; et cum robur partis animalis, *densitatis* rationem, sub iisdem conditionibus, sequatur; frigus illud augere est dictum. Haec non ita pridem negata fuit *frigoris*, seu *caloris imminuti* potentia, fatemurque lubenter, medicorum non paucos hoc genere subsidii debiliores apud homines saepenumero fuisse abusos. Has quidem in lites, quamvis de re magna in Medicina sit quaestio, hoc loco profundius descendere non possumus; sed certe tam aucti, quam subtracti caloris, nec eadem in corpus *vivens*, ac in mortuum est actio; nec effectus istorum, cum ignis illi superadditi, vel dempti effectu

Caloris actio in nervos.

proportionem observant; sed magna illorum diversitas ex *nervorum* partis, cui calor aut gratus, aut molestus, aut major, aut minor, applicatur, varia sensatione, et ex consensu partium aliarum, derivanda est. Sub usu balnei calorem sani hominis (96.° *Fahr.*) aequantis, quod corium *exanime* relaxat, emollit, pulsuum frequentia, vibratio imminuitur, ac vires in multis manifestè augentur. A gradu caloris externi longè majore, sanguinis viventis calor, licet arteriae sub eo frequentius pulsent; nequaquam, ut ille cadaveris solet, increscit; ac de canis exemplo constat, qui dimidiam per horam sub gradu caloris 236; sub quo carnis emortuae portio triginta trium spatio minutorum, satis cocta mollescit, illibatam valetudinem servavit. Non minus *frigoris* viventem in hominem effectus, ab illo, quam in mortuum caloris absentia exercet, summopere differt; ac sub gelu intenso, calor sanguinis apud omnes vix non idem servatur. Non igitur caloris vel majoris, vel exigui, in corpus vivum effectus, ex illis, quas in mortuis sequuntur, legibus determinari licebit; et summa ex *vitali principio*, quod illi inhaeret, di-

versitas redundat. Hoc verò principium, ubi frigida parti sanae affunditur, vel ubi pars pedis modo extrema gelidum in balneum immergitur, mox tam ad istam, quam alias, longinquas ad partes, phoenomena producit, quae solius caloris, in parte exigua haud notabili, decremento, ut inductae *debilitatis* effectum, tribuere nequimus; sed potentiae *nervosae* excitatio manifestè, quin cordis viris imminutae sint, hìc subintrat.

Quodsi verò hos, aliosque effectus a *frigore*, quod istud in sola *caloris subtractione* consistat, derivari non liceat; an adeo hoc *nihil* sit, ut aliquid huic causae tribuatur, videndum est. Calorem, ardorem, ruborem, dolores a frigore non raro in parte affecta relinqui, pernotum est: quae phoenomena ex *re absente* aut nulla, pendere haud possunt. Sed nonne *diffusus* omne per corpus vivens est *calor*, quem ideo, ut materiam *electricam* aequali ratione expensam, sine quavis molestia perferimus? Quamprimùm verò major caloris portio partem corporis hoc principio magis orbatam subintrat: mox sui ingressûs testimonium ex sensu ardoris, aut doloris habetur. Si

corpus nunc aliud, minore calore instructum, seu *frigidum*, calidiori corporis parti applicatur: diffusus per istam calor, *electricae* materiae ad instar, in alterum, hoc principio privatum, corpus, cum impetu ac molesto cum stimulo, quem *frigoris* vocamus, praecipitat. Est igitur, licet *frigus nihil esse* concedamus, *materiae calorificae in fuga* ex corpore vivente in aliud frigidum, illud ipsum, quod fibram sensibilem illius exstimulet; ac non minùs in parte stimulata, quam in illa, quae cum hac ipsa *consentit*, contractionem, et illa, quae diximus, symptomata producat. Certè si corpus vivens et calidum, vel sat denso, ac se ipso quamplurimùm frigidiore in medio *diutius* versetur, vel sub majore sensibilitate ex improviso, aut confestim, hoc ipsum in medium praecipitetur: tunc ipse hic stimulus, ex sublato materiae calorificae aequilibrio inductus, excitabilitatis rationem quam maximè infringet, et, quod a *fulminea* succussione electrica contingit, exhauriet, delebit. Hinc mortis subitaneae, ex hominis frigidissimam in aquam immersione secutae, non desunt exempla; et plures, quos in ista suffocatos esse contendunt, *ner-*

vosa magis *apoplexia* ac vitalis suspensione principii, vel adeò convulsi, perierunt. Calorem quidem modo certos ad gradus amissum, homo sanus ac robustus mox renovat; quidquod a dicto vix stimulo moderate concussus, majorem aliquando, quam rebus aliis concesserit, sibimet ipsi restituat; ast verò, aut summa caloris animalis privatio, aut conspicua ejusdem a corpore infirmo et gracili facta jactura, vires vitae omninò pessundat, veramque *astheniam*, quin mortem ipsam aliquando, inducit.

Sed nec hoc reticendum hic est: corpus vivum, vel partem illius, majore portione materiae caloris, vel stimuli cujuscunque, ad sanitatem necessarii, privata, *astheniae*, vel ipsius *asphyxiae* ad statum perduci: sub quo, eorum, ut vocant, *excitabilitas*, in contractae debilitatis ratione, augetur. Hac sub corporis animalis positione, et sub *astheniae*, quam *directam* nunc dicunt, conspicuae praesentia, stimulus gradui istius adaptatus omninò requiritur; major verò, noxas insignes, ipsamque mortem aliquando, pro effectu esset habiturus. Hinc, quae sanis beneque calentibus *frigida* dicuntur, ea gradum caloris corpori animalis in ast-

henia, asphyxia constituti sufficientem, qui stimulum in illud exerceat, agnoscunt. Gelidae hinc portio non magna, hominis, *syncope* correpti in vultum conjecta, meliùs eundem tutiusque, quam stimuli fortiores potuissent, excitare observatur; et quae hiemali a gelu rigent, vitaeque reliquae nullum adeo vestigium manifestant, corpora animalium, ipsorumque vegetabilium; ea, non a calore *nobis* dicto, sed a nive et a frigida, quibus gradus caloris *sibi* correspondens inhaeret, ad lucem revocantur, majoresque ad stimulos perferendos tali modo praeparata, hos tandem sensim sensimque, cum laeto rerum successu, admittunt. Hinc tantam vel ipsis in febribus asthenicis a *potu gelidae*, quam pauperes, ut solam non raró medicinam, tam avide epotant, efficaciam, maxime si stomachus alium aversetur aut rejiciat, experimur. Hinc *frigidae*, sub typhi principio, corpori affusae virtus, Veteribus non ignota, et a Recentioribus ultró confirmata, explicanda est. Ventris, in juvene a typho correpto, insignem meteorismum, solius *glaciei* contusae cum impositione, *Ticinì* viginti abhinc annis, felicissimè sanavimus, quamvis facies

collapsa, ſingultus perpetuus, cum alvi obstructione sex jam per dies extensa, sudores frigidi, glutinosi, pulsus vix tactui sensibiles, lipothymiae, de hominis moribundi debilitate testarentur.

Concludimus ex istis: in *asthenicis* cruoris profluviis usum frigidae ipsiusque glaciei contusae, aut nivis, per intervalla parti sanguinem fundenti admotae, quem scilicet jam diu proficuum esse docuit ipsa experientia, nec sanae principiis theoriae refragari. Etsi vero *gelidam*, *hypersthenici* adeo profluvii cruenti ad ostia *diutius* admotam, per caloris superabundantis ac stimuli morbosi subtractionem, proſuturam esse, posset videri; incauta tamen illius in fluxibus activis, vel in illis, quos, ob contractractam cum iisdem consuetudinem, supprimi illicò non convenit, administratio, contrarios, eosque pessimos, — suppressi quidem profluvii, sed aliam in partem magis conspicuam conversi stimuli, effectus saepe nimis exhibuit.

Remedia, quae cordis actionem pro tempore imminuant ac motum arteriarum magis placidum ac lentum efficiant, haud parùm in profluviis cruentis *hypersthenicis*

promitterent; ac ipsa, quae istis interdum accedit, *lipothymia*, potenter hos fluxus, scilicet jam tunc *asthenicos*, componit ac froenat. *Digitalem purpuream* hic plures laudarunt; quae certe, ad pauciora modo grana exhibita, insignem arteriis lentorem, et nostris sub digitis, plerisque in aegrotis, inducit. Est verò, qui turbas hoc a remedio induci solitas, prae ipso profluvio, vereatur vir clarus; et vis stimulans, quam hoc idem in *hydrope asthenico* tam potenter, ac tanto saepè cum effectu, manifestat, illius usum in profluvio *hypersthenico* omninò haud commendat. Frequens nunc nobis digitalis purpureae in profluviis cruentis *asthenicis*, ac felix certè in multis, est usus. Si talia nobis essent, quae *animi deliquium* majore sine noxa inducerent: his certe in haemorrhagiis activis non minùs, quam in ipsis inflammationibus, in herniis, ossibusque luxatis reponendis, in partu difficili absolvendo, cum magno fiduciae gradu, haud paucis in casibus, uteremur; sed hucusque latet nos aliud, quam ex ipsa sanguinis jactura, — non tutum ubique, ac minimè in profluvio *passivo*, remedium. A *somno* quidem, syncopis imagine, et ten-

Digitalis purp.

sio solidorum et pulsuum frequentia non parùm moderantur; sed quae istum per artem inducunt, ea cordis plerumque actionem simul intendunt, ipsumque *opium* profluvia *hypersthenica*, cum ea, quae debilitas producit, haud raro potenter arceat manifeste adauget.

Opium.

Ligatura.

Magna quondam fuit, sed a circuli humorum doctrina non parùm infrangi credebatur, *fasciarum* in sanguinis profluvio sistendo auctoritas. Jpse quidem sanguis per venas, a ligatura arctatas, suo in itinere retentus, cruori novo per arterias contiguas advecto resistere, — hic vero, a corde, potentiùs irritato, liberiora in vasa urgeri, ac pervia vasorum per ostia faciliùs expelli videbatur. Haec interim cum rerum magistra, experientia, non satis et ubique correspondet theoria; ac licet aliquando nil, venas ligasse conduxerit; est tamen in fascis, rectè, ne arterias majores simul comprimant, applicitis, non exigua sistendi profluvii cruoris *asthenici* utilitas. In longum quidem tempus hoc fasciarum non extendi videtur beneficium; sed jam summi momenti est, sub his extremis angustiis, *artificialis* haec, et singulos *ad artus* ex-

tensae, species *lipothymiae*, ac sanguinis a loco profluvii vel brevior aversio. Sub his scilicet, tum vasis, a sanguinis torrente extensis, contractionis spontaneae conceditur libertas; tum cruoris, ut illorum ad oras in thrombum cogatur, occasio porrigitur; ac felix nonnunquam in viscere infirmo mutatio succedit.

An in homine, cui sanguis ad vitam necessarius, ob citioris auxilii defectum, sine vulnere lethali, ac alio sine morbo, mortis causa, aufugit, sub primo *asphyxiae* conspectu, *tansfusio* suadenda est? . . . Experimenta cum brutis feliciter suscepta, hoc genus, auxilii commendare, — ac sanguinem non adeò, ut species animalium, diversum esse, docere videntur.

ORDO III.

PROFLUVIA CRUENTA.

GEN. I.

EPISTAXIS.

Transitio. §. 587. De *cephalicis* primùm sanguinis profluviis agentes, possemus aliquo cum jure, ac duce viro clarissimo, illius, quae ad *cerebrum* haud rarô contingit, descriptionem praemittere; interim cum morbus, quem effusus in calvariam cruor inducit, *apoplexiae* ut species habenda sit, ac illam, ut *genus*, inter *Nevroses* (Lib. VII.) collocandi non una sit ratio; — cum quoque signa evidentia ac certa, quae communibus profluviis concessa sunt, cerebro a cruore inundato in conspectum non veniant; hinc *internos* capitis affectus a latice tum *seroso*, tum *cruento*, aliisque ex cau-

sis communi effectu inductos, aliam morborum ad classem referentes, modo, ea, quae *exterius* ac sub oculis contingunt, profluvia hic loci perlustrabimus.

§. 588. Pars corporis humani nulla est, **Narium dispositio.**
cujus vasa sub tenera imprimis aetate, sanguinem tam facile, quam *nares internae*, dimittant, ac simul tam citò, sine vitii vestigio, claudantur. Hinc nullibi tam frequens, quam hac ex particula, cruoris est profluvium: ut Veteres, quin locum designarent, *haemorrhagiae* sub nomine, illam, quae ex *naribus* contingit, intelligerent. Ad nos certè, partium structuram anatomicè exponere non pertinet; sed arteriarum venarumque per nares reptantium doctrina, ut hujus morbi origo diversa eruatur, permagni est ponderis; ac illud saltem hic nobis generatim, ob ea, quae dicenda supersunt; indicare licebit: *arterias* non minus *externae*, quam *internae carotidis* ex ramis ad nares proficisci; — venasque susceptum ex istis cruorem partim *externis jugularibus*, partim verò, per conspicuos *cerebri sinus*, *internis* advehere, ex quibus *subclavias* in *venas*, utroque colli ex latere,

confluat. Haec vasa tunicae mollissimae, per amplam antri nasalis superficiem expansae, irretita, per varios anfractus descendunt, dividuntur, et aquosi non modo vaporis exhalationi, sed et mucosi humoris secretioni praefixae, olfactus nervulos humectant, ac odorum sensationem praeparant, ac simul ab aere sicciore, et ab acribus atmosphaerae irruentis, impurae, particulis, molliter custodiunt, defendunt (§. 508.). Nervorum, ob *quinti* paris ramulos, summus est naribus cum oculis, lingua, diaphragmate imprimis, quin universo cum corpore, consensus: quem lacrymarum, a stimulo ad illas, profusio, sternutatio a solis aspectu; ingratus ad nares; acrioris a cibi masticatione sensus, diaphragmatis ab illis irritatis convulsio, ac odorum fortiorum in syncope fuganda potentia abunde demonstrant.

Non vero aërem modo nares ex pulmonibus expressum, sed interdum sanguinem ex illis, ex auribus internis in fauces apertis, vel ex ventriculo cum impetu ruentem, — quin cibos potumque ex stomacho aut faucibus rejectos, hinc inde recipiunt, expellunt; nec ideo omne cruoris ex nare

profluvium epistaxis vocabitur; sed illum propriis istius ex vasis prorumpere oportet. Nec opus est cruorem externa per narium ostia effluere: sed, quibus istae in fauces hiant, ambos per aditus non raró sanguis, supino in homine, ad pharyngem praecipitat, ac profundo sub somno, ab infantibus potissimum, salivae sub specie, in stomachum defertur.

§. 589. Cruoris igitur ex vasis nasi internis effusio, Epistaxis vocatur. Epistaxis.

§. 590. Raró in coeteris animalibus, nisi forsitan ab *hirudine* nares ingressa, — frequenter humana in specie, frequentissimè in puero, sine causis externis hic fluxus (§. 589.), ut vix pro morbo habeatur, occurrit: ubi cruor, nunc modo guttatim distillat; nunc placido satis rivulo, — utroque in casu per *unum* plerumque narium foramen, aufugit; nunc vero, torrentis adinstar, non utrumque modo nasi per ostium, sed simul oris aliquando per antrum praecipitat. In eâ quidem hominis aetate, qua sanguis copiâ ad caput uberiore dirigitur, frequentiùs epistaxin contingere, a Differentiae

multis est dictum; interim cum encephali coeteras ad partes proportio in tenero *infante*, illam *pueri* certe non parum superat; in hoc tamen, quousque pubescat, — licet alia *infantum*, nec pauca, profluvia *serosa* divexent (§. 373.), frequentius cruor e naribus prorumpit. Maximè hic fluxus apud illos, qui alacri ingenio, et corporis texturâ minus firma, sed sensibili et florida, instructi sunt, — nec tamen eâdem immaturis in *puellis*, quam in pueris frequentia, succedit. Coeterùm utroque in sexu, et quovis vitae sub stadio, in senibus laute nutritis forte magis, quam sub media aetate, sanguis hinc inde per nares, — nunc istarum, nunc viscerum aut partium remotarum ex vitio, nunc cordis ac vasorum ab impetu aucto, nunc istorum cessione ac inertia, — in istis febrium, scorbuti, hydropis, menstrui, haemorrhoidum suppressorum effectu aut bono, aut iniquo, in illis, sine febris concursu, — in aliis, epidemicae constitutionis imperio, nec raro certae *periodi*, aut saltem *habitudinis*, — quin adeo *haereditariae* quasi constitutionis sub legibus, praecipitat. Sanguinem in febre nervosa cum summa cephalia, *vix tepidum*

profusè, ac sine levamine fluxisse observavimus. Alii, sub scorbuto, ac morbo apoplectico, calore vix non privatum cruorem ex naso prorupisse adnotarunt.

§. 591. Pro his verò profluvii cruenti ex naso differentiis (§. 590.), symptomata nunc aliqua, nunc nulla, epistaxin *praecedunt*. Non paucis certe cruor, sine quovis sensibili indicio, spontè et quasi tacitè, a parvis occasionibus, vel solo interdum attactu, mox effluit. In multis, profluvium annunciant vertigo, somnolentia, stupor, pavor sub somno, rubor, calorque genae unius, dolor capitis, splendor, levis phlogosis, caligo, lacrymatio oculorum, aurium tinnitus, susurrus, surditas, arteriarum ad tempora et collum intensior pulsatio, plenitudinis, tensionis, siccitatis, caloris, pruritûs, titillationis ad nares sensatio, ac alia symptomata. Interdum pulsus pleni, undosi, subsultantes, bis digitum ferientes *seu dicroti*, epistaxin citiùs tardiusque instantem, — sed, ut saepius notavimus haud magna certitudine (§. 16.), praedicunt. Hic pulsus *caprizans*, ut alii vocarunt, in *unius* modo brachii arteria nonnunquam se pro- Symptomata.

dit, ac si *lienis* aut *hepatis* tumor conspicuus eodem in latere hypochondrium oppleat; futurum nonnunquam ex narium *lateris ejusdem* foramine cruoris profluvium indicat (§. 592.). Praesentis jam ex naso haemorrhagiae symptomata, cum illis, quae de profluviis cruentis in genere jam diximus (§§. 467. 583. 585.), conveniunt. Non raro sanguis longum rubrumque in polypum, qui ex naso per labra propendet, densatur; sed eodem, ob stimulum molestum, protracto, vel coacta sternutatione expulso, uberior mox unda insequitur, ac interdum ad multas, ut nimis vidimus, libras, non exiguo cum vitae periculo, quin ipsam ad mortem aliquando, fluere continuat.

Causae. §. 592. Sed juvat nos ad rectam epistaxis cognitionem, ex illa causarum, ascendere. Hae quidem ab illis, quas in genere profluviis cruentis favere diximus (§§. 466. 584.), non differunt; interim sequentes potissime huc pertinent: *externae* scilicet, quae naribus vim inferunt: contusio, percussio, vulnus, polyporum, vibrissarum avulsio, ossium nasalium fractura, ozoena, caries,

acria, pulvis herbae nicotianae tabaci, rebus suspectis, irritantibus commistus, fumi, vapores stimulantes, naribus attracti, insecta, vermes, iisdem advecta, sternutatio violenta; — quae partes vicinas, faciem, aut calvariam, simili ratione afficiunt, laesio quaecunque, imprimis cranii fractura, ac ossis circa sinum falciformem depressio; — quae sanguinem suo stimulo alliciunt: solis radii ardentes in caput nudum, aut pileis metallicis obtectum, agentes, ignis vicini actio in faciem; — *internae*, quae vel motum sanguinis ad caput augent, inflammatio, erysipelas, variolae, morbilli imprimis, rheuma, catarrhus narium, ira fortior, ac iterum sternutatio, studia protracta, capitis profundior positio, cephalaea, dentium aurisque dolores; — vel cruoris regressum praepediunt: terror summus, erubescens verecundia, suspiria longa, diuturna vociferatio, oratio, clamor, fletus, risus, cantus, tubarum inflatio, nixus quivis, tussis, dispnoea, morbi pulmonum, cordis, venarum jugularium, a strumis, alio tumore, collari arctiore, aut venae subclaviae diversas per causas compressio; — quae circulum humorum in ge-

nere cum impetu adaugent: cursus velox, electrica concussio, galvanismus, ut vocant, spirituosorum abusus, vigiliae protractae; — quae sanguinis aequalem distributionem intercipiunt: vestes arctiores, tumor, obstructio viscerum, uterus gravidus, ascites, ventriculus, intestina, a cibis, flatibus, saburris repleta, a vermibus stimulata, spasmi, imprimis abdominales, convulsio, imprimis epileptica, pedum refrigeria, iniqua corporis positio, menstruae secretionis, aut fluxus haemorrhoidalis assueti suppressio; — quae vasorum in genere, aut nasi prae aliis, resistentiam quo cruorem coerceant, imminuunt: scorbutus imprimis, febres asthenicae, vasorum capitis, narium, varicositas, contracta jam, sanguinem has per vias amittendi consuetudo. Num *venae*, num vero *arteriae* hunc fundant, hoc arduum est dicere. In chronico profluvio varicosam saepe indolem venarum subesse novimus; in eo, quod hypersthenicum est, arterias nunc laesas, nunc finibus, quibus rorem in nares exhalant, dilatatas suspicamur. *Secretionis cruentae* ex vitio (§. 584.) cruorem ex naribus hinc inde stillare, non pauca nobis persuadent.

Qua vero ratione viscerum majorum, *lienis* praecipuè ac *hepatis*, tumores, sanguinem, sub dictis arteriae brachialis, ex latere affecto, praesagiis (§. 591.), ex nasi *sinistri* potiùs, aut *dextri* foraminibus, eliciant, diversa est auctorum explicatio. Plerique istorum, haec, mira satis, phoenomena ex impedita cruoris aequali distributione, et copia illius majore capiti advecta, derivant; sed genae modo *unius* rubores, arteriae in *uno* modo brachio subsultus, ac sanguinis ex lateris ejusdem, *non altero*, foramine nasali, effluxum, hi minus explicare videntur. Feliciùs hunc nodum solvit, alterius, qui *subclaviae* potissimum *venae*, in latere, quo haeret visceris obstructio *compressae*, haec symptomata attribuit, opinio. Thoracis certe cava, a pulmonibus, quos continent, perfecte replentur. Hujus visceris lobus superior uterque claviculae, per cujus inferiora, *subclavia* decurrit, respondet illique aptatur. Quotiescunque hinc diaphragmatis descensus, ab unius hypochondrii tumore, impeditur, nec pulmo per aerem susceptum dilatari hìc potest: oportet ut portio hujus visceris superior tunc suppleat, magisque

expansa in plenis inspirationibus, alternatim in memoratam subclaviam insurgat, eamque nunc comprimat, nunc iterum relaxet. Sed cum *jugulares externae*, *internae* non minus venae, quam *axillares*, quarum radices sunt *brachiorum* et *scapularum venae*, in *subclavias* exonerari compertum sit: sequitur, ut in illis, redeunte ad istas compressione, sanguis remoram patiatur, et affluenti ex arteriis contiguis cruori resistat. Hinc brachii, ex latere affecto, arteria, si compressio subclaviae eo tempore contingit, quo haec ipsa est in *systole*, subsaltat, ac venae jugularis rami, per genam nasique cavum hujus lateris dispersi, turgent; rubet illa caletque; in hoc vero, pruritus, tensio, — ac, repetita frequentiùs et in horas diesque, hac venarum resistentia, sanguis correspondente ex nasi foramine distillat ruitque sincerus. Eadem hinc inde succedunt, ubi ex pure, vel aquis thoracis in cavo collectis, — vel ex quavis, in abdomine, majore obstructione, pulmo ex uno modo latere dilatari *per vices* aut *interrupté* impeditur. Compressio subclaviae magis *constans* ac longior, vel in brachii, ex latere affecto arte-

ria, pulsationes vibrantes, vel certum hoc in artu torporem, vel ejusdem, aut externi thoracis, oedema, inducit. Non aliter ad *caput* res sese habere videtur. Quamvis etenim *sinûs falciformis* superioris initium intra nares extendi, aut venas ex istis suscipere, Vir magnus negaverit; sunt tamen, in quibus venae anteriùs et superiùs a narium cavitatibus oriantur, per foramina, ossibus nasalibus insculpta, tam extùs, quam intùs decurrant; ac ubi foramen, quod *coecum* dixere, attingunt, in sinum memoratum depleantur. Hinc, licet non rarò vel sola concussio cranii, vasa narium simul dilaceret; ubi ad verticem, in sincipite, aut in fronte, os laesum est, vel sursum et ad latera ossium bregmatis, sanguis, ob sinus etiam praedicti compressionem par nares evacuabitur. Si verò os intropressum est versùs tempora, et vasa disrupta in cavum calvariae, post tempora, sanguinem effundunt; ut plurimum ista ex *auribus* et *ore* ejicitur.

Ex causis internis, vix major est ulli, quam *scorbuto*, in promovendo sanguinis ex naribus effluxu, potentia. Interdùm verò sat diu nullo se signo scorbutus, quam

hoc ipso profluvio, prodit. Sic virum ad *clinicum*, cui *Ticini* praefuimus, *Institutum* suscepimus, cui sanguis ubertim ex naribus praecipitans, nos anxiè in causas hujus mali inquirere permovit. Nec gingivae huic viro, sat forti, aut laxae, aut sanguinem fundentes, nec maculae per cutem ullae, nec dispnoea unquam fuerunt; nodo lien, ut illis in terris solet, praeter modum tumebat; arteriae pleniores, frequentes, singulari duritie digitum feriebant; calebat aeger, ac febris inflamatoriae fallacem offerebat imaginem. Hinc venam, seducti, secuimus, et sanguinem denso mox corio obtectum, ad libram detraximus. Ad noctem, cruor multus denuo ex nare prorupit; sed pulsum matutinas ad horas duriorem, pleniorem hesterno, ac febris symptomata aucta reperimus. Replicatur venaesectio, et cruor majore fere crusta obducitur. Post decem fere horas, tanto cruor cum impetu praecipitat: ut sex libris illius, vel brevi intervallo, amissis, auxiliis chirurgicis coerceri vix potuerit. Ab istis, die sequente, pulsuum plenitudinem, duritiem, febrimque nequidquam imminutas, — sed corporis superficiem undique a *maculis scor-*

buticis obsessam reperimus. Debilitante hinc methodo medendi relictâ, illicò ad vinum generosum cum succo citri ac saccharo, confugimus, et roborantium, victûsque nutrientis sub usu, aegrotum brevi temporis decursu restituimus. Alterum, post menses aliquot, exemplum huic simile habuimus in juvene, cui sanguis jam saepius, sed maximè cum clinicum Institutum adiret, ex nare prorupit. Corporis sub macie ac pallore, hic nobis pulsum vibrantem, plenum, ac frequentem, ut ille, exhibuit. Venaesectio, cruorem mox corio munitum eduxit; quin verò profluvium rediret, impedire non potuit. Interim, ob febrem pulsusque duritiem, plenitudinem adauctas, ad alteram, eodem cum sanguinis aspectu, pervenimus; sed frustra sic morbum dispellere studuimus. Hinc, licet maculae deessent, *scorbuticae*, tamen, *dispositionis*, inter Insubros haud rarae, satis conscii, ac prioris adhuc memores exempli, chinae corticem, ampliore cum victu, ac vini melioris portione, praescripsimus, aegrumque, sub celeri melioris curationis effectu, resanavimus.

Prognosis. §. 593. Ex illis, quae de profluviorum cruentorum significationibus in genere monuimus (§§. 467. 562. 585.), et ex indole causarum, quae *epistaxin* inducunt (§. 592.), *prognosis* istius eruenda est. Levior plerumque apud pueros hic morbus est, ac sublata per aetatem humorum ad caput congestione, vel sponte dissipatur. Interim qui aequo frequentiùs, et ex causis exiguis ex naso cruorem profundunt: his, aetate juvenili, *Pneumonorrhagia*, seu haemoptysis, timenda est. Morbos alios, non paucos, ex *hypersthenia* ac morbosa vasorum capitis repletione pendentes, quin ipsam ejus indolis encephalitidem (§. 145.), promptissimè interdum hic fluxus disperdit; nec rarò alterius secretionis cruentae, suppressae, vices hic assumit; atque his non minus in casibus, quam ubi certam cum hoc profluvio consuetudinem quis contraxerit, periculosa esse solet, multasque, capitis imprimis, morbos, vertiginem, cephalaeam, susurrus, tinnitus aurium, amaurosin, sopores, apoplexiam, convulsiones inducit praepostera illius compressio. Epilepticos hac ex causa insultus, gravemque ac per novem jam dies continuatam *dys-*

phagiam conspeximus, quam ultimam, positis ad nares hirudinibus, ex momento sanavimus. In ipsis adeò febribus *asthenicis* cum gravi cephalaea incedentibus, hanc ultimam imminuit, etsi morbum principalem non parùm adaugeat, epistaxis. Minor certè nunc temporis, quam apud Veteres, *haemorrhagiarum criticarum* in febribus est numerus: ut quem frequentior in morbis hypersthenicis venaesectio haud parùm infregit. Fatendum est interim, ex sanguinis, quem *per artem* educimus, eâdem portione, ac illa est, quae *spontè* morborum sub fine, vel sub majore jam systematis vasorum quiete, ex naribus fluit, evidentius plerumque auxilium haberi. Sed vel ipsis in morbis, qui ex cruoris jactura subsidium exspectant, non raró spontaneus hic fluxus, quod limites excesserit, pericula adauxit. Tanto scilicet cum impetu hac ex corporis particula cruor apud multos praecipitat; ut artis ferè singula eludat ac superet conamina; nec desunt hydropis, tabis febrisque lentae, quin mortis ipsius, hoc ex profluvio secutorum, et nobis partim oblata exempla. In febribus asthenicis, contagiosis, in variolis, morbillis praecipuè, ut vo-

cant, malignis, in scorbuto, hydrope, tabe, spes saepè omnis curationis cum sanguine per nares aufugit; ac vel sola his in morbis ad vitalis jacturam humoris molimina, ac leve sanguinis, per nares stillicidium, suspecta sunt. In senibus, huic profluvio minùs assuetis, apoplexiae hoc idem aliquando est prodromus.

Cura. §. 594. Primum ac praecipuum curandi hujus morbi momentum, in recto, *num sisti cruor debeat*, judicio est positum (§. 593.); quod ipsum, ex attenta causarum (§. 593.), aetatis, constitutionis, habitudinis contractae, — ex cruoris amissi quantitate, et virium superstitum consideratione eruendum est. Si *activi*, seu *hypersthenici* rationes, vel signa profluvii (§§. 584. 592.) se offerant; tunc, ut alibi (§§. 468. 686.) docuimus, ipso in sanguinis effluxu moderato, tum praesentis haemorrhagiae, tum variorum, quae hanc forsitan inducunt, comitantur, malorum, habetur subsidium; nec alio plerumque apud pueros, vel homines succiplenos ac lautè nutritos, vel demum sthenicis in febribus, indigemus auxilio. Interim, dum, energico sub habitu,

E. hypersthenicae.

majorem, quam par sit, cruoris copiam amitti veremur, — remotis, quae stimulum perpetuent, causis, calore conclavis temperato, victu nimis nutriente, ac potu spirituoso, vel calido, sepositis, alvoque per clysteres aperta, sub maxima mentis et corporis, erecti, in loco obscuro, quiete, sub summa, ne loquendo, sternutando, tussiendo, contrectando, nares irritentur, cautela, venam secamus, pedes sat profundè tepidam in aquam immittimus, ac, nisi ista sufficiant, ad ea, quae sanguinem cohibeant, externa remedia ascendimus.

Quodsi verò, vel sub ipsa, quae *energica* fuit, sed in *adynamicam* nunc vertitur, epistaxi, pulsus vacillare, imminui, intermittere incipiat; si labia pallescant, oculi obscurari videantur, extremitates frigescant; tunc certè, seposito omni venaesectionis consilio, sistere profluvium conamur.

Si *asthenicae* epistaxis causae ac fida indicia (§§. 584. 592.) compareant; tunc tradita jam pridem curationis generalia praecepta (§. 468.) valebunt, ac potior in morbum primarium causamque istius convertenda est attentio. Sic gravissimae interdum mulier parturiens haemorrhagiae per

nares subjicitur; nec alio plerumque, quam partûs per artem celeriter absoluti auxilio illa salvatur. Sic vermes, sic viscerum obstructio, periculosa haud raro profluvia cruoris inducunt; quae aliam, quam causae morbi primarii oppositam, opem non admittunt. Quodsi verò cruor hac a methodo arceri recuset; — nisi forsitan sine virium jactura conspicua, habitudinis contractae ex legibus, aut in alterius, consuetae, sed nunc suppressae, excretionis supplementum cruor fluat; sine multis induciis, ad ea, quae finem profluvio imponant, *externa* veniendum est. Haec verò tum alias ad partes, tum ipsas ad nares applicita, effectum ostendunt. Sub tanto scilicet *nervorum* in vasa sanguinea imperio (§. 564.), et sub *cutis externae* tam insigni cum eâ, quae corporis se caveis insinuat, consensu (§§. 275. 373.), saepe illa, quae exterius adhibentur, conspicuam internas in partes actionem exercent. Ipse hinc vulgus, immaturo quidem in epistaxi *hypersthenica*; — sed proficuo sat saepe in *adynamica*, consilio, gelidam aegrotis, cum id minimè exspectant, dorso aspergit. Profuit in aliis, glaciem genitalibus contusam, aut nivem

Externa.

apposuisse; ac vel solae *cucurbitulae*, hepatis regioni, occipiti, impositae, — quod non tam sanguinem *revellendo*, quam sua in cutem sensibilem *suctione stimuloque* fecisse videntur, sanguinis profluvium ex naribus illicò stitisse sunt visae. Itaque cum eximio interdum in epistaxi successu frigidam, aut solam, aut cum aceto ac sale ammoniaco remistam, calvariae, fronti, naso, genisque, saepius renovandam, imponimus; nec inutili consilio tum crura tepidae immittimus, tum artubus fascias applicari suademus.

Sed et ipsi, quod sanguinem profundit, nasi cavo, auxilia, fortiore sub malo, applicantur necesse est. Hinc primùm, frigidam; — ac si haec sola non sufficit, eandem cum alcohole ac ichthiocolla, remistam, — et ipsum denique purissimum alcohol, cruentas in nares vel attrahi, vel injici conveniet.

Cum verò, quae liquidâ sub forma in nares inflantur, attrahuntur, injiciuntur, saepe citiùs, quam agere ut possint, has deserant; hinc et fili ex linteis carpti, solutione aluminis, aut vitrioli albi imbuti, vel turundae, quibus pulvis ex alumine ac sanguine, ut ve-

cant, draconis, vel ex aliis similibus, albumine ovi susceptis, adhaereant, cavo narium profundius immittendae, ac longo satis tempore, filo, quo extrahi possint, munitae, in eodem relinquendae sunt. Ipsa interim turundae in vasa narium *compressio* aliquando hic magis, quam involvens illas stypticum remedium, egisse videtur; ac interdum, cum istud, molliori turunda susceptum, nil posset; haec sola, modo crassior magisque contorta, profluvium suppressit. Profuit interdum intestini partem suilli, quod primum in aere siccatum, posthinc madefactum, ac uno extremo, fili tenuis ope, ligatum est, in ipsum, quod sanguinem fundit, foramen narium, spacillo duce, demisisse. Hoc facto, inferiori, quod patet, ostio intestini, frigida per sphyncterem injicitur, et haec ipsa, superiora narium versus, ut aequali ratione interna comprimat, urgetur. Plerumque scilicet vasa sanguinea, in hominibus hoc morbo defunctis, eam narium ad sedem, ubi alae nasi, digito plus minus transverso, ab imis naribus cum osse committuntur, sunt magis dilatata, turgida: ut interdum, in

viventibus, vel solo a digito compressa, mox sanguinem transmittere desiverint.

Ast verò nec ista interdum subsidia, cruorem, ex narium anfractu, quò turundae pertingere non queunt, ruentem coercent. Quodsi tunc narium anteriora penitus obturentur foramina; sanguis cum impetu majore ad fauces, posteriores per narium aditus, descendit. Hinc alia a chirurgis adhibita fuerunt, nec a medico his arduis in casibus ignoranda, subsidia. Scilicet utrumque illi ad nares aditum ita claudunt: ut sanguis, egressu privatus, polyposam in massam, seu thrombum, cogatur, ac vias, a quibus antehac aufugerat, sibi ipsi praecludat. Haec, vobis jam ab aliis exposita, methodus plerumque certe sufficit; sed in febribus asthenicis, in variolis, morbillis malignis, in scorbuto, haud rarò sanguis, uno ex loco prodire impeditus, aequali, vel majore mox impetu per renes, intestina, uterum, aut ipsos per pulmones praecipitat; ac solis, morbo primario oppositis auxiliis, interdum, — nam saepius et ista deludit, froenatur.

Cessante ex naribus profluvio, aegrotus, per longam satis temporis moram, in

eâ, quam injunximus, quiete perſeveret; nec factum in naribus coagulum, quocunque demum modo, donec ſpontè ſeparetur, removeat. Pro cauſarum, unde morbus deſcenderat, ac per virium, quae con- convaleſcenti ſuperſunt, diverſa ratione, aliis ille atque aliis, tum diaeteticis, tum medicis auxiliis tractandus eſt.

Cum verò opera tam facili, in junioribus praecipuè, revertatur epiſtaxis, ut et illa, quae primam violentiae externae occaſionem modò debuit, jam exiguis a cauſis revocetur, et quodammodo neglecta, mox duro habitudinis imperio hominem ſubmittat; oportet ſanè, ut qui ſalutis hoc ex morbo pericula quondam ſubivit, quà poteſt, induſtria, illius recurſum praeveniat. Non aequali verò hic finis intenſione obtinebitur; ſed prout vel *activae*, vel *paſſivae* fuit indolis profluvium, et pro corporis vel in illam, vel in iſtam proclivitate, ratio vivendi ad praecepta, quae cuique ex dictis vel ſpontè patebunt, dirigenda eſt. In genere, quae ſanguinem praeter modum accumulant, aut movent cum impetu, aut capiti uberius tranſmittunt, — vel quae circulum per vaſa abdominis praecipuè,

ac artuum aequalem intercipiunt; aut reditum cruoris jugulares per venas retardant; aut alias, naturales, ut vocant, consuetas excretiones subvertunt; ea summo, et protracto in longùm cum studio evitentur oportet.

Suppressum forsitan praeposterè ex naribus profluvium, pro varia morbi exinde generati natura, variam medendi sibi methodum exposcit. Plerumque sanguinem ad nares revocare, fluxumque, imprimis si cerebri, oculorum inflammatio successerit, non ommissis et aliis auxiliis, per illas restituere juvabit. Calidae vapor aquae per nares attractus, vel nasi levior contrectatio, aliquando hoc praestant. Qui nares internas cum errhinis stimulando, aut cum penna serratim incisa et fortius intrusa scarificando, hunc fluxum renovare contendunt: hi saepiùs majorem, quam prudenter optare potuissent, sanguinis jacturam inducunt. Hirudines modò duae, externis narium foraminibus, quo magis hiant principio, appositae, indicationi plerumque satisfaciunt, ac sanguinem pro lubitu arcendi occasionem, quod magni hìc faciendum est, non tollunt.

ORD. III. GEN. II.

STOMATORRHAGIA.

Ambiguus. §. 595. Frequenter quidem *ex ore* vel sponte fluit, vel screatur, exspuitur, vel cum impetu rejicitur sanguis; sed non ubique tam facilis res laboris est, mox veram cruoris hoc ex antro venientis patriam indicare; ac saepè, cum breve modo ex faucibus iter ille absolvit, ab aegrotis, nimia formidine, perculsis, a pulmonibus venisse accusatur; aut cum sanguis reverà ex bronchiis et trachea subdolè ascendit; a medicis, incautâ morbi non tam gravis sub prognosi, ex faucibus, stillasse perhibetur. Sunt adeò, qui, morbum epilepticum malitiosè simulantes, res coccineo colore imbutas ore volvendo, quasi cruentam, sub fictis convulsionibus, salivam profundant; ex quibus, quam multum intersit, ut suum cuique profluvio nomen, ac sua, quibus differat,

ab aliis, signa tribuantur, luculenter apparet.

§. 596. Quod verò solius cavi, a labiis, genis palato, veli penduli a fornica ac uvula, a tonsillis et faucibus circumscripti, ac partium hoc in cavo positarum a vasis propullulat, — hoc, *stomatorrhagia*, seu *oris haemorrhagia*, vocatur, sanguinis profluvium. Definitio.

§. 597. Sanguinem ex *naribus* haud rarò refluere, — interdum, post capitis imprimis laesiones, internis ex *auribus* ad illas descendere, jam diximus (§. 588.). Ex ipso *larynge*, ex *trachea*, ex *bronchiis*, cruorem sub tussi rejectum, saepè nimis venire, — in aliis, ex *ventriculo* scaturire, ac vomitu expelli, res nota est omnibus. Cum verò sanguis tam diversis origine, et ex parte longinquis a locis, oris antrum inundat; non minus quoque ex partium (§. 596.) dictarum superficie in sat multis aegrotis, in quibusdam periodicè, propullulat; juvabit primùm hujus species profluvii praecipuas, — mox verò ea, quae Differentiae.

singulas ex istis concernant, et ab aliis distinguant; accuratiùs exponere.

Stom. labior.

Ac primò quidem *venae labiorum genarumque* non parum in quibusdam dilatantur ac varices producunt. Duodecim ante annos, vir juvenis ac laute nutritus, has nobis, *Ticini*, varices ad labium oris superius, conspiciendas exhibuit. Universum hoc labrum quasi saccum ex tenui membrana formatum, sanguine pellucente refertum, lividum, ac tam amplum sistebat: ut, ex alto propendens, oris ostium impleret, ac labium inferius obtegeret. Plures hoc ipso varicoso e sacco venae, non tam turgidae, quam planae, latae, ac lividae, versus nasum ascendere, ac similes palati fornicem obsidere cernebantur, eximii tandem manu Viri, eo ipso cum sacco labiali, feliciter, et quin sanguinem hucusque sua sponte sparsissent, exstirpandae. Ad ovi adeò gallinacei amplitudinem, ad labium inferius, has varices, sectione non minus auferendas, increvisse, docemur. Ex venulae ad internam ac supremam labii inferioris partem, varice, copiosum, per intervalla, cruorem stillasse, aegroti, haemorrhoidum simul fluxui subjecti, historia testatur.

Eadem *buccarum* ad internam superficiem contigisse, observationes, medicorum in fastis collectae, confirmant. Ad malae utriusque faciem internam, in aegrota, cujus pater simili prorsùs morbo laboraverat, copiosae varices ex improvisò exortae sunt. Has, ubi, dentibus disruptas, sugebat mulier; haud majores sequebantur molestiae; si verò hoc usa non esset auxilio; extensus, magis magisque tumor varicosus, ad ipsam usque uvulam, ut pars haec turgeret, livesceret, valdeque doleret, extendi consueverat. Hoc ab ipso tumore ad fauces extenso, tum linguae, tum pharyngis, laryngis interceptis functionibus, suffocationis non raro imminuit, — uvulae duntaxat ad apicem sectione illicò removendum, periculum. Cibum ore revolvere, masticare, quin sanguis copiosus hunc omnem penetraret, aegrotus non potuit, ac vires hoc quotidiano a profluvio, cujus nullibi vestigia hucusque patebant, sic plurimas amisit: donec detecta, postremam *ductûs salivalis*, in oris cavum patentis, ad partem, varix, ferri demum candentis auctoritati cessisset. Stom. buccar.

Varicum magnarum per fornicem *palati* Stom. palati.

sparsarum mentionem jam injecimus, ac forsitan frequentius in isto, quam alio oris in loco, hae ipsae nascuntur. Sanguinem jam multos per annos reddiderat adolescens, cui tandem, majore sub aestu, sine pectoris molestia, cruor copiosus cum vitae discrimine ex ore prorupit. Depressâ cum specillo linguâ, scaturiginem profluvii Vir eximius ex faucibus haerere intellexit, ac injecta aluminis solutione, feliciter occlusit. Interdum verò tum palato, tum genis internis, *vesicae cruore repletae* succrescunt, ac istum, disruptae, copiosum, certis nonnunquam sub periodis, effundunt. Tumorum albescentium, abscessus sub forma, palatum obsidentium, sed a facta sectione, loco *puris*, *sanguinem* fundentium exempla referuntur.

Stom. gingivar. *Gingivas* quoque sanguinem in multis copiosum profundere, ex *scorbuti*, alibi a nobis describendi, historia imprimis patetebit: *stomacace* vitii hoc genus dixerunt. Sed et alias ob causas, imprimis ob suppressas cruoris per uterum alvumque excretiones naturales, consuetas, plures interdum ad libras sanguis gingivarum e vasis varicosis prorupit.

Ex *dentis* recenter extracti *alveolo* insigne, apud multos profluvium cruoris secutum est, et ex ipsa dentis, licet exigua et ferè inconspicua, arteriola, ad mortem usque aliquando, sanguis scaturivit. Ad *sex* fere *libras*, una sub nocte, ex alveolo foeminae excelso loco natae, tunc utero ferentis, cum dentem sibi, nobis quidem dissuadentibus, jussisset, sanguinem prorupisse conspeximus. Tertio, quinto, quin octavo, post dentis evulsionem, die, cruor ex alveolo cum impetu et maximam ad copiam prorupisse visus est. Sunt adeò, quibus, dente nequaquam evulso, sanguis tamen, istum inter et gingivas, ab eodem quodammodo solutas, abundè, et magno cum periculo propullulat. Stom. alveolaris.

Nec minùs ex *lingua*, conspicuis certe vasis instructa, sanguis interdum cum impetu, ac plurimus effunditur. Sub venae raninae, sub frenuli ad linguam sectione, laceratione incauta, arteriae linguales illinc, hic verò venae non raRò, laeduntur, ac plenam periculi haemorrhagiam patiuntur. Sub gravioris epilepsiae insultu, frequentèr satis lingua per dentes eidem infixos perforatur, aut adeò ex parte discinditur. Stom. linguae.

Sub scirrho, tumore quovis, sub ulcere cancroso, scorbutico, scrophuloso, hanc partem comprimente, exedente, non rarò varicosum venae habitum assumunt, ac sanguinem ubertim eructant. Ex *glossitide* gangraenam, ac lethalem ex ista sanguinis jacturam observavimus. A dentibus ordine perverso dispositis, cariosis, acutis, vel sub incauta ciborum masticatione, non parum saepe lingua offenditur, ac sanguinis profluvio occasio praebetur. Similia ex calculis sub lingua generatis timenda sunt incommoda. Quo tempore haec scribimus, ad linguae viri sinistrum latus, sine causa manifesta, varicem unius diei spatio exortam, et ad pisi magnitudinem turgentem lividamque conspeximus: quae varix vel spontè, ad alteram jam diem, disrupta, in exiguum ulcusculum, sine sanguinis jactura sensibili, conversa est.

Stom. tonsill. Sub scirrho *tonsillarum*, frequenter venae hujus partis varicosae tumoris basin circumdant, aut illo per chirurgicam sectionem ablato, fundere cruorem, neglectae, aliquandiu continuant.

Stom. pharyng. Sub ea, quam *habitualem* vocavimus, *cynanche* (§. 171.), plerumque venae per

pharyngem dispersae, indolem varicosam manifestant, ac levi ex causa sanguinem exstillant. In aliis, sine phlogosis praesentia, apertis vix faucibus, hae pharyngis varices, quasi retis in modum dispositae, mox oculis sistuntur, nec raró sanguinem vel spontè oris cavo affundunt. Foeminae, cui sanguis per uterum ab octo jam annis non rèsponderat, exemplum Vir magnus reliquit, ac sputi sanguinis frequentis originem in posteriore *pharyngis* pariete eroso detexit. Sine quavis erosione, sanguinem sat multum ex vasis *pharyngis* varicosis manifesté ac saepius scaturiisse nos ipsi conspeximus.

§. 598. Non alia symptomata haec oris diversa profluvia, quam illa, quae *epistaxin* (§. 591.), aut morbum, cujus forsitan effectum constituunt, comitantur; ac saepè sine ullo indicio sanguis oris cavum inquinat. Plerumque sub majore cruoris has ad partes appulsu, vel congestione, dolor capitis, vertigo, faciei rubor, susurrus aurium, calor, titillatio, pruritus, tensio gutturis, oris, gingivarum praecedunt. Quo vicina magis laryngi aut copiosior est san- **Symptomata.**

guinis effusio: ac potior exinde ad *tussim*, supina imprimis sub corporis positione, excitatio subnascitur; aut, si ad pharyngem magis cruor declinet, nausea, vomituritio sequuntur. Sanguinis adeò portio interdum, sub somno imprimis, ad stomachum defertur, ac *vomitu*, a novo sanguine ad fauces ruente, inducto, jam coactus a ventriculo, rejicitur. Hinc magna, ut diximus (§. 595.), hoc oris profluvium ab *haemoptysi* (§. 604.), aut ab ipsa *haematemesi* (§. 612.) distinguendi difficultas apud multos subnascitur. Interim plerumque vel sola oris, cum aqua sollicitè saepiusque repurgati, inspectio, mox fontem, unde sanguis scaturiat, apertum ostendet; vel dispositionis, morbi praegressi, symptomatum, causarumque attenta consideratio ad rectiorem nos diagnosin perducet. Certiores de oris primario profluvio, reddemur, si capite ad anteriora converso, et ore declivi, et tussin et vomitum cessare, sed sanguinem nihilominus ex ore continuò stillare videamus. Nec facilè *spumosus* hic sanguis, — ut ex pulmonibus, si paucus est, sub voce rauca, *rejicitur*; — sed purus, coccineus, fluidusque, nec muco, nec salivae tam intime commistus, *exspuitur* aut *effluit*. Ip-

ſae quoque partes, unde sanguis profluxit, ſumto cibo, vel potu, aut admoto gargariſmate, ut nudae, dolorem non raro perſentiunt. Quae alia demum signa *stomatorrhagiam* ab *haemoptysi*, *haematemesi* distinguant, ex istarum tradenda mox historia ulteriùs patebit.

§. 599. Inter *causas* profluviis cruentis communes (§§. 466. 584.), oris illud frequentiùs *symptomatice*, ut suprà jam dictum est, producunt scorbutus, ac fluxus sanguinis alterius, naturalis, consueti suppressio. Hinc factum est, ut aliqui, vetustissimo a tempore, si, cruoris stillicidio per *anum*, morboso quidem, sed solito, ac forsitan periodico, cessante, sanguis nunc easdem ad leges ex *ore* prorumperet; nauseoso nunc satis *haemorrhoidum oris* sub nomine hoc profluvium salutaverint. Alias vero stomatorrhagiae ad causas quod spectat, has passim sub ipsa specierum expositione (§. 598.) jam adduximus, ac praecipuae inter istas, sunt: dentis aut caries profunda, aut evulsio, gingivarum a dentibus, et istorum, ab alveolorum periostio separatio, violentia alveolis, mandibulae, Causae.

palato, linguae vasis illata, maxillarum; palati caries, ulcus oris sordidum, profundum, cancrosum, tumores, calculi in oris cavo generati. An quoque interno aurium ex cavo, per tubam in fauces patulam, sanguis in has ipsas interdum fluit? . . . Muci puris, saniei descensus in morbis, verisimile id reddunt. Ab *hirudinis* ad fauces haerentis suctione aliquando hoc profluvium venisse, ut veteres dixerunt, quod facile cruoris, in formam illius coacti portio incautos decipiat, haud credimus; ac ipsa adeò, quae hirudinem cum potu ingestam, a ventriculo venisse, ac fauces cruentasse refertur, suspecta nobis est recentior historia.

Prognosis. §. 600. Symptomatica ex ore profluvia, eam, quae morbo primario est propria, *prognosin* sequuntur; primariorum, quae interim sat rara sunt, jam diximus, — et ex communibus principiis (§. 585.) eruenda sunt, discrimina.

Cura. §. 601. Generalia profluviorum curandorum jam tradita praecepta (§§. 468. 586.), ad morbum, de quo agimus tractan-

dum sufficiunt; et quae sanguinis, ex ore, alterius ex morbi affectu, jacturam concernunt: ea sub illius descriptione a nobis tradentur, curationis momenta. Primum certe, et hoc in profluvio sanando, est causae, ex qua illud proficiscitur, correctio; alterum, in sanguine praeter modum, ac virium vitalium cum discrimine, prorumpente, sistendo versatur. Hunc ad finem, externa magis, quam interna remedia, seu chirurgica potissimùm auxilia, conducunt. In genere, ablatis, quae cruoris per vasa oris circulo, aut illorum contractioni resistunt, externis obstaculis, adstringentia, ut vocant, remedia, frigida, acetum accerrimum, solutio aluminis, vitrioli albi, sacchari saturni, vini alcohol concentratum, tum oris in cavo tenenda, tum loco, ex quo sanguis prorumpit, admovenda sunt. Vesicae, cruore repletae, ne suo volumine obsint, incidantur; — varices, quae sanguinem eructant, vel ferro, vel cauterio actuali auferantur oportet. Cum vero ea, quam cauterium inducit, eschara, dum plures post dies a parte sauciata separatur, novo sanguinis profluvio non raró occasionem largitur; cauterio plerumque praeferenda est loci, qui sanguinem pro-

fundit, suscepta, chirurgicae ad artis praecepta, compressio; ac saepius tum styptica fortiora, tum ferrum candens alveolo, qui sanguinem fundebat immissa, hunc minime sistebant; cum aut fili contorti, aut charta scriptoria sub dentibus contrita, vel emplastrum alveolo cruento ad perfectam plenitudinem, intrusa, ac vel proprio, et hunc ad finem detecto, instrumento, vel digito, vel aliter sat diu compressa, mox finem profluvio posuerunt.

ORD. III. GEN. III.

PNEUMONORRHAGIA.

§. 602. Si quis ea, quae de oris profluvio cruento, seu, *puto*, *screatu sanguinis*, hucusque sunt dicta (§. 595. — 601.), cum morbo, quo cruor ex *pulmonibus* per tussin expellitur, contulerit: is haud congruo satis nomine *haemoptysis* hunc ultimum, qui minime in *sputo sanguinis* consistit, venisse, ac melius *Pneumonorrhagiae*, seu *haemorrhagiae pulmonum* sub titulo describi, lubenter concedet. Semiotices diuturnae infantiae adscribatur, si morbos origine reverè diversos, profluvium scilicet cruoris ex *trachea* (*tracheorrhagia* (§ 607.), atque illud ex *pulmonibus* oriundum, eodem *Pneumonorrhagiae* sub titulo, signorum, quibus differant, constantium et satis certorum inopiâ coacti, exponamus. Ipsi quidem pulmones a contigua trachea aliter

Nominis ratio.

vix differunt, quam numero ramorum, ac tela cellulari, divisionibus ſinibusque bronchiorum intermedia, spongiosa, et vasculis ditissima; sed major est hominis, qni sanguinem tracheae, quam qui bronchiorum e vasis amittit, a funestis exulcerationis ac phthiseos effectibus immunitas; ac licet ipsa quoque aspera arteria hos interdum experiatur eventus; ex justis tamen rationibus non aequalis utroque a sanguinis profluvio nos timor premit ac angit.

Frequentia.

§. 603. Qui fabricam pulmonum spongiosam ac laxam considerat; — qui visceris cordi tam vicini, arteriis brevioribus magnisque, venis autem, haud tantae diametri instructi, ac omni humorum massae transmittendae destinati nobilitatem summamque necessitatem perpendit, — qui facilitatem meditatur, qua in experimentis anatomicis, ex arteria pulmonali liquor in vesicularem pulmonis substantiam, et in asperam arteriam exhalat; qua vicissim bronchio injectae aqua, ichthyocolla, in arteriam pulmonalem sibi viam aperiunt; vel qua liquores tracheae impulsi, in venam pulmonalem descendunt, aut huic ipsi injecti, in

asperam arteriam et vesiculas feruntur; — qui insignem, ac aeris solius attactui ferendo parem, bronchiorum sensibilitatem intuetur, — qui stratas huic organo insidias multiplices, magnasque, quas patitur quotidie, violentias contemplatur; — qui demum consensum hujus partis cum aliis strictissimum mente revolvit; mirari is desinet, si nullibi locorum, modo naribus exceptis, tam frequens, tam arduum, quam ad pulmones, profluvium cruoris occurrere dicamus. Est interim certa, quam rarissime hoc mali genus affligtat, — alia, quam sat rarò sibi subjiciat, aetas: infantum scilicet, puerorum, ac hominum aetate provectorum illa: quos nimirum, ad talia dispositos, alias ad partes magis divexant profluvia. Infames sunt hoc morbo aetatis anni decimo sexto circiter ac trigesimo sexto intermedii; ac juvenes floridissimos, cute tenera et alba, fibra sensili, ac ingenio felici instructos, prae puellis, menstruo modo fluxu dotatis, exitialis hic morbus sibi metit. Sed nulla est aetas, quae tanto generis humani hosti, aut comiti ejusdem, phthisi pulmonali, tributum cruentum non conferat, sexusque est nullus: ut pueros non minùs,

quam senes, foeminas aeque ac viros, fortes eodem, ac debiles, furore, nunc citiùs, nunc tardiùs mactatos doleamus. Sunt variae, in quibus, prae aliis, dominetur hoc profluvium, — non semper aeris puritate inferiores eisdem, regiones. Sunt adeo certae familiae, quas, jure *haereditatis* sane flebili, sed magis solidorum, quam humorum ex vitio derivando, tum pneumonorrhagia, tum effectus, vel causa istius, phthisis pulmonalis, vix non integras, sub flore juventutis constitutas pessumdent, ac misere extinguant. Sed et hoc sine titulo, qui, pueri, frequentius epistaxi (§. 589.) laborarunt, qui corporis statura gracili, citiùs extensa, et collo imprimis longiore, thorace angusto, compresso, et scapulis in alas quasi surgentibus instructi, genis roseo colore tinctis incedunt: hos certè, vel paucis modo exceptis, exiguas ob causas, et sanguinem ex pectore effundere, et pedissequo pulmonum ex ulcere consumi videmus.

Definitio. §. 604. Est vero *pneumonorrhagia*, sanguinis sinceri, vel ex trachea, vel ipsis e bronchiis surgentis, fluidi plerumque ac

spumosi floridique, sed et indolis alterius, praevio titillationis in faucibus, aliquando caloris, constrictionis, doloris in pectore, sensu, per laryngem, vel exspirationis fortioris, vel tussis actione rejectio.

§. 605. Vel proprio ac *primario* ex vitio, vel morbi alterius effectu *secundario*, trachea, pulmones sanguinem eructant, ac utroque in casu, vel *universi* culpâ *systematis*, vel *localis* modo affectionis imperio, cruòr funditur: ac primo in casu, aut ex *auctis*, aut ex *depressis* nimis *viribus* praecipitat. Exiguae vero causae, quod semel contigit, hoc *revocant*, ac *habituale* reddunt. Profluvii quoque alterius suppressi *vicarium* hoc idem *periodice* recurrit. Divisio.

Est verò alia, de qua hic in longum disserere non possumus, pulmonum haemorrhagia: *interna* scilicet, qua sanguis hoc a viscere, thoracis in cava effunditur. In peripneumoniis rarum non est, hydropem thoracis acutum (§§. 131. 186.), oriri, ac paucarum spatio dierum, copiosum simulque cruentum serum, pleuram inter ac pulmonem, ex ipsa istius superficie externa sudare. Sanguinem aliquando vix non sin-

cerum hic reperimus; ac aliis quandoque in morbis cruorem repentinè in thoracem effusum, per cadaveris sectionem, quin laesio vasorum manifesta pateret, deteximus. In juvene, cui tumor inflammatorius testiculi celeriter subsederat, hoc ipsum evenisse observavimus; ac in scorbuticis hominibus quibusdam, sanguinem in cava thoracis ex pulmonibus effusum reperimus. Nunc scilicet vasa hujus visceris externa rumpuntur, ac interdum aneurysma aut varix huic subsunt profluvio; nunc vomica, abscessus, ulcera, canales pulmonum sanguineos erodunt; nunc verò vesicae, loco aquae, cruento liquore repletae, ad pulmonum superficiem exsurgunt, ac illum in cava vicina effundunt. In ipsum adeò pulmonum parenchyma sanguis aliquando penetravit.

Symptomata.

§. 606. Non rarum est, et frequenter id nobis aegroti retulerunt, sanguinem sine praevio ad pectus, aut aliam ad partem, molestiae sensu, quasi *tacite*, tracheam ascendisse, ac modo larynge superato, faucium titillationem, oris saporem dulcem, aut salsum, induxisse.

Prodroma.

Frequentius interim signa profluviorum

ſanguinis prodroma (§. 583.), et quidem levis horror, laſſitudo, ad faciem rubor caloreque fugax, cephalalgia, ſpirandi levis, aut ſatis maniſeſta difficultas, tuſſis arida, anxietatis, aeſtûs interni, tenſionis, uſtionis, doloris ſub ſterno, ad dorſum, ſcapulas, in pectoris profundo, perceptio, extremitatum refrigeratio, pallor urinae, aliqua interdum febris, et cordis palpitatio, praecedunt.

Conſtitutiva.

Vix primo cruoris ſinceri ſputo ab aegrotis perſpecto, ſuccedunt multa, quae hunc ad morbum abſolutè non ſpectant; ſed ex terrore naſcuntur, rectumve de indole profluvii judicium non parum obfuſcant, ſymptomata (§. 583.). Sed nunc ſtimuli ad fauces haerentis ſenſus diram iterum iterumque tuſſiendi neceſſitatem nolentibus imponit; cui, ſi paulò conſtantius reſiſtant, aut exiguis conatibus ſatisfacere conentur; praeviis ingrato ad tracheam ſibilo, aut ſtridentis materiae ſonitu, diſpnoea augetur, ac demum, poſt majorem atmoſphaerae inſpirationem, totius pectoris convulſiva ſucceſſio ac tuſſis violentior ſubſequitur: quae ſanguinem, ſi modo paucas ad uncias, vel, minoribus ex vaſis, lentiùs in bronchia ef-

fusus est, fluidum, coccineum ac *spumosum*, per vices, et aliqua aegroto concessa quiete, ex ore expellit. Si multus, et ex vasis conspicuis, majore cum impetu cruor in bronchium ruit; ex hoc, in alia, vicina, altiora, assurgit; ex istis, per ramos bronchiorum laterales, declives, in subjectam pulmonis affecti, aut etiam in sani, substantiam descendit, ac novo refluxu, sub summae anxietatis ad praecordia sensu, violenta diaphragmatis actione, sed interdum *sine tussi* manifesta, et per solam quasi exspirationem fortiorem, torrentis adinstar, per tracheam, laryngem, per oris, et narium per ostia, tam fluidus ac floridus, quam partim concretus, obscurus, horrendo spectaculo praecipitat. Sub tanto cruoris ad fauces impetu, pars ejus, in pharingem regurgitans, *vomitum*, ut vidimus, violentum saepè provocat, cibosque, forsitan ventriculo contentos, novae sanguinis undae, per tracheam simul expulsae, commistos, expellit, ac validum medico, tussis ipsum aliquando per vomitum cruentum excitatae (§. 613.), non ignaro, quo demùm ex cavo sanguis scaturiat, dubitandi argumentum relinquit. Haec dubia non

minus in casu, quo tussis violenta praeivit, ac, istius ob impetum, sanguis non modo pulmonum, sed simul narium e vasis expellitur, urgebunt; aut facile pulmo, ob nares cruentas, profluvii insons, cum magno judicii errore, declarabitur.

Sub insigni ac repentina cruoris ex pulmonibus jactura, non rarum est, aegrotum illicò, morituri hominis aspectu, prosterni, pallere, extremitatibus frigere, convelli, ac asphyxiae sub specie detentum jacere. Nec desunt, illorum imprimis, qui, somno profundo sepulti, vel debiles, ac supino in situ collocati, sanguinis, tracheam majori, quam larynx transmittat, irruentis ab unda suffocati perierint, exempla. Interim sub animi deliquio, hoc etiam profluvium compescitur interdum; in aliis, ejecta sanguinis portione moderata, modo paucas post horas, alia aliaque non raró subsequitur, illâ major; ac saepe plures per dies, sub febre plerumque manifesta, sub pulsu duro, contracto ac celeri, sub pectoris dolore, angustia, sub cephalalgia ac facie rubicunda, sub frequente ad tussim stimulo, sanguineae adhucdum aliquid materiae, nunc floridae, nunc verò, in plurimis, obscurae ac bru-

neae, nunc muco rosei coloris sub specie remistae, rejicitur. Plerumque sanguis sub initio hujus mali, vel paulò tardiùs, ob novas a profluvio insidias, emissus, corio obtegitur satis firmo; et quod indolem illius, a phlogosi mutatam, in multis sane casibus, ostendit; est febris, tussis, dispnoeae, a sanguine emisso pertinaciter subsistentium, de latente in pulmonibus inflammatione, ac ulcere futuro plena periculi significatio.

Sunt interim non pauci, qui sanguinem e pulmonibus persaepè, ac certas ad periodos interdum, sine tantis molestiis, vel prorsùs sine febre, ac alia pulmonum labe, sat diu, vel et longam per vitam, immunes eructent; ac certe timor hoc a profluvio, quam ab omni fere alio major, limites haud raro excedit, multisque aegrotis, nunc sanguinis missione, ubi minùs convenisset, nunc adstringentibus auxiliis praepostere tractatis, funestus fuit. Sequiore in sexu, cui uteri cruenta secretio aut minùs respondet, aut prorsus intercepta est, ac ipsis demùm in gravidis, — in Viris, fluxu haemorrhoidum habituali destitutis, haud raro cruor pulmonum ad vasa sat placidè, sub

debitis periodis, easdemque ad leges, ac pridem ad uterum, vel ad anum, colligitur; ac vel ex ostiis venarum, ut credunt, dilatatis, vel, quod nobis verisimilius videtur, arteriarum exhalantium e finibus, *secretionis cruentae* menstruo beneficio (§. 584.), ac visceris sine labe conspicua, scaturit. Virginem, cui menstrua jam longo satis tempore defuerant, ad *clinicum institutum Ticinense*, ob febrem, qua tunc laborabat, suscepimus. Hoc morbo jam prorsùs devicto, cum, praeter nostram exspectationem, asthmatica affectio ac tussis cruenta in conspectum venirent, ipsa nos aegrota, sibi talia, singulis a mensibus, jam diu contigisse, ac largam satis cruoris quantitatem per pulmones, loco fluxus uterini, sub solitis quondam periodis, sine alio salutis detrimento prorupisse, admonuit. Cum interim consuetâ majorem spirandi laborem accusaret, pulsusque plenos, vibrantes ac frequentes puella, aspectu sat robusta, offerret: venam, — ne medicam sexûs foeminei theoriam offenderem, *ex pede* aperiri est jussum. Hac vix aperta, ac paucis modo unciis cruoris eductis, ob *dolorem epigastrii* insignem derepentè exclamare, —

hoc verò, post pauca minuta, ut vocant, secunda, illicò cessante, — de summo *ad uterum cruciatu* ululare, ac altas movere querelas incepit, et eodem quasi temporis momento, sanguis per uterum quietè effluxit; ac tam felici eventu, ut et tussis cruenta, et asthmatica affectio extemplò disparuerint, excerni continuavit. Credebamus tunc saphenam a nobis casu fortuito, eo ipso, quo sanguis vel sponte ex utero venisset, tempore sectam, — ac redditam pulmonibus libertatem, restituti fluxûs menstrui, non venaesectionis, effectum fuisse; sed aliter nos docuit rerum successus. Scilicet cum, altera jam die, menstrua cessassent; pristina pulmones oppressio invadere, ac sanguis sub tussi expelli coepit. Hinc iterum, non parùm attenti, ad venae pedis sectionem consilium convertimus; ac eodem quam hesterno, eventu ac ordine, vix fluente ex vena sauciata cruore, summus primùm *epigastrio*, mox *utero*, dolor redivit, sanguis illicò ex vagina prosiliit, ac pulmonum difficultas, atque simul cum ista profluvium morbosum, disparuit. Ne vèro auxilii hoc genere, futuris forsitan hújus mali sub

periodis, cum systematis totius detrimento, abuteretur aegrota, nunc suis restituta; ut pedes tunc profundius in tepidam immergeret, consilium porreximus; ac, ut nobis ab assistente huic virgini medico relatum est, idem hoc consilium eventus, donec salus in integrum rediisset, aliquoties coronavit.

§. 607. Sed et alia est ratio, cur sanguis, Sympt. tracheorrh.
non aequo semper per laryngem ruat periculo: scilicet, quod ille non ipsorum e vasis pulmonum, sed ex iis, quae *tracheam* percurrunt, frequenter aufugiat. Non sine magno rationis fundamento suspicamur, partem hominum ferè maximam, qui sanguinem sine pectoris aliqua molestia aut sensatione ingrata, ac sine alio salutis incommodo, per laryngem frequentius eructant, hunc non adeò ex ipsis *pulmonum* quam *tracheae* aut laryngis e vasis oriundum profundere. Quodsi cruoris *spumosa* in multis indoles contrarium indicare videatur; sufficit cogitasse, quod et sanguis *trachealis*, si conspicua satis copia suis a canalibus profluxerit, facile profundiora pulmonum in bronchia praecipitet; nec

alia, quam tussis repetitae actione, cum aeris portione conquassatus, per tracheam urgeri queat, et per laryngem tam alto in loco positum expelli. Multos certè, qui modicum cruorem sub tussi non magna per laryngem reddebant, ardorem fixum, titillationem, aut sensum laesionis ad asperam arteriam accusare, locumque unde sanguis scaturiret, ad istam indicare audivimus. Sunt adeò, qui sanguinis portionem, quin violentae exspirationis, ac venientis a tergo undae majoris per impetum pelleretur (§. 606.), *sine tussi* manifesta evacuent; ac saepe nobis visum est, acsi strata tracheae muscularia cartilagineis licet circellis, majore ex parte, circumscripta, sanguinem propriis e vasis modicè ac majore sine impetu stillantem, ex annulo, limbo inferiore ad interna retracto, superiorem in annulum elevare, ac sensim laryngi adducere valerent. Ipsius certé oesophagi fibrae musculares cum cibis subliquidis ruminante in homine (§. 654 § 655.) id praestant; et qui tracheam, proprias per fibras, non modo arctari, sed et brevius in spatium reduci intellexerit; is motum a nobis indicatum ac *retrogradum*,

quam ipsa experientia confirmat, vix in dubium vocabit.

Quodsi vero cruorem e larynge, sine tussi ac pectoris molestia, sub titillationis, caloris, ustionis sensu ad unam modo eandemque tracheae regionem defixo, venientem, ex aspera arteria magis, aut ex ipso larynge, quam ex pulmonibus scaturire credamus; non tamen ideò *tussis* hac profluvii sub specie praesentiam pro *pulmonalis haemorrhagiae* indicio sat firmo declarabimus. Scilicet, qui copia quodammodo majore, aut cum impetu tracheae ex vasis prorumpit, cruor: is facile, quod suprà jam monuimus, in bronchia, suo pondere, descendit, ac tussim nunc excitat. Sic et solius tracheae, laryngis, irritatio, provocandam ad tussim jam sufficit; ac saepa ipsius pulmonis affectio localis, sensum in trachea ac vocis organo morbosum, quin vitium his ipsis in locis subsistat, inducit; quae singula, quàm dubium saepe ac incertum sit hic morbi de verá sanguinis scaturigine judicium (§. 602.), luculenter ostendunt. Interim si cruor, quin *pneumonorrhagiae* symtomata, aut, causae (§.606) praecesserint, sub sensu tra-

cheae descripto, sine tussi, vel levi sub tussicula; et motu exiguo per laryngem regurgitet; si paucos post dies, tracheae ardor cum ipso cruoris fluxu dispareat, quin tussis, dispnoea cum febre, superveniant; si aegrotus jam longum per tempus hoc profluvio, quin labis in pulmonibus indicia successerint, laboret; tunc certé spes magna est, *tracheam*, non verò pulmones hunc sanguinem dedisse. Cruorem modo *paucum* ex vasis asperae arteriae minoribus effluere, ex ipsis verò pulmonibus *multum*, — sine ullo rationis fundamento est dictum; ac sicut exigua interdum sanguinis ex bronchiis rejecti est quantitas; ita ex venae varicosae vel arteriae trachealis laesione, vel ex carotidis aneurysmate in asperam arteriam contiguam aperto, quamplurimus sanguis ex ista prorumpit.

Causae. §. 608. Haud opus est, ea, quae (§. 466. et 584.) diximus hic loci repetere; sed juvabit nihilominùs praecipua, quae pectori insidias struunt, indicare. Huc igitur imprimis spectant: violentia organis spiritalibus illata, vulnera, contusio, percussio, compressio, coarctatio, depressio, mala

conformatio thoracis, fractura sterni, costarum, nixus fortior sub partu, in elevandis ponderibus, in alvo duriore deponenda, tubarum, fistularum, inflatio, oratio, vociferatio vehemens et longa, clamor altus, imprimis sub ira fortiore, cantus acutior, profundior, protractus, corpora peregrina in tracheam illapsa, tussis violenta, ferina, fumi, vapores nitrosi, sulphurei, alii, cum aere inspirati, sternutatio impetuosa, risus effrenis, exercitium violentum corporis sub cursu, lucta, equitatione, vectione per loca saxosa, pilae lusu, pulmonum per morbos praegressos debilitas ac sensibilitas major, ut puta per catarrhos, peripneumonias frequentes, congestiones sanguinis, alia per loca ad leges naturae, habitudinis, effluere impediti, per insultus asthmaticos, per phthisin, ut vocant, pituitosam, inducta; dispositio scorbutica, haereditaria, nativa ad phthisin pulmonalem; tumores in pectoris cavo, aneurysmata cordis, vasorum majorum, pulmonalium, steatoma, vomica, tubercula pulmonum, induratio unius ex istis, varices, hydrops pectoris, pericardii, empyema, calculi, materia tophacea, calcarea in

bronchiis concreta, virus venereum, pulmonibus infestum, herpetum, impetiginum variarum subitanea suppressio, ac similis ad pulmones morbosa secretio; abdominales infarctus, viscerum, imprimis hepatis, lienis, uteri moles aucta, tumores scirrhosi, adeps multus, vel aquae abdomine collectae; spasmi abdominis, extremitatum refrigerium, balnea frigida, vestes arctiores imprimis thoraces angusti, ac singula demùm illa, quae stimulum pulmoni admovent, et cruorem cum impetu alliciunt; aut eundem alias per corporis partes distribui impediunt, ad vasa pulmonum urgent, ac localem hoc in viscere plenitudinem inducunt. Venerem praecocem, aut nimiam, imprimis onaniam, pulmonibus haud parùm insidiari, multorum, qui hac ex causa nimis exhausti sanguinem sputarunt, ac tandem in phthisin delapsi sunt, funera confirmant. Foeminae nobis exemplum óblatum est, quae, licet corpore hucusque firmo ac bene nutrito dotata, quoties tamen veneri aestivis sub caloribus paulo ardentiùs inservit; toties cruorem illico e pulmonibus eructat.

Prognosis. §. 609. Ex dictis (§§. 603. 606. 607.), di-

versa *pneumonorrhagiae pericula*, maximè si ejusdem ad causas (§. 608.) respiciamus, jam satis elucent. Scilicet in praedispositis ad phthisin pulmonalem hominibus, in quibus tubercula plerumque, aut nativa vasorum pulmonalium teneritas, sensibilitas morbosa, profluvium inducunt, spes modo pauca restituendae, constantis saltem, salutis affulget. Si per omnem puerilis aetatis periodum frequentiùs per nares, — sequentis vero aetatis per annos jam saepè per pulmones cruor profluxerit; ne facilè mutari habitudo haec possit, et ne labem hujus visceris inducat, justus est timor. Verebimur et illud, quod febris, pectoris angustia majorque molestia indicabant, comitantur profluvium, imprimis copiosum; sed magis hoc verebimur, si febris, tussis, dolor, dispnoea, cessante jam cruoris effuxu, per plures adhuc dies continuent, ac lenta quasi febris tabisque pulmonalis symptomata succrescant. Tristissimus est status, cui maximo cum impetu cruor plurimus, coccineus, sub ebullientis quasi, in cavo thoracis profundo, aquae strepitu, ex trachea per vices praecipitet, cui extrema frigere, vomitum, lipothymias repetitas,

nec tamen fluxum cruoris cohibentes, convulsiones succedere videamus; vel si causas istorum, quas minime auferri licebit, subesse noscamus.

Non tamen ultrà, quam par est, et quam experientia jubet, hos timores, cum damno aegroti, extendi oportet (§. 606.). Gravidae mulieres non rarò, donec partum absolverint, sine tantis, si modum res habeat, periculis, sanguinem ex trachea eructant. Fluxu menstruo orbatae foeminae, ut diximus, — puellae necdum rectiùs menstruatae, frequenter sub debita periodo, cruorem e pulmonibus, quin multae conspicuam abhinc noxam experiantur, excernunt. Idem de haemorrhoidibus virorum suppressis, ac in pulmonum profluvium mutato fluxu aliquando, — sed ut nostrae observationes loquuntur, *rarò admodum*, dicendum est. Sub pulmonum inflammationibus, saepè sanguis sat multus, quin *haemoptysin* vocassent, ejicitur, ac si modice id fiat; meliore id sorte, quam si nulla quidem sputa expellant, contingit. Ab illata thoraci externa violentia, sanguis persaepè, sed multis in casibus, sine eo, quod *causae internae* attulissent, rerum

discrimine, per tracheam profunditur. Nec minùs in robustis hominibus, corporis exercitio parumper violento, aut potui spirituoso aliquantulum indulgentibus, sanguis interdum ex trachea, pulmonibus, quin ideô vel redeat hic fluxus, vel labes ad istos remaneat, regurgitat; ut igitur, si tam atro hic morbus carbone notetur; id maximè ex eorum, qui ob praevia in pulmonibus tubercula, vel ob infelicem ex parentibus, a nativitate, dispositionem, profluvii hoc genus patiuntur, frequentia, — vel demùm ex ipso medicorum, immaturo, hunc fluxum, vel quovis in casu, ac illicò cohibendi conamine, derivandum sit.

Qui ex trachea, aut e larynge duntaxat, ascendit, cruor (§. 607.): is, si modo certa sit satis diagnosis, minori omnimò, quam qui ex bronchiis venisset, cum discrimine prodibit. Interim si gravior vasorum laesio, vel causa solidis viventibus pertinaciter adhaerens et in ulcera maligna proclivis, subfuerint; phthiseos, quam *trachealem* vocamus, et quam alibi describendam reservamus, exempla non desunt.

§. 610. In *cura* pneumonorrhagiae, pri- Cura.

mùm ad generalia, quae pro omni sanguinis profluvio tractando proposuimus (§. 468 — 586.), praecepta, et maximè ad causas, quae cruorem suis e vasis provocarunt (§§. 466. 584. 608.), respiciendum, atque alia sub ipso cruoris effluxu, alia post absolutam sanguinis rejectionem, ac alia demùm ad impediendum istius regressum, transitumque in morbos pedissequos, via ineunda est.

Sub invasione. Hinc sub ipsa hujus morbi invasione, primum est, ut festinante quidem, sed cauto satis, nec turbato, per aspectum periculi, oculo, mox indolem aegroti, causarum praegressarum, latentium, ipsius habitum modumque profluvii, vires vitae superstites, ac eorum, quae timenda sunt, seriem scrutemur. In genere, oportet, ut aegrotus mox vestibus ac cingulis, quae comprimant, spolietur; ut corporis positionem erectam observans, subfrigido in aere degat; ut corpus vel minimè moveat, ac ab omni prorsus vociferatione abstineat; ut mentis in eodem agitatio, quo fieri id licet, modo, componatur; ac tandem, ut potum calidum, vel et talem, qui fauces ad tussim exstimulet, ut nimis acidum, evitet.

Si juventutis sub flore constitutus, robustus, ac laute nutritus est aeger; si alterius suppressio cruentae excretionis, validum exercitium, spirituosorum abusus, praecesserunt; si moderato cum impetu sanguis per tracheam assurgit; si, uno ut verbo dicamus, *hypersthenia* subintrat; tunc, etsi pulsus, ob terroris rationem, contracti, ac facics pallore obducta sint; ab illis, quae stimulent, vel quae sanguinem cohibeant, abstinendum, et cruor ex brachio, sat ampla venaesectione, mittendus est. Si arteriae ab istâ, assurgant magisque vibrent; si febris, dispnoea, ardor pectoris, simul id jubeant; tunc ad idem auxilium, sub victu tenuissimo, ac remediis vim nimiam vasorum moderantibus, recurrimus; alvum adstrictum cum clystere movemus, ac simul tepidae, — ne tamen magis haec irritet, quam sanguinem revellat, profundius immergimus.

Aliter, si plurimum jam sanguinis ex pulmonibus amissum, et *hypersthenia* sic passu celeri in *astheniam* mutata est; vel si ex causis praegressis habituque subjecti, adynamica videtur profluvii indoles procedendum, ac ut sanguis sistatur, quaeren-

dum, hinc de cruore mittendo vel minimè cogitandum est. Majore sub malo, brachiis cruribusque circumposita super cubiti ac genuum articulis ligatura (§. 586.), potus frigidus, ac sensim gelidissimus, affatim, ac ad brevia intervalla, moderata quantitate, haustus, vel, majore sub mortis, a cruoris subitanea jactura, periculo, glacies contusa thoraci admota, apud multos cum felici effectu adhibentur. *Adstringentia* sic dicta, ab aliis, hoc sub casu, prodesse, — ab aliis, nocere, referuntur. Scilicet, quae, sub majore jam asthenia, nimis exstimulant, minimè convenire hic possunt: sed ea, quae gradui illius adaptata sunt, ab initio, mitiora, ac, ascendendo, sensim potentiora, excitantia opportuna sunt. Nisi tussim adaugeat, acidum sulphuricum, cum aequali parte alcoholis remistum, cum frigida, cui simul mucilago gummi arabici, vel radicis salep decoctum supperadita sint, propinandum est. Herbae digitalis purpureae infusum, ex scrupulo uno ejusdem paratum, cum aqua cinnamomi simplici, guttis quindecim, viginti, tincturae opii, et grato simul syrupo, haud raró conducunt. Si dispnoea non urgeat; corticis peruviani ex-

tractum, cum aluminis portione, vel serum lactis cum alumine paratum, ac similia, prudenter praescribuntur. Hoc modo aquam vulnerariam Romanam, quâ *Jnsubri* toties in *activo* abutuntur, in *passivo* profluvio aliquid praestitisse, ipsumque alcohol, cui certè nitrum adjectum efficaciam non dedit, profuisse, minime negabimus. In eo certè, quod sub scorbuto, sub febribus asthenicis, ex visceribus contingit, cruoris profluvio: copiosis experimentis virtutes *vini* comprobatae fuerunt. Urticae succus, qui tanto quondam inter Italos in usu fuit, vix ullo effectu stipatur. Refractas emeticorum, imprimis ippecacuanhae, doses, in passivis profluviis jam laudavimus (§. 586.); et oportet has cauté, ac ne vomitum promoveant, porrigere. Ipsa quidem emetica interdum pulmonum cruenta profluvia, imprimis si gastrica colluvies haec produxisse videbatur, profuisse, a claris in arte Viris est dictum; sed super igne doloso ac cineribus tecto hic incedimus; nec tanta nobis causarum certitudo concessa est, quin ipsa ventriculi subversio, profluvii pulmonalis effectus, ac emetici praescripti actio lethalis esse queat. Si spasmodica af-

fectio, imprimis abdominis, profluvio pulmonum occasionem dedisse, vel ipsius laryngis convulsiva irritatio, ac tussis abinde inducta, cruoris profusionem adaugere videatur; tunc oleum lini, amygdalarum, emulsio arabica, cum haustu, ut vocant, narcotico mista, ac similia per alvum injecta remedia, potiore effectu praescribentur. Si menstrua purgatio, aut haemorrhoides suppressae, cruoris ad pulmones affluxum majorem ac profluvium induxerint; hirudines pudendis, vel ano applicari, a multis jubentur. Asthenica interim pneumonorrhagiae, cum subest, conditio, ac ipsa revulsionis, illo cum auxilio faciendae, incertitudo, huic methodo haud favent. Aquae vaporem ad cruoris per vasa recti intestini egressum promovendum, si consuetae leges periodi sic jubeant, adhiberi non obsumus; magis tamen, vel hoc in casu, vel si viscerum abdominalium obstructio cruoris distributioni morbosae ac pulmonali profluvio subesse videatur, ea, quae hos demùm obices solvant, remedia indicantur. Si forsitan secretio morbosa ex rheumate, herpete, etc. teneram bronchiorum superficiem irritaverit; tunc, praeter

oportuna huic morbi causae remedia, emplastrum vesicans aut sterno, aut loco scapulis intermedio appositum profuisse est visum.

Profluvio absoluto.

Sanguinis ex pulmonibus *absoluto* profluvio, in corporis animique imposita quiete persistat aegrotus. Saepe tussis hunc sicca nihilominus divexat; aut sanguinis jam bruneo, subnigro colore instructi, concreti reliquiae, hinc inde striis sinceri cruoris notatae, per illam rejiciuntur. Vaporem aquae, ut citiùs corrupta haec materies a bronchiis secederet, laudavit vir celebris; sed caute, post magna ex pulmonibus profluvia, ne sanguinis hoc ad viscus congestionem, vel affluxum majorem, stimulando nimis, renovemus, ac ne thrombus, qui loco bronchiorum sauciato adhaeret, citiùs, quam par est, separetur, incedendum esse monemus; nec securum est illorum, qui *arnicam*, ut sanguinem stâgnantem resolvant, adhibendum esse volunt, consilium. Quodsi tussis reliqua, cum dispnoea, ac febris hypersthenicae indiciis incedat; tunc, sub victu adhucdum tenuissimo, sub potu ex sero lactis, lacte, ut vocant, ebutirato vel ex hordei decocto, cum mellis portio-

ne remisto, moderata, ac, si vis morbi id
exigat, repetenda, venaesectio, aut cucur
bitulae scarificatae, ac blanda per alvum
evacuatio, conducent. Si nulla pulmones
phlogosis tenere, statusque astheniae sub
esse videatur, ac tussis arida, molesta, sub
solis occasu increscat; tunc emulsio arabi-
ca cum opii portione indicabitur. Ubi sex
circiter, vel septem per dies febris exulave-
rit; alimenti ex farinis oryzae, hordei, ave-
nae, cum jusculis ranarum, testudinis,
pulli, aut vituli, decoctis, vix tepidi, por-
tio moderata, quovis verè bihorio, conce-
denda est. Post profluvia *asthenica*, ac
sanguinis viriumque notabilem jacturam,
tantus, ac tam protractus in longum rigor,
sine damno jam exhausti nimis aegroti non
foret; ac praeter chinae infusum frigidum,
decoctum, cum emulsione arabica remis-
tum, victus magis nutriens, quantitate qui-
dem exigua, sed omni ferè hora, ex pane,
cum jusculis carnium dictarum decocto, su-
peraddito interdum ovi vitello, porrectus,
requiritur.

Prophylactica.

Atque sic infaustum hujus morbi transi-
tum in alium, seu in lethalem plerisque
phthisin pulmonalem, apud multos felici-

ter avertimus. Sed nihil sola medicina, nisi ipse sibi consulat, et a causis hujus mali, tam facilè redituri, sibi caveat aegrotus, proficiet. Parum adeo utriusque conamina auxilii saepè ferunt, si exitialis quemquam ex parentibus praedispositio tenuerit; ac integras nos quoque familias, quocunque demum modo vivendi uterentur, praecedente plerumqne, — ut signum certe magis, quam ut causa primaria, cruento pulmonum profluvio, in tabem, ex ulcere istorum, lethalem praecipitatas doluimus. Est interim non spernendum pro multis, in praeceptis, quae sub tractatu *de phthysi* exponemus, cum virili constantia adimplendis, vitae praesidium; et quae ex illis in genere hùc spectant, in eo sunt posita: ut aegrotus a pneumonorrhagia convalescens, qua demùm ratione licebit, aeris imprimis, nec frigidi nimis, nec montani, nec variabilis admodum, sed per amplam planitiem spirantis, rusticani, delectum instituat; ut vestibus nimis arctis, tenuioribus, aestivis, renuncians, a pedum imprimis et a cutis subitaneo refrigerio sibi caveat, ac omnem catarrhalis affectionis occasionem sollicitè evitet; ut corporis exercitio moderato, vel

nave, vel equo, matutinas ad horas susci-
piendo, fruatur; sed ab eo, quod violen-
tum est, a nixu quovis, ab acclivium as-
censu, a clamore et cantu, tubarum infla-
tione, ac longa vociferatione, — ab illis
quae motum cruoris valide accelerant, ali-
mentis, potulentis, veneris illecebris, ani-
mi pathematibus, abstineat; ac maximè,
ut omne in causis internis (§. 608.), quae
morbum jam pridem excitarunt, fugiendis,
corrigendis, eradicandis, consilium maturè
convertat. Tam multiplex ac inter se di-
versum hoc est, ut in singula, quae hùc
spectant, descendere nequeamus; sed ge-
neratim hic monuisse sufficiat: nunc *omne
systema*, — aut per ea, quae solidorum vim
nimiam vitalem infringant, nunc per il-
la, quae nimis languidam intendant, auxi-
lium expetere; — nunc verò pulmones,
aut partes alias, vicinas, longinquas, mecha-
nica actione, vel consensu in pulmones
imperantes, *vitium locale* corrigendum of-
ferre; nunc autem *utrumque* hinc inde
concurrere, ac methodum, ut ipse morbus
complicatus est, compositam exigere.

ORD. III. GEN. II.

HAEMATEMESIS.

§. 611. De *Vomitu* quidem, cujus indo- Morbi notio.
em sub quarta hujus libri sectione (§. 659.) exponendam reservamus, hic modum ex professo agemus; interim, cum sanguinis profluvia *ex ventriculo* per vomitum hinc nde contingant, *haematemesis*, seu *vomitûs cruenti*, historiam hic omittere nequinus. Non quidem eo de sanguine hic ermo est, quem homines, vel ex ore, naibusque venientem, ac sub somno ad venriculum deductum (§. 588. 597.), vel alinenti sub specie assumtum, vel, opinione uperstitiosa delusi, ut a morbo *epileptico* e liberent, ex hominis capite truncati areriis salientem, cum adhùc fumaret, epoum, vel ad fraudem, ac ut morbum de quo agimus, simularent, exhaustum, per

oesophagum rejiciunt; — sed agitur de morbo, in quo, cruor ex ipso abdominis cavo per ventriculum regurgitat, ac plerumque per oesophagum ascendens, sub vomitu, ex ore, foetidissimo spectaculo, rejicitur. Est quidem ubi sanguis maximo cum impetu, ventriculi aut aliis ex vasis, ac tantâ quidem copia, ut illicò mors ipsa sequatur, praecipitat, ac nullum sic profluvii *externi* signum in viventibus compareat (§. 613.); sed rariùs haec ita contingunt, atque tunc, sicut vitae servandae, ita morbi cognoscendi, nisi sectio pathologica hos, serò nimis, eventus illustret, amittitur occasio.

Definitio. §. 612. Est igitur *haematemesis*, sanguinis proprii, ex ventriculo, aut partibus vicinis, contiguis venientis, — nunc fluidi, rubentis, nunc in grumos concreti ac atri, nunc sinceri, nunc rebus ingestis, aut contentis remisti, diluti, post nauseam, post oppressionem, tensionem, ardorem epigastrii, saepiùs post instantis lipothymiae sensum, — per vomitum, sine tussi primaria, ac saepè per alvum simul, rejectio.

§. 613. Rariùs hoc profluvium (§. 612.) quam alia cruenta profluvia, nec ipso quidem *mictu* cruento (§. 626.) excepto, — frequentiùs in sexu sequiore, adulto, quam in viris, nisi fluxu quondam haemorrhoidum (§. 619.) detentis, occurrit. Plura interim nobi haematemesis exempla sub artis medicae longiore exercitio oblata sunt; ut igitur sinceram ac naturae fidelem et hujus morbi imaginem hic delineare valeamus. Symptomata

Pubertatis ante tempus haematemesin observare, licet pauca apud alios exempla non desint, necdum nobis datum est; nec in senio eandem, quamvis illâ minus raram, si modo virum *genuensem*, sexagesimo jam anno superiorem, excipiamus, conspeximus. Pars maxima aegrotantium, trigesimum et quinquagesimum inter annum hoc profluvio laborat; sed puellae non minùs, quam foeminae, quo semel tempore menstrua prodierunt, hoc fluxu interrupto imprimis, vel quavis aetatis periodo, aequali ferè ratione, hoc a morbo plectuntur. In puella *Bruchsaliensi* septem ac decem annorum, — in foemina *Ticinensi* annorum viginti, hoc profluvium tractavimus; sed plures ex illis, qui aeta-

tem juvenilem ſuperaverant, numeramus. Hypochondriaci, animoque ad triſtitiam, moroſitatem compoſiti, aſpectûs pallidi, ſubflavi ac ferè terrei, homines, ac inter iſtos, qui ſtudiis profundis, corporis exercitio neceſſario privati, intenſiùs indulgent, ac cibos, quos ſtomachus averſatur, potu generoſo calidoque ſupplere conantur, prae aliis, huic profluvii ſpeciei ſubjecti vivunt.

Prodroma. Per plures verò annos, haud paucis, haec mala parantur. Variae his, praevia in plurimis fluxûs aut menſtrui, aut haemorrhoidalis ſuppreſſione, circa praecordia moleſtiae, anguſtiae, tenſiones, oppreſſiones, dolores cardialgici, aut ad ſiniſtrum hypochondrium, aut denique ad ventrem, in aliis ad lumbos, aut integram columnam vertebralem, naſcuntur; ciborum, nunc praeter modum increſcit, nunc deletur deſiderium; nauſeae, vomiturītiones, vel et vomitus aquoſi, acidi, interdum ſalivatio, ſingultus, reſpiratio ſuſpirioſa, cordis palpitatio accedunt; flatus multos, inodoros, cum levamine, vel et aucto ſub dolore, per oeſophagum eructant, nec rarò ſingularem inſtantis quaſi lipothymiae ſenſum

accusant; quae symptomata, cum nunc in totum dispareant, nunc aequali violentia, vel dum cibos vix hauserunt, vel coctionis sub opere, recurrant; pro ventriculi plerumque inertia, vel pro affectione spasmodica declarantur. His aerumnis, liquores spirituosos, ardentes, aromate, vel et aloe conjunctos, potumque coffeae ad nigredinem saturatum, opponunt; vel medici incauti, de copia saburrarum ad ventriculum haerentium somniantis, improvido consilio utentes, emeticum, aut purgans, quod tenacem, ut ajunt, pituitam expellat, remedium, — quibus pejus venenum sorbere vix possent, epotant. Vel scilicet ab istis, molestiae in immensum augentur; vel ipso sub vomitu, sanguis cum impetu, ad mortem usque hinc inde, ex ventriculo praecipitat. Sic virgini vir audax pulverem Cornachini, ac radicis jalappae, hos ad stomachi ardores, dolores, praescripserat: eodem, vix ab horula, assumto, mox tanta cum violentia cruor ex ore per vomitum prorupit: ut, cum ad aegram, accersitus, properassem; per fluentem, a lectulo, cubilis ad limina, cruorem gressus absolvere debuerim. Sunt, qui, praegressis, quos

diximus, ad epigastrium, hypochondria, ventrem lumbosque doloribus, ac syncopis imminentis sensatione, materias atras, corruptas, sanguinolentas per anum, vel priusquam similes per ventriculum expellant, vel adeo quin vomitus cruentus sequatur, sub *cruentae* magis *diarrhoeae* aspectu, excernant; ac interdum, ab hac sola jam nimis exhausti, sub continuis lipothymiis, sub pulsu exilissimo, ac frigore marmoreo, vel denique convulsi, moriantur.

Alios, non tamen multos, hoc profluvium ventriculi cruentum ex improviso quasi, aut saltem sine praeviis ad epigastrium molestiis, adoritur; ac, sicut ad anum haud paucis contingit, sanguis tacitè per venas varicosas copiosus aufugit. Sic vigesimum vix annum attingens foemina in *clinicum Institutum Ticinense* suscepta, perfecta valetudine gaudere sibi videbatur: cum sub calida aestate elapsa, quin ullum animi pathema praecessisset, a capitis dolore, ac frigoris a sensu prehensa, mox vires, aciemque oculorum amisit, sudore frigido obtecta, ac motu sensibusque destituta, per bihorium sub vera *asphyxia* detenta fuit. Huic aegrotae, dum sensus rediissent, eo-

rum tamen, quae sibi vix contigerant, non rediit memoria; sed sanguis hinc inde ex gingivis effluxit, ac potuum acidorum sub usu, non multas post dies, valetudo amissa restituta est. Tres menses, sub ista, hilaris expleverat: cum tempore catameniis intermidio, praeviis vertigine ac nausea, sanguinis congrumati octo fere uncias per vomitum, ac omni sine tussi, rejiceret. Successit iterum, ut pridem, febricula, sanguinem gingivae stillabant; sed major nunc debilitas, ac singula, ignotae sibi aliàs, chloroseos symptomata in conspectum venerunt. Nunc menstrua copiosa, et decem adeò per dies protracta, cum intenso lumborum dolore, succedunt; ciborum viget desiderium; sed saepius dolor, tensio epigastrii recurrunt, ac mensis vix spatio absoluto, vomitus cruentus de novo, — et quin symptomata praedicta remitterent, eâdem sub periodo, iterùm revertitur. Quae igitur sub prima hujus morbi invasione occurrerunt, — licet aegrota tunc sanguinem ex oesophago vel minimè reddiderit; ea certè ex *interno* ventriculi profluvio derivanda sunt, sine ulla epigastrii oppressione, tensione, tunc saltem observatis, symp-

tomata. In alia aegrota, quam idem ad *clinicum Institutum* suscepimus, febris intermittens neglecta spontè quidem cessaverat. Successit anasarca, quod etiam sine artis praesidio disparuit. Post quindecim, ab hydrope disperso, dies, mox a coenâ, capitis gravedine et insolito calore mulier afficitur, ac, *levibus* modo ad ventriculum constrictionibus praegressis, mox atri sanguinis copiam insignem, absque tussi, per vomitum rejecit. Vir sexagenarius, cujus alibi refertur historia, nulla praevia causa manifesta, subitanea nece extingitur. Lustrato cadavere, tota ventriculi cavitas, uno, praegrandi, ac formam stomachi referente sanguinis grumo eum in modum obsessa et impleta fuit, ut spatium nullum, inter pylorum et sinistrum orificium, vacuum remaneret; ut igitur *prodroma* [illegible] in omnibus signa hunc morbum ann[illegible]ent; et ut sanguis fortassè saepiùs, quam noverimus, ventriculi profluvia cruenta, hujus visceris diuturnas molestias, vel mortem demùm ipsam, et quidem improvisam, inducat. Aliquoties aegras, *Vindobonensi in Clinico Instituto*, priusquam sanguinem evomerent, de *oris dulci sapore* conqueri

audivimus; ut igitur non solam *haemoptyſin* haec mira praecedat ſenſatio.

His igitur, quas diximus, moleſtiis, aut fere nullis interdum, praegreſſis, aliquando ſub corporis ad anteriora incurvatione moderandis, aegroti ſanguinem, nunc dilutum ac seroſum, nunc ſincerum ac fluidum, nunc in placentas ſat magnas et atras concretum, ac ſubinde jam ſatis corruptum, et foetidum, nunc potu cibiſque, vel et acidis, bilioſis ſaburris remiſtum, vel paucum, vel et plures ad libras, quin, ut nos quoque conſpeximus, ad aliquot menſuras, per vomitum, plerumque ſine tuſſi, ventriculo expellunt. Quodſi tamen pars cruoris cum impetu ad palatum allidentis, ab illo ad laryngem regurgitet; tunc certè, ut vidimus, et *tuſſis* violenta comitatur hunc vomitum, medicumque, niſi maxime in ſingula attentum, quod de ſanguinis ex pulmonibus rejectione jam diximus (§. 598.), de vera cruoris ſcaturigine ancipitem relinquit. Quidquod foeminae *Ticinenſe ad clinicum Inſtitutum* delatae exemplum habeamus, quae, fluxu menſtruo ſuppreſſo, in vomitum cruentum inciderat. Haec, quamvis nunquam fluxus ille uteri- Conſtitutiva.

nus rediisset, satis tamen felici valetudine, tres fere per annos, gavisa est: quo tempore, *febris cum catarrho* et *cum sputis cruentis*, — ac simul, praeviis ad ventriculum consuetis molestiis, antiquum ex hoc viscere profluvium, impetuoso sub vomitu, in consortium venerunt. Interim qui animum et ad ea, quae vomitum cruentum ad ventriculi regionem, et ad hypochondria praecesserunt, et ad ea, quae sanguinem rejecjectum concernunt, ac tandem ad illa, quae profluvio cessante occurrunt, convertit: ille veram mox istius diagnosin instituet.

Ac prima quidem ex istis, jam satis exposuimus. Ipse verò sanguis ex ventriculo ascendens, nec tam coccineus esse solet, nec spumosus est, ut ille, qui pulmones deseruit, nec facilè aut a tussi, dolore thoracis, dispnoea, praeceditur, aut a prima ex istis expellitur. Praetereà haud raró et ciborum, et potûs portio assumtorum, cruori ex stomacho rejecto, plerumque frustis in coagulum concretis remisto ac nigrescente, conjuncta est. A vomitu cruoris peracto, symptomata tensionis, oppressionis, doloris ad epigastrium plerumque, — sed certe, ut experientia nos docuit, non

in omnibus; remittunt; nec tussis nunc, — quod tamen in relato a nobis exemplo observavimus, continuat. Nullum verò sanguinis, profluvium, vel et sola ad hoc ipsum *molimina*, tam facile, quam illud ventriculi, *lipothymia* insequitur. Accedit et illud, quod pars cruoris in ventriculum effusi, apud multos, — sed iterum, ut pluries observavimus, non in omnibus aegrotis, per tubum intestinorum descendat, ac ventris tumorem mollem, aut quasi meteorismum, borborygmos, et tormina, ac tandem alvi fluxum cruentum ac atrum, — vel nisi iste sequatur, si plurimum cruoris effusi est, periculosa interdum febris asthenicae cum saburris complicatae symptomata inducat. Foeminae, hoc a morbo, ac juncto huic simul ascite, extinctae, cadaver, *Ticini*, publicae, ut salutari ex lege tenebamur sectioni submisimus, ac sanguinis concreti, et atri copiam insignem, a ventriculo per intestina, tam crassa, quam tenuia, late longeque diffusam, quod et âliis est visum, deteximus. Cum vero nullum cruoris profluvium, jam protinùs pacatis ejusdem symptomatis, tam facile, ac tam celeriter, quam ipsa *haematémesis*,

redire consuescat*; hinc, vix aliquot ab illa diebus expletis, sub interni caloris sensu, sub levi ac remittente febricula, non rarò novae nauseae, oppressiones epigastrii, inquietudines, anxietates, dolores quasi pungentes in sinistro hypochondrio, oscitationes, succedunt; ac saepius aegroti sibi sanguinem in stomachum quasi *colligi* persentiunt, ipsumque mox impetu et copia majoribus rejiciunt. In aliis, imprimis si a menstruis, vel a fluxu haemorrhoidum suppressis cruor magis ad ventriculum dirigitur, illorum, vel istius consuetas periodos *haematemesis*, vix non quam coetera profluvia accuratiùs, absolvit; vel saltem datis in anno temporibus revertitur.

Contigit interdum, ut, rejecta cruoris inter frusta, *polyposa*, aut quasi *carnea concretio*, aut species *membranae*, sanguine aliquando repletae, quam, facile condonando tunc temporis errore, Vir clarus pro *tunica ventriculi nervosa* declaravit, comparuerint. Quodsi pylorum superare ejusmodi concretio non possit; continuus et ab ista, ad vomitum stimulus, ac nova sanguinis sub illo fundendi occasio nascuntur; vel eâdem intestinis forsitan commis-

sâ, molestiae abdominis non paucae oriuntur.

Sed diutius interdum sanguis, non ipsum ventriculi, aut intestinorum in cavum effusus, sed in vasis infarctis, et quasi cruenta in palude, detinetur, ac stagnat (§. 573.). Sub hac rerum conditione, imprimis in hominibus macilentis, morosis, iracundis, melancholicis, aspectu pallido, flavescente, subviridi, instructis, tum plura ex symptomatis, quae *haematemesin* praecedere monuimus, epigastrii, hypochondrii imprimis sinistri, — tum multiplices in eâ, quae illud inter et umbilicum est posita, vel et inferiore, abdominis regione, molestiae, inflatio, borborygmi, tormina, ac lumborum dolores, praecedunt. Tandem vero, sub insigni virium prostratione, ac instantis lipothymiae sensu, apertis scilicet infarctis ventriculi, intestinorumque vasis, aut varicibus, *picea*, ac *nigerrima* regurgitatur *materia*, et dictorum cava viscerum inquinat. Acerrimam haud rarò, sed certe non semper, ac rodentem, atque, si talia in debiliorum jam hominum ventriculis latuerint, nunc acidum, nunc putridum olentem, faex ista cruoris, indolem Morb. nig. Hipp.

assumit, ac talis vel per vomitum regurgitat, vel per alvum copiosa descendit. Atque hic est *morbus*, ut vocant, *Hippocratis niger*, qui morbus modo consistentiae ac nigredinis, in materia abdomine expulsa, ratione, ab ipsa *haematemesi* distinguitur, et Viri summi, quem in cathedra *Ticinensi* secuti sumus, penicillo egregie depictus est. Interim et aliae *morbi nigri*, si nomen a materiae per vomitum, aut ex ano rejectae *colore* derivandum foret, species existunt, quae tamen, cum a sanguinis profluvio non pendeant, aliis hujus operis in locis describendae sunt.

Causae. §. 614. Ad intimam *haematemesis* cognitionem, *causarum*, ex quibus illa scaturit, consideratio non parum contribuet. Hoc scilicet, profluvium, systematis *venosi* plerumque morbus est (§. 573.), et aliarum aegritudinum, quae vasorum abdominalium resistentias imminuunt, in plurimis effectum constituit.

H. ex causa locali. Est quidem, ubi *magnae arteriae*, vix pectoris e cavo egressae, — est ubi *arteriae coeliacae aneurysma*, ventriculi membranis adhaerens, ac in cavum hujus visce-

ris apertum, sanguinis per oesophagum ruentis torrentem eructaverit; nec funesta aneurysmatum, ad *arterias mesentericas*, intestinalem in tubum ruptorum, desunt exempla. Vomitus cruenti, lethalis, ab ossiculo vervecino ad ventriculum deducto, atque hunc ipsum continuo stimulante, ac vix non perforante, venientis exemplum habetur. Similes acicularum, vitri diffracti, venenorum rodentium, drasticorum, sunt noxae. Hirudines aliquando cum potu aquae lutulentae, paludosae, in stomachum delatae, vel et vermes, aut vulnus ventriculo inflictum, aut quaevis violentia externa, sanguinis, istius e vasis, profluvio occasionem dederunt. Sub nixu ad partum difficilem continuo, ac maxime violento, aut jam gravido ab utero, sua mole vasis abdominalibus molesto, ex foetus, matris in pelvi haerentis, diuturna compressione, interdum cruor cum impetu ex ventriculo praecipitat. Aliqua, sed rara, haematemesis ex ulcere ventriculi, intestinorum, hepatis inductae exempla sunt. Tumoris scirrhosi ad pylorum positio, sicut vomitus diuturni frequenter, — ita et cruenti interdum, origo est.

H. Hypersthenica.

Est etiam, ubi sanguis, vi nimia vitali, per causas excitantes adaucta, ut aliis ex partibus, ita ventriculi e vasis, pellatur; vel, morbosa secretione effusus, hoc e viscere inflammato, aut varias ob causas stimulantes a cruoris copia obruto, secedat; et in hominibus laute nutritis, succiplenis, aut naturali, consueta cruoris, alias per vias excernendi, evacuatione destitutis, per *vicariam*, ut vocant, haemorrhagiam prorumpat et *activum* sic *profluvium* constituat. Foeminam in *clinicum Institutum Ticinense* collocavimus, quae, etsi, jam satis adulta, ac tribus ab annis uxor esset, forsitan quod uteri volumen per tactum exploratum, *avellanae* vix nucis volumini responderet, menstruo quidem fluxu hucusque privata incesserat; sed istius in locum, sub periodis interim haud satis aequalibus, sanguinem nunc per pulmones, nunc per ventriculum ejecit. Alia, cum in tenera aetate sanguinem frequenter per nares excrevisset, jam undecimo aetatis anno menstruis copiosis ac ritè prodeuntibus, subjecta fuit; ac tandem, florido licet sub corporis habitu, *haematemesin*, ob quam ad

clinicum Institutum delata est, contraxit. Plures certè foeminae, valetudine in coeteris sat firma instructae, cum ob fluxum uterinum, ex alia longe, quam *debilitatis* ratione, suspensum, aut minùs, quam sibi conduceret, abundantem, hoc a morbo corripiuntur, manifestum ex cruoris per vasa ventriculi fuga experiuntur, beneficium, et a methodo excitante, aut profluvium coercente, laeduntur; quae singula, non omnem *haematemesin* ex praevia vasorum, seu totius systematis *debilitate* scaturire, abunde demonstrant.

Interim pars longè maxima aegrotantium, ex *asthenia*, et fracto vasorum abdominalium vigore, et ex oppositis humorum circulo obstaculis diuturnis, sanguinem ventriculo tuboque intestinali expellit. Arteriae illius potissimae, *coeliacae* ex trunco nascuntur, ac eodem ex fonte, suum hepar, et lien, cruorem hauriunt. Omnis verò sanguis venosus his a partibus, ut ex ipsis intestinis pars notabilis cruoris, flumine communi ad hepar per venam portarum defertur. Oportet hinc, ut quanto minus sanguinis in splenem, aut in hepar obstructum, scirrhosum, per coeliacae ramos lie- H. Asthenica.

nalem vel hepaticum inferri potest, tanto plus per gastricum ejusdem coaliacae ramum ad ventriculum importetur; aut, ut venis viscerum illorum a tumore compressis, aut quocunque demùm modo impeditis, copia cruoris major, ventriculi ad venas, a membranacea ejusdem substantia haud multum custoditas, colligatur, ac easdem cum sensu tensionis, ac doloris extendat. In multis sanè illorum, qui ventriculi aut intestinorum simul profluvio cruento perierant, cadaveribus, *vasa brevia*, per quas sanguis a ventriculo ad lienem reducitur, insigniter et ad digiti magnitudinem, dilatata, — *venae meseraicae*, *mesocolicae*, ad intestini tenuis fere molem, et in amplissimas varices extensae, ac sanguine atro, spissoque infarctae comparuerunt. Nec modo uno, ut Vir celebris asseruit, sed *pluribus* sanè exemplis, haec vasa, praeter modum ampliata, tam ipsum in ventriculum, quam intestinorum in cava, ruptis eorundem parietibus, ac visceris, sub qua decurrebant, interna membrana, patuerunt.

Fateri tamen oportet, frequentiùs in ventriculis, intestinis eorum, qui sanguinem ad mortem usque per has vias amise-

rant, nec minimae ad vasa laesionis vestigia intuentium se oculis obtulisse; nec talia in Viro conspicuo *genuensi*, quem saepiùs repetita haematemesis exhausit, in conspectum venerunt. In foeminae hoc a morbo in *clinico Instituto Ticinensi* defunctae cadavere, aqua flava, et plurima in cavo abdominis stagnabat; ventriculus a quinque circiter librarum mole cruenta turgebat; interna modo ventriculi membrana coloris erat subruffi; intestina distenta, piceam materiam per omnem hujus tubi longitudinem firmiter adhaerentem, nigerrimam offerebant. Hepatis substantia cinereo colore insignita, tuberculis jam partim suppuratis obsidebatur; lien, concretionibus quasi corneis in superficie notatus, molis tamen nimiae non erat. In viro, qui sanguinem copiosum, sine vomitu ex ipsis intestinis frequentiùs amiserat, superficies istorum interna, qua late patebat, erat ruberrima, ac injectis quasi vasculis undique, sine ulla istorum laesione, nitebat.

Ex his apparet, quod sanguis, ut diximus, ex vasis ventriculi, intestinorum, aut diversas ob causas stimulatis, aut chronica quasi phlogosi correptis, aut a visceris vi-

cini, obstructi, cruore inundatis, aut locali debilitate affectis, non raro *cruentae secretionis* effectu, quin vasorum aut ruptura, aut erosio, aut conspicua dilatatio praegressae sint, auffugiat. Interdum subtilior est in morbis diversis, in febribus asthenicis, nervosis, in variolis malignis, contagii materia, aut sola universalis debilitas, quae talia ad ventriculum intestina, aliis prae partibus infracta, phoenomena producat. In viginti et septem annorum foemina nostris corum Auditoribus *Papiae* pertractata, Haematemesis tum praesentis, tum illius, quam quatuor tunc ante annos, licet optima menstruata, apud nos superaverat, causam detegere non potuimus; sed modo frigus et calor nunc eandem corripuerant: quibus, cum binos per dies liberatam se crederet, derepente successerunt ventriculi oppressio, dolor, lipothymia, spirandi difficultas, anxietas summa, dolens ciborum solidorum, per oesophagi inferiora, in ventriculum descensus, ac tandem sauguinis, ad quatuor fere libras, per stomachum, nec multo minor per anum, rejectio. Mirabamur, post ista, menstruam nihilominus secretionem, quo debue-

rat, ordine, successisse; sed nec dolor ventriculi, nec nauseae, nec pulsus, sat duri, frequentia, cessarunt: donec die decima et sexta morbi, *tumor ad parotidem* summe dolens, ac tandem *pustulae* copiosae, crustosae, ardentes, ad omnem capitis partem capillatam prodirent, ac reliqua morbi atrocis symptomata in universum dissiparent. Tinea capitis per tres fere annos laboraverat viginti annorum foemina, cujus suprà historiam retulimus, et quae in aetate teneriore epistaxin, — undecimo jam anno aetatis, menstrua copiosa, ac tandem, dissipatâ in integrum tinea, ac psora cum unguentis dispulsa, *haematemesin* rebellem experta est. In *scorbuto, febre Americanorum flava, morbo*, ut vocant, *haemorrhagico*, tam rara haud affectio est *haematemesis;* ac vidimus in foemina, cui oculus ac palpebra sinistra *ecchymosi* laborabant, *vomitum a sanguine, sine ulla cruoris rejectione*, lethalem; sed, uti ad oculum contigerat: sic omnis interna ventriculi superficies a sanguine, hujus visceris inter tunicas effuso, sugillata fuit, ac livida. Plures ex illis, quos *haematemesi* correptos pertractavimus, febre, non ita pridem, in-

intermittente, ac ventriculi languore diu-turno laboraverant; sed pars certè plurima aegrotantium, ut diximus, ex sanguinis vel menstrui, vel haemorrhoidalis suppressione hunc morbum incurrit; ac sicut rara hujus causae ex hypersthenia origo est: ita frequentiùs *asthenicam*, quam *activam* haematemesis indolem sub hac rerum positione agnoscit.

Prognosis. §. 615. Ex ipsa symptomatum (§. 613.), causarumque (§. 614.) *haematemesis* expositione, quod demùm ejusdem de exitu formandum sit judicium, jam satis elucet. *Periodicae*, ac pro menstruo, haemorrhoidali secretione *vicariae*, *haematemesis* pericula, horrori, quam tetri hujus morbi aspectus cuivis inspirat, non penitùs respondent; sed in multis certe casibus, cruor menstruus, per uterum excerni impeditus, sorte minus iniqua per ventriculum, quam forsitan per pulmones fecisset, periodicè expellitur; ac ad uterum, obstaculis aliquando liberatum, redeundi, promtitudinem sat diu conservat. Non interim *cuivis mulieri sanguinem vomenti*, *menstruis erumpentibus*, *morbi solutionem fieri*, ex

foeminae exemplo a nobis (§. 614.) allato, comparet: scilicet si alia simul causa, quae has turbas continuet, in corpore latuerit, et cum sanguine per uterum expelli recuset.

Cum verò sanguis per hoc viscus, aut per anum periodicè expelli solitus, placidiùs his a fontibus decurrat; nec turbas ac impetus, quos vomitus cruentus, tum universo, quam gastrico imprimis systemati inducat, ac diutius continuet; hinc mirum non videbitur, si tot conatus ad vomendum violenti, sanguinem, copiâ ex vasis ventriculi, quam ex illis uteri, ani, longe majore tandem expellant, ac, saepiùs recurrendo, tum cruenti liquoris jacturâ, tum functionum ventriculi subversione diuturna, hominem sensim sensimque exhauriant, et ad *hydropem*, vel ad *tabem* perducant. Hinc in illis, qui ex causis majoribus, quam ex sola quasi laticis purpurei a suis colatoriis aberratione, cruorem ventriculo expellunt, uterque finis, sub perversa imprimis vivendi, medendi methodo, celeriùs timendus est; nec desunt mortis, a summa illius copia, repetito sub vomitu, amissa, subitaneae, et nobis conspecta, exempla. Coeterum, nisi causam hujus mor-

bi, — quod saepius, perarduum, ac non rarò supra vires humanas positum est, sat citò auferri concessum sit; his licet tandem superatis, aut saltem non parum imminutis, vix non majori *haematemesis*, quam alia profluvia, certitudine, *habitudinis* contractae ex legibus, et ex facili ad ventriculum turbarum renovatione, redibit. Si febris, quam saepiùs huic morbo deesse observamus, *haematemesi* accedit; pericula plerumque, nisi fluxu cessante et illa simul dispareat, augentur. Ex sanguinis vel ore vel ano rejecti *qualitate*, colore, sapore, odore diversis, minus firma, quam ex illius *quantitate ac impetu*, deducitur prognosis. Saepe interim, qui in canali intestinorum diutius stagnat et corrumpitur, cruor effusus, pejora, quam sola ejusdem jactura fecisset, symptomata (§. 613.), ac ipsam aliquando gangraenam, inducit. Nisi cruore per vomitum rejecto, oppressio, dolor epigastrii, nausea, et frigus extremitatum dissipentur; novae *haematemesis*, facilè tunc majoris, accessio, brevi temporis intervallo futura, timenda est.

Cura. §. 616. Cum plerisque in aegrotis, al-

terius affectionis effectus ac symptoma sit *haematemesis* (§. 614.); hinc, pro indole illius diversa, methodus, nunc ista, nunc illa, huic ipsi opponenda est. Generalis ideo hic indicatio est: ut causas haematemesis diversas (§. 614.), qua singulae id exigunt, ratione tollamus, aut saltem imminuere conemur; ut sanguinis *hypersthenicum* profluvium moderemur quidem, sed violentis auxiliis supprimere vereamur; ut nimiam ac imprimis ex vasorum inertia venientem sanguinis jacturam arceamus; ut effusum et concretum in ventriculo, intestinis, cruorem prudenter diluamus, a promta corruptione praeservemus, ac methodo blandiore per alvum evacuemus; et tandem ut morbi effectus auferre, ac reditum ejusdem praevenire studeamus. Maximum et hoc in morbo *praevertendo* foret positum curae momentum; sed rarior est ille, ac nimis, sub eodem fere aspectu, aegritudines penitùs diversae abdominis incedunt, quam ut, sub tam ambiguis venosi systematis dilatati, ac varicum *internarum* indiciis (§. 573.), nisi vomitus cruentus jam aliquando comparuerit, hunc illico vasorum statum supponere, ac methodum Praservat.

medendi, cum sat magna certitudine, vacillanti adeò theoriae superstruere valeamus. Quodsi tamen causis hujus morbi potioribus, ac imprimis menstruae secretionis, aut fluxûs haemorrhoidalis periodici suppressione, praegressis, — *prodroma*, quae diximus, symptomata (§. 613.), hominem, imprimis sub eodem fere typo magis, divexent; si praemisso forsitan evacuantium, stimulantium ab usu, dolor ac tensio epigastrii incrementum habuerint; tunc utique nisi alia istorum ratio manifesta se offerat, *haematemesis* praedici, ac methodo ex indole causarum petenda, in quibusdam averti potest. In casu, sat frequente, quo menstrua, aut solita per haemorrhoides secretio, in homine laute nutrito, ac floridae constitutionis suppressa est, sub rerum stimulantium, calidarum fuga, sub victu quodammodo tenuiore, pediluvia tepida, venaesectio, vapores, hirudines genitalibus aut ano appositae, clysteres emollientes, succi fructuum horreorum cum aqua diluti, aut emulsio amygdalina tenuis, conducunt. Si ex causis contrariis haec menstrui suppressio contigerit; tunc, nisi major jam ventriculi sensibilitas excitantia quaecun-

que, etiam leniora, recuset: haec ipsa, sub debita, ne stimulo locali obsint, cautela, elixir acidum *Halleri*, infusum corticis chinae frigidum cum emulsione arabica remistum, aqua spadana pauca, et alia adhibenda; vel et ano, quo minus offendant, similia, paulò magis activa, injicienda sunt. Si viscerum obstructio hunc morbum minari videatur; tunc ad leges alibi tradendas, quae illi conducant, sub iisdem, ne suo ventriculum attactu exstimulent, cautelis, praescribenda sunt. Martialia, nisi priùs per mitiora stimulantia solutis in abdomine obstructionibus, plerumque cum damno aegrotantis porriguntur. Si scorbutica dispositio *haematemesin*, ferè semper funestam, minetur; ad ea mox, quae huic morbo dispellendo sint apta, et quae alibi suggeremus, confugiendum est remedia.

Sub ipsa vomitus cruenti accessione, medicamentis, quae ore assumantur, quod vomitum non pauca ex illis, mox promoveant, sat raro est locus; ac ea, quae principio, ut vocant, adstringente haemorrhagiam ventriculi, nisi forsitan enormem, ac necem illicò minantem, coerceant, vix non semper cum damno aegrotantis porrigun- Sub Vom. cruent.

tur. Rarò quidem hypersthenicam hic morbus indolem agnoscit; sed si talem prae se ferre, ex causis praegressis videatur, et sanguis copiâ moderatâ, sub pulsu satis pleno ac duro, ex ventriculo dolente prorumpat; tunc certè venaesectio, hirudo ad anum, majorem ex isto cruoris jacturam froenare, et alvi per enema solutio conferre valebit. Si ex causis debilitantibus hoc profluvium descendat, vel, etsi viribus solidorum nimiis a principio tribuendum videretur, tanto tamen cum impetu cruor plurimus proruperit, ut sine magno aegrotantis discrimine sibi ipsi relinqui non queat; tunc punicae granati succus, acidum sulphuricum, frigidae, ad gratum acorem, commistum, vel aqua gelidissima, cum interim crura cum tepida foventur, vel pedes sat profundum in balneum immerguntur, — vel demùm, instantis quasi mortis sub periculo, alcohol cum frigida et sacchari portione nuptum, serum lactis cum alumine paratum, et glaciei contusae aut nivis ad ventriculi regionem applicatio, tentari merentur. Intereà quies corporis summa imperanda, nec, si alvum, tunc facile cruentam, deponendi necessitas sub-

veniat, ut lectulus ab aegroto deseratur, permittendum est. Si forsitan, ob magnam cruoris jacturam, lipothymia aegrotantem corripuerit; extremitates quidem cum vino calido, aut infusis aromaticis fovendae; sed ea, quae fortius exstimulent, ob novi pericula profluvii, evitanda sunt. Cum verò sub ipso forte vomitu cruento, animo quis deficit; videndum est, ne cruor ipso oris fauciumque in cavo polyposam in massam concreverit, ac viam aeri ad pulmones, lethali cum effectu, praecludat. Hoc in statu *Rastadiensis* coenobii Praepoſitus, triginta quinque abhinc annis, vix mediae aetatis, studiis profundis a longo jam tèmpore immersus, atroci jam dudum epigastrii dolore, nauseâ, ciborum horrore vexatus, spirituosisque liquoribus ac potui coffeae nimis deditus, haerebat. Hic etenim cum, sibi soli relictus, sanguinem nigerrimum ac frustis praemagnis commistum, immensa quantitate vomuissset, humi concidens, oris cavum his grumis repletum, advenienti amico, sub aspectu cadaveris, exhibuit. Sat promte accersitus, hominem, vitae signo, si aliquem calorem excipiam, vix ullo instructum mox a thrombo, qui fauces obturabat, liberavi, ac lec-

tulo commissum, eâ, quam vix exposui, cum methodo, a limine mortis felicissimè restitui. Si vomitus cruentus ab hirudine cum aqua impura ad ventriculum deducta originem haberet; tunc salis marini, vel aqua vel aceto soluti, portio assumta conduceret. In ea e quam venenum induxit, haematemesi, remedium, quod hoc ipsum vel destruat, vel corrigat, vel saltem involvat, indicatur. Haematemesis violenta, mulierem sub partu difficili prehendens, non nisi foetu per artem sat promtè exclusо superatur.

Poſt Vomitum. Absoluto verò sanguinis vomitu, sub summa corporis quiete, si vires collapsae id exigant, nec ventriculus repugnet; juscula carnium cum rumicis acetosae foliis decocta, frequentius, sed parca semper manu, nec fere calida, ac potus subacidus, serum lactis cum succo citri, aut acido sulphurico paratum, lac, ut vocant, ebutyratum, saepius ac exiguis portionibus concedenda sunt. Cum verò cruor intestinalem per tubum diffusus, nisi promtè per alvum evacuatus, facilè putrescat, morbumque haematemesi pejorem inducat; clysterum ex sero lactis vel ex aqua, cum aceti ac mellis portione paratorum, sae-

piusque in die modo parvas ad doses porrectorum summa nunc erit necessitas. Quae vi al um movendi majore instructa sunt, ea, licet aliter videri posset, ob stimuli cujuscunque, ventriculo, intestinis sauciatis, aut morbosa adhucdum sensibilitate instructis illati pericula, cane pejus et angue fugienda sunt; secunda interim a vomitu cessante die, praeter dicta, ex clysteribus imprimis, subsidia, serum lactis tamarindorum cum fructu paratum, solutio mannae, aut pulpa cassiae aquosa, donec alvus bis terve in die respondeat, faecumque color consuetus appareat, modo nausea id ipsum remedium haud improbet, propinanda sunt.

His praestitis, victûs rigori paulisper detrahendum, ac hordei vel oryzae, vel panis, ex carnis jure decoctum, vel et ova sorbilia hinc inde, donec stomachus meliora perferat, concedenda sunt. Nunc quidem, pro indole causarum diversa, effectus morbi corrigendos, atque eam in universum, quam ad nascentem aegritudinem avertendam jam supra commendavimus, medendi methodum eligendam esse vel quivis facile intelliget.

ORD. III. GEN. V.

HAEMORRHOIS.

Nominis ratio.

§. 617. Si nomen satis aptum et extensum, quod sanguinis ex *oesophago*, *ventriculo*, intestinis, ac istorum *summo* non minus, quam *infimo* ex *ostio*, fugam exprimeret, fuisset concessum; eo utique hic loci, ad designanda, quae hoc uno ex canali, vel *supra*, vel *infra* scaturiunt, profluvia, lubenter usi, — ac morbum, de quo nunc agemus, *haemorrhoides*, non aliter quam sede ac symptomatis quibusdam diversum, sermone, quem vix absolvimus, simul complexi essemus. Ipsum adeò, tam vetustum — nec tamen, ut hodie, ita antiquisimis temporibus, ad solas *sedis venas* restrictum, hoc nomen, *sanguinis* praeter *fluxum*, nil denotat; ac nisi vasa, quae ad rectum intestinum descendunt, *haemor-*

rhoidalia tandem appellari voluissent; vix ratio, cur profluvium cruoris ex ani confiniis oriundum, hoc titulo salutetur, superesset. Interim hac sola ratione suffulti, non modò receptum in scholis *haemorrhoidum* nomen, — sed et sola ad illas *molimina* sic vocandi consuetudinem, retinebimus; et cum plura, quae de ventriculi, intestinorumque profluvio cruento sunt dicta (§. 611. §. 616, ad illius, quod ex *ano* descendit, intellectum contribuant; hinc ea, quae supersunt, de hoc ultimo hìc loci monuisse sufficiet.

§. 618. Epistaxi (§. 590.) exceptâ, non est aliud, cruentum, quod generi humanô, *septentrionali imprimis*, tam proprium et commune sit, quam illud ex recto intestino, morbosum profluvium. Consistentis quidem istud aetatis, ac virorum praecipue morbus est: sed magis magisque is, hoc aevo, expanditur, ac sexui sequiori, saltem urbium inter incolas, vix minores, quam virili, molestias, eodem saepe, quo menstrua solent, ordine ac jure redituras, creat; quin teneris infantibus hinc inde non parcit, ac decrepitos nonnunquam senes hic idem salutat. frequentia.

Definitio. §. 619. Est vero *haemorrhois*, tum sanguinis sinceri, tum materiae mucosae, puriformis (§. 530), ex vasis modo recti intestini vel internis, vel, ani circa limbum dispositis, externis, profluxium, aut saltem molestum ad hoc ipsum, ex tumidis varice, tuberculis, mariscis, conamen.

Devisio. §. 620. Cum verò sanguinem nunc internâ, nunc externa ex recti intestini regione scaturire observarent: *occultas* illinc et *internas*, hic verò *externas haemorrhoides* dixerunt. Alii, anatomicae vasorum, quae recto intestino, ex *mesenterica inferiore* non minùs, quam ex *hypogastricae*, et ex *iliacae natium* ramis, concessa sunt, cognitioni innixi, subtiliùs hanc rem aggressi sunt; ac licet magnum haec inter vasa, tum arteriosa tum venosa, commercium subsistat; et licet illorum propagines, intestini recti non minùs cavo, quam ipsis ani musculis, et externo orificio, prospiciant; *internas* haemorrhoides modo illas, quae ex ramis venosis haemorrhoidalibus, cruorem *venae portae* afferentibus, — *externas* verò, quae ex *venae cavae* propaginibus, eundem profunderent, compellarunt. Sed *coecas* haemorrhoides vocarunt, cum tumentibus ex

ani vasis vix aliquid, — *albas*, *mucosas*, non vero satis nomine, si serosa, pituitosa materia, loco sanguinis, efflueret. Hoc etiam profluvium, ubi bonis aegroti cum rebus, et alterius in morbi emolumentum contingeret, *criticas*, — ubi nihil proficeret, vel morbum, unde pendet, augeret, *symtomaticas* haemorrhoides nominarunt. Sub magna verò vasorum recti intestini, cum illis vesicae ac uteri anastomosi, si cruor ex hominis, fluxui haemorrhoidali quondam subjecti, vesica vel utero prodiret, *haemorrhoides vesicae* vel *uteri* appellarunt. Quidquod longius hanc nominum indulgentiam extendere, ac *oris* adeò *haemorrhoides*, ubi sanguis, non, ut pridem, ex ani, sed oris nunc e vasis stillaret (§. 599.), nuncupare voluerint. Praetereà, ut solent alia profluvia, sic et istud, ni forte magis, facillime *habitudinis* contractae, ac *periodici* decursûs ad leges, dispositum semel in hominem, dominatur; vel, si quidquam illius se imperio opponat, poenas, non rarò lethales, *suppressarum* sub nomine *haemorrhoidum*, imponit. *Locali* nunc vitio haemorrhoides, — nunc vero *universi simul systematis morbosa* adfectio-

ne, atque tunc, vel ex *vi vitali nimis adaucta* vel ex *adynamia*, fluere, experientia commonstrat. Frequentius omnino partium vicinarum, remotarum a vitio *secundarius*, quam *primaria* actione, hic fluxus propullulat; et diversis cum morbis, vel et aliis cum profluviis, aut sanis, aut morbosis *complicatus* incedit.

Symtomata. §. 621. Sunt quibus cruor, sine praeviis ad rectum intestinum, vel alias ad partes, molestiis, copiose, sed tacitè ex ano regurgitet. Sic juvenem sanissimum, proprio in sanguine, matutino a somno, quasi natantem conspeximus, qui, indolis hujus morbi ignarus, locum, qui sanguinem dedisset, sauciatum, sibi ipsi, perterrito quidem sed non languido, indicare non potuit.

Alii praeviis subinde alterius, imprimis narium, profluvii cruenti suppressione, vertigine, capitis artumque gravitate, lumborum dolore, pruritum, calorem, tenesmum, pulsationem, constrictionem ac aliquem sub corporis positione erecta, sed imprimis faecum durarum sub exitu, dolorem ad anum persentiunt, et sanguinem post illas, paucum, nec istis intimè remistum, sed potius *affusum*,

ridumque conspiciunt; vel antequam haec ita succedant, pituitam pellucidam, aut carnis loturae quid simile, ex ano defluere, vel quasi sudare, advertunt, aut per alvum copiose deponunt.

Non pauci, jam diutius hoc ad profluvium dispositi, aut hoc ipsum jam saepius experti, non modo dictas molestias, sed et motus ingratos, tensionem, vibrationem ac spasmos circa loca venae portae connexa, ventriculum, hepar, lienem, mesenterium, intestina, experiuntur; praecipue verò sensum, ac si corpus peregrinum, acutum hispidumve in recto Intestino haereret, tenesmum, dysuriam, vesicae, uteri, testiculorum, lumborum, ossis sacri, iliorum, hypogastrii, coxarum, qui gressus non minus, quam sessionem impediant, dolores, nauseas, vomituritiones, tormina, seu colicas, ut dicunt haemorrhoidales, motusque febriles percipiunt. Hac sub rerum positione, saepè recti orificium externum a duro, ardente, pulsante ac rubro tumore, vel uno vel pluribus in locis, obsidetur, aut, oculis subtractus, tum faecum excretionem, tum, attactum, et clysteris injectionem hic impedit; sed majore sub nixu, nisi altius in-

testino inhaerens, sub insigni cruciatu ex ano protruditur. Non rarum est, sub tanta intestini irritatione, hanc partem, ad tractum sat longum, inflammari, tumefieri, ac prominens in eadem tuberculum in abscessum converti: qui, forsitan neglectus, nec sponte, nec per artem sat promtè apertus diversos in sinus divergit, et fistulas ad anum pertinaces inducit. In aliis, repetita frequentius, et eadem semper in parte, phlogosis, effusâ in telam cellulosam intestini materià puriformi, in coagulum concretionesque tam prona, quod jam de urethra per medorrhoeam frequentem vexata monuimus (§. 534), duriorem hanc reddit, ac diametrum hujus tubi foecalis imminuit, restringit, diversisque in locis coarctat.

Sed hos effectus, ac rariorem his in partibus gangraenam, in multis, vel materiae puriformis, striisque cruentis remistae, vel sanguinis sinceri abundans ex ano secessus, moderatur, amissamque pro tempore quietem restituit; donec vel spontè ac certas ad periodos, imprimìs menstruae secretionis sub tempore, vel cibis durioribus, irritantibus aut potu spirituoso assumtis, vel a corporis exercitio, maximè a saltatione, equitatione violentis

hi *motus*, ut vocant, *haemorrhoidales* revertantur, ac venae sensim sensimque in peramplas lividasque varices dilatatae, tela vero cellularis vicina, hic loci tam laxa, in ambientes easdem tumores extensa, non omne modò cavum intestini oppleant ac obturent; sed aliquando et mole conspicua, et ovi anserini, ut vidimus, magnitudine, ex ano propendeant, nec rarò ab arctè constricto hujus sphinctere, sub enormi cruciatu, strangulentur in totum. Aliàs hi sacci, ex interna intestini membrana, ac tela cellulari huic propria, dilatatis, oriundi, a sanguine deplentur, ac volumine imminuti, simulque breviores, in rectum intestinum quasi retrahi, ac visui ex parte auferri observantur; sed facile, sub faecum duriorum excretione, vel quovis alio sub nixu, sub aspectu prolapsus intestini, denuò per ani orificium descendunt, ac vel novo cruore suscepto intumescunt; vel aliquo in loco disrupti, exesi, nunc sanguinem coloris atri, mox rubri, immensam aliquando ad copiam, cum impetu, ad lipothymiam, quin, ut aliquando funesta docuerunt exempla, ad mortem usque, praecipitant; nunc lente, aut levi tantum

sub conatu, aut gurgite perpetuo, ad plures interdum uncias, vel adeò a libram et ultro in die, effundunt; vel demùm, non minùs a sanguinis contenti portione lymphatica, polyposam in massam concreta, quam a continua frictione, ac ab aeris attactu callosam quasi indolem, ac duritiem verrucosam acquirunt.

Foemineo in sexu, haemorrhois cum *vagina* communicans, haud raró calorem, pruritum, ardorem in ista, aut etiam, quod jam alibi monuimus, sub coitu, dolorem, sanguinisque ingratum secessum inducit. Augentur haec symptomata, dum menstrua aut haemorrhoidalis instat vel ob aetatem, prima supprimitur, periodus. Majora vero sunt ab hoc vasorum intestini recti morbo, graviditatis ultimis in mensibus, incommoda: fluor ani, vaginae albus, tenesmus, alvi segnities dolensque excretio, insignis circa ani orificium tumor vasorum, vaginae angustatio. In paturiente vero muliere, augentur haec singula, et vix non, quin caput foetus descendat, excludatur, diutius impediunt, fortiore in hoc ipsum sub nixu, extensa nimis haemorrhois rumpitur interdum, ac sanguinem contentum copiòsè effundit.

§. 622. Ex hac brevi haemorrhoidum descriptione, hujus morbi differentia tam a cruoris, saniei, vel ex ventriculo, hepate, liene, vel superiore intestinorum e loco scaturientis, profluvio (§. 613. et §. 683,) quam dyssenterico a fluxu (§. 688), non difficulter eruitur. In primo scilicet casu, jam exposita debilitatis majoris, nauseae, ac torminum symptomata, sine localis ad anum affectionis indiciis, comparent; in secundo, tenesmus quidem et excretio muci puriformis, aut cruoris per anum occurrunt; sed majore *morbi universalis* cum apparatu, praecipuè febrili, artuum lassitudine, dyssenteria hominem, epidemico plerumque furore aggreditur; tormina in ista, magis urgent, faeces liquidae utplurimum, et paucae, cum sanguine intimius commistae secedunt, ac in genere symptomata (§. 690.) exposita, licet ipse hic fluxus haemorrhoides saepè provocet, dubium de morbi indole vix ulli relinquunt. Facilius *haemorrhoidum albarum*, ut appellant, pro fluxu, ab inexpertis, declarabitur *materiae purulentae* ex *abscessu*, *ulcere*, aut *fistula ani* profluvium: imprimis cum ipsae haemorrhoides haud raro haec vitia Differentiae

inducant, vel cum istis conjunctim incedant. Eorum verò, quae fluorem praecesserunt, et induxisse videntur, consideratio, partium attenta inspectio, exploratio, materiae fluentis copia et indoles, modus ipse, quo haec, aut sponte distillat, aut exprimitur, hic lucem accendent. Intestini quoque recti, vel prostatae, vesicae, vel uteri scirrhus, puriformis haud rarò per anum materiae profluvium, — ex illis, quae de alvi retentione dicemus, distinguendum, inducit.

Causae. §. 623. Qui ad illa, quae de causis varicum (§. 573.), ac de profluvii cruenti ventriculi intestinorumque rationibus (§. 614.), dicta sunt, respexerit; is facili labore *haemorrhoidum* intelliget originem. Ipse hominis *ingressus erectus*, cur morbus, qui in coeteris animalibus tam rarus est, humanum tam saepè genus infestet, non parum contribuit; ac certe, si *cruris* per venas, valvulis tam sollicitè munitas, ob sanguinis ad perpendiculum ascendentis iter, tam saepe varices succrescunt (§. 573.): oportet ut ad venae *haemorrhoidalis internae*, longissimae, ac, lege venis

abdominalibus communi, valvulis spoliatae, principia, sanguis, ob innumera, quae hoc sub itinere experitur, obstacula, non rarò in similis naturae tumores colligatur, et suo pondere ad recti finem intestini haerescat, suoque volumine obsit.

Scilicet cum ea non minùs, quae sanguinem per arterias ad partem quamcunque magis alliciunt, quam illa, quae ejusdem per venas regressum intercipiunt, vasorum repletiones, humorum congestiones, secretiones morbosas, et profluvia cruenta inducant (§. 125.); *haemorrhoidum* quoque, ut morbi plerumque *localis*, causas ab istis non differre, intelligitur.

Sanguinis ad vasa recti intestini majorem copiam ac *localem plethoram*, invitant, causae stimulantes quaecunque, vel ano, vel partibus vicinis admotae: rheumatismus, arthritis, ulcus herpeticum, vel aliud, pessaria, clysteres calidi et acres, crimen sodomiticum, calculus, nucleus, ossea particula, ascarides vermiculares, potus spirituosi, cibi acriores, aromatibus conditi, drastica, aloetica remedia, semicupia calida, vapores, hirudines, nixus ad alvum, equitatio, succussio corporis violenta, ve-

nus nimia, graviditas frequens ac sibi nimis vicina, abortus, partus difficilis, neglecta lactatio, morbi uteri, vaginae, vesicae, calculus istius, aut sectio ejusdem, dyssenteria, catarrhus intestinorum, contagium venereum, medorrhoicum, menstruorum suppressio, et similia. Frequentior apud populos plerosque *septentrionales* haemorrhois, ex frigoris diuturnâ et fortiore in vasa cutanea actione, ac sanguinis, ab istis adversi, ad interiora congestionibus non minus, quam ex potuum spirituosorum abusu communiore, oriri videtur. Amictus tenuior, quo nostris temporibus sexus sequior ubique locorum, ac sine omni coeli differentia, vix, ac ne vix quidem, obtegitur, sicut morborum multorum, ita et haemorrhoidum indies apud illum frequentiorum, scaturiginem satis explicat.

Cruoris regressum his ex viis retardant, impediunt, vita sedentaria, positio corporis ad anteriora diu inflexi, faeces diutius in crassis intestinis stagnantes, durae, compactae, seu alvus indies obstructa; nixus iterum ad istam solvendam diuturnus; intestinorum, per flatus et alia, extensio; compressio eorundem mechanica. Hanc

inducunt: Vestes nimis arctae, femoralia imprimis, toti, ut nunc solent, ventri circumtensa, adeps plurimus, omento, alibi, collectus, tumor, obstructio, scirrhus lienis, pancreatis, mesenterii, mesocoli, hepatis, uteri gravidi, steatomatosi, indurati, hydropici, polypo referti; vaginae, vesicae, prostatae, moles morbosa; prolapsus ani, vaginae, uteri, vel ejusdem retroversio, partus longus et difficilis, etc.

Praeter has causas, in ipsum magis intestinum rectum agentes, valent illae, quas in genere profluviis tum energicis, tum adynamicis favere, jam satis est dictum (§. 584.). Sed, num ex *venis*, num vero ex *arteriis*, derivanda sit sanguinis ex vasis ani fluentis origo, est questio, cujus indoles utilitate in artis exercitio non omni destuitur. Ex *venis* cruorem profluere, est recepta a plurimis opinio; ac varicum in aegrotis non paucis praesentia, extensio istarum ac repletio insignis, quin manifesta et oculis exposita, communis quoque alibi locorum, tumoris varicosi laceratio, hanc satis corroborant. Sed, nisi magno cum impetu, ex collabente mox varice cruor atro insignitus colore prosiliat; *ar-*

teriarum magis, quam *venarum* ex ore, id fieri censemus. Rarò quidem hominum, haemorrhoidum sub fluxu mortuorum, sectiones pathologicae, qua decet industria, institutae fuerunt; sed facto experimento, comparuit, venam ani non parùm et ad magnam altitudinem, a grumo cruento dilatatam, modo paucis et exilibus cum vasis sanguineis commercium aluisse, et exilem satis, in eam magnitudinem, venam dilatatam fuisse. Venas certè non interruptam fere ubique arteriarum continuationem esse, agnoscimus; nec illae, si fortè venas placentae excipiamus, in cava viscerum, ut quondam credebatur, hiant et apertae sunt; aut motu retrogrado sanguinem ex morbo, nisi ruptae, eructant. *Secretionis* vero *morbosae* opus esse non pauca profluvia, jam satis evicimus (§. 584.), et hoc opus ad *arterias*, nec ad venas, spectare, vix dubium admittit. Humoris sane mucosi, puriformis, qui toties loco sanguinis, ex ano distillat, aucta, mutata secretio, phlogosis ad secernentem superficiem expansae, et stimuli, folliculorum mucosorum in ductus, et in arterias exhalantes agentis effectus est; nec si easdem per vias

cruor ex urethra, medorrhoeâ correptâ, vel inflammatis ex bronchiis effunditur, — ad anum, ex *venis* illum scaturire dicendum est. Ex ipsa scilicet venarum haemorrhoidalium repletione, tensione, compressione, nascitur in membranis easdem ambientibus, et in vicina intestini superficie irritatio, ac levis, erysipelacea quasi, aut major etiam, phlogosis: sub quibus, et muci puriformis, et sanguinis ipsius secretio inducitur. Ex his verò liquidis, turgentis in venae ambitum cellularem effusis, nascuntur praegrandes illi, quos nec arteria, nec vena dilatata, tantos effecissent, circà ipsam varicem, tumores: qui, sanguine nunc fluido, nunc verò grumoso infarcti, dimidio saepe pugno crassiores, ac duri, ipsius venae, quam ambiunt, propagines profundas, ac socias, in similis naturae, sed molis minoris, tubercula rotunda, inaequalia, ac interdum in circulum, ut ani procidentiam diceremus, connexa, aut in simplices varices, circà podicis orificium dispositas, dilatari impellunt.

In multis verò haemorrhoides, non tam ob sanguinis, per motum abdominalem, impeditum regressum, quam solius a tuni-

cae intestinalis internae laxitate, et vasorum illius atonia, oriuntur. Hinc sola saepè saccorum hujus generis ex ano pendentium, et sanguine turgentium, interdum callosorum, recisio, localem intestini hunc morbum radicitùs exstirpat. In sanis adeo hominibus, sub nixu ad alvum deponendam majore, inprimis dum, ex mala consuetudine, per horas sellae familiari, putridis vaporibus repletae, insident, interna recti intestini membrana facile protruditur, ac ab ani sphinctere compressa, nec citiùs repulsa, intumescit, et incognita prius haemorrhoidum symptomata producit.

Prognosis. §. 624. In haemorrhoidum *laude* non minùs, quam *vituperio*, a medicis scriptoribus non paucis peccatum est. Sanguinis certè, quocunque demum loco, sanitatis praeter ordinem, scaturiat, profluvium, *morbus* — et majoris non raró, se ipso, morbi signum, aut prolusio est; sed saepè minor majorem solvit morbus; et quod sub perfecta salute *malum* est: — hoc saepè sub oppressae statu valetudinis, flebile quidem, sed quale sperari hìc potest, *beneficium* appellari meretur. Nulla sanè est ra-

tio, cur haec sanguinis per anum excretio, in viro lautius nutrito ac florido, non eadem, quae menstrua, mulieri, evacuatio, commoda praestet; et siquidem juveni sanguine turgenti, ejusdem ex nare profluvium confert: non plus periculi in sanguinis per *guttur inferius* itinere quaerendum est. Verum est, haemorrhoides, ut alia cruoris profluvia, faciles regressus agnoscere; sed nec ista semper ita succedunt; ac ille ipse, cujus suprà (§. 621.) exemplum aduximus, juvenis, cum tam largam sanguinis ex ano jacturam, aetatis anno *decimo et sexto*, fecisset; ad *sexagesimum* tamen annum, quin hic fluxus, aut alius, qui istum suppleret, rediverit, feliciter pervenit. Quodsi aliquando *salutaris*, quin, in febribus, aut chronicis etiam in morbis pertinacibus, interdum *critica* sit haec sanguinis ex ano rejectio; saepè tamen, non adeò ob mortem quam rarò *citius* inducit, quam ob facilem hydropem, tabem, ob intestini abscessus, ulcera, fistulas, et aliquando gangraenas, periculi plena, ac semper incommoda dicenda est. Foeminas non paucas vidimus, quibus, cum menstrua secretio vix a quindecim diebus siluisset; jam illa, haemor-

rhoidales per vias, alterno et constante satis ordine, vel saepius in anno, successerit; nec exiguas huic sexui molestias, quod suprà (§. 621) monuimus, graviditatis, ac partus sub tempore, venarum tumor ad anum conspicuus imponit.

Quotiescumque verò legem *habitudinis* subiverit hic fluxus; tunc, eodem incautè suppresso, non aliter, quam ex menstruis suppressis, haud raró, insignes discrimine morbi, haemorrhagiae, imflammationes cerebri, faucium, pulmonum, ventriculi, intestinorum, renum, vesicae, uteri, dysuriae, ischuriae, vertigines, cephaleae, lumborum, testium, coxarum, abdominis dolores, obstructiones, asthmata, paralyses, ac alia, innumera incommoda, — quae tamen singula, non raró ejusdem causae, quae ipsas haemorrhoides produxerat, non veró istarum, effectus sunt, sequuntur.

Cura §. 625. Praeter communia in curandis haemorrhagiis alia praecepta (§. 468. et 586) causarum et hic summa habenda est ratio. In genere veró, his, quantum licebit, remotis, et dispositione hoc in profluvium pro viribus in fracta, haemorrhoides

nascentes, nec in morbi alterius subsidium apertae, ne imperiosa tandem huic operi habitudo refragetur, divertendae; quae *nimiae* sunt, moderandae; quae ex contracta *consuetudine* fluunt, suppressionis a periculo arcendae; symptomata verò, quae sub variis his morbi positionibus urgent, froenanda sunt. Nunquam autem, in casu inprimis fortioris aut pertinacis profluvii, partis, ex qua hoc scaturit, inspectio ac sollicita investigatio negligenda est; ne, si forsitan ex ani *prolapsu*, ac tunica intestini interna strangulata sanguis ruat; notionis hujus defectu, recto artis auxilio defraudatus, succumbat malo aegrotus.

Quacunque verò cura in causis haemorrhoidum avertendis, ad leges generales pro quovis profluvio arcendo jam traditas (§. 586.), versemur; vix tamen cruoris ad ultimum intestinum congestiones, nisi faecum durarum in eodem collectio ac remora, nixûsve ad illas expellendas necessitas evitentur, impedire licebit. Hinc illa quae alvum morigeram reddunt, nimia a cibis, inprimis mollibus, et a potu aquoso abstinentia, stiptica, acerba, crebrius aut largius ingesta, vita sedentaria aeque ac ni-

mia exercitia, alvi deponendae, ob officii studiique rationes, dilatio, fugienda sunt. Sub majore intestini siccitate, ante faecum dejectionem, oleum lini, cremor lactis dulcis, aut recens butyrum, ad unciam unam aut alteram, cum jusculi carnis exigua portione, in anum mittatur; vel sub difficiliore excrementorum egestione, olei ricini americani portio, vel pulvis ex cremore tartari floribusque sulphuris, aut tartari tartarisati portio modica, vel bis in die, vel decubitûs ad horam, sumatur. Praetereà diuturna simul corporis erecti, vel incurvi positio, abdominis, partium aliarum, praecipue verò femorum, per vestes arctiores compressio, evitandae sunt. Foeminis, puerorum a partu lactatio, ne, ut ipsius uteri repletio ac lochia diuturna, sic et vasorum, quae ad anum sunt, localis plethora, ex illius neglectu oriatur, nisi alia hanc prohibeant, consulenda est. Si forsitan, sub alvi quidquam durioris egestione, interna recti intestini membrana prolabitur, ea illicò sphincteris actioni violentae subtrahenda, ac in anum reponenda est.

Si ex totius systematis *hypersthenica* affectione venire haemorrhoides, ex consti-

ıtione hominum floridorum, succipleno-
um, ex vitae conditione, ex tensionis uni-
ersalis, pulsuumque plenorum, vibrantium
ıtione compareat, quod interim satis ra-
um est; tunc, sub primis hunc ad mor-
um moliminibus, quies animi, et corporis
ıorizontalis seu supina positio, vivendi ac
ıedendi methodus debilitans, venaesectio
nprimis, aliquando replicanda, victus te-
ıuis, vegetabilis, potus frigidae, et quae
lvum sine stimulo conspicuo evacuent, re-
nedia, indicantur.

Quodsi vero *asthenia* universalis qui-
lem, sed major vasorum abdominis debi-
itas, cruoris in his ipsis congestioni mor-
ɔosae ansam porrexerit; tunc sanè ab illis,
quae vires magis infringant, abstinendum;
ıc ad ea, quae has erigant, recurrendum
est. Donec interim manifesta in profluvi-
um ex ano cruentum molimina quodam-
modo sedata sint, a stimulis majoribus ab-
stineamus in totum oportet. Potus frigidi-
usculus, clyster ex frigida, has turbas vel
sola interdum component. Mitiora post-
hinc excitantia, infusum aquosum ex ach-
illeae millefolii summitatibus, vel ex flo-
ribus chamomillae romanae, adjectis vi-

ginti circiter spiritus nitri dulcis guttulis, frictio levis abdominis, indicata sunt. Ab his denique, amarorum ad usum, ad aquas martiales, ad corticis peruviani infusum frigidum, transeundum est. Si viscerum obstructio haemorrhoides progeneret; haec ipsa, prout alibi docebimus, removenda, vel saltem imminuenda est.

Si fortiora ad rectum intestinum haemorrhoidalia urgent molimina; si calor, ardor, arteriarum pulsatio localis, dolorque magnus hanc partem, os sacrum, lumbos divexant; si vel minimus attactus, ingressus, sessio ipsa, molestias augent, ac foecum vix non in totum praepeditur evacuatio; tunc instantis inflammationis, suppurationis, vel ipsius aliquando gangraenae periculis, pro mali aut modò localis, aut universi systematis a vitio pendentis, vel energici, vel adynamici, indole, pro violentiae ratione, cum auxiliis modò non nisi topicis, nunc verò simul generalibus, atque tunc vel hypersthenіae, vel astheniae, prout saepiùs jam dictum est, oppositis, occurratur oportet. In primo casu, nisi jure habitudinis haec ita succedant, ac instans profluvium arcere inconsultum sit, fo-

mentafio ex frigida, vel ex ista cum aceto saturni remista, locis tumentibus applicanda, ac saepius renovanda est. Sub magno interim tumore, dolore, ac sat longa harum partium affectione, emollientia sic dicta blandissima, unguentum ex butyro, pomadinum, butyrum cacao; cataplasma, ut vocant, anodinum, spongia ex lacte tepido leniter expressa, mitior et pauca emulsionis arabicae, cremoris lactis, butyracei clysteris, injectio, praeferenda sunt. Nisi talia moderandis symptomatis sufficiant, vapor aquae tepidae, vel, si ex vasorum haemorrhoidalium repletione nimia, ipsa urinae via intercipiatur; quin asthenica morbi indoles hoc impediat, hirudines decem, vel plures ad anum ponantur, ac ipsa sic vasa istius depleantur, necesse est. Quodsi tamen major jam tumor varicosas has partes occupet si varicis aut sacci haemorrhoidalis membranae densiores morsui hirudinum resistant, ac penetrari ab istis non possint, vel si cruor concretus hos tumores extendat, infarciat; tunc magis irritarent, quam prodessent inermes hirudines; sed lanceolae, qua tumor incidatur ac sanguis condensatus educatur, requiritur auxilium.

Sunt, qui huic morbo jam diutius, ob solam membranae internae intestini laxitatem (§. 623.) subjecti, non tam dirae quidem phlogosis ad anum symptomata, quam alvi egerendae angustias ac stimulos, ex mole ac duritie tumorum insigni, patiantur. His quidem tumoribus per cultrum apertis, modo breve adfertur solatium, et pauco temporis intervallo eaedem, vel, quod ipsa cicatrix nunc magis resistat, majores, molestiae recurrunt. Hinc optimo Viri quondam eximii consilio hos saccos haemorrhoidales cum *sectione*, aut si a collo seu pedunculo tenuiore penderent cum *ligatura exstirpari*, nos quoque cum felici successu curavimus.

Sub nimia cruoris ex ano jactura, ut in aliis profluviis, sic et in illo haemorrhoidum, venaesectio, quae sub difficili et energico, sed sine virium collapsu incedente, fluxu locum habere potest, excluditur; et vix non eadem ac illa, quae in aliis profluviis *interna* (§. 586.), — et quae in *oris* illo, externa (§. 601.) commendavimus, indicantur auxilia. Hinc aegroto supinum in situm ac lectulum duriorem deposito, frigidae ad anum, perinaeum

natesque fomentationes apponendae, gelida cum aceto remista, vel sub majore, quod rarum est, vitae discrimine, aluminis, vitrioli albi modicae solutiones, aut ipsum vini alkohol, in anum injicienda sunt, vel similibus imbuta spongia, vel durius adeò pessarium, in anum ferenda sunt. Interdum, si extrorsum premat intestinum aegrotus, apertum vasis sanguiferi foramen in conspectum chirurgi venit, et adstringens huic ipsi remedium admoveri conceditur.

Symptomata, quae sanguinis ex ano jacturam sequuntur, ab illis aliorum hujus generis morborum non differunt, ac eandem sibi medendi rationem (§§. 594. 610.) exposcunt.

Ut morbis ex haemorrhoidum habitualium *suppressione* oriundis medeamur: oportet tum causas illarum primarias, tum suppressionis ipsius rationes, diligenti, nec facilis semper operae, examini submittere, suamque cuivis methodum medendi opponere. Difficile est localia profluviorum beneficia cum institutis per artem evacuationibus supplere; et cum certis, quae sanguinem ad vasa magis haemorrhoidalia redu-

cant, quam ad alia convertant, remediis careamus: hinc patet, tot pilulas, tincturas, et alia ex hellebori aloesque extractis, vel ex gummiferulaceis parata medicamina, tristissimos effectus, ac alia, ad partes magis nobiles, lethalia interdum, profluvia minari. Hirudines aliquando suppressarum haemorrhoidum turbas, ad anum applicitae, componunt; aliis, aquae minerales, amara, martialia, equitatio, — lenia aliis evacuantia per alvum remedia, semicupium, conducunt; quae singula judicio ex traditis jam artis praeceptis vel spontè hauriendo relinquimus.

ORD. III. GEN. V.

HAEMATURIA.

§. 626. Praeter sanguinem, qui *vesicae*, *ureteribus*, per proprias ac multiplices arterias adfertur, pene *tertia* pars sanguinis aortae inferioris, ac non multo minor, quam pars *sexta* totius massae cruentae, per arterias inter omnes fere fortissimas, ad *renes* decurrit. Talem certe pro amplissima urinae secretione oportuit esse vasorum apparatum; atque dum impulsae, sub experimentis anatomicis, in arteriam renalem materiae, per ductus papillarum urinarios facillimus est transitus: magis: sanè quod non saepissimè, quam quod aliquando cruor has per vias aufugiat, mirabimur. Pars magna interim aegrorum, qui sanguinem, aut sincerum, aut mistúm cum lotio excernunt: hunc nequidem ex reni- Viae uriniferae.

bus, sed maximè ex vasis vesicae, aut interdum ureterum ex vasculis, trahunt; ut igitur, si fluxus ab externa violentia, et a calculis oriundos, a *spontaneis* separemus; sub tanta profluvii cruenti ad renes occasione, austerior in istis, quam ullibi, excepto ventriculo (§. 613.), custodia sit vasorum. Quamvis etenim, in artis exercitio communi, apud sat multos, tinctas a sanguine urinas conspexerimus, ac purum ferè cruorem ex vesica fluxisse, nos quoque simus experti; inter *quatuor* tamen *millia* aegrotantium, quos, decem fere annorum spatio, rarissimis ex parte, et gravissimis ex morbis detentos, pro *Clinici Ticinensis Instituto*, ex majori nosodochio elegimus, *sex* modo, qui ex *haematuria spontanea*, vel ex *mictu cruento* laboraverint, in propriis diariis adnotatos nunc legimus. Inter mille nongentos et tredecim aegrotos in *Clinico Instituto Vindobonensi* a nobis, septem annorum spatio, publicè pertractatos, modo unus hoc morbo erat affectus. Inter tredecim millia sexcentos et quadraginta septem homines in *Nosocomio universali Viennensi* defunctos, non nisi unicum ex haematuria obiisse reperimus. Minor interim

morbi hoc nomine venientis, apud nos ideò dicendus est numerus: quod *urethrae* profluvia cruenta (§. 635.), ut quae *mictum* non sistunt, sed et clauso vesicae sphinctere prosiliunt, cum *haematuriâ* confundere noluerimus; ac ipsas adeo *haemorrhoides*, ut vocant, *vesicae* (§. 620.), nisi istius e cavo stillantes, eo nomine indignas excluserimus.

§. 627. Per *haematuriam* igitur intelligimus vel sanguinis sinceri, plerumque liquidi, interdum grumosi, polyposi, — vel urinae cum cruoris nunc pauci, nunc multi, nunc pellucidi et pulchrè rubentis, nunc obscuri, subatri, saniosi, nunc ferè coacti, portione remistae, ex propriis receptaculis profluvium, aut *mictum cruentum*. Definitio.

§. 628. Vel ex *renibus* idcircò, vel *ureterum* ex tubis, vel demum ex ipsa *vesica*, scaturit cruor, profluvii hoc genus (§. 627.) constituens. Sed cum non minùs per vulnus inflictum, per ulcus, aut fistulam renum, vesicae, quam ipsam per *urethram*, sanguis aut solus, aut urinae commistus, prorumpere consuevit: patet, non omnem Divisio.

haematuriam esse *mictum* cruentum, licet iste, ad illum sine dubio revocandus sit. Prout de aliis profluviis jam monuimus, sic et illud e viis uriniferis, nunc quovis ferè tempore, nunc certis sub *periodis*, — nunc morbo illarum *primario*, nunc, et quidem frequentius, *secundario*, *symptomaticò*, — nunc *locali* prorsus, nunc vero *totius systematis* ex vitio, — atque hoc in casu, vel *energico*, vel *adynamico*, — ac demum vel in aegroti *salutem*, vel in *morbi alterius augmentum*, contingit. Duo nobis *haematuriae cum urinae incontinentia*. ex paralysi sphincteris vesicae oriunda, *complicatae* exempla oblata fuerunt.

Quos invehat.

§. 629, Utroque in sexu haematuriae exempla occurrunt; sed foeminae, quo tempore menstrua praeter ordinem silent, prae viris, nisi simili per anum effluxu quondam periodico subjectis, huic profluvio sunt expositae. Aetati senili, chronici vesicae renumque morbi frequentius succedunt; sed haematuriae ideò nos quidem senes non magis, quam alios, subjectos esse conspeximus. De pueris aut infantibus, hoc morbo, nisi forsitan ob calculos,

correptis, nullum nobis exemplum memoria nunc suggerit. Nulla interdum calculi indicia subesse videntur, cum tamen hac ipsa ex causa descendat cruentum ex renibus profluvium.

§. 630. Nisi causae manifestae (§. 631.) vel unum, vel alterum in viscus huic morbo subjectum magis egerint; obscura est, — non ipsius *haematuriae*, sed *sedis*, unde sanguis scaturiat, cognitio. Vel etenim cruor ex rene, uretere, in vesicam distillet; vel istius primùm e vasis repullulet; totius mox systematis uriniferi functiones, tam ob consensûs, quam mutui ob nexûs rationes, in plurimis turbantur. Est scilicet, ubi sanguis sine ullo dolore, derepentè, ac magnam ad copiam, mejatur; est, ubi renes sine sensu hunc fundant; sed vesica, in qua cruor susceptus aliquandò in grumos convertitur, quos lumbi ignorant, dolores persentit. Ast illorum quoque molestias saepè provocat vesicae, ut calculus, sic et, quem sibi haec ipsa paravit, aut grumus, aut polypus. Sub istis, exigua interdum hoc in viscere molestiae sensatio, — sed in eo, qui urinam illi ad- Symptomata.

vehere non potest, uretere, — aut ipso, qui huic lotium commisit, in rene, summa est.

H. renalis, Sub renum *interim* profluvio cruento, dolores, nisi calculus huic subsit, plerumque tam atroces non urgent; sed modo color ingratus, gravitas ac tensio lumborum, interdum febris, lassitudo, praecedunt. Sanguis cum urina copiosior, sincerus, floridusque ab initio, secernitur Exemplum tamen *renalis* profluvii, quod, ex menstruorum aberratione inductum, dolores in lumbis sat fortes excitavit, et quod simul morbi decursum non parùm illustrabit, ex clinici Instituti diariis depromtum, referemus. Incolumem satis, per triginta jam annos, vitam duxerat foemina, debiliori compage instructa, quae, etsi quovis bis mense copiosum ex utero cruorem periodicè amitteret; septem nihilominus proles feliciter, et ad plenam maturitatem gestavit; nec aliud quid molestiae, quam *lumborum*, ut vocabat, *debilitatem*, continuò persensit. Hanc mulierem, quo scilicet tempore menstrua sibi instare credebat, sat levis febricula, et calor vespertinus; matutinas ad horas remissuri, invadunt; sed jam duas post dies, quin sanguis ex

utero veniret, evanescunt. *Fortissimus* nunc ad *lumborum* regionem *dolor*, tensio, totius corporis, et extremitatum inferiorum potissimè, ut gressus deficerent, debilitas, oris amaror, nausea, vomituritio succedunt. Mox, non sine premitu insolito, sanguinem cum urina, non multa, sed frequentius deponenda, sine quovis ardore, excrevit, si istam in vesica colligeret, ponderis ad genitalia sensum percepit; emissâ verò in matulam urinâ, copiosus ad fundum sanguis subsedit. Per octo haec dies continuant; cum suasu medici et venam sibi tundi, et cassiae pulpam assumere curaret. Symptomata, quae diximus, molesta, his cedunt auxiliis; sed cruoris imminuitur quidem, non verò cessat profluvium. Nunc ad *clinicum Institutum* sese deferri curavit, et examini subjecta, oculorum, ad canthos internos, livorem, genarum rubores, dentes a gingivis spongiosis, ac a levi frictione sanguinem fundentibus desertos, et suis in alveolis vacillantes, animam foetentem, cutis siccitatem, ad renum regionem dolores, suffocationis hinc indè sensum, pulsus exiguos, sed minimè frequentes, ac multum in urinis cru-

orem, ut morbi praesentis symptomata, exhibuit. Emulsio arabica, cum sero lactis pro potu, praescripta fuit, Ad noctem quievit, vas magnum cum urina, ad cujus fundum, cruoris pars crassior haerere, clarior vero huic ipsi, quasi oleum aquae infusum, supernatare observatur, replevit. Corticis peruviani nunc decoctum, et aqua cum acidi sulphurici portione remista pro potu, porriguntur. Die *tertia*, majorem urinae, hesternae similis, quantitatem excrevit; dolores aliqui hinc indè lumbos divexant; arteriae, exiguae, frequentiùs nunc pulsant. Corticis chinae decoctum continuat; serum lactis cum alumine paratum pro potu, ac victus paulò largior imperantur. Post prandium, horror aliquis succedit, quater alvum simulque urinam deponit; dolores coxas transversim afficiunt. Ad noctem sudat; sanguinis in lotio copia imminuitur, dolores coxarum disparent. Die *quarta*, pulsus haud multum sanis dissimiles. Medicinam continuat. Die *quinta*, vasa duo cum urina implevit, in quorum prima, sanguinis atri ac vetusti portio exigua, — in altero, *sedimentum* puriforme ad fundum haerebant; dolor aliquis hypochondrii si-

nistri accessit, ab attactu augendus; sed hunc sudor ad noctem, alvusque bis mota dissiparunt; et paucas post dies aegrota, a morbo restituta, clinicum Institutum deseruit.

Quodsi etiam cruoris *copiosi* fluxus, *haematuriae renalis* inter signa referatur; nil tamen obstat, quin et *paucus* ex renibus sanguis disstillet; ac si *floridum* ex illis cruorem depluere dicamus: hoc saltem sub morbi principio, non sub fine, sic erit; nec desunt lotii, post renis inflammationem, colore *atro* exeuntis, quae de sanguine in pulvim renalem vi morbi effuso, ac stagnante testentur, felicia non rarò (§. 261.) exempla.

Haematuriae aretericae signa, nisi illa ex calculo, his angustis in viis haerente, aut ex violentia, ureterum regioni illata accedant, certitudinem modo parvam largiuntur. Interim si paucus, qualis e vasculis hujus tubi minoribus venire potest, et cum doloris, per tractum illius, a lumbis ad vesicae regionem, extensi, sensu, cruor cum urinis reddatur; si ipse forsitan aegrotus, locùm, ex quo humor sibi distillare videatur, indicaverit; non absonum est, hanc H. uretherricae.

sedem profluvii supponere. Ureteres interdum, a calculis praecipuè, collectis, inflammantur, ac ipsorum hac in parte abscessuum, habentur exempla (§. 263.). Sub istis igitur et sanguinem et materiam purulentam effluere, non mirum est, sed atrociora, quam in simplici profluvio cruento, symptomata hìc diagnosin confirmant.

Cruor verò aut ipso ex *rene* susceptus, aut *ureteris* ex vasculis expulsus, si ad vesicam descendere non potest, in *grumos*, nunc informes, nunc in cylindros quasi organicos; aut in tenuem, ac *ascaridis* ferè *lumbricoidis* figurae aequalem, *polypum*, nunc bruneo aut subnigro colore instructum, nunc ex flavo albescentem, facillimè côncrescit: quo facto, vel hunc canalem continuò obturat; vel sanguine, parte media, per allidentem urinam, ablato, et in vesicam deducto, alteram in ipso uretere pro lotio canalem constituit; vel utrâque sub forma sensim sensimque in vesicam, interdùm per urethram, longissimus, expellitur, et hujus phoenomeni ignaris, *vermis* faciem *renalis*, *vesicalis*, offerre videtur (§. 488.). Quamcunque verò ob causam sanguinis ex rene iter in vesicam, pro-

pè istam, intercipitur: ad magnam ureter illius lateris diametrum extenditur: quam triplo majorem naturali in quibusdam, — in alio, tenuis intestini amplitudinem habuisse, nos ipsi quoque conspeximus (§. 265.).

Sensilissimum *vesica* viscus est, quod, etsi a consueto urinae stimulo modo parùm excitetur; a re tamen quavis, blandissima quidem, sed insolitâ, violentos in motus abripitur. Hinc a sanguine non minùs, qui visceris illius e vasis egressum molitur, quam ab eo, quem aut propriis, aut alienis e canalibus fugientem suscepit, symptomata oriuntur, quae *vesicalem*, prae aliis, *haematuriam* sat saepè distinguunt. Prima ferè, apud multos, ex illis, sunt: major vesicae ad stimulos urinae paucioris sensibilitas, mictusque non modo solito frequentior; sed majori simul cum conatu absolutus, angustiae, tensionis, caloris, ardoris in hypogastrio sensus, materiae *tenacissimae*, puriformis, olentis, urinae ad fundum ruentis, excretio, ac singula quasi *mitioris*, et *chronicae cystitidis* (§. 265.) phoenomena. Aucto in arterias venasque infarctas, varicosas, sub impetu, vel et mutata sanguinis stagnantis indole, in im- H. vesicalis.

mensum non rarò dolores hypogastrii, perinaei, lumborum, increscunt, anxietas, spirandi difficultas, nausea, vomendi conatus, ipseque vomitus, febrilia hinc inde symptomata, cum pulsu frequente, contracto, animi deliquia, sudores frigidi, succedunt; ac, pro sede vasorum, hujus cavi superficie tumentium, diversâ, nunc urinae retinendae difficultas, nunc verò continuus mejendi nisus, dysuria, stranguria, tenesmus ad anum, vel et ipsa urinae retentio, sequuntur. Sub tam dira aegrotantis positione, sanguis tandem cum lotio, plerumque haud plurimus, sed obscurior, aut nigricans, minusque illo, qui ex *renibus*, cum urina bene mistus, descendit, fluidus, — licet nec in istis quid perpetuum sit, excernitur. Nunc descripta plerumque mitigantur symptomata, ac urinae clariores minusque cruentae, liberiùs redduntur: cum repente istarum cursus in multis, a grumo, aut materia polyposa ad vesicae cervicem detrusis, compactis, intercipitur, ac nisus quasi mulieris a partûs doloribus prehensae, saepe vani, ac intolerabili, viros inprimis, cruciatu vexantes, sequantur. Sub istis interim sanguinis coacti frustu-

lum, aut polyposae portio materiae per urethram quorundam, non sine violentia extensam dolentemque exprimitur; aut sanguis ater ac densus, nec rarò materiâ puriformi onustus, vix ad matulam delabitur; cum illico istius ad fundum praecipitat, crassumque, et a lotio, cruento quidem, sed minus obscuro, nec rarò pellucido, distinctum sedimentum, altitudinis conspicuae, constituat.

Atque hoc est, quod plures *vesicae haemorrhoides* dixerunt. In multis sanè, qui plethora in vasis ani locali laborant, haec ipsa ad ejusdem prosapiae vasa cervicis vesicalis extenditur, atque nunc hujus visceris in cavum, nunc in urethrae, huic ipsi contiguae, principia depletur; sed et sine recti intestini vitio, aut saltem quin illinc id sit genitum, quidquod ipsius non rarò ex uteri culpa, profluvia vesicam cruenta invadunt; ac saepiùs, qui ex fonte haemorrhoidali scaturit cruor: hic, *vesicae* non inundat cavum; sed solius ex urethrae vasis, cervici vesicae propinquis *sine mictu* excernitur, ac *sponte* distillat.

Etsi vero tam diros, duce experientia, *haematuriae vesicali* effectus tribuerimus;

vidimus nihilominùs cruorem, sub manifesta satis ejusdem ex ipsa vesica scaturigine, sine conspicua molestia, ac ferè quovis sine nixu, cum urinis per urethram venisse; nec desunt, qui sanguinem vesicae, easdem, quam ex utero, vel ano haud pridem solebant, *ad periodos*, et vix majore sub salutis incommodo, excernant.

Sed quemadmodum ex renibus, ureteribus, in vesicam delapsus cruor, haematuriam interdum *vesicalem* mentitur: ita gravia subinde in ipso lotii receptaculo vitia et cruenti causae profluvii, quae *renibus* affectis immeritò tribuuntur, quod proprii in diagnosi erroris exemplo illustrabimus, latescunt.

Quadragesimum et octavum aetatis annum attigerat vir crapulis assuetus, morbisque hinc indè inflammatoriis vexatus. Hunc, frigus, calor, febrisque vaga invadunt; sub quibus, *quin ullus ad pubem, ad lumbos dolor praecesserit*, sanguinem per vices cum urinis, interdum vero has solas ac illo immunes, per urethram aegrotus emittit. Sic febris, sub oris aliquo amarore, ipsumque profluvium cruentum sat validum, coutinuant. Accedunt his, *testicu-*

retractio, et *cruris movendi difficultas*: quae tandem, emollientis decocti sub usu, ipsa cum febre, disparent symptomata; ac modo aliquem ventriculi inprimis dolorem, et corporis totius inertiam relinquunt. Post septem ferè menses, praeviis ad coxam dextram cristamque ilii doloribus, ad noctem atrocibus, testiculi ejusdem lateris retractione, urinae retentio inopinatò succedit. Sub nisu fortiore, sanguis densus cum urina, ac tandem sincerus, per urethram expellitur. Haec duas per dies ita continuant, et jam clarior urina reddebatur: cum illico major iterum cruoris, mox matulae ad fundum ruentis, copia cum urinis prodiret. Post longum satis tempus, ad pristinum ex malva decoctum, ac tandem, medici alterius consilio, venaesectionis ad auxilium confugit, gummique arabicum assumit. Morbus ab istis imminui, ac urinae minùs tinctae effluere videntur; sed tandem, insigni sub macie, debilitate, ad clinicum Institutum devehitur. Apparet mox nasus varicibus notatus; lingua, sine siti, est sicca; tussis adest et nausea; ructus multi, ac alvus bis terve in die, moventur; venter est mollis; dolores coxam, cristamque

ilii divexant, *ad vesicam*, *ad lumbos nulli*; regio hypogastrica compressa haud dolet; testiculus retractus, sub mictu nulla difficultas, sed aliquis ad urethram ardor est; cruris nunc stupor nullus. Sub istis, cruor cum urinis effluere continuat, et aliquot ad fundum vasis grumi colliguntur. Arenulas hic aeger nunquam, nec calculos excrevit; nec unquam in vita haemorrhoides, nec nec morbum genitalium expertus est. Febris modò pauca nunc urget. De *causis* sciscitatus, — has, nisi vini abusus, aut ponderis majoris, a quo interim nullos ad lumbos dolores persenserit, gestatio, hos effectus habuissent, sibi protinùs ignotas esse, testatur. Vasorum ad nasum conditio, nos, ut similem in vasis vesicae statum varicosum suspicaremur, inducere potuisset; sed testiculi retractio, cruris quondam motus impeditus, coxae iliique dolores, ut calculi in rene, vel in ejus uretere haerentis suspicionem aleremus, commovit. Extensa nimìs est, quam ut omnem hic exscribere velimus, hujus morbi lethalis historia; sed sufficit monuisse, aegrotum urinas nunc profunde, nunc lactè rubentes minxisse;

nunc grumos in illis, nunc nullos subsedisse; abdominis interdum dolores, sed breves, nec attactu crescentes, accusasse; hos interdum dolores, per funiculum spermaticum descendisse, ac tandem quoque dexterum ad renem pertigisse; urinas, ubi alvus siluisset, crassiores, magisque abundantes exivisse; debilitatem ac maciem quotidiè augmentum habuisse. Aliquando, cum, ob urinam suppressam, ob tumentem, dolentemque nunc vesicam, catheteris ad usum venissemus: summus dolor ab isto, quin obstaculum illius intromissionem impediret, aut redderet difficilem, successit: ab eodem extracto, mox copiosa urina, vel spontè, secessit. Sub auctis tandem, et continuis ad renem, nunc utrumque, doloribus, simul vomitus accessit. Sub fine morbi, per menses extensi, et febris, et summa jactatio, et ventris, hypogastrii inprimis durities, anxietas continua, dispnoea, sopores, in conspectum venerunt; donec optata, sub tantis aerumnis, mors, finem vitae imponeret. Sequentia cadaveris nos sectio edocuit: Intestina, puriformi humore obducta, undique inter se ipsa cohaerent, et nexu morboso instructa sunt,

Vesicae tumor insignis omnem ferè pelvim explere videtur. Ren uterque sine labe est, nec ullibi vel calculi, vel morbi alterius vestigia offert. Ureteres dilatati; dexter verò ex istis, ad pollicis magnitudinem et ultra, extensus est. *Vesica urinalis* callosa, scirrhosa, quam *pathologicum* nunc *museum Ticinense* conservat, atro exterius colore notatur. In cavo hujus visceris, ichor permultus, foetidissimus, ulcera cancrosa, simulque gangraena comparent.

Quodsi tanta interdum dubia de *sede* profluvii cruenti ex viis uriniferis, nos premant; istius adeò diagnosis, ubi minor modo sanguinis cum urina secedit copia, difficultate non omni destituta est. Sub fluxu menstruo, lochiali, foeminarum urinae plerumque a cruore tinguntur. Quodsi sub statu salutis, hoc neminem medicorum, ut illum ex *vesica* venisse credat, inducit; in morbo tamen urinae vias premente, num simul ex istis, num solo ex utero, sanguis descendat, dubio locus esse potest. Profundissimo et ex rubro ferè atro colore tinctas, turbidasque, in febribus haud paucis, urinas, quin sanguinem contineant, non raro observamus. Saepe ro-

sei, aut verè rubri coloris sedimentum in febribus intermittentibus, aut continuis, quin ipso, ut vidimus, sub hydrope, vel et post *cacti opuntiae* esum, in urinis comparet; nec tamen cruor hunc ad ruborem vel minimùm contribuit. Pauca interim cum urinis instituta experimenta, haec dubia difficulter non solvunt. Linteum, quod lotio immittimus, colorem sanguinis mox prodit. Si ab aliis, quam a sanguine, contentis urina tingatur: tunc haec ipsa, quam primùm emissa fuit, clara et pellucida apparet; sedimentum, quod tandem deponit, calore urinae admoto, ab ista mox solvitur, ac pristinus huic redit color pellucidus. Si cruor cum urina commistus est, obscura tunc ea mingitur et opaca; sedimentum crassum ex rubro nigricans, interdum grumosum, nec ab urina, calori naturali exposita, resolvendum, deponit. Si aquae ebullientis calori urina, quae sanguinem suscepit, exponitur: pars lymphatica istius, coagulum subibit. Cum verò chymico egregio, qui nobis, *Ticini*, ad lectulos aegrotantium versantibus, ad latus fuit, ac humorum animalium per morbos mutatorum indolem, prout jubebat occasio,

cum magna sagacitate exploravit, cruentam aegroti urinam, ut attento eandem examini submitteret, exhiberi curassemus; sequentem hic nobis de suis experimentis relationem communicavit: „*Acidum sulphuricum*, hanc urinam vel minimè coegit; sed nigricantem in ea colorem induxit. Nihil *acida muriatica*, tum *oxygenata*, tum *non oxygenata*, hoc in fluido mutarunt; ab *acido* vero *nitrico*, coagulum hoc idem expertum est, et flocci hinc illinc in medio urinae suspendi, alii praecipitari ad fundum, conspecti sunt. Gratissimus tunc odor liquori concessus est. *Vini alkohol* lactescentem mox reddidit urinam, floccosque rubri, sed pallidi coloris, ab eadem separavit. *Aluminis* solutio, ab initio, urinam spissiorem, ac simul magis pallidam reddidisse est visa; mox verò, pristina eidem restituta est tenuitas, color subniger accessit, et aliquae quasi striae coloris atri ad fundum vasis depositae fuerunt. Ebullientis verò aquae calori commisso lotio, mox fili colore quasi carneo ac rubro instructi, cocto sanguini non absimiles, vasis ad fundum ruebant. Coactae hujus materiae, ex quatuor modo un-

ciis urinae, grana quadraginta et octo impetrata fuerunt."

§. 631. Profluviorum *rationes* jam adductae, communes (§§. 466. 584.), partim verò illae, quas haemorrhoidali profluvio subesse monimus (§. 623.), *haematuriae* quoque illas constituunt; interim in vias uriniferas magis agunt, ex eis, quae *externae* sunt, lapsus in renum, ureterum, vesicae, perinaei regiones, percussio, contusio, laesio earundem, luxatio vertebrarum lumbalium, fractura, equitatio violenta, protracta, vectio in rheda per vias saxosas, nixus fortior sub luctatione, ponderis gestatione, partu difficili, impetuoso sub vomitu. Ex causis *internis*, praecipuae sunt: renum, ureterum, vesicae calculus, inflammatio, abscessus, ulcera, induratio, callus, scirrhus, carcinoma, calculi sectio; sanguinis excretio naturalis, consueta, inprimis haemorrhoidum, menstruorum, suppressa, diuretica fortiora, meloes vesicatorius, majalis, praecipuè. Etsi verò suspectae sint non paucae de vermibus vesicâ urinaria excretis historiae (§. 630.); proprii tamen filii, natu minoris, morte eheu! praepostera Causae.

mihi et literis erepti, experimento, sub canis vivi sectione instituto, ascarides, ut jam alibi est monitum (§. 488.), duos, eosque maximos, *ascaridem gigantem* equorum aemulantes, ruberrimos, ex sani animalis vesica depromtos, conspexi, et attento examini subjeci; nec desunt aliorum, fidei non suspectae, similia de canibus, ac ipso de homine, exempla. Ex balsami peruviani quantitate conspicua, per jocum sub potu *cioccolatae*, ut vocant, porrecti, paucas post horas sanguinem cum urina fluxisse novimus. Sic cisti laurifolii esus in ovibus, — aut ille variarum ranunculi specierum in vaccis, haematuriae occasionem frequenter dederunt. Exemplum haematuriae ex rheumate manifestò oriundae, in *Clinico Instituto, Papiae*, habuimus. Similia, pessimaeque certè indolis mala, scorbutus, febres nervosae (§. 87.) exanthemata, inprimis variolae (§. 332.), inducunt. Ex quinquaginta animalibus, in quibus *transfusionis* suscepta fuit operatio: Viginti haematuriam esse passa, referuntur. Aliquandò cruorem ex urinae receptaculis cum summo aegrotantis emolumento prorupisse, id, indolem profluvii talis *hyperstheni-*

eam fuisse, argumento esse posset; nisi forsitan alterius, nunc suppressi, ratio profluvii, illud *consuetudinis* solius lege alia excitaverit. *Sex* inter aegros, quos haematuria correptos in *Clinico Ticinensi Instituto* tractavimus, *tres*, crapulae praeter modum dediti fuerunt. Nimia quoque venus in dispositis hunc ad morbum hominibus, hìc spectat: quae, licet viris frequentius, quam foeminis, et potius ex urethra (§. 635,), quam ex renibus, aut vesica, sanguinem eliciat; conspicuo tamen foeminae potatricis ac maximè salacis, ad vaginam, — alia sine causa, quam quod menstrua nunc simul essent suppressa, continuò dolentis, ac sanguinem copiosè mingentis, exemplo, haematuriae et in sexu sequiori, ut causa confirmatur.

§. 632. Nisi causae haematuriae fortiores (§. 631,), sed cruenti modo fluxus alterius suppressio, hypersthenica conditio, validum corporis, sub ista, exercitium, spirituosorum brevis abusus, eandem, moderatam, nec febre, nec doloribus stipatam, nec saepiùs, ut hoc quoque profluvium nimis facilè solet, redeuntem, induxe- Prognosis.

rint; non tanti hic morbus momenti semper esse censendus est. Ominosus est ille, si causae, ex quibus pendet, auferri non queant. Hinc renum, ureterum majori a calculo, — istorum, ac vesicae, ab ulcere affectio, quamplurimo vitae discrimine, si profluvium cruentum, saniosum, accedat, est juncta. Haematuria, quae febri asthenicae, variolis, accedit, plerumque lethalis est. Vidimus quidem in puero variolis affecto, nigram ferè ac sanguineam urinam sine tanto periculo excretam; sed puer *liene* praemagno instructus erat: sub quo rerum statu, urinae nigrae non tanta quidem indicant in omnibus discrimina. Non minora haec erunt, si ex scorbuto descendat; vel in senibus exhaustisque hominibus contingat ex viis uriniferis profluvium. Sed nec leviori sub morbo deest illud saltem, ne grumus sanguinis urinae fluxum avertat, vel ne in renibus, vesica latescens, futuro *nucleum* pro calculo exhibeat, periculum. Haematuriam frequentem, uberiorem, ut alia profluvia cruenta (§§. 467. 562. 585.), tum hydrops, tum febris lenta, ac tabes sequuntur.

§. 633. Cum totiès aliorum effectu mor- borum, de quibus hìc sermo esse nequit, haematuria compareat; et cum facile sit ex traditis profluviorum curandorum praeceptis (§§. 468. 586.), ea, quae ad illam pertinent, eruere, hinc sequentia hic breviter monuisse sufficiet. In ea, quae *hypersthenica* est, nec sanguinis jacturam jam nimis viribus infaustam induxit, haematuriâ, remotis, aut saltem infractis illis, quae morbum excitaverint, continuent, venaesectio, ac alia, quae vim nimiam vitalem infringant, auxilia indicantur. Nullo certè in casu, aut nitrum, aut salia, quae stimulum in vias uriniferas augerent, usum habebunt; illa verò, quae alvum blandè relaxent, serum lactis tamarindinatum, ut vocant, solutio mannae, clyster emolliens, non calidus, nec ob copiam vicinis intestino renibus molestus, conducent. Sub dolore lumborum inprimìs, praeter ista, cucurbitulae scarificatae, renum regioni applicandae sunt. Si major vasorum haemorrhoidalium repletio contiguos simul vesicae canales distendat, ac sanguine hoc viscus inundet: hirudines ad anum ponendae, ac venae recti intestini deplendae sunt. Ubi major jam

Cura.

H. hypersthen.

H. asthen.

ex nimio profluvio debilitas comparet, aut asthenicae hoc ipsum est indolis: tunc ad ea, quae suo cum stimulo fugam cruoris cohibeant, veniendum est. Hinc Elixir vitrioli cum frigida remistum, pulvis *Doveri*, herbae digitalis purpureae infusum, cum aqua, vel et tinctura cinamomi, decoctum corticis peruviani cum ejusdem extracto aquoso, vitriolum martis, serum lactis cum alumine paratum, gummi Kino, tentari merentur. Nec minora promittunt fomentatio partis, ex qua profluvium scaturire arbitramur, cum frigida, vel glacie contusa, clyster frigidus ex aceto et aqua injectus.

H. ab acri. Si cantharidum ex stimulo, vel alio ab acri ingesto, profluvium descendat: emulsio amygdalina cum gummi arabico, decoctum radicis salep, altheae, et compositi ex simili materia clysteres praeferri merentur.

H. a calculo. Quam atrox a calculo renibus impacto dolor provocaverit, hanc opio, tam ore ingesto, quam per anum injecto, potu demulcente, semicupiis, aut fomentis emollientibus, ut vocant, compescere interdum licebit haematuriam. Si haec a calculo vesicam stimulante originem habuerit; non est aliud, quod rediturum tam facilè hac ex

causa profluvium praeveniat, quam sectionis, sedatis primum profluvii turbis ac effectibus; suscipiendae praesidium.

Si forsitan a grumo, vel concretione polyposa, ad collum vesicae detrusis, urinae sequatur suppressio: catheteris tunc ad locum usque obturatum, non facile ulterius, sub majore cautela introducti ope, hoc obstaculum solvendum est. Interdum ea, quae sanguinem grumosum diluere, resolvere queant, in ipsum vesicae cavum injiciantur oportet. Nonnullis vapor ex sella perforata perinaeo aliquoties in die admissus, liberum urinae fluxum restituit.

Hoc tandem profluvio superato, effectus ejusdem, ad leges jam traditas (§§. 262. 268. 594. 610. 616.) tollendi sunt.

ORD. III. GEN. VI.

URETHRORRHAGIA.

Nom. ratio. §. 634. Conspicua *peni* vasa concessa sunt, quae sanguinem, tum ad ejus nutritionem ac vitam adducunt revehuntque; tum, — nullibi tam manifesto *nervorum* in cruoris distributionem imperio, — velocissimi torrentis in modum, ut aptam generationi in molem ac duritiem exsurgat, ad veretrum praecipitant; ac, vel opere confecto, vel incussis animo terrore, metu, verecundia, odio, aequali celeritate hac a parte derivant. Non igitur mirabimur, si majora hinc inde, ac adeò lethalia, ex virga genitali vulnerata, recisa, inflammata, suppurata, exesa, — aut ex arteriis venisque illius nimiùm stimulatis, extensis, vel etiam diruptis, tam *externa*, quam *interna* profluvia oriantur; atque haec ultima idcircò,

quorum aliqua a nobis exempla jam allata fuerunt (§§. 521. 522. 539.), ut genus ab *haematuria* (§. 626.) distinctum, nec satis quondam ac pro sua dignitate a Pathologis excultum, hic nobis consideranda proponimus. *Stymatosis* verò nomine, quod Vir clarus huic morbo imposuit, non tam originem is profluvii, quam, sub quibus hoc oritur interdum, *tentiginem*, *priapismum*, exprimere videtur; et cum flaccido non minùs pene, quam rigente, sanguis ex urethrae meatu prorumpat; hinc *phallorrhagiam* magis verè, *externam*, de qua hic loqui non possumus, ex glande corrosa, praeputio, aliis penis ipsius locis, cruoris jacturam, — sanguinis verò ex urethra profluvium *urethrorrhagiam* appellare maluimus.

§. 635. *Urethrorrhagiam* hinc dicimus profluvium cruentum ex urethra, quod clauso etiam vesicae ostio, hac ex fistula scaturit, ac sine mictionis conatu absolvitur. **Definitio.**

§. 636. Hoc verò profluvium (§. 635.), aut ipsa ex urethra, aut ex partibus contiguis, ac vel semper, vel per morbum, in **Divisio.**

illam apertis, proficiscitur. Quodsi cruor ex urethrae superficie scaturiat; vel anteriore magis, vel posteriore ejusdem in loco sedes est profluvii. Partes urethrae contiguae, ac istius in canalem hiantes, sunt: pars infima cervicis vesicae, per pseudosphyncteris fibras a cavo istius exclusa, seu commune vesicae ac urethrae principium, prostata, ductus deferentes, cum insertis sibi vesicularum seminalium ductibus excretoriis: quae partes, ubi sanguinem suis e vasculis amittunt; hunc in patulum sibi urethrae canalem eructant. Num ipsa ex testium substantia, non rarò contusa, conquassata, interdum semen cruentum per ductus deferentes susceptum, ad urethram ascendat, ac seminales in vesiculas refluat, incertum est; sed omninò phlogosis ad urethrae partem posteriorem residens, ductuum deferentium extrema, sat longum per tractum aliquando, sub epididymis inflammatione (§. 514.), ut novimus, occupavit; nec desunt ejusdem per vesiculas seminales expansae, ac adeò in ulcus conversae exempla: quo rerum sub statu, profluviis favente, et sanguis sua vascula deserere, ac in urethram deferri posse videtur. Inter-

dum urethrae non modo vasa, sed ipsae adeo membranae laeduntur, rumpuntur, exeduntur; ac sanguis ex vasculis telae cellularis hunc canalem ambientis, in eundem prorumpit; vel adeò cum urina sub mictu in urethram impulsa, intermedia corporibus cavernosis per spatia cellularia, ad penis exteriora, et ipsum, ut vidimus, ad scrotum, ad perinaeum aliquando, descendit. Inter alias vero profluviorum diversitates (§. 581.), huic quoque fluxui cruento partim communes, *periodica* ejusdem in quibusdam hominibus indoles attentionem sibi meretur: quo sub casu, plerumque ex locis ipsi vesicae cervici vicinis, et ex vasis, cum illis recti intestini anastomosi conjunctis, cruor derivatur; et ex fluxu haemorrhoidum suppresso (§. 631.) originem trahit. In *foeminis* hic morbus, sicut certè ad vesicam, profluvium cruentum, ita forsitan ad *urethram*, ex sanguinis uterini errore, aliquando contingit; sed, ob facile cruoris, per declivem genitalium superficiem, ad ostium vaginae defluvium, difficiliùs distinguitur.

§. 637. Pro variis profluvii ex urethra Symptomata.

origine et causis (§. 638.), symptomata hujus morbi nunc mitissima sunt, ac sanguis vix non inscio homine, penis ex ostio purus distillat; nunc verò ardor, calor, tensio, pruritus, dolor, hanc ad fistulam, aut penis erectio violenta priapismus, stadium medorrhoeae acutae inflammatorium (§. 521.), chorda (§. 522.), aut tensivus in inguine ac femoribus dolor, praecedunt; mox autem sanguis cum impetu ex eadem praecipitat. Cum verò cruor ex ipso vesicae cavo descendens, nisi laesum sit sphyncteris officium (§. 630.), non aliter, quam voluntatis sub arbitrio, ac *mictionis sub opere*, per urethram reddatur; proprium istius profluvium, clauso licet vesicae ostio, ac ipso adeo sub somno subinde, contingit; nunc illicò supprimitur; nunc per horas, dies, quin per hebdomades, continuat; nunc ordine periodico revertitur; nunc modo sub coitu, aut a seminis ejaculatione peracta, occurrit. Violentam nos in *Clinico Instituto Ticinensi* ex pene Haemorrhagiam observavimus, quam, etsi jam alibi (§. 539.) ejusdem mentionem injecerimus, juvat tamen ob symptomatum graviorum dignitatem paulò fusius hic exponere.

Vir admodum robustus ac annum quadragesimum cum octavo attingens, incolumem hucusque, si medorrhoeam urethralem acutam, ex contagio venientem, ejusque effectus excipiamus, vitam transegit. Chronicum haec urethrae affectio in fluxum abiverat: cum, quatuor demum post menses, *bubo* utroque in inguine comparuerit, qui lentius incedens, ac prorsùs neglectus, suppuratus est. Intereà chronica medorrhoea nec minimùm cessavit; sed novem alios per menses, protracta, tandem sine medico auxilio disparuit, ac sanitas perfecta restituta est. Pristinae ex foeminarum commercio mulctae non immemor, per undecim has annos evitavit, ac illaesae premio salutis gavisus est; vix autem ad illas reversus, eandem ac pridem culpae poenam dedit, ac iterum acutam, — eâdem verò neglectâ, chronicam iterùm medorrhoeam contraxit. Ab ista, sex jam per menses, vexatus, venerem majore quondam cum impetu coluit: cum illicò ex penis ostio sanguis cum tanta violentia, ut quinque circiter ejusdem libras hoc modo amitteret, proruperit. In syncopen tunc incidit: qua demùm cessante, saevissimi dolores ad pu-

bem, universum ad penem, et simul ad scrotum, insurgunt. Sub istis, illicò et scrotum et ipsum abdomen in conspicuum tumorem elevantur; debilitas, anxietas succedunt. Intereà sanguis guttatim ex urethra distillat; urinam cum sensu ardoris, interdùm inscius, excernit. Scrotum nunc magis tumet, calet, ac rubet; sed quinque per dies haec dira symptomata sinè medico auxilio perdurant: quo tempore in *Clinicum Institutum*, viribus exhaustus, defertur. Abdomen turget, ac eodem cum digitis percusso, aquarum fluctuatio percipitur; regio pubis, in tumorem elevata, calet, rubet, ac inprimis ad penis radicem dolet; inguina rubescunt; glandulae haud infarctae sunt. Penis aliquomodo tumet, ac praeputio in phymosisin contracto, inflato, subrubro, velatur. Profluvium ex pene cruentum nunc suspenditur. Scrotum, dextra in parte praetumidum, tensum, calens, ruberrimum, sine saevis doloribus attactum haud perfert; a tussi, licet rara, illi ad pubem ac inguina valdopere augentur; pulsus exigui sunt simulque frequentes. Mox scrotum, cum lacte ſovendum, suspensorio sat amplo comittimus, cataplas-

ma pubi imponimus, alvum cum clystere reseramus, ac tenuem cum gummi arabico potum, praeter juscula ex carnibus nutrientia praescribimus. Vix aliquod levamen postridiè symptomata habebant; dolor interim ad pubem quodammodo remisit; accessit dolor capitis. Fomentatio nunc scroto ex herbis aromaticis, aquae infusis, imponitur. Nox valde inquieta succedit: urinam, sub insigni dolore, cruentam aegrotus mingit, simulque sanguinis portionem guttatim, sine mictu, ex urethra profundit, inquietus est, ac alvum septies deponit. Die tertia, urinam summa cum difficultate excernit; pulsus durus est ac frequens; scrotum mole paulisper imminutum est, et minùs ab attactu abhorret. Cataplasma cum aqua vegeto-minerali paratum pubi adponitur. Nox inquieta denuò insequitur: dolores ad urethram, ad penis radicem, et ad scrotum augentur; sed sanguis ex urethra effluere cessat. Eodem sub statu per quatuor fere dies aegrotus permansit; scroti interim tumor quidquam decrevit, ac summus ad hanc partem pruritus accessit. Manifesta nunc in scroto percipitur fluctuatio, dolorque pulsans in

eodem percipitur, ipsoque sub mictu augetur. Hinc sectio, quo loco tumor scroti quidquam prominebat, instituta est. Effluxit humor, primùm pellucidus ac flavus, mox albescens, tandemque puriformis ac densus. Ad noctem, dolor, pulsatio in scroto cessarunt, ac de pauco urethrae ardore sub mictu conquestus est aegrotus; sed major sub isto, materiae puriformis et flavae ex scroto effluxus observatur, ac tandem, cum parum urinae ex urethra guttatim effluxerit, copiosum ac evidentem illius, sub mictu, per scrotum effluxum percipimus. Sed novus nunc tumor sinistram scroti ad partem suboritur: quem, satis evidenter fluctuantem, aperiri, ut primum, curamus. Sex circiter humoris foetentis, purulenti exinde eductae sunt unciae. Catheterem ex gummi elastico in urethram conduci jubemus; sed ipso pubis sub arcu, quo loco penis a proprio ligamento suspenditur, obstaculum sese eidem opponit. Hinc ope specilli, in scroti vulnus inquisivit, atque hoc inter et pubem suppuratam, sinum detexit celebris Chirurgus: quo sinu in longum aperto, simul urethrae laceratae, e qua lotium ad scrotum descenderat,

comparuit, ac brevi temporis intervallo sanata est divisio. Coeterum non rarum est in medorrhoea acuta vehemente, inprimis ea, quam *siccam* vocarunt, vel in illa, quae cum penis curvatura incedit, sanguinem sincerum ac multum, plerumque sine damno, et cum magno dolorum moderamine, prorumpere (§. 522.). Sunt, ut diximus, qui, vel semper, quoties semen ejaculant, quod rarum est, vel ob coitum frequentiùs, quam par est, repetitum, loco seminis, cruentum modo liquorem ex urethra ejaculent, aut etiam e collapso jam pene quamplurimum profundant. Quibus verò periodicè, ut mulieribus per uterum, cruor ex pene prorumpit: hos eadem non rarò, quae menstrua, vel fluxum haemorrhoidum praecedunt, symptomata, dolores abdominis, lumborum, tensiones inguinum ac femorum divexant.

§. 638. Ex dictis (§. 637.), profluvii ex urethra cruenti rationes jam partim elucent; et quas demum causas haemorrhoidum (§. 623.), ac haematuriae (§. 631.) adduximus, has, penis quoque haemorrhagiis producendis esse pares, nemo dubitabit. Saepè sci- Causae.

licet violentia externa, inprimis peni *rigenti* admota, hoc profluvium excitavit. Vir juvenis, ut legimus, erecto pene in terram cecidit: unde dolor hujus partis insignis accessit, et sanguis cum impetu per urethrae meatum effluxit. Accessit tumor virgae, et scroti non minus, quam perinaei suggillatio; urina ex vesica turgente excerni non potuit. Catheter urethrae immissus, quin ad vesicam penetrasset, novam sanguinis ex illa jacturam provocavit; scarificatis vero praeputio et corpore penis, exiguus tandem in vesicam deferri catheter, urina educi, ac lotii difficultas, quam sanguis ex corporibus cavernosis effusus, ac circa urethram collectus induxisse videbatur, sensim sensimque dissipari potuerunt. Medorrhoea urethralis acuta frequentius repetita, aut in chronicam mutata, immoderata veneris exercitia, masturbatio frequens, vasorum urethrae infarctus ac varices facillimè post se relinquunt, aut inducunt: quod forsitan primum, in viri allato a nobis (§. 637.) exemplo, ut sub coitu violento, urethrae, *densioris* ac magis *rigidae*, laceratio succederet, effecit. Quaecunque demum causae *priapismum* violentum inducant, aut fre-

quens penis, vix collapsi, ad novos concubitus erectio, convulsio; — hae, ut sanguinis ad colem affluxum nimis augent; sic reditum per venas intercipiunt. Ulcera venerea, callosa, ad penis coronam, saepè sanguinem ex vasis erosis, compressis, expellunt: si talia in urethra nascantur; aut si major istius contractio, angustia, venarum officio obsint; minor certè penis erectio, ut sanguini mox fraena laxentur, sufficiet. Si calculus, vel corpus peregrinum, acicula, aut alia, urethrae adacta sint, similia non rarò succedent. Frequentiùs periodici inprimis profluvii, causa, in venarum, quae cum illis recti intestini, propè collum vesicae, commercium habent, varicibus, — aut si dolor, ardor urinae, calorque ad urethram praecesserint, in arteriarum minimarum repletione, laesione, secretione cruenta, consistit.

§. 639. Non minora sunt ex urethrorrhagia immodica, quam ex coeteris profluviis cruentis (§. 585.), hydropis, tabis, ac mortis ipsius, pericula. Saepiùs interim haec adeò non premunt; et externis accessus auxiliis (§. 640.) conceditur. Quid- Prognosis.

quod non paucis profluvium ex urethra; illud, quod *ani* ex venis aversum fuit, suppleverit, ac omni sine damno periodicè, ac plures quidem per annos, rediverit. Quod ex ulcere urethrali descendit: hoc certè majoris momenti est, ac difficiliùs curatur, profluvium. Ubi urethrae canalis laceratus est: non modò sanguis, sed et ipsa urina, cellulosam penis, scroti, perinaei in telam divagantur (§. 637.), ac difficiles sanatu tumores, abscessus, fistulas, in quibus et calculi subinde succrescunt, aut ipsam adeo harum partium gangraenam, inducunt. Minora sunt haemorrhagiae, anteriore ex urethra venientis discrimina.

Cura. §. 640. In genere, quae modica est, aut sub urethrae phlogosi, aut suppressarum haemorrhoidum ex vitio contingit, cruoris ex ostio penis evacuatio; ea sibi ipsi relinquenda, nec adstringentibus remediis cohibenda, sed, aliorum profluviorum exemplo, ad artis praecepta ex ipso *causarum* scrutinio repetenda, ac alibi jam satis exposita, tractanda est. Si copiâ, ac impetu majoribus sanguis ex urethra praecipitet: tunc ad chirurgica potissimùm auxiliâ recur-

rendum est. Immersio penis, scroti, perinaei brevis, sed frequens in frigidam, glaciei contusae, aut nivis ad urethram applicatio, gelidae injectio in istam, aliquando sufficiunt. Si fluxus nihilominus continuet. aceti lithargyrii et frigidae portiò, aut vini alkohol cum aqua remistum, aut solutio aluminis, vitrioli albi, in urethram injicienda sunt. In summo discrimine, donec alia ad manus sint remedia, praeputium supra glandem ad anteriora trahendúm, ac digitorum ope, ne sanguinem dimittat, comprimendum est. Si urethrae anteriore ex parte cruor scaturire videatur; cum spleniolo angusto, super illam per longum canalis, collocato, — si perinaeo vicina sit profluvii sedes; ad istam cum digitis compressio facienda est. Si nec ista sufficiant: cereolum, sat amplum vel, meliùs, catheterem ex gummi elastico paratum, urethrae immitti, ac vasa istius, hoc optimo praesidio comprimi, obturari, necesse est.

Effectus profluvii istius, non aliter, ac de aliis profluviis jam docuimus, ac longâ a rebus venereis abstinentià, curandi sunt.

ORD. III. GEN. VII.

METRORRHAGIA.

Menstrua. §. 641. Solum animal, quod sanguinem sine morbo, et ad certas periodos ex lege naturae profundat, humana est foemina. Haec utero maturo, *sex* circiter per lustra, imposita est dira conditio; ac si aliquam hic, coeli, corporis et animi, rationis vivendi diversitas, vel temporis, quo menstrua excretio compareat ac cesset, vel mensurae, qua cruentum hoc tributum foemina persolvet, differentiam concedit; sors tamen aequalis ubique terrarum hunc sexum regit. Sunt adeò, quae in tenera aetate, quin a primis vitae mensibus, — sunt, quae jam vetulae, hos fluxus uteri cruentos expertae sint; et cum in genere, graviditas, lactatio, certas plerisque inducias concedunt; sunt aliae, quibus, utero ferenti-

bus, sanguis menstruus, primos per menses, ut pridem, — aut, casu rariore, ad partum usque, revertatur; aliae, quae niveum ex mammis, ac simul cruentum ex utero liquorem, sub aequali valetudine, profundant.

Si tam miri rationem phoenomeni ex physiologicis principiis sat certam nossemus; clariorem simul causarum, quae menstruam secretionem vel *imminuant*, *suspendant*, vel *aegrius* et cum labore *incedere* jubeant, vel *solito ab ordine et cursu depellant*, vel cum virium, ac vitae ipsius discrimine *augeant*, cognitionem haberemus; sed omnia hìc obscura sunt, nec pristini quidem, et ex quo omnes exivimus, leges intelligimus domicilii. Non certè major est in corpore foemineo cruoris, ad foetûs nutritionem destinati, quae hos fluxus inducat renovetque per menses, abundantia: nam quae pauco instructae sunt, non minus, quam quae plurimo abundant, mulieres, cruorem periodicè excernunt; suos verò foetus nutriunt et aliae, quae menstrua ignorant, animalium foeminae brutorum. Non alia cruoris uterini, quam sanguinis e victima fluentis, est indoles: nam exiguae ubi- Causae.

que rationes, sanguinis, qui sua vasa deseruit, colorem immutant; ac foetor interdum ex grumis, utero, vaginae inter plicas aliquamdiu detentis, corruptis, venit. Nec arteriarum tortuosus in utero incessus, nec majus illinc venarum robur, hunc nodum solvunt: nam sanguis utero secerni impeditus, per mammas aeque, ac digitorum per apices, per pulmones non minùs, ac ventriculi per vasa, sub eâdem periodo stillasse est visus, In ipso quidem utero secretio fit menstrui cruoris; ac modò in praegnantibus interdum vaginae vasa hoc illius officio funguntur; sed si uterus, hoc secretionis in opere constitutus, *plethorae* signa *localis* manifestet: non ideò haec ipsa, quae principii alterius *effectus* esse potest, mox pro *causa* declarari debuisset. Certè donec aliarum rationes *secretionum*, ac leges *periodi*, cui sola *habitudo* et alia tandem profluvia cruenta submittit, patefiant: menstruorum ex *mechanices*, quam scholae partim adhucdum nimis olent, principiis explicatio non parum et ipsa claudicabit.

Sub *genitalium*, futurum generationis ad opus, *evolutione*, apud *mares*, testiculi,

vasa spermatica turgent, tenduntur, et calent. Glandulae inguinales, apud multos, in leves quasi bubones elevantur, dolent, saepe gressus ferè impediunt; singularis totius systematis irritatio, calores, rubores faciei insoliti, pulsus frequentiores, majores, corporis incrementum velox, vocis mutatio, et alia observantur; — in teneris *puellis*, dolores lumborum, ad pelvim continuati, crurum lassitudo, phlogoses, rubores, capitis dolores, pustulae passim, et inprimis in facie, efflorescentes, oculorum splendor, pulsus celeres, robustiores, etiam dicroti; mammillarum tensiones ac celerius incrementum, summa animi sensibilitas, morositas, lassitudinis sensus, colici interdum dolores, humoris serosi, albicantis per vaginam effluxus, adnotanda occurrunt. Ad uterum inprimis, sanguinis concursus major, vasorum, quae cruorem hucusque excludere solebant, explicatio, repletio, distensio, nervorum irritatio, ac levioris quasi phlogosis principium, succedunt. Hanc ultimam, sub aucto genitalium a venerea cupidine stimulo, et vaccarum canumque foeminarum genitalia cruenta, tumida, et tensa, manifestant. Sub

hac rerum positione, ut quavis alia in superficie secernente irritata, narium, bronchiorum, urethrae ad tunicam mucosam, contingit, primùm humoris pellucidi, serosi, mox albescentis, ex mucoso - puriformis, ac ipsius tandem *sanguinis*, — non per venas dilatatas expulsio, non ex arteriis vi mechanica, et fluidorum a tergo venientium actione distractis ac modò *cedentibus* expressio, sed *vera cruoris secretio* (§. 584.) succedit, Cum verò haec uteri evolutio virginei mox in integrum, ac tam celeriter absolvi non queat; sed nunc disparеant per tempus, nunc redeant necessarii ad magnum hoc opus stimuli: hinc sub istis, in genere animalium, cui *profluvia cruenta* prae aliis quibuscunque animantibus longissimè communiora sunt, in foemina, quae *corpore*, coeteras animalium inter foeminas sola, *erecto* incedit, ac majore tum corporis, tum animi sensibilitate instructa est, frequentiùs excreto easdem per vias cruore, *habitudo*, lex altera naturae, succedit, ac demùm sanguis per certas periodos ex utero distillat.

Ad quaestionem, cur *mensis* ad spatium hic fluxus recurrat? cum simili quaes

tione: cur et alia profluvia cruenta (§§. 585. 589. 620.) non minùs certas in multis periodos absolvant? — et cum generali satis istorum, sed facilè condonanda, ignorantiá, respondere possemus; ast cum non uteri solius, sed universi systematis, huic visceri tam arcto ac summo consensu connexi, opus sint menstrua: hinc facile intelligitur, sub data, hoc inprimis in sexu mobilissimo, *vasorum*, tam aliorum, quam uteri praecipuè, *sensibilitate* (§§. 563. 564. 584.): vel pauco etiam a sanguine, stimulum, cui sine morbo vix assuescunt, dato tempore redire. Quidquod excretio cruoris, ut *turbae menstruae* dispareant, non ubique requiratur; sed in multis, quin sanguis ex utero secedat, eadem, ac si ille effluxisset, symptomata tam sese manifestent, quam, praescripto dierum numero, evanescant (§. 564.). In gravidis, lactantibus plerisque, menstrua secretio suspenditur, quod, in illis, minus ob sanguinis, in foetûs incrementum conversi, inopiam, quam ob systematis vasorum in utero magis tunc expansi rationem, — forsitan ob totius systematis sanguinei *materni*, cum illo *foetûs* connexi, extensionem amplissimam,

in istis, ob majorem humorum ad mammas affluxum, contingere videtur. In multis interim praegnantibus, ut dictum est, cruor, tum matris, tum filii, ut certè novimus, sine damno, periodicè distillat, ac pristinâ vasorum sensibilitas, et secernendi cruoris habitudo, consueto nunc, — non ipsum ad uterum, sed ad vaginam, profluvio praeest. Quodsi cruoris ex utero maturo, nec gravido, periodica deficiat excretio; non rarum est, ut diximus, hanc ab alia, ejusdem indolis periodica excretione cruenta, ubicunque locorum haec fiat, suppleri; sed si ista, *peculiarem* sibi *vasorum structuram* non expetat: cur ea in *utero* humano requiratur, non perspicimus. Coeterùm, quamvis rarum sit, foeminam menstruo sine fluxu adolescere; tales tamen, non modo *sanas* ac robustas, sed et *fertiles* aliquando conspeximus: ut si plures hoc sub statu non concipiant mulieres; non menstrui ad sanguinis defectui, sed vitio genitalium organico tribuendum sit. Nec tam *certam* quoque hoc in sexu profluvii ex utero reversionem esse dicamus, ut si ista vel citiùs, vel tardiùs, quam *mensis* exacti spatio contingat; hoc illicò latente

de morbo testetur. His etenim vix *quindecim* ante dies menstrua fluxerunt: cum nova iterum hujus indòlis secretio succedat, illis, per quinque, sexve hebdomades, quidquod per menses, ut experti sumus, quin adeò valetudo manifeste laedatur, hic fluxus suspenditur: quae singula ostendunt: non aliâ, *menstruum*, evolutionis uterinae sub opere aliquotiès excitatum, quam quodvis aliud profluvium periodicum, *lege*, id est, illa *habitudinis*, redire; nec aliam inter ista differentiam, quam quod *uterus*, *sanitatis*, *ac praescriptae sensibilitatis ratione*, — *partes aliae*, *morborum imperio*, sanguinem, aliquotiès profusum, ulterius per vices profundant, intercedere.

§. 642. Praeter dictam vero naturae legem (§. 641.), alia est, quâ uterus humanus, *sub partu*, et *post foetus exclusionem*, sanguinem, quod iterum animalium brutorum in foeminis locum non habet, excernat. Exigua scilicet quantitate cruor, cum humore mucoso permistus, sub ultimis ad partum doloribus per vaginam secedit, suoque rubore explorantis digitum obstetricis de partu vicino advertit. Hic sanguis ex Lochia.

ovi humani, sub nixibus violentis, ab uteri superficiei interna solutione, et ex vasculis oris uterini ad ambitum, hunc inter ac cingentes foetum membranas diruptis, lentè distillat. Sub capitis per uteri orificium transitu, hoc ipsum vim patitur, leviterque, ut reliquae hanc ad partem in foeminis, quae semel aut iterum pepererunt, cicatrices ostendunt, sauciatur. Similia, praecipuè in primiparis, vaginae ad ostium externum contingunt. Qui verò, partu absoluto, *lochiorum* sub nomine, ex utero per vaginam descendit, sanguis, hic primùm liquoris amnii portioni, ab ipso forsitan foetûs capite praevio promtiùs ex utero effluere impeditae, — placentae ipsi, vel integrae, vel plures in particulas solutae, ac membranis, quae foetum non ita pridem ambiebant, commistus; — his verò reliquiis expulsis, sincerior, tam fluidus, quam in grumos coactus, expellitur. Hoc sub opere, si *primiparas*, — sed certè non omnes, excipiamus, dolores, illis, qui foetûs exclusionem promoverunt, ferè similes, interdum atrociores, puerperam corripiunt: a lumbis oblique versus uteri regionem descendunt, saepiùs remittunt, sopiuntur, ite-

rumque invadunt, os uteri dilatant, et ex ipso hoc viscere, repetitis contractionibus, partûs absoluti reliquias, ac sanguinem, copiâ non apud omnes, nec eâdem in muliere quovis a partu aequali, sed paucum in illis, in istis sat multum, excernunt: donec plures post horas, dolores, gradatim imminuti, sedentur, ac demùm cessent, cruorque nunc sensim sensimque magis dilutus, secundâ jam die, saniei colore, consistentia aequalis, ac tandem aliquot post dies, sub febris, quam *lacteam* dixerunt (§. 523.), ingressu, humor viscosus, hinc indè modo sanguine tinctus, mox albescens, ac proprio, subacescente odore distinctus, secedat. Hic fluxus ex utero mucosus, conservata *lochiorum* sub appellatione, per aliquot hebdomades, — longius per tempus apud foeminas, quae mammas puero sitienti recusant (§. 553.), continuat: donec utero pristinum ferè ad statum reducto, quadraginta circiter et plures post dies, menstrua denuò, abundantior plerumque secretionibus futuris, secretio prorumpat.

Differentiae.

§. 643. His legibus (§§. 641. 642.) *naturalia*, seu sana, foeminis circumscribun-

tur *profluvia cruenta*; sed frequenter a recto haec tramite aberrant, atque nunc ordine perverso incedunt; nunc penitus ac debitum aetatis ante terminum deficiunt; nunc verò et copia et impetu majore praecipitant; vel diutiùs ac par est, continuant, et latice vitali systema vasorum exhauriunt. Easdem haud raró causas contraria salutis haec vitia agnoscunt; nunc veró modo fluxus cruentos ex utero, vagina, morbosos describimus, ac interest ut in potissimas istorum differentias hìc primùm inquiramus.

Vel ex utero non gravido, vel ex praegnante, aut re quavis peregrina, polypo, mola, steatomate, substantia ossea, calculosa onusto, profluvia cruoris morbosa contingunt. Ex illo, sanguis vel menstruâ sub periodo, nimius, — vel tempore intermedio, — vel eo, quo menstrua secretio ob aetatis rationem exulare deberet, — vel continuò, et chronico affecta prorumpit. Ex isto, majore sane sub rerum discrimine, vel primis a conceptione mensibus haemorrhagia, et facile *abortus*, contingit; vel foetu non quidem perfecto, sed ad vitam, matris extra sinum protrahendam non prorsus inepto, sanguis cum impetu prosilit,

partusque plerumque excluditur *praematurus*; vel partum maturum cruoris fluxus morbosus praecedit, comitatur; vel demùm, expulso jam foetu, aut major illicò cruoris unda sequitur cum impetu; aut *lochia* plus aequo funduntur.

Coeterùm iisdem *metrorrhagia*, ac coetera profluvia cruenta, differentiis (§§. 465. 481.) subjecta, et praecipuè nunc morbi alterius effectus, nunc verò primaria est, quam ultimam, tradenda specierum descriptio ulteriùs exponet.

§. 644. Non eâdem quantitate sanguis menstruus foeminis ex utero descendit; sed aliae modò duas vel tres, — aliae, septem vel octo uncias cruoris, et ultrà, amittunt; atque corporis dispositio nativa, vivendi ratio diversa, et rerum, quae systema universum, ac illud genitalium praecipuè, plus minùs afficiunt, differentia, quamplurimum hic mutant. Haec unâ adeò eademque in foemina, quin morbus ideò vel lateat, vel succrescat, cruoris copiam hoc tempore vel illo per uterum excreti diversam constituunt. M. menstrua.

Quotiescunque vero hujus menstrui por-

tio cruoris consuetâ non parum abundantior, vel impetu, breviore sub temporis intervallo, majore, vel plures per dies, vel saepiùs quam par est, aufugit; tunc, etsi cruor tam certas ad dies ubique non redeat, *metrorrhagia menstrua* foeminae hic status dicendus est. Major haec aut minor esse potest. Saepiùs, dum ob causam quamcunque secretio uterina ante mensem aut nulla aut parca praecessit, vel dum absoluto puerperio menstrua paulo tardius comparent: copiosior tunc sanguis, quin morbum ideò constituat, aut foeminam debilitet, excernitur.

Insolitum est in prima aetate, qua menstrua prodire incipiunt, sanguinem uberiùs, quam par est, excerni. Frequentiùs in illis, quae post menses non multos huic fluxui, jam ferè vetulae, valedicent, cruor utero immodicè secedit. Illae verò, tum puellae, tum mulieres, metrorrhagiae prae aliis subjectae sunt, quae habitu spongioso laxoque instructae incedunt; quae animo faciliùs fortiusque commoventur; quae libidini, bacho, choreis indulgent nimis; quae abortus frequentes expertae sunt; quae menstruis, non gravidae, per aliquot jam

menses caruerunt. Quae menstruis ob corporis languorem non carent; hac plerumque copiosius, quam foeminae magis firmae ac robustae, ex utero purgantur.

Symptomata.

Varia in plurimis praecedunt metrorrhagiam hanc phoenomena; et quae eandem comitantur, sequuntur, ea, pro gradu ejusdem, pro conditione aegrotae, ac pro causae, quae morbum induxit, differentia, diversa sunt symptomata.

Praecedunt plerumque lassitudo et gravitas, vertigo, dolores capitis, dorsi, lumborum, coxarum, ventris, anxietas, cordis palpitatio, difficilis respiratio, horripilationes, calores, siccitas oris, sitis, pulsus frequens, aliquando et nausea et vomitus. Saepè quoque venae haemorrhoidales tument, dolent, et venter occluditur; impatientes et inquieti redduntur animi. Interim in sat multis praevia haec desunt symptomata, et sanguis haud raró ex utero, jam saepiùs purgato, ut aliis ex partibus, sine turbis conspicuis fugam orditur. Qui veró copia morbosa ex utero ruit, cruor, nunc fluidus hic est, nunc in grumos coactus, ac interdum, — vel in illis adeó, in quibus graviditatis suspicio esse nequit, cum

pseudomembrana, illi quam in gravidis *deciduam* dixerunt, non absimili permistus.

Coactâ sanguinis hac massâ circa uterum collectâ, stagnante, cruoris novi quidem fluxus aliquandiu suspenditur; sed major genitalium ab illa irritatio, dolores uteri, lumborum, tenesmum provocat: sub quibus et grumus cum nisu expellitur, et novae sanguinis undae via paratur.

Comitantur hos ex utero fluxus immodicos, tum praedicta hîc, et alibì (§.583.) symptomata, tum virium imbecillitas, faciei pallor, oscitatio, suspiria, difficilis, praecipue a motu, respiratio, et pectoris quasi constrictio, visus obnubilatio, syncope, extremorum frigus, suffocatio, convulsio.

Sequuntur debilitas totius corporis ac pallor, pedum, erecto corpore, tumor, hydrops intercus, vel alius, universalis, febris lenta, atrophia, ad concubitum, generationem impotentia, vel ad novas haemorrhagias, ad frequentes, si concipiunt, abortus, praedispositio.

Aliquando sat difficilis est quaestio: num cruor ex utero, forsitan praegnante, ex lege menstrui, vel morbi propullulet? Tem-

poris interim, quo profluvium cruentum succedit, ratio periodici, — phaenomenorum graviditatis, mulieribus et in genere et in specie propriorum aut praesentia, aut defectus, — uteri exploratio, causarum, symptomatum, quae fluxum praegressa sunt, comitantur, ponderatio, — modus ipse, quo sanguis descendit, hic lucem, vix tamen ubique sat fidam, accendunt.

§. 645. Ex utero praegnante, priusquàm parturiat, sanguis, nisi morbi, violentiae imperio expulsus, haud ruit. Qui, non paucis adeò in foeminis, a facta conceptione, per mensem unum alterumve redit, — aut, rariore jam casu, medium graviditatis ad terminum, ut pridem, revertitur, — aut rarissimis exemplis, ad partum usque, illaesa mulieris sanitate periodice effluere continuat, cruor, is, non clauso et obtecto per ovum humanum uteri ex osculo, sed vaginae ex vasis prorumpit. Sanguinis idcircò ex utero praegnante fuga, de illata, per causas vel internas, vel externas, violentia, ac de ovi animalis a contigua superficie uterina solutione testatur. Omnem quidem ad ambitum membranae foetum M. gravidarum.

cingentes interna cum uteri superficie cohaerent; sed vinculo strictiore, vasisque diametri longissimè majoris nectitur *placenta* cum uteri portione illâ, quam sibi, delapso vix ejus in cavum ovulo, ad leges non satis perspectas, sed ab uteri conditione, positione diversis, ac ovuli a pondere, ut videtur, dictatas, pro novenni habitaculo elegit. Ad fundum uteri, vel utrumque istius ad latus, placenta in plurimis, praesertim primiperis, aut sat longo a tempore partum praecedentem, quin nova mox graviditas succederet, enixis mulieribus, adhaeret; sed nulli satis puncto fidelis est futuri animalis haec radix; ac saepe nimis tum cervici, tum osculo matricis, — nunc ex parte, nunc ex toto, et quasi concentrica, innascitur, foetûs exitum, nisi pleno discriminis sub tributo cruento, praeclusura.

Abortus. Quas regno vegetabili natura proles innumeras in floribus promittit: has magna ex parte ea ipsa citiùs, ac antequam maturuerint, providè avellit; nec planta, tot fructibus gerendis inepta, tam copiosos per abortus afficitur. Graviùs animalia praematuras has foetuum jacturas ferunt; ac sicut

nullum inter illa, quod tantos ac foemina humana *abortus* patiatur, existit: ita nulli tam grave ex istis, quam illi, imminet periculum.

Huic verò exposita est gravida, cui sanguis ipso profunditur ex utero. Hìc etenim cruor, plerumque ob placentam ab uteri superficie, plus, minus, solutam, istam inter ac ſoetum ambientes membranas percolatur, ad os uteri appellens, violentam hujus visceris contractionem sollicitat, ac illò, sub ista, aperto, per vaginam praecipitat. Quoàd ovum humanum, liquore amnii ſoetuque repletum, distensum, contractioni uterinae reluctatur; oportet sanguinem, sauciatâ quasi per avulsam violenter placentam, uteri a plaga prosilire; nec, in casu graviore, moderatur aut cessat, nisi ſoetu ipsisque secundinis, vel naturae, vel artis beneficio, expulsis, extractis, ominosum mulieri prolique profluvium.

Est tamen, ubi fluxus ex utero praegnante cruentus vel sponte, vel medici consilio, quin abortus succedat, sedatur. Vix interim hoc in casu placentae solutionem profluvii in causa fuisse, sed cruorem vel

e summa vagina stillasse, vel a loco membranas foetum cingentes inter ac uteri superficiem ab iisdem distractam, et a placente distantem fluxisse, censemus. Non rarò scilicet *spurias*, ut vocant, aquas, perterrita muliere, ex utero vel octavi jam mensis sub fine, vel paulo tardius, sat copiose prorupisse, amnii vero liquorem nihilominus copia consueta sub partu maturo ac felici effluxisse observavimus Spuriae autem hae aquae aliquando vel in propria hydatide, vel inter uteri superficiem internam et membranas, cellulosis in loculis colliguntur: donec istis, liquidi a mole, aut ab impetu diruptis, sine damno mulieris, praecipitent. Atqui eodem fere modo et sangius interdum, laesis forsitan per causas quascunque tenuioribus e vasculis membranas inter et uteri superficiem avulsam, quin placentae solutio praeiverit, colligi, datoque tempore, quin abortus sequatur, profundi potest. Saltem veritati propiorem hanc sanguinis, integro placentae nexu, absque abortu ex utero excreti, quam placentae sine isto solutae, iterumque cum utero *conglutinatae*, ideam dicamus.

Profluviorum ex utero praegnante pars

plurima, eo ferè, in quod menstrua pridem incidebant, tempore contingit. Tertio frequentiùs ac septimo mense abortus succedere est dictum; sed incerta nimis primis a mensibus, quam ut calculum sat firmum exinde ducamus, conceptionis est epocha; ac eadem, quae fructus plantarum regit, — humanos quoque in foetus lex imperat: ut, nisi plenam jam maturitatem adepti, quo brevius per tempus e ramo materno pependerint, eo quoque facilius hunc deserant, et, minoribus a causis concussi, in tumulum praecipitent. Pars major certe mulierum foecundarum coituque utentium, quibus sanguis, consuetis primae graviditatis sub phoenomenis, post mensem ex utero, sanis, non fluit, sed post alteram periodum, non sine omni violentiae illatae suspicione, cum impetu, ac sub lumborum ventrisque dolore prorumpit, — foetum simul cum cruore, ob mollitiem, parvitatem corpusculi vix, communi indagine, istius inter grumos distinguendum, expellit. Ex causis iisdem (§. 650.) illae inprimis gravidae haemorrhagiam, de qua hic sermo est, patiuntur ex utero, vel quae debiliore, sensiliore generationis systemate in-

structae sunt, vel quae menstrua sub spasmis ac doloribus excernere, vel multam ex genitalibus pituitam diutiùs amittere solebant. Non paucis verò foeminis abortus frequentiùs certo graviditatis sub mense succedunt: nec mensis est, aut dies, quibus gravida, tot causis violentis, in urbibus praecipuè, exposita, securum satis foetui tectum proprio in sinu promittat.

Sympt. alia. Praecedunt plerumque, ut prima hujus morbi sub specie (§. 644.), dolores lumborum, abdominis, non quidem continui, sed per intervalla, ac majore semper cum ferocia redeuntes, per regionem hypogastricam oblique deorsum protensi. Saepè horror aliquis, cui calor succedit, mulierem prehendit. Sub doloris accessione, sanguis, primùm paucus, mox verò copiosior, praecipitat; post illam, fluxus sedatur. Ipsum scilicet os uteri, repetitis sub nixibus, magis magisque aperitur, dilatatur, ceditque membranis liquore amnii repletis, sub dolore tumentibus tensisque. Sic via cruori, ad mortem usque, nisi partus, ac ipsa tandem placenta sequantur, patet. Non rarum est interim primis graviditatis in mensibus ovum humanum vel

spontè, sub nixu ad alvum deponendam, vel alio, ac integrùm secedere. Aliàs modo foetus grumis permistus expellitur; ac, donec ipsa placenta cum membranis hunc sequatur, fluxus cruentus in mulieris perniciem continuat. Quamvis autem praedicta symptomata plerosque abortus praecedant, comitentur; vidimus tamen sat multas, quibus fere insciis cruor ex utero prorumpere inceperit, et quae ſoetum, primis scilicet in mensibus, ferè quovis sine dolore excluserint, mulieres. Quo verò partui vicinior est foemina; eo majus utplurimum cruoris ex utero profluvium eundem circumdat praematurum. Coeterùm cum dictis (§. 644.) quidem conveniunt, quae metrorrhagiam hanc comitantur, sequuntur, symptomata; sed abortus a causis violentis, internis, externis, ut putate, a febre, scorbuto, lue venerea, animi pathemate, a casu, lapsu, ictu, inductus, pro illarum differentia, uteri non raro morbos organicos aut topicos, aliosque generales, cum propriis symptomatis, aut indicat, aut post se relinquit.

Majoris verò momenti *metrorrhagia gravidarum* est illa, quae *ex praeviâ pla-* M. ex praevia placenta

centa originem trahit. Hac etenim ad cervicem, vel ad ipsum os uteri haerente, quamprimùm segmentum hujus visceris inferius, sub medio ferè octavi mensis, vel paulo tardius, distendi magis ac cedere inceperit; separatio hujus partis ac avulsio ab utero contingit. Hinc aliis sub causis levissimis, aut protinùs sine istis, quin gravida dolores necessariò percipiat, portionem sanguinis primùm moderatam haec ex utero perterrita amittit. Post breve temporis intervallum, sanguinis hic fluxus sedatur, ac nullius esse momenti ab adstantibus mulierculis habetur; sed paucas, ùt vidimus, vel et octo, aut decem post dies, profluvium cruoris semel iterumque majore cum impetu renovatur; anxietas, vel brevis quoque syncope, succedunt. Plerumque tamen ex istis quoque gravida restituitur, ac instantis oblivisci periculi videtur: dum ingens tandem ex utero cruoris torrens praecipitat; ac mulier, sub extrema anxietate, suspiriis profundis, sonoris, oscitatione frequente, sub acie oculorum penitùs infracta, sub aurium tinnitu ac susurru, extremitatum sub frigore marmoreo; instantis discrimen mortis incurrit. Sub hac rerum

conditione iniqua et flebili, immissus vaginae, sanguine grumoso, supina scilicet in gravida, infarctae, digitus, os uteri nunc satis clausum, nunc verò corpore inaequali, spongioso, ac minùs quam cervicis uterinae substantia resitente, sensibilitatis experte, obtectum, oppletum reperit. Ad cervicem magis haerente placenta, nec super oris uterini confinias protensa, haec ipsa, nisi digito per ipsum os uteri et collum porrecto, ac simul ad latus incurvato, sentiri, ac profluvii scaturigo distingui haud potest. Si forsè dolor ad partum accedat; brevior ac simul debilissimus hic esse consuevit, cruorque sub isto, copiosior, ac novo cum impetu expellitur. In muliere plurimo jam sanguine exhausta, omnis ad partum dolor nixusve disparent. Quo perfectiùs ori uterino, quasi centro, placenta connectitur: eo saevior cruoris, sub partu magis immaturo, jactura, mortisque citioris, nec unquam sine manu obstetricis avertendae, discrimen imminebit. Placentâ ad cervicem annexa, jamque ex parte, tardiùs plerumque, divulsa, si ruptis membranis aquae secedant, aut si caput, vel clunes rectà subintrent; profluvium supprimitur,

ac, si vires supersint, partus ab ipsa natura interdum, incerto tamen quamplurimum auxilio, feliciter absolvitur.

M. parturientium.

§. 646. Non rarò graviditatis ad terminum praegnantes, quin sanguinem ex utero amiserint, perveniunt: sed ipso partûs maturi sub opere, et inprimìs sub dolore ac nixu, ejusdem a profluvio vexantur. Vix alium haec sanguinis per vaginam ruentis jactura, quam a placenta, vel uteri a fundo, locisque lateralibus praeposterè soluta, vel ad cervicem haerente, ac ab ista nunc tandem avulsa, originem agnoscit (§. 645.). Rariùs quidem, sed interdum nihilominus, ipsius ex uteri laesione sanguinis profluvium scaturit. De muco, sanguine remisto, qui partum naturalem praecedat, et ex cervicis orisque uterini distractione cruenta descendat, jam diximus (§. 642.). Est verò, ubi caput foetus insigne, sub transitu, ob nixus vehementes ac diutius protractos, celeriore, — sub oris uterini, in provectae aetatis parturiente muliere, resistentiâ pertinaci, — sub ejusdem in teneris primiparis, gracilitate, majorem paulò sanguinis copiam his a locis proliciat; est, ubi

rudiore obstetricis ab attactu, vel ab unguium, versionis incautae sub opere, impressione, substantia uterina saucietur, ac sanguinem in partu profundat.

Vix interim conspicuum, ab istis, cruoris profluvium sequetur; sed altioris est momenti aliud, quod, *rupta* forsitàn *ex uterò*, abdominis, aut pelvis in cavum aliquando contingit: et quod, sicut matri mortiferum est, ita sicca plerumque parturientis genitalia externa esse sinit, ac alia mortis sub specie non paucis illudit. Uteri substantia, licet nullum tam exiguae capacitatis sit viscus, quod tantam in utrem dilatetur; ab aquis tamen, a foetu, ab aeriformi materia, cruore, pure, polypo, molâ, steatomate, calculo, lentum in modum repleta, extensa, crassitiem parietum, qua vacua pollebat, haud ideò deponit. Ex ima sic pelvi hoc viscus in gravidis non rarò ad ipsam diaphragmatis regionem ascendit; nec tamen necessariâ se ipsum contrahendi potentiâ tam facile privatur. Qua parte placenta utero pro fulcro est: hac, robur pondusque, ut facilè hoc in latus inclinet, increscunt. Sed aliae sunt causae, quae hoc uteri in puncto, vel in alio, resistentiam

M. internâ ex rupto utero.

augere, et extensionis aequalis rationes invertere queant. Hùc nativa potissimùm ac propria cuivis mulieri, hujus visceris conditio, licet parùm intellecta, spectare videtur. In ipsa certè cordis, apud pueros vix utero exclusos, substantia, fibras musculares, hoc in puncto vel illo, aliquando defuisse, atque sic futuri aneurysmatis hac in parte primordia haesisse, conspectum est. His accedunt, pelvis maternae constructio iniqua, partium utero vicinarum status perversus, colique intestini a faecibus copiosis ac duris repletio frequens, ovariorum, tubarum, ligamentorum latorum, ipsius uteri morbi praegressi, praesentes, — pinguedo nimia, cubandi ratio consueta, vestium strictarum, thoracum actio, corporis ad certos labores positio contraria, diuturna: quae singula, tum sanam uteri directionem, tum aequalem hujus visceris praegnantis extensionem impediunt. Quemadmodum verò sub hac rerum conditione pars uteri, jam nimis ac prae aliis extensa, ad sui contractionem citiùs ac prae istis stimulatur; ex quo *abortuum* (§. 645.) ratio *periodicorum* potissima quaerenda est: ita quoque, dum aquae jam omnes ex utero

fluxerunt, et hoc viscus inaequali nunc ratione circa partes infantis constringitur: sub partu admodum difficili ac protracto, sub foetûs, capite compressi, calcitratione violenta, ac tandem convulsiva, incauto versionis celerioris, rudioris sub opere, pars uteri illa, quae nimis jam extensa fuit, interdum *rumpitur*, ac citissimè lethalis hoc e loco haemorrhagia in cava vicina pelvis, abdominis, contingit.

Similia et rariore in casu, quo scilicet ovum humanum, conceptionis sub momento, uteri a cavo aversum, in *ovario*, aut in *tuba* radicem figit, ac suam in istis maturitatem adipiscitur, aliquando, praeviis quasi ad partum, sed vanis, doloribus, sub motu prolis ad partem abdominis lateralem, eveniunt, nisi foetus his in locis vel mumiae in speciem contrahatur; vel quasi lapidescat, vel osseam duritiem acquirat; vel in pinguem, spermati ceti affinem pilisque commistam materiam, ut vidimus aliquoties, ac in museo *Ticinensi* pathologico conservavimus, vertatur; vel, excitata partium vicinarum suppuratione, exitum morbosum, tot in particulas divisus, inveniat.

Sub rerum conditione tam tristi, gravi-

da, vel sub nixu fortissimo ad partum, vel illatae violentiae majoris sub momento, lacerationis internae, subitaneae sensum, altè exclamans, accusat, et illicò, vel paulo tardiùs, post extremam anxietatem, in syncopen delapsa, vel convulsa, quin sanguinem copiosum per vaginam amiserit, extinguitur. Sectio cadaveris, cruorem vix non omnem, interdum et prolem, vel totam, vel ex parte, abdominis in cavum delapsam ostendit.

Ex aliis rationibus.

Ubi caput prolis, super ore uterino rectiùs est positum, ac placenta, priusquam partus absolvatur, ab utero secedit; *interna* tunc quoque *haemorrhagia*, ipsum uteri in cavum, contingit. Pulsus hic, praeter aliam, evidentem, rationem, debillissimus fit; anxietas, suspiria, frigus extremorum sese manifestant; cessante verò ad partem dolore, ubi caput foetus, obstetricantis a manu, ab ore uteri, superiora versùs reprimitùr, vel foetus, superstitum forsitan adhuc virium efficaciâ, in lucem editur, copiosus demum sanguis per vaginam praecipitat. Haemorrhagiae uteri internae exemplum Vix magnus descripsit, in quas cruoris nec guttula quidem ex vagina pro-

fluxerat; sed omnis, placentam, in medio sui solutam inter et uterum, in proprio quasi sacco inclusus, stagnabat.

§. 647. Vel cum sanguinis profluvio morboso, vel sine isto, prolem excluserit mulier; saepè nimis, absoluto vix benefico hoc opere, cruoris unda, lochiorum (§. 642.) mensuram longissime superans, cum impetu, magnoque rerum discrimine, foetum illicò subsequitur; et liquore vitali exhausta, non rarò citissimè exspirat, aut longos in annos miserrimè languet, *puerpera.* Nunc etenim debiliore, vel frequentiorem jam partum, sine debitis induciis, expertâ in foemina, cujus uterus vel praeter modum a mole aquarum foetusque simul majore, aut duplice, extensus fuit; vel quae diuturno labore vires vix non omnes amisit; — aut in ea muliere, quae prolem cum secundinis celerimè exclusit; cujus sanguis mox a partu effluere cessavit, sed, ob grumum in ore uteri haerentem, ipso uteri in cavo magna copia collectus fuit, — aut in illâ, quae longum per tempus, antequam conciperet, fluore albo laboravit; — aut demùm in puerpera, quae manûs, instru- M. puerperarum.

menti chirurgici auxilio his promptiùs liberata fuit, — vis uteri contractilis evanuit; et hoc viscus, *atonia* correptum, non habet, quo hiantia sinuum ora sat citò obturet. Nunc aut vulnus utero crudeli ab unco inflictum, aut placenta mox a partu audaci a manu avulsa fuit. Nunc foetus alter, aut caput abruptum, aut placenta jam ex parte vel in totum soluta, aut ejus portio, aut grumus sanguinis conspicuus in utero detenti, hujus visceris contractionem, vasorumque occlusionem impediunt. Nunc spasmi uteros prehendunt, et partis unius constrictione varios in sensus inducta, aequalem totius visceris in se reditum praescindunt; aut per omne systema divagantes, motum sanguinis ad vasa uteri sauciata cum impetu dirigunt: ut quibus ita constitutis, cruor celerrimè has per vias aufugit, et, nisi prompto satis consilio coercitus, puerperam crudeli fato exanimat.

Lochia nimia. Quodsi tanto sanguis cum impetu non illicò, et mox a partu absoluto per uterum praecipitet; non raró tamen, aut primis puerperii diebus uberiùs, aut tempore longiore, quam par est, *lochia* (§. 642.) funduntur. Saepè primos per dies moderatè

batis fluunt lochia; aut etiam praepostere sistuntur in totum: donec, aliquam post moram, novi circa uterum, ad lumbos, ad abdomen dolores, tensiones ingratae, febris, et nauseae accedant, et, grumo sanguinis, qui os uteri aliquandiu obturaverat, conspicuo, non sine nixu puerperae, expulso; cruor flumine majore, quam pridem, aut plures, quam par est, per dies vigente, sequatur. Aliàs, vel ob victum puerperae largiorem, vel ob vinum generosum, aromata, medicamenta excitantia, partûs sub opere, vel tardiùs ingesta, vel ob neglectam pueri lactationem, vel ob caussas debilitatis, laesionis uterinae, spasmorum, placentae ex parte retentae, vix allatas, — vel quod primis a partu diebus puerpera lectum, diutiùs erecta, deseruerit, vel fortius ob animi pathema, — lochia mox a partu, vel longius per tempus copiosiùs secedunt, ac non modo cruore vix non exhauriunt mulierem; sed et partes inprimis genitales varios ad morbos locales disponunt.

§. 648. Non semper, quo menstrua maturius secernere virgo incepit, eo citiùs M. Vetularum.

quoque provectiore sub aetate, periodicè hoc fluxu haec ipsa liberatur. In *Jtaliae* provincia, in qua decem per annos Medicinam exercuimus, quamvis anno vel uno, vel altero citiùs, ac in *Germania*, sexus sequior plerumque pubescat; copiosa tamen foeminarum, quae menstrua quadragesimum octavum, quinquagesimum ad annum, sine morbo, excernant, exempla non desunt. Nec in ipsa *Germania* tam rarae sunt foeminae, quae, licet decimo et quarto aetatis anno jam periodicè ex utero purgatae; terminum tamen eundem sub menstruis modo debito excretis sanissimae attingant. Interim cum novum aetatis ad lustrum foemina accessit: plerumque consuetae leges periodi infrangi, ac menstrua, non sine dubio salutis statu, nunc tardiùs, nunc verò solito copiosiùs redire observamus. Quae verò juniores sanguinem uberiùs per uterum fundebant; quae hac parte, vel frequentes ac difficiles ob partus, vel abortus, vel ob alias rationes, debiliores incedunt; quae fluxu haemorrhoidum frequentiùs laborarunt: praecipuè quae potui spirituoso nimis indulgent: hae, prae aliis, vitae tempore, quo menstruis orbari

debuissent, profluviis ex utero cruentis subjectae sunt. Cum verò jam aliquot per menses sibi fluxus uterinos deficere, ventrisque, hoc sub defectu, molem quotidie augeri percipiant; non paucae, serioris jam aetatis quasi oblitae, vel exemplis rarissimis earum, quae anno adeo aetatis quinquagesimo pepererunt (partum miraculosum *Romani* dixerunt) innixae, utero sese gerere autumant, ac medicum hoc de statu dubitantem morosè satis ferunt: ut non modò foetum in sinu proprio moveri, et singula graviditatis phoenomena sibi succedere defendant; sed et lintea, et cunas, futuro pro partu, praeparari sollicitè curent. Quod mulieris errorem magis confirmat, est: quod et mammae, jam pridem collapsae, interdum hoc sub statu turgescant: et quod nulla de morbo latente testentur symptomata; donec septem vel octo mensibus elapsis, cruor plurimus, quem diutiùs in utero, tamdiu tumente, stagnasse diceremus, cum impetu hoc e viscere prorumpat, aut mola excludatur inanis, ac fabulam *de partu montis* revocet in mentem. Vidimus tamen, quibus menstrua, cum per aetatem juvenilem satis parcè, modo paucas per dies, ac

praescripta periodo redivissent: annis jam quadraginta et quinque absolutis, vel tertiâ quavis hebdomada, vel et citiùs, decem adeò per dies, copia cruoris insigni, sub ventris lumborumque doloribus, ac magno virium decremento, aliquot per annos reversa sint. Sunt aliqua, et a nobis conspecta, exempla foeminarum, quibus menstrua, aetate vix non decrepita, per annos, et quin morbus subesse videretur, periodicè rediverint; interim haud raro scirrhus, ulcus malignum, aut cancer uteri occultus, haec tarda, vel et chronica muliebri ex sinu profluvia, — inprimis cum dolor fixus ad uterum accusetur; si gravitas lumborum crurumque, si humoris mucosi, saniosi, ac foetidi ex vagina effluxus, praecedant; vel si forsitan instituta per istam exploratio, uteri ipsius molem auctam, duritiem majorem, situmque profundiorem, vel os uteri inaequale, tuberosum, subcallosum, exesum, vel aequo sensibilius deprehenderit: si alvus plerumque obstructa, si venae circa anum tumentes, tenesmus, vel et ardor urinae frequenter adsint, — inducunt.

M. Symptomatica.

§. 649. Metrorrhagiam *symptomaticam*

jam alibi, cum de febre nervosa, ac de metritide ageremus, tetigimus; nec aetas est, nec uteri, vel vacui, vel praegnantis est conditio, sub qua non cruor, alterius vi morbi, haec declivia et spongiosa per loca *urgeatur*, vel, parùm custoditus, *aufugiat*. In variolis confluentibus ac discretis, in morbillis, quae cum febre adynamica incedunt, in scorbuto, sanguis haud raró copiosus, immaturos adeò ac infantiles per uteros, profusus fuit. In foeminis, quas fluxus haemorrhoidum, quacunque demum ex causa, diutius vexavit, venae cervicis uterinae, vaginae, varices hinc inde formant, et sanguinem, posito forsitan ad anum obstaculo, vicariae fundunt. Haec interim et alia profluvia cruoris ex utero *symptomatica* praesentis objectum considerationis non constituunt, et aliis hujus operis e locis illorum doctrina eruenda est.

§. 650. Profluviorum morbosorum *causae* generales (§. 466. 584.), illud quoque cruoris, ex *utero* praeter ordinem ruentis, regunt. Plurimas ex illis, quae diversas stius species (§. 644 — 648.) concernunt, ub istarum descriptione passim jam tradidi- Causae.

mus; omnes vero, quas hic discentium ad usum breviter collegisse juvabit, tam *exter-nae*, quam *internae*, in eo conspirant: quod vel partium genitalium *localem* modo affectionem, profluvio cruento faventem, inducant; vel, universum in systema agendo, nunc aucto nimis uterina per vasa motu, ac stimulo secretionem in istis cruentam promovente, sanguinem disperdant; vel eundem, imminutâ canalium resistentia, fugientem transmitti, aut morbose secerni jubeant.

Locales. Ex causis *externis*, stimulum *localem* vasis uterinis inferunt, et metrorrhagiam tam menstruam (§. 644.), quam illam praegnantium (§. 645.), parturientium (§. 646.), ac puerperarum (§. 647.), facillimè provocant: concussio corporis, inprimis abdominis ac pelvis, sub vectione in rhoeda per vias saxosas, sub equitatione, choreis violentis, sub lapsu, ictu; — venus nimia, fervidior, menstruo inprimis imminente vel adeò praesente jam fluxu celebrata, masturpatio; — balnea, pediluvia calidiora, clysteres acres, pessaria irritantia; — nixus ad alvum deponendam diuturnus, tenesmus a dysenteria, vel a vermibus; — eme

sis violenta, frequens sternutatio, cachinnus, tussis aspera, ferina, hypocaustula cruribus subposita; — vestes arctiores, praecipuè thoraces, quae circuli humorum amplam per corporis superficiem, per ipsos pulmones, ac viscera abdominis praecipua, libertatem praescindunt, et sanguinis torrentem ad loca interna, minùs compressa, determinant. Potissimam plurimorum abortuum, partusque praematuri causam sistit coitus cum gravida incautus, inprimìs quo tempore os uteri profundiùs in pelvis cavum demersum est; quo menstrua pridem redire solebant; vel quo praegnantis conspicuè jam prominet abdomen; — motus prolis in utero, umbilicali praeprimìs breviore sub funiculo, violentior, convulsivus.

Stimulantes.

Causae vero vel *internae*, vel quae systemati universo, ac inprimìs uterino, stimulum superaddunt, et profluvia cruenta inducunt, sunt: corporis energia superabundans; spirituosorum, aromatum abusus, emenagoga, aristolochica, abortiva, ut vocant, remedia, febris acuta, inflammatoria, cum aliquo, aut nullo exanthemate; viscerum thoracis, abdominis, pel-

vis inflammatio; fortior praecipuè iracundia, lascivia; vel et veneris diutius negatae desiderium intensum; rheuma, erysipelas ad uterum, etc.

Debilitantes.

Major longè causarum est numerus, quae totius, et uteri potissimùm debilitatem, ac sensibilitatem morbosam generando, profluvia cruoris hoc e viscere *adynamica* inducunt (§. 466.).

In ipsa sexûs sequioris constitutione nativa, ac in educationis tam physicae, quam moralis ratione, latet uteri, futuros ad fluxus hujus generis cruentos, et ad abortus dispositio. Non enim solius haemoptoes seu pneumonorrhagiae exemplo, in proles, parentum dominatur infirmitas; sed, experientia id nobis monstrante, matris in fluxus uterinos et in partus praecoces proclivitas haud raro transfertur in filiam. Foeminarum, in urbibus degentium, otio continuo, et luxuriae deditarum, vitae genus, corporis gracilitas, animique pathemata multiplicia, non possunt quin prolem, easdem inertiae ac morborum ad leges institutam, sibi similem, et arnearum quasi ex telis conflatam generent, efforment. Quas maxima rerum omnium continuò pre-

mit penuria, matres, — quae, vel utero praegnante, ad diros labores coactae, vix habent unde proprium sustentent corpus, novumque simul civem enutriant, genitrices; hae certè, sicut ad morbos ex debilitate plerosque, ita praecipuè ad cruoris foetûsque per uterum jacturas promptiores existunt. Thoracum, quibus a prima fere infantia non ita pridem cingebantur virgines vel quidquam rusticarum a coetu distinctae, effectus, praeter dictam jam vasorum viscerumque compressionem, in eo maximè conspirabant: quod pectoris elegantiam, amplitudinem naturalem, inverterent, ac necessariam gravido quondam pro utero ventris capacitatem praepedirent. Restricti continuò, ac planam, vel concavam adeò in formam coacti abdominis musculi, extenso quidquam per foetum utero nimis resistunt, tenduntur; saepiusque nobis visum est, ac si non tam ipsius hujus visceris, quam abdominis, extendi ulterius nescii, morbosa sensibilitas, praecoces ad partum dolores, et abortus provocasset. Sed alio nunc modo in propriam perniciem sexus sequior in urbibus delirat: dum vestibus, sub coelo his minimè favente, tenui-

oribus, ipsi adeò pudicitiae, et cutis functionibus tam adversis, sanguinemque, ab ampla pellis superficie, interna versùs cogentibus, vix indutae, frigoris sese injuriis ultrò exponunt, corpusque, viribus jam nimis infractum, ulteriùs infirmare, ac futurum generationis ad opus ineptum reddere, profluviis uterinis exponere, etsi tot exemplis funestis admonitae, non desinunt.

Est interim *nimia ipsius uteri sensibilitas*, quae in multis, cum graviditatis certam ad periodum pertigerint, sub causae alterius, levioris, accessione, ac tandem ob solam istorum *consuetudinem*, mox visceris istius contractionem spasmodicam sollicitet, placentam ab eodem detrudat, et sanguinem copiosum immaturo cum foetu excutiat. Haec uteri in profluvia cruenta et in abortus propensio, pluribus certè in foeminis, pendet a citiore partium genitalium, ob praecocem amoris, rerum venerearum cognitionem, cupidinem, tractationem, evolutione, plenitudine, turgescentia locali, — a lumborum, mollioribus in lectis, ac sub somno in diem protracto, fotu nimio, — a diturno balneorum, clysterum calidorum abusu, — ab alvi, sub exercitii,

laboris defectu, obstructione frequente ac in longum protracta, ab haemorrhoidibus, vel alio, assueto profluvio, vel lactis secretione suppressis, — a fluore albo, morbis genitalium contagiosis, venereis, vel aliis praegressis, praesentibus, — a spasmis pèr sordes in abdomine latentes circa uterum excitatis.

Coeterum et febris intermittens neglecta, perniciosa, praecipue vero acuta nervosa, vel sola, vel cum exanthemate, cum variolis, morbillis, scarlatina, miliariis, petechiis incedens, scòrbutus, chloròsis, viscerum obstructio, hydrops, epilepsia, vel alia convulsio, terror, metus, tristitia ingens, sanguinem non raròper uteros, vel ipso cum foetu, dissipare cernuntur. Incognita nonnunquam atmosphaerae conditio, cur more quasi epidemico profluvia, in morbis diversis, ex utero, et abortus sequantur, subesse videtur.

De praematura placentae solutione, ac de perversa ejusdem ad os uteri, vel ad cervicem adhaesione, gravissimorum profluviorum ut causa, jam satis sumus locuti (§§. 645. 646.). Ultima haec causa, tam iniqua, graviditatis quidem ab initio subsistit,

ac vel primis sub mensibus abortui jam locum dedisse est visa; sed plerumque, ut diximus, sex circiter aut septem partûs naturalis ante terminum hebdomadis, quo tempore cervix uteri dilatari magis incipit, haemorrhagiam provocare consuevit. Nec minùs a placenta, vel tota, vel ex parte, in utero nimis diu relicta, aut spasmis hoc in viscere incarcerata, — ex grumis sanguineis, polyposis, in eodem a partu concretis, vel altero a foetu puerperae in sinu latitante, uterique contractionem praepedientibus, profluvia cruoris oriri monuimus (§ 647.). Sed et sine istis, frequenter *Atonia* uteri, aut vix a foetu vel majore, duplici, et aquarum a mole insigni potentiùs extensi, aut celeriùs ab iisdem, ac placenta liberati, aut praeter modum vi vitali, a longiore ad partum labore, infracti, aut versionis incautae, sub opere nimis vexati, cruoris uberrimi jacturam, facile lethalem, a partu inducit.

In foeminis, quae fluxu menstruo, quo aetatis provectae ratione carere debuissent, sed eodem, aliquot jam per menses suppresso, iterùm iterumque profusiùs laborant, interdùm quidem, sub initio, — sci-

licet sub victu copioso, potu generoso, sub ciborum subactione faciliore, motu vero corporis exiguo, vires nimis abundant, ac pertinacis causam profluvii sistunt. Saepiùs tamen congestionis sanguineae circa uterum, multos aut difficiles per partus, abortus, frequentiùs vexatum, aut sera adhuc venere praeter ordinem naturae irritatum, aut fluore albo, chronico, suo vigore privatum, aut denique scirrho, steatomate, ulcere maligno, cancroso, varicibus, obsessum, hoc opus est; quod medicos inexpertos haud raro, verae sanguinis abundantiae sub specie decepit.

§. 651. Ex traditâ metrorrhagiae descriptione (§§. 644. — 649.) non minùs, quam ex indole causarum (§. 650.), quae diversas illius species inducunt, profluvii hujus cruenti *prognosis* vel sponte eruitur. Prognosis.

Quae menstruis praeter modum copiosis, aut frequentibus aliquamdiu laborarunt, hae facile a causis exiguis, ac tandem vel ob solam *consuetudinem*, ab eodem hoc profluvio vexantur; et demum conjugales ad amplexus et ad ipsam conceptionem ineptae, vel saltem ad faciles abortus aut par-

tus praematuros admodum proclives redduntur. Hinc profluvii istius, aliquando jam primo sub impetu ominosi, dum saepius revertitur, pericula, tristes in civium generationem effectus, et curandi difficultas jam satis elucent. Augetur haec ultima ob non exigua, contractae jam semel cum hoc morbo habitudini renitendi, discrimina. Saepè scilicet, etsi causa hujus profluvii non in sanguinis abundantia consistat; dum cruorem incautè ab utero, adstringentium remediorum auxilio adhibito, avertimus, haec impetum cruoris alia ad organa convertunt, vel phlogoses, abscessus, ac difficiles infarctus ipso in utero relinqunt. Sibi verò commissum, profluvium, foeminam sensim sensimque latice vitali exhaurit, et in chlorosin, fluorem album, ac tandem in tabem, hydropem praecipitat. Majorem ab isto juniores ac vetulae, quam mediae aetatis foeminae, nisi gravidae, virium jacturam pati sueverunt. Quamvis autem chronici ratio profluvii plerumque illam acuti celerisque affectûs sua pernicie longè superet; majorem tamen sanguinis quantitatem ex utero sine vitae periculo mulier *lentè* amittit: dum a mino-

re, cum impetu brevique temporis intervallo rejecta, mortis praesentissima pericula incurrit. Periodica cruoris excretio, ubi, sub magnis hoc ad viscus, ad lumbos, pelvimque doloribus, vel copiosiùs, vel frequentiùs (§. 644.), vel aetate seriore (§. 648.), quam par est, prorumpit; saepiùs id, sed maximè in sterilibus, aut provectae jam aetatis in foeminis, de vitio ad uterum locali, organico, seu de scirrho, carcinomate, vel ulcere maligno, quod pluribus abhinc annis, in *Clinico Instituto Ticinensi*, cum magno uteri in vesicam urinalem hiatu observavimus, testatur. Quod verò his ultimis e causis, vel ex viscerum obstructione obstinaci scaturit, — vix unquam sanationem perfectam admittit, profluvium uterinum. Quo brevioribus haemorrhagia intervallis ex utero revertitur; eo pejor est. Quae verò vix unquam intermittit: ea in longum jam tempus protracta, *evangelicos*, ut ajunt, inter morbos numeranda est.

De metrorrhagiae *gravidarum* periculis, quae satis jam inculcavimus (§. 645.), vix est, cur multis hìc agamus. Fluxum sanguinis foeminae pragnanti moderatè ac sine

turbis, sub menstrua periodo, redeuntem; plerumque esse innoxium, — nec adeò omne, quod gravido per menses modo paucos, sine causa evidente, ex utero descendit, pro certo futuri abortus signo habendum esse profluvium, jam diximus, sed aliud de illo dicatur, quod praevio ad lumbos uterumque dolore, vel, sub isto, violentiùs, — vel sub oris uterini dilatatione manifesta, impetuosè prorumpit, — vel quod mense aut septimo, octavo aut paulo tardiùs, praecipitat. Quo maturiùs ovum humanum ab utero secedit; eo minùs haemorrhagia ex eodem timenda est; sed crescit mirum quantum eundo periculum. Conclamatum est, sine manûs expertae celerrimo auxilio, si medium ad os uteri, jam diutiùs praegnantis, positio placentae est. Si cervici haec adhaereat; imminuitur, pro distantia ab ore uterino ratione, periculum; modo citiùs membranae foetûs ruptae aquis istum ambientibus exitum concedant, caput, aut nates istarum in locum subintrent, ac os uteri, donec partus sat citò expediatur, adimpleant. Contrario in casu, vel sub illo, quo sanguis ab utero circa foetum celeriùs contracto non sistitur, ac *internum*

subnascitur profluvium (§. 646.), mors certa, nisi foetûs et placentae extractione sat celeri aversa, imminebit. Praematura placentae ab utero separatio, praeterquod matri, a profluvio cruoris inducto, exitium minetur; foetui quoque, ad citiorem tunc aeris ducendi necessitatem redacto, nec tamen sat promptà, in lucem excluso, lethalis est.

Profluvia cruoris morbosa, quo citiùs a partu mulierem afficiunt: eo majus huic periculum annunciant. Insigne rerum, ab uteri quasi paralysi et inertia, discrimen est.

Coeterùm, causarum, quae ansam his ex utero profluviis porrigunt (§. 650.), diversitas, aliam quoque aliamque de re eadem prognosin constituit. Mors foeminae, hoc a fluxu vexatae, summopere timenda est, si visum sibi labescere, obscurari oculos, aures tinnire, susurrum, quasi ab aquis ruentibus, percipere, referat; si manus pedesque frigescant, aut sudor frigidus viscidusque faciem pallidissimam contegat; si pulsus, exilissimus, vacillat, intermittat; si anxiè jactatur, profundiùs suspiret mulier. Oscitatio continua, sonora, subsultus tendinum, singultus, convulsio, instan-

tem jam mortem, ut in aliis haemorrhagiis (§. 467. 562. 585.), praedicunt.

Cura. §. 652. Praecepta profluviis, haemorrhagiis in specie, medendi generalia (§§. 468. 586.), huic quoque ex utero jacturae cruoris cohibendae inserviunt. Hinc, distincta primùm metrorrhagiae curandae specie diversa, ad habitum statumque aegrotae, aut causam, quae malum induxit, morborum regnantium ad indolem, ac praecipuè num sanguinem cohiberi satis tutum sit, respiciendum est.

M. energicae. Si menstrua secretio in virgine, aut foemina robusta, uberius nutrita et succiplena, aut nimìs, aut aequo frequentius, urgeat; si causae aliae stimulantes, externae, internae (§. 650.), praeiverint; si major necdum, quae vires exuberantes depresserit, haemorrhagia successerit, ac pulsuum vibratio, plenitudo sic jubeant; si febris et symptomata inflammatoria, dolor ab attactu magnus, calor, sitis, sese manifestant: debilitans tunc methodus, venaesectio, potus frigidus, parcitas ciborum, aer purus, subfrigidus, alvi per clysterem non calidum, per lene evacuans, solutio, quies corporis

et animi, supina illius super lecto duriore positio, potissimè conducent.

Similem sibi methodum metrorrhagiae provectae jam aetatis foeminarum, ac, sensu physiologico, *vetularum* (§. 648.), quae corporis ob habitum robustum, huic malo subjectae sunt, exposcit, ac instituta aliquoties in anno venaesectio, stimulique cujusvis, maximè venerei, et illius, qui a vino scaturit, evitatio, seriorem sanguinis per uterum jacturam hujus indolis plerumque avertit.

Quousque vero istorum indicatio subintrat; ab externis, adstringentibus remediis, quae sanguinem ex utero ruentem cohibeant, ob dictas jam rationes (§. 651), abstinendum est.

Vix interim tantus foeminarum, ex *vera* plenitudine, ac systematis sanguinei vi morbosa, nimio menstruorum fluxu obrutarum est numerus; vel si talia sub morbi principio subfuerint, donec medicus a sexu verecundo, moderandi causa profluvii, consulatur: plerumque jam satis cruoris per uterum aufugit, ac methodus debilitans vix locum inveniet.

Quodsi hinc sanguis, non ob copiam, M. adynamicae.

et ob systematis universi vim vitalem nimis adauctam per uterum pellatur, omissâ tunc cruoris detractione, quousque licebit, in causas profluvii *adynamici* auxilia, nunc interna, nunc externa, dirigenda sunt.

Erigentia. Scilicet ubi nimia systematis universi, ac major hâc uteri debilitas, metrorrhagiae, qualiscunque demum haec fuerit (§§. 644.—649.), ansam porrexisse videtur: ubi causae, nervorum actioni *spasmodicae* faventes, in foemina hysterica debilique praecesserunt; et vacuo non minus, quam gravido ex utero, repulsâ ob isto, varios in sensus contracto, placentâ, sanguinem disperdunt; ubi pallidi coloris, et habitûs spongiosi est mulier; ubi pulsus exiles sunt ac debiles; tunc, nisi manûs obstetricantis indicato hìc auxilio, maxima *erigentem*, *excitantem*, *roborantem* in methodum (§§. 468. 586.), praecipuè in opium, fiducia collocanda est: quod simul vel corticis peruviani, vel quercûs, cascarillae, simarubae, vel salicis fragilis cum extracto, in aqua cinnamomi vinosa solutum vel cum ipsa cinnamomi tinctura, et elixirio Vitrioli remistum non paucis ex utero profluviis arginem sistit. Hac sub rerum positione, profuit non raro in-

jecta per anum, saturata satis, opii solutio qua scilicet motus perversi, tam intestinorum in canali, quam ipso in utero, egregiè pacantur. Vix multum ab opio per vaginam ad os uteri delato, quod nova sanguinis unda facillimè remedium ab isto abstergat, speraverimus. Si gossypium, vel linteum contortum, opii solutione imbuta, et vaginae intrusa profuisse concedamus; non opii hoc virtuti, sed mechanico auxilio tribuendum esse dicamus. Nec alterum Viri, coeterum egregii, opium mox a praestito effectu seponi jubentis, nobis, — facilitatis, quâ haec profluvia, suspensa mox remedii roborantis, sopientis actione, recurrant, bene consciis, arridet consilium.

Alia sunt hujus censûs remedia, quae sub statu debilitatis, ut causa profluvii cruenti potissima, mulieribus conducunt. Huc pertinet imprimis decoctum ex pomis aurantiis viridibus paratum: quod et nobis in chronicis ex utero haemorrhagiis interdum, — non interim eâ, quâ dicebant, constante efficacia, egisse conspectum est. Nec minùs, praeter jam dicta, et alia adstringentia huc spectant remedia; quae tamen, interius porrecta, spem aliorum, et nostram, Adstringentia.

frequenter fefellerunt (§. 586.). Praecipuum ex istis, *alumen* est, nec majora ex additis huic, ut solent, vel sanguine draconis, vel gummi Kino, exspectamus. Hinc illud, vel pulveris, vel gratae solutionis sub formâ porrectum, vel aliis superadditum, per nervosum, ut videtur, ventriculi consensum, sat felices hinc inde effectus exserit. Majores aluminis doses alvum movere jam diximus; ac similes effectus a gummi Kino observavimus. Sacchari, tincturae saturni ad minimum suspectus in medicina usus est. In chronico verò sanguinis uterini fluxu, quam sola debilitas et chlorotica mulieris constitutio induxit, maximum saepè ex ferri limatura recente, ex Vitriolo martis, quibus cortex cinnamomi adjungitur, vel ex aquis mineralibus, obtinetur auxilium.

Juvat interim hic repetere: in tumultuosa nimis remediorum adstringentium, excitantium praescriptione, frequentius, quam creditur peccari; ac ipsam cinnamomi tincturam, ob stimulum, quem, insuetis istius, mulierculis infert, majorem, profluvii cruoris acuti pericula hinc indè augere. *Cassiam* hinc *ligneam* cortici cinnamomi

calidiori, cum bono rerum succesſu substitutam fuisse legimus.

Saburras alimentari in tubo collectas, ad spasmos, etiam longinquos, occasionem porrigere, evictum est. Has igitur ex ventriculo per vomitum ejici, atque ipsam sic profluvii causam eliminari, non pauci, et eximii inter hos viri jusserunt. Fatemur quidem, ab *emeticis* tum per ipsam irritantis materiae rejectionem, tum per stimulum, quem nervis ventriculi inducunt, ac in alios propagant, profluvia, sub certa morborum constitutione, posse froenari; sed incerta nimis, sub tanta rerum complicatione, videtur indicatio; suspecta nimis, sub tanto ventriculi, diaphragmatis, musculorum abdominis, a vomitu convulsorum, tumultu, emetici in uterum cruentum actio, quam ut calamo res tam insignis momenti leviore tractare audeamus. Certè, qui toties abortus, ac coetera cruoris ex utero profluvia ex *bile* derivant, videntur hi non rarò morbi *effectum* pro causa habuisse. Sub quovis uteri affectu vehemente, sub dolore acuto, nixuve ad partum intenso, sub quavis demum haemorrhagia violenta, nauseae, vomituritiones,

ac ipse vomitus, istorum ut symptoma nervosum facilè succedunt; nec si frequentiùs ab ipsa mulieri abortus ac fluxus utero cruentos promoveri fateamur, *bilis*, sub hoc animi excandescentis motu, copiosiús ex jecinore fluentis, id ipsum effectui tribuendum est.

Refract. emet. dos. Quodsi tamen emetica his in morbis commendare vereamur, non igitur refractas illorum doses hic loci, ut inutiles vel noxias, rejicimus, sed laudem, quam his alii dederunt, nos quoque lubenter eisdem concedimus. Stimulo quippe mitiore ac magis diuturno, quam ipsa emetica, in ventriculi nervos operando, in partes quoque distantes a spasmo, debilitate, correptas, in uterum propriis a stimulis agitatum, vel nimis inertem, quin ipsas cutaneae transpirationis in vias, haud raró agunt, et chronica potissimum ex pudendis profluvia, tum cruenta, tum alia, non raró compescunt. Ippecacuannhae hinc radici ad granum unum alterum ter, quater in die prorrectae, laudes, quas sibi prima promeruit, non injustas tribuerunt. Cum vero *adstringenti* has laudes *principio*, quod tam exiguis in dosibus nullius feré momenti essé po-

test, adscriberent; errarunt; et ratio tandem non minùs, quam ipsa experientia, in quaecunque demum emetica, eundem in modum porrecta, justiores esse, ac similes ab omnibus effectus impetrare nos docuit.

Pulv. Doweri.

Saepè tamen emeticorum, dosi minimâ haustorum, effectus, addito eisdem ab *opio* superantur, ác pulveris *Doveri*, in cohibendo cruoris profluvio *passivo* virtus quamplurimis felicis curationis exemplis confirmatur.

Elix. Vitrioli.

Est etiam, ubi, sub morbosa systematis universi, ac praesertim uterini, irritabilitate, sub calore urente ac febricula continua, *acidum tenue Vitrioli*, aut *elixir Mynsichti Halleri* — maximè adjunctâ simel *tincturâ thebaicâ*, potentiùs, ac prae aliis auxiliis, cruenta profluvia coerceant.

Digital. purpur.

Potiora inter remedia, huic profluvio opponenda, *digitalis purpurea* certè pertinet.

Extractio foetus.

Quodsi verô placentâ, vel praecociùs ab uteri parietibus aut fundo separata, vel cervici, ori uterino adhaerens ac nunc ab iisdem avulsa, causam profluvii constituat, tunc aliud, quam obstetricantis experti auxilium haud superest; et Vita matris filii-

que ipsius, ab expedita membranarum, que istum involvunt, pertusione, foetusquae ipsius eductione, ad leges artis sus-
Secundinar eepta, dependet (§. §, 645. 646.). Eodem artis chirurgicae subsidio, nec ferè alio et puerpera, cujus ex utero, aut partûs reliquias, aut grumum sanguinis retinente, hemorrhagia contingit (§. 647.), indigebit.

• Externa. Saepiùs vero res ita constituta est, ut, quamvis aut necdum indicetur, aut locum non habeat violenta foetùs per artem eductio, aut vacuo ex utero sanguis praecipitet; a solis tamen *internis* remediis profluvia coerceri sat promtè non possint, ac ut cruor majore mox flumine, quam quod medicis subsidiis sistatur, sub vitae periculo instante, prorumpat. Sub hac rerum conditione ominosa, oportet hinc medicum utrumque auxilii ad genus sine mora confugere; ac princeps hic curationis momentum in eo, ut scilicet vel uterus ad sui contractionem producatur vel ut sanguis, ejusdem in cavum regurgitans, polypi in formam cogatur, consistit.

Uterum foeminae, vix a partu liberatae, ultrà vires dilatatum, in minus volumen redigunt, sanguinisque jacturam compescunt

tam fasciae, laxo ac pendulo abdomini, sub debita cautela, circumdatae, — quam oris uterini moderata, obsteticantis per digitos, contrectatio, irritatio; ac frigidae, nivis, glaciei contusae, circa uteri regionem, ad genua, crura, genitalia externa, frequens applicatio. In vaginam, ac ipsum adeo in uterum, a partu apertum, sub maximo profluvio, frigidae, vel solius vel cum aceto, sale martis, aluminis, vitrioli albi portione remistae, quin ipsius alcoholis, injectio, vel frusti glaciei lèvioris immissio, lethalem aliàs cruoris profusionem coercuit, ac uterum non minùs, ut in se ipsum rediret, coegit; quam sanguinis in eodem coagulum, quod cruento torrenti arginem opposuit, promovit. Interim vix certius est in summa rerum augustia *pessario* auxilium. Linteum scilicet contortum, et aceto, aut aluminis, vitrioli martis solutione impraegnatum, in vaginam non modo, ut hanc impleat, sed simul, si patet, in uterum, quousque penetraverit intrudendum est. Fatemur quidem hoc a corpore peregrino, haud modo uterum irritari, novos, quasi ad partum, dolores excitari; ac illo citiùs extracto, pristinum profluvii periculum reverti; sed

melius est, hic anceps, quam nullum remedium experiri; novique circa uterum dolores non rarò istius contractionem sollicitant, sanguinisque jacturae limites praescribunt. Coeterùm, misi aequo majus sit pessarium; sat diu, et donec sanguis in utero coiverit, hoc perferet mulier: quo facto, vel sponte, vel ope fili appensi, quin fluxus, ut pridem, renovetur, linteum secedit, vel sub debita cautela, lente extrahitur.

Quid de usu *fasciarum*, in summo haemorrhagiae adynamicae periculo, extremitatibus circumpositarum sentiamus, jam alibi (§. 586.) declaravimus; ac ideò, licet haud pauci auxilii hoc genus antiqui, aut spernant, aut adeò pro noxio declarent; hoc etiam artis praesidium, in eo, de quo loquimur, uterino profluvio, adhiberi meretur.

Si viscerum obstructio sanguinem utero copiosiùs, quam ferat, advexerit, et chronicos cruoris hoc e viscere fluxus causaverit: in primam hanc morbi originem magis, quam in ipsum profluvium, convertenda est medici attentio; ac methodo solvente, quod justae sanguinis per sua vasa

distributioni opponitur, obstaculum tollendum est.

Ubi polypus in utero latens haemorrhagiam excitaverit: sola est ejusdem ligatura, quae fluxum radicitùs exstirpet.

Coetera profluvia, quae symptomaticè ex uteris propullulant, pro indole morborum, a quibus generantur, diversa sibi, nec tamen hic tradenda, subsidia exposcunt. Qua vero ratione mulier ex metrorrhagia convalescens pertractanda sit, id satis in doctrina de profluviis generali exposuimus.

ORD. IV.

PROFLUVIA MISTA.

GEN. I.

RUMINATIO.

Transitio. §. 653. Crescit sub manu scribentis amplissimum de profluviis argumentum, et que de fluxibus *serosis*, *mucosis*, *cruentis* hucusque docuimus, haec illis, quae de *mistis* dicenda supersunt, locum praescriptum arriperent; nisi post ea, quae de nobilium fuga liquidorum praemissa sunt, breviores esse, ac doctrinam de materiae crudioris, nec penitùs subactae, his vero ipsis commistae, jactura, contrahere liceret.

Haec scilicet materia, ex tubo longissimo, cui primùm res ex regno animali, vegetabili tractas, propriique in corporis substantiam convertendas committimus, — vel istarum, vel suscipientis has canalis, — vel causae alterius ac remo

tae ex culpa, saepiùs, nunc ore, nunc ano, nunc utrasque simul per vias rejicitur; corpus necessario alimento privat, ac tempore eodem humoribus huic ipsi, lege sanitatis, aut morbi, affusis exhaurit. Quartum ideò haec abdominalibus potissimè, quisquiliis commistorum liquidorum jactura, profluviorum ordinem constituit: Sub quo, primùm, placidum ciborum, chymi, ex ventriculo per oesophagum in fauces ascensum, *ruminanti* animalium classi naturalem, in homine morbosum, — mox *Vomitum*, — hoc absoluto, *choléram*, — post hanc vero *diarrhoeam*, ac tandem *dysenteriam* comprehendimus.

§. 654. Qui cibos aequo copiosiores ingessit, ac multo simul hos in mero submersit, huic facile est, citrà vomitum, vix assumta, nec gustu mutata, cum ructibus per oesophagum explodi, ac in fauces ascendere. Similia et debilis ventriculi hominibus, aliquot a pastu horis frequenter, — ita ut ciborum subdulcem, vel subacidum jam saporem ad gulam percipiant, contingit. — Non verò de affectu tam communi ac levioris momenti hiç disserimus; sed Ruminatio.

de morbo (etsi hoc negatum fuerit) perraro, a Veteribus haud descripto, ac nobis modo semel in praxi longaeva et ampla oblato, sermonem instituimus.

Ruminatio hic dicitur, seu portionis ciborum unius post alteram, aliquam a pastu post moram, animalium modo ruminantium, praeviis sine nauseis, sputationibus, anxietate, et sine quovis ad vomitum nixu, ex ventriculo in fauces placida reductio, ac nova ejusdem, in multis, masticatio, deglutitio.

Symptomata.

§. 655. In proprio exemplo, vir senex, Papiensis provinciae pharmacopola, hypochondriasi quadraginta et quinque jam ab annis summopere affectus, a tanto verò tempore, cibos, quos assumserat, absque nausea et vomituritione ulla, per oesophagum ad guttur elevare quotidie solebat. *Dulces* esse, interrogatus, aeger constanter negabat. Post pastum lautiorem, partem ciborum dimidiam potuit pro lubitu ruminare, ac alterâ quoque die singulorum saporem, ordine, quos pridie deglutierat, inverso, distinguere. Sub finem aegritudinis diuturnae, tabe jam consumtus, aci-

dam potiùs ciborum eructatorum esse indolem referebat; ac dum ad anteriora truncum incurvaret: dolores ad ventriculum accutissimos accusabat. Tumor verò ingens regionem ventriculo et umbilico intermediam, attactu perdurus, occupabat. Paucos post menses, mortem miserrimam subivit, et, ut nobis, cadaveris sectionem instituente a chyrurgo relatum fuit, scirrhum pancreatis insignem exhibuit.

Sunt verò, qui cibos mox a pastu, vel paulo tardius, — sunt, qui subdulcem jam in chymum subactos, cum oblectatione, nec prorsus sine arbitrio, ad fauces remandent. Sunt, qui assumta pridie fercula adhucdum semicruda, vel acidam in crambem conversa, cum aversione, per oesophagum sibi revertere, ac fauces, nunc quotidie, nunc saltem frequenter, inquinare persentiant. Nec tamen ad vomitum res pervenit; sed aegrotantium pars maxima, fugientes per oesophagum cibos denuò, ac alternis quasi vicibus, — donec aliquot post horas, morbosa haec alimentorum regurgitatio sedetur, easdem per vias ad stomachum praecipitat.

Plerumque magna sese his in aegrotis

debilitas ac turbae in abdominis visceribus non paucae, etsi vix tantae a primo aegritudinis initio, manifestant. Flatuum enim copia, ventriculi a cibis ingestis oppressio, lenta istorum subactio, ructus, borborygmi, et alvi obstructio vix non in omnibus occurrunt. Aeger, quem nos ipsi observavimus, a quo tempore ruminare inceperat, hypochondriasi, ut diximus, in summo gradu simul laboravit. Non in omnibus cibus, quem primum aeger assumsit, ex ventriculo ultimus, aut vice versa, — sed in multis sine ordine, regurgitat. Sunt, qui fame, hoc sub morbo, insigni laborent; sunt, qui eodem sat diu, sine magno detrimento, affecti incedant; sed sub conspicuo ex causis aliis ventriculi labore, sub lenta, vel prorsùs neglecta ciborum subactione, oportet universum corporis systema necessaria nutritione defraudari; nec mirum est quod sensim sensimque, sub tabe lenta et macie extrema, his aerumnis succumbat aegrotus. Ruminationem cum alter hominem morbus corripuerit, cessare, ubique non verum est.

Causae. §. 656. Ruminationis, diversis animali-

bus ex lege naturae impositae, causas nobis offerunt et ventriculi plures in partes divisio ac mira constructio; et praeceps ciborum, sine dentium officio, ad stomachum transitio. Est nempè illis et *ingluvies*, seu *aqualiculus*, et *reticulum*, et *omasus*, seu *centipellio*, ac denique *abomasus*, seu *faliscus*: quae saccum, distinctas in partes divisum, ingentem, sive quadripartitum ventriculum, constituunt. Angustum ex primo et secundo in tertium ventriculum est iter. Potulenta interim hic recipit per sulcum ab oesophago venientem, nunc ut aquae ingluviei ac reticulo concedantur, àpertum, — nunc verò, ut has solus suscipiat, clausum. Hinc a mole non nimìs, quam ab asperitate confracti parum cibi vegetabilis, stimulus ventriculis, primo nempe atque secundo, talis infertur: qui ad assumta propiùs amplectenda ac ulteriùs protrudenda has partes invitet. Resistit ciborum nimis solidorum descensui reticulum; hinc per oesophagum ad fauces illi, donec satis comminuti, et cum saliva animalis satis misti, subacti sint, ter quaterve, aut quantum sufficit, ascendunt. Sunt alia, quae, simplici instructa ventriculo, ruminare di-

cuntur, nec tamen verè ruminant, animalia; ipseque homo, nisi morbo correptus, cibos haud eructat et regustat assumtos. Sed intricata est *morbosi* hujus ratio phoenomeni: nec enim, ut fabula quondam ferebat, aut cornigero ex patre origo, aut duplex ventriculus, aut carnosior oesophagi conditio, hic adsunt, nec ea, quae chronicum saepè vomitum inducunt (§§. 662. 664. 669.), nec major oesophagi, ventriculum adeuntis, laxitas, nec acida hoc in viscere latentia, etsi haec adesse simul queant, rariorem longe morbum ruminantium satis explicant.

Nostram de prima hujus morbi origine opinionem exposituri, praemittemus, nos credere: solitam hypochondriacis, flatus ventriculo contentos in fauces urgendi consuetudinem, ruminationis ab actu non aliter, quam *materiae ratione*, et quod gas sic explosum masticari ac ad stomachum reduci haud queat, differre. Pars major illorum, non priùs, quam mediâ vel absolutâ jam quodammodo ciborum subactione, in aeriformis materiae per oesophagum explosione per horas occupatur: quo tempore jam stomachum liquerunt potulenta, soli-

dorum verò reliquiae ciborum, tenuem jam nimis in crambem, quam ut faciliùs ascendant, conversae sunt. Qui verò post cibos avidiùs devoratos, dentium officio haud satis comminutos, medioque in mero natantes, explodendis in ructubus se promtiùs exercent: hi, cum aere, simul ingesta, vel nequidquam mutata, vel in dulcem modò chymum conversa, sinc nausea regurgitant. Sunt multi, qui impurum adeò ex naribus mucum retrahant in fauces, — qui expulsam cum tussi imis ex bronchiis, qualemcunque denique, materiam, oris in cavo, horroris expertes, revolvant, et ad stomachum, ut sua remandent; hinc illius quoque sine sensu, quae primùm ex ventriculo in gulam ascendunt, nec gustu eandem, nec mentem cum nausea offendunt, a quibusdam ad ventrem reduci non mirabimur; ac erunt, quos assumti reditus ferculi gratioris primùm delectet; qui non ingratum faucibus experimentum repetant frequentiùs, stomachumque inverso hoc in opere incauti, ad ipsam usque consuetudinem, cui demùm resistere haud queunt, exerceant. Pars major certè illorum, quos ingestos ruminasse cibos compertum est, hypo-

chondriasi ructubusque primùm sat diu vexata fuit copiosis; ac plurimi ex illis, si demum redeunte a bolo nauseam percipiant: hanc tamen sub morbosi hujus operis initio vel minimè senserunt. Nullum quidem in ventriculos arbitrio imperium est in sanis hominibus; sed est utique diaphragmati musculisque abdominis vicinis; vidimusque non paucos, perfecta licet sanitate coeterùm gaudentes, qui flatus ex stomacho, quoties id lubuisset, cum impetu sonoros exploserint; nec est indè, cur magis his in rebus exercitatis, tum cibos tum potum ex pleno ventriculo in oesophagum pro arbitrio, quin nausea hoc jubeat, urgendi potestatem abnegemus. Haec nostra, jam pluribus ab annis in publicis praelectionibus exposita, opinio, recentioris industria auctoris, exemplo in se ipso capto, nuper confirmata fuit. Voracitas hinc, alimentorumque vix concisorum contritorumque ad stomachum congestio, contracta jam dudum explodendis in ructubus consuetudo, tum denique minor primùm a regerendis, quae ad gulam ascenderant, non ingratis gustui, cibis aversio potissimam ruminationis ad opus occasionem largiri vi-

dentur. Erunt utique et alia in multis ruminantibus, vel laesae digestionis, saburrae acidae, viscosae, flatulentiae, vel, ut nostro in aegro, et visceris adfecti alterius, symtomata (§. 655.); sed vel magis haec *cum* ruminatione, quam ut *causam* istius, subesse censenda sunt; vel ipsa ruminatio illorum adinstar malorum, alterius aegritudinis, rarissimum, symptoma constituit.

§. 657. Nisi morbi alterius, difficilis, symptoma sit ruminatio; in longum satis tempus eam sine magno vitae discrimine perferri, docet longior plerumque, foedi licet, morbi decursus: ut qui nostro in aegro, etsi scirrhus pancreatis subesset, quadraginta tamen per annos extensus fuit. Minor certè a sola ruminatione, quam a vomitu, debilitas, quod sub illa, alimenti succique nutritii jactura sit nulla, exoritur. Nec etenim cibo, esti hunc avidissimè regerat, defraudatur ventriculus; sed redit is omnis sat promptè, longè melius subactus, ac salivae intimiùs commistus; nec aliud, si motum peristalticum per horas modo aliquas inversum excipias, foedae damnum consuetudinis esse potest: ut igitur maciem

Prognosis.

ac tabem, in quam tandem ruminantes incidisse referunt historiae, non tam ex illa, quam alio, eoque primario ex morbo latente, venisse credendum sit. Ruminationem ex patre in filium, aliâ quam exempli, aut vitii alterius auctoritate transire, etsi plures id asserant, haud credimus.

Curat. §. 658. Quem ab aliis modò corporis affectibus, vel a cibis avidiùs, sine dentium officio ingestis, et a perversa consuetudine derivandum esse credimus morbum (§. 657.), hunc, ni forte symptomaticum, nec propriam per methodum, nec alio, nisi constantis ciborum, regressum in fauces molientium, repressionis consilio curandum esse credimus. Quod verò tam parca nobis hoc in morbo exprientia non offert, — hoc aliorum non minùs observatio, quam ipsa ratio suggerat oportet auxilium. Cibos modo parcos, eosque facilè subigendos, ac longo satis dentium officio submissos, frequentius ingerat, parumque liquidi cum istis hauriat aegrotus; ructuum per oesophogum explosioni, quo magis potest, resistat; cibos vegetabiles parumque nutrientes, imprimis acidos, farinosos evitet; vi-

no autem satis generoso, austero, nec tamen multo, horis a pastu jam aliquot elapsis, fruatur. Si quis alius ruminationi morbus, ut causa, subesse videatur: huic, si talia admittat, opportuna, alibique indicanda, opponenda sunt auxilia.

ORD. IV. GEN. II.

VOMITUS.

Vomitus exsentio. §. 659. Frequens de *Vomitu*, tum sub *febrium* doctrina, tum *inflamationum*, quae viscera partesque magis sensiles corripiunt, in historia, tum demùm occasione *exanthematum*, injecta fuit mentio; et cum nullum, si *canem* excipias, sit animal quod vomitum tam saepè, tamque levi ex causa, quam *homo*, exerceat, non est, qui morbosi hujus phoenomeni ignarus sit, vel nauseosum ipsemet experimentum hinc indè non fecerit.

Frequentia. Vix enim utero concepit virgo foecunda ac vegeta, cum, seminis humani effectu in plurimas mulieres mirando, in vomitum, quatuor praegnationis per menses et ultrà repetendum, prorumpat. Ipse, qui jejunus ex utero proficiscitur, foetus, haud

arò vomit. Matris ab ubere pendens, nimioque lacte turgescens, stomachum ter quater in die exonerat, mox a vomitu subridens puerulus; nec frequens deest adultis, etsi sanis, vel a rei aspectu, memoriâ ingratae, vel in vectione in curru aut nave, vel ab inspecto praecipitii discrimine, vomendi occasio: ut igitur vix morbum saepè dicas vomitum; aut certè plerumque alterius hic *symptoma* aegritudinis, vel ex universi systematis affectione, pro habitu ventriculi, et proprio huic visceri sub turbis generalibus agendi modo, vel ex solo cum partibus amicis *consensu*, oriundum, appellari mereatur.

Hunc igitur vomitum, si ab eo, qui in *febribus* (§. §. 55. 100.), in *gastritide* (§. 132.), ac in *haematemesi* (§. 611.) subinerat, recedas, non erat quod pluris hucusque, ac alia morborum Symptomata faceremus. Est verò, cur et suum tandem *vomitui*, qui *primarium* chronicumque ventriculi morbum constituit, locum assignemus; ac ea, quae sparsim de *Vomitu* in genere sunt dicta, et quae de eo dicenda supersunt, hic in unum contrahamus.

Antequam verò, quid sit vomitus, di-

camus; ejusdem de comite, seu duce perpetuo, *nausea* nempe, *Vomendique conatu*, verba faciamus oportet.

Nausea. Est ea scilicet ingrata et anxia circa stomachum perceptio, cum horrore a cibis, salivae in oris cavum affluxu adaucto, sputatione frequente, ac inani ventriculum superiora verùs evacuandi desiderio.

Vom conatus. Quodsi, crescente sub nausea, tum ventriculus, tum ipsum diaphragma musculique abdominis hoc ipsum evacuationis ad opus sese componant; nec tamen istud perficiant; *vomendi conatum*, a nausea modo gradu majore distinctum, vocamus.

Vomitus. Eorum verò, quae ventriculo, tum solida, tum fluida, aere densiora, per oesophagum ingesta, — aut (ex intestinis, visceribus, vasisque annexis retrograda) per pylorum restituta, commissa, — aut illinc secreta, effusa fuerunt, ingrata, subita, violenta per fauces, vel et nares expulsio, *vomitus* vocatur.

Ructus. Nec enim *ructus*, seu aeris, aut similis huic materiae subtilis, sonora per os explosio, etsi haec vomitum plerumque praecedat, comitetur, pro ista habenda est; nec descripta (§. 654.) *ruminatio*, cui desunt et nausea, et anxietas, et impetus, hùc spectant. Nec ad vomitum revocabi-

nus reditum ciborum potusve ex solo oeso-
phago, nunc spasmodicè constricto, nunc
aliis a causis occluso: quem morbum, etsi
assumta hoc e canali hinc indè cum inpetu
prosiliant; *dysphagiae* potiùs sub nomine,
alibi describendum, reservamus.

§. 661. Varias autem vomitus, ut partim jam dictum est, differentias, causarum ex ratione (§. 663.) petendas, agnoscit. Nunc etenim passu celeri, *acutus*, nunc lento, *chronicus*, incedit; nunc ventriculi, contentorum e culpa, *primarius*, *idiopathicus*, *localis*, — nunc alterius lege morbi, *symptomaticus*, vel ex solo *consensu*, proficiscitur; in hoc, sine ordine, *anomalus*; in illo, dato tempore, *periodicus*, *habitualis*, revertitur, vel et per *artem* movetur: in aegri salutem subinde vomitus absolvitur, quem *criticum* vocarunt. Si materiae a ventriculo expulsae ratione vomitus divisio petatur, multiplex is erit: utpote serosus, pituitosus, saburralis, biliosus, verminosus, faeculentus (ileum vocarunt), cruentus, insipidus, acidus, austerus, amarus, pudridus, etc. Differentiae.

Symptomata generalis.

§. 662. Ex dictis (§. 660.) quae vomitum praecedant, comitentur, symptomata, jam spontè patescit; interim pro gradu illius et vehementia, causarum (§. 663.) pro indole, diversis, haec differunt, ac alia aliaque succrescunt.

Prodroma.

Vomitum *futurum* annunciant, sensus in ore, faucibus, imo stomacho et ventriculo molestus, nausea continuò adaucta, ardor, oppressio in regione epigastrii, exspuitio frequens, pallor faciei, horror aliquando et oscitatio, inferioris tremor labii, singúltus, tussis, ructus, anxietas, alvi obstructio. Instantem praedicunt, vomendi conatus irriti, sub quibus aliqua ventriculi commotio versùs superiora sentitur; contrahuntur, mox iterum laxantur, iterumque tenduntur musculi abdominis, hypochondria; spiritus retinetur, ac inferiora versus diaphragma deprimitur; augetur anxietas, sudores ad frontem cutemque universam viscidi, subfrigidi propullulant; lacrymantur oculi, naresque stillant; rubet nunc facies tumetque, tussis augetur.

Vomitus ipsius.

Tandem non sine sensu violentae convulsionis ipsum ad ventriculum, sub artuum tremore, jactatione, sub ventris tanta constrictione, ut ipsa interdum intestina

eundum deserere, ac herniam formare cogantur, largo hic flumine res, quas amplectitur, per oris, nec rarò narium per cava simul, sub longa et sonora exspiratione, cum impetu expellit: primùm, pleno nisi stomacho, ferè insipida, serosa, pituitosa; posthinc et in filos ductilia; nunc, qualia ex reliquiis ciborum fortè continet; mox, novo celeriter in pectus ducto aere, novoque visceris impulsu, subflava, amara; ac tandem profundè viridia, amarissima. Succedit his quies, et magni levaminis gratissima sensatio. Post brevem interim moram, nisi causa malorum jam rejecta, cessante, sub iisdem ferè symptomatis, redit vomendi conatus, priore intensior, majoremque praecordiis inferens angustiam. In vanum aliquoties inanis concutitur emulgeturque ventriculus; donec hepar cum fellis receptaculo, intestinum duodenum, diaphragmatis fornicisque abdominalis inter praela, angustius in spatium compressa, partem, quos continent, succorum, motu inverso, ventriculo, singulorum impatienti, transmittant. Haec ita esse, ostendit major faucibus rejectae, quam quae ventriculo contineri omnis potuisset, copia indoles-

que materiae; ostendit sanguinis foecumque ipsarum, et clysterum, sub *ileo* (§. 240.) miseranda per gulam expulsio.

Atque haec ferè vomitum graviorem comitantur symptomata, leviora certè tenellis in pueris (§. 659.), in gravidis non paucis, et in illis, qui, largas post epulas, cibos potusque vel avide nimis, vel copiosiùs ingestos, more canum, e ventriculo rejiciunt. Pra vario tamen vomitus decursu, aut celeri aut lento, periodico, aut pro causae vel in ipso ventriculo, vel alibi haerentis ratione, differunt illius symptomata.

Vomi. acut. Sic in *gastritide* (§. 232.), vel blandissimis a liquidis inflammato ventriculo commissis, sub extremi sensu ardoris, doloris, hic illicò ad vomitum convellitur. In *cholèra* (§. 672.), a veneno, aut drastico remedio ingestis, diu, quin cibus aut potus suscepti stomachum, intestina, ad motus, quos produnt, violentos sollicitent, continua ferè per oesophagum et anum, humorum propriorum excretio est. A cibis potuque magnâ copia ingestis, non multas a pastu post horas, fibrae ventriculi nimiùm extensae, in spasmodicas contractiones rapiuntur, ac pondus inutile per vomitum excutiunt.

Aliter in *chronico*, *periodico* peragitur res *vomitu*. Hic etenim cibos ventriculus non ubique recusat; sed exigit interdum, ac per horas illinc gratus amplectitur; hic verò per dies, aut per menses illaesus suscipit: ut tandem quod superest ex illis, dato tempore impatiens excutiat. Has igitur vomitus diuturni ac rebellis species praecipuas succinctiùs hic exponi juvabit. Vom. chronic.

§. 663. Nunc scilicet ob victûs, pridie, imprimis ad noctem, assumti, vel copiâ, vel indole peccantis, — cibi nempe vel pinguis, rancidi, vel crudi, tenacis, vegetabilis, acidi, aut potûs fermentationi obnoxii, cerevisiae, vini rationem, altera mox die, ad horas matutinas, circa stomachi regionem constrictio ingrata, copiosae exspuitio salivae, densioris pituitae screatio continua, sapor oris perversus, et ructus, et nausea, majorque in praecordiis ardor et angustia accedunt. Sequitur haec tandem aut aquae clarioris ac ferè crystallinae, plerumque insipidae, acidae nonnunquam, vel et amarae, sub conatu a vomitu diverso, per oesophagum ex faucibus, unam V. helluonum, s. Pyrosis.

alteramve ad unciam, vel et longe ultrà, adinstar rivuli, ascensus; aut pituitae tenacis, glutinosae, albescentis, subpellucidae, insipidae, interdum amarae, ex acido austerae, ciborum cum reliquiis hinc inde commistae, per oesophagum eructatio, aut vomitus. Sunt alii, hypochondriaci imprimis vitamque desidem ducentes homines, qui, licet a *pingui* alimento abstinuerint; post aliquot tamen dierum spatium, nauseam, periodicè, cum liquoris insipidi, mucosi, interdum etiam acerbi, vel amaricantis modico; *pinguedinem* haud exiguam super pavimento adinstar *sebi*, late satis, nunc dimidii calami scriptorii, nunc aliquot ferè pollicum diametro concrescentem, mollem ac ductilem ab initio, sed mox ab aeris attactu duriorem, ignem sat promtè concipientem, et ad eum, liquescentem, é stomacho rejiciant. Infantes, pueri non rarò ob voracitatem, ob lactis, vel pultis, ex eo farinaque paratae, ob fructuum horreorum, acidorum abusum, a ventriculi oppressione, tumore, ardore, dolore colicisque adfectibus corripiuntur, convelluntur interdum; donec plenum oesophago stomachum exonerent, aut pituitam acidissi-

mam per vomitum excutiant. Ab his, grata aegroto quies, levitasque oppressi priùs ventriculi conceditur; sed pristina diaetae in vitia reverso, per vices eadem, matutinas circa horas, labescentis ventriculi incomoda succedunt: ciborum desiderium languescit, deletur, majorumque congeries malorum exstruirtur.

§. 664. Quodsi nempe vomitus, aut his causis longo tempore agentibus, aut rebus, quae partes corporis molles indurant, et callum aùt scirrhum in eisdem producunt (§. §. 126. 129), praemissis, — aut demùm illis, quae stomachum, intestina comprimere queunt, praesentibus, certas ferè ad horas a cibis assumtis revertitur; ad ipsum tunc ventriculum, circa pylori augustias plerumque, interdum ad ipsas hujus sacci membranas, vel ad intestinorum, aut visceris, partis alterius, ventriculo vicinae, substantiam, causa vomitus haerebit. Assumtorum scilicet omnium vomitus impeditam ventriculi intestinorumque dilatationem consequitur, sive ipsa dilatare se non patiantur; sive opposita sint eorum dilatationi obstacula, V. a Coarctatione.

Ventriculi, Nunc etenim ipsius *membranae* ventriculi, vel modo hinc inde, vel in totum, duriores, crassiores et chartae pergamenae aequales redduntur, ac vix non cartilaginis aemulantur duritiem; aut varii, has ipsas inter membranas, *tumores* glandulosi, scirrhosi, cystici, aliique protuberant; ac non modo partem cavi, stomacho concessi, suam per molem, adimplent, locumque cibis necessarium praecludunt, superficiem ejusdem, prius levem ac planam, tuberosam efficiunt et asperam, sed simul totius figuram distrahunt, contorquent, positionem invertunt, aequali hujus sacci extensioni, ac humorum per sua vasa distributioni resistunt, et pondus hujus visceris adaugent.

Pylori, Nunc verò, ac ferè frequentiùs, eadem substantiae ventriculi vitia circa *pylorum* oriuntur, et arctam jam viam angustiorem longè reddunt; vel, quod ita pridem conspeximus, ac in Museo pathologico *Viennensi* conservavimus, ut nec aerem quidem, ne chymum dicamus, transmittat, penitùs occludunt. Hoc idem efficitur a rebus, quae subigi solvique per vires animales haud possunt, ventriculo commissis, et suam ob

molem, figuram, ad pylori angustias defixis; ut prunorum a nucleis, ab ossibus, a nummis, aliisque hujus indolis a corporibus incautè devoratis.

Nunc ipsa *intestinorum in substantia*, vel eorum in *cavo*, nascuntur similia praedictis obstacula. In illa nempè, primùm, tot glandulae, folliculi mucosi, quae ex causis diversissimis apud multos turgere, ac in duros, nec raró conspicuos tumores elevari cernùntur. Tantus quoque vasorum omnis generis, tantusque nervorum acutissimè sentientium numerus hìc est, ut his in locis, tot causis irritantibus continuò expositis, frequentior sit, quam alibi, inaequalis, spasmodica contractio, violenta extensio, vasorum compressio, impeditus humorum circulus, canalium repletio, infarctus, ac humorum, vel in istis stagnantium, vel in contextum cellulosum, membranis interpositum, effusorum, solidam in massam conversio, polyposa concretio. Ipsum adeò *emphysema*, ab aeriformi materia, cellulosam intestini telam ingressa, hic natum esse, sectiones docuerunt. Atqui jam solis his a causis *cavo* intestinorum partem sui luminis non exiguam saèpe detrahi o-

Intestinorum.

portet; nec rarum est, intestina, tam tenuiaquam crassa potissimùm, vel uno, vel pluribus in locis, plures adeo longitudinis ad pollices, tenuem in diametrum *contracta*, dura, et vix non callosa, alimentis lento fluxu hunc ad locum adpellentibus pertinaciter resistere, ac parte fluidiore transmissa, foeces densiores, ampliore indies, super loco obstructo, in sacco retinere, colligere, ac propriae corruptioni diutius committere. Nec certè desunt corporum, duriorum, nucleorum, nummorum ossium, concretionum terrearum, calculorum, vermium, amplos in glomeres contortorum, copiosa exempla.

Volvulus.

Sed ipsa sibi obicem intestina hinc inde ponunt, dum pars una illorum sat conspicua, in alteram, ampliorem, pertinaciùs subintrat: *volvulum* dixerunt. Nunc verò pars intestini superior, inferiorem, — nunc haec, illam, pro vagina sibi eligit, ac ibidem absconditur. Atqui frequentiùs hoc ipsum, vel pluribus adèo intestinorum in locis simul, — quin morbum ideò mox inferat, contingit; ac saepiùs a morte, quin ullum id symptoma in vita hominis, ex alio longè morbo defuncti, docuisset, de-

tegitur unus alterue *volvulus.* Quodsi verò sedem suam intestinum per causas morbosas *constantiùs* in alio intestinc defixerit, ibique inflammatum, aliumque in modum ultrò quam ut facilè reverti queat, intumescat: eadem tunc, quam ab alio quocunque obstaculo, ciborum intestinalem per tubum progressui opposito, symptomata, ac vomitus rebellis, foecalis interdum materiae, quem *Ileum* (§. 240.) abhinc, et *volvulum* (incertae nimis rei synonimo saepiùs haud satis aequo) dixerùnt, sequetur. Si pars major intestini in aliud intraverit, quod adeò de *ileo* intestino per valvulam coli, ad pedis longitudinem, suscepto, observatione compertum habetur; sequitur illam annexum ei mesenterium, mesocolon; nec desunt (rara etsi, ac facilè non satis tuta, sed ex *pseudomembrana*, formam intestini ac habitum sumente, explicanda) portionis veri intestini, intùs scilicet susceptae, et per gangraenam a parte sana separatae, per alvum excretae exempla.

§. 665. Saepè verò non ipsam ventriculi intestinorumque ad substantiam aut cava, Per compressionem.

— sed ad viscera vicina partesque contiguas, haeret causa, quae stomachum, intestina, coarctet vomitumque inducat.

a cartil. mucron.

Ac primò quidem, *cartilaginis mucronatae*, ensiformis, aut fractae, aut luxatae, ad ventriculum conversio, inflexio hùc spectat. Rarior quidem, ac vulgus contendit, vomitûs haec causa, — sed et a nobis in sterno *sutoris*, in museo pathologico *Vindobonensi* conservato, conspecta est. Hanc morbi causam, eodem ferè cum successu, imitant virgines, mulieres, quae propria cum thoracibus angustis hypochondria arctius in spatium cogunt, ac ligneis vel ex costa balaenae paratis cum chlamydibus, trabeculis, ventriculum, extendi plenus ne possit, stultè coercent.

a fract. stern costar.

Nec minûs *sterni*, *costarum fractura* ultimarum huc pertinet; quarum fines asperos et acutos, pulmoni sinistro profundè deorsum infixos, ac sua vel compressione, vel excitato illinc consensu, vomitum lethalem in viro bajulo excitasse, *Ticini* conspeximus.

a tumor. viscer.

Aliàs verò ex liene, hepate, pancreate, glandulis mesenterii, mesocoli affectis, et ex illorum tumore, scirrho, steatomate,

calculis, compressio ventriculi intestinorumque proficiscitur ac vomitus. Foeminam in clinicum, quod *Ticini* est, Institutum suscepimus. Huic, plures ante annos, tumor ex sinistro hypochondrio surrexerat, per epigastricam regionem, dein per omne abdomen, ad pelvim usque, extensus, durus atque convexus. Quoties verò menstrua instabat excretio: tumor ventris insignem in modum augeri, vomitusque per dies quatuor, vel quinque, copiosus excitari solebant. Ad nos delatam, quin menstrua hoc tempore instarent, continuus, per multas jam dies, vomitus vexaverat. Hujus causam vomitus lienis solius in vitium ponentibus, pauci quidem, — ex eo, quod omne abdomen aequali, nec ullibi circumscripto tumore promineret, vomitusque pridem periodicè redire consueverit, consensum nobis ex integro praebuisse videbantur; mors interim promta exhaustae jam foeminae, hanc nimis confirmavit diagnosin; ac vix dissectis abdominis integumentis, *lienem* nobis illicò, ampli in modum scuti, intestinis ac ventriculo, arctum in spatium compressis, incumbentem, crudae fere carnis molem referentem, et ex-

pelvi, ad quam cunei adinstar impactus haesit, non sine labore trahendum, exhibuit, sexdecim librarum ponderi aequalem. Ventriculus pylorusque ab omni labe conspecti sunt immunes.

a Calculo hep.

Alia, quinquaginta jam annorum foemina, optimâque fruens hucusque valetudine, a magno frigore mediam per horam corripitur, Mox ab isto, succedit vomitus biliosae indolis, diebus sequentibus, quin frigus redivisset, non diu a cibo potuque ingestis, revertens. Rejectae per vomitum materiae, ex bile cum cibis assumtis remistâ, constare videbantur. Alvus obstructa est, aut omni sexta, actava die foeces caprinas, foetidissimas, deponit. In dextro hypochondrio dolorem aegra manifestat. Hoc rerum in statu, septem per dies versatur infelix, et animi moerore quamplurimùm oppressa, vidua. Cessavit, verò tunc vomitus, sanitasque, — anorexiam aliquemque in dextro hypochondrio dolorem si excipiam, videbatur restituta. Cum verò duodecim post dies, ob lites, vicinos inter parentes exortas, quamplurimùm terrefacta fuisset mulier: illico materiam ex bile atque pituita constantem, ad pondus dua-

rum fere librarum, ter vomuit. Cessante vomitu, accessit sudor viscidus, subfrigidus ad faciem et jugulum ab eo tempore, vomitus, quoties aut ederet, aut biberet, reversus est. Ad nosodochium nunc delata, exhibuit pulsum frequentem, subdurum, intermittentem, faciem quidquam rubram, capitis aliquem dolorem, os amarum, et linguam muco flavo obductam. Insignis aegram dolor in dextro hypochondrio divexat: quo in loco, magna, et ad tres circiter pollices ultra costarum spuriarum limbum extensa durities distinguitur, Abdomen quidquam tensum; alvus a sex jam diebus clausa, urina parca, rubra, doloris cum sensu excreta. Faciliùs in dorsum, quam in latera decumbit aegra, tristis et anxia. Eadem alteram in diem continuant symptomata. Die verò sequente, res vomitu ejectae acidum spirabant odorem. Sic diès circiter quinque in nosocomio transegerat, cum, sub aucto hypochondrii dolore ac alvo obstructa, sub vomitu urgente exspiraret. Sub cadaveris sectione comparuit ventriculus magnoperé extensus, ac tam amplus, ut vix duobus ab osse pubis pollicibus distaret. Ex aperto ventriculo fluxe-

runt sex ferè librae aquae nigricantis, multumque aëriformis materiae explosum fuit, utriusque foetentis. Ascarides lumbricoides quinque, eosque mortuos, continuit ventriculus. Pylorus naturali quidem praeditus conditione; ast multa ibi erat coarctatio partiumque compressio. Hepar exterius molle ac sanum; cystis fellea bile ferè vacua. Una nunc sectione uterque hepatis lobus dividebatur. Sub illa verò, culter in corpus durum impegit, et per vulnus hoc inductum, *calculus*, quem *ticinensi* museo pathologico commisimus, exivit, figurae triangularis, ex albo flavescens, laevissimus, et ignem facilè concipiens. In tumore hic calculus haeserat cystico, materiâ simul *sebacea* repleto, partem pylori externam inter et magnam hepatis scissuram, qua uterque jecinoris lobus dividitur, haerente. Tumor hic, in cujus medio sedebat calculus, ovi gallinacei superabat magnitudinem, et exiguos hincindè conceperat abscessus. Omentum parvum, inflammatione correptum. Tenuium intestinorum superficies aliquali a phlogosi obsessa, Intestina crassa, multum contracta, foeces in globulos compactas continebant. Colon transversum,

a pondere aquarum in ventriculo haerentium, umbilicalem ad regionem depressum. Levis ad urethrae orificium externum inflammatio. Frequentius certè, sub tantis sectionibus, ad lobulum *Spigelii*, quam alibi ad hepar, steatomata sat insignia et abscessus impuros deteximus: qui tumores, cum ventriculi curvaturâ minore, vel cum pylori viciniis concreti, non possunt quin cavum stomachi coarctent, ac saepiùs ad vomitus, — interdum, subministratâ ipso ex hepate materia, purulentos, hoc viscus impellebant. Ipso in foetu, tam ob ventriculi figuram subrotundam, quam ob majorem, hac sub hominis aetate, hepatis lobum sinistrum, ventriculo late superimpositum, tam frequens et facilis est vomitus.

Nec ut tam contiguus sit ventriculo tumor comprimens vomitumque inducens, requiritur; sed ipso adeò thoracis in cavo, quod de costarum sternique fractura jam suprà innuimus, interdùm causa, quae ventriculum, diaphragma uno in puncto inferiora versùs urgendo, compressit, est visa: *cordis* eo in loco, quo septo intermedio incumbit, in osseam substantiam

ab aneurysmate.

conversi exemplo; quod stomachum in vomitus rapuisse, vir clarus conspexit. In *phthisi* ex ulceribus pulmonum, frequenter, sub fine morbi lethalis, vomitus, — quos quidem visceris consensus utriusque bene explicat, contingunt; quodsi verò *tubercula*, pulmonum lobos inferiores diaphragmati concretos dura satisque elevata occupaverint: non est, cur ex consensu magis, quam ex mechanica ventriculi compressione, irritatione, hos vomitus derivemus. Vir medicae in artis incrementum natus, sed fato huic et nobis iniquo, Vindobonae, non multos ante annos, in flore aetatis, crudeli ereptus, a tabe, feroci a tusse jam unum per lustrum, — ultimosque vitae per menses pertinaci, ac vix non indies redeunte a vomitu simul vexatùs, proprii ventriculi aut pylori de scirrho, vel callo, steatomate, vix dubium alebat; interim nec minimum hoc in viscere vitium, — pulmones verò *tuberculis*, pro parte suppuratis, undique obsessos deteximus. Pulmonum hinc ad lobos inferiores tubercula, scirrhus, inflammatio conspicua, cordis aneurysmata majora, — abscessus, steatomata mediastino reclusa, humores sero-

Tuberc. pulm.

si, purulenti, sanguinei, thoracis in cavo magnâ copiâ collecti, ad causas vomitûs, quam compressio inducit, chronici, non rarò pertinebunt. Quam insignem *herniae* diversae, compressis, strangulatis, quae loco suo egressa sunt, intestinis, vomitum inducant, cuivis ex chirurgicis est notum; nec minor compressionis in intestinum per vulnus abdominis prolapsum est actio.

a pancreat. scirrh.

Sed et *pancreatis* non rarò vitium, ut causam chronici vomitûs manifestam sese prodidit. Est quidem, ubi conspicuum haec pars in scirrhum mutata, vomitum tamen nequaquam induxerit; sed aliorum tam felix non erit aegrorum conditio. Nunc enim scirrhosi tumor, pancreatis, ipsum, aut duritie, aut asperitate sua, ventriculum irritabit; aut suam per molem, ne satis dilatari hic saccus queat, impediet; nunc verò duodenum, eundem in modum lacesset premetque intestinum; nunc humor salivali hoc abdominis in fonte corrupto secretus, acrimoniâ peccabit, nunc sua forsitan inertia, paucitate, quod suscepta in canibus docuit excisio pancreatis, ne chymus huc allidens sat citò diluatur, subigatur, aut ne bilis cysticae, a pleno

ventriculo expressae, corrigatur acredo, inhibebit; nunc, inductâ per pancreatis tumorem insignem venae splenicae vicinae compressione, sanguis circa ventriculum collectus, adempta hujus partis sensibilitate, eundem ad vomitum, interdum cruentum (§. 612.) urgebit.

a mesent. tum. Steatoma, tumor de inflamatione participans, purulentus, cysticus, scrophulosus, scirrhosus, carcinoma glandularum mesenterii, aut hydrops ejusdem, nec non partis cujuscunque contiguae vitia similia, hùc pertinent: ut a quibus, compresso intestini aut tenuis aut crassi canali, pertinax non raró, ac periodicus ferè, vomitus inducitur, ac descripta jam partim alibi (§. §. 217. 220.) oriuntur symptomata.

Prout vero viciniùs a cardia, ventriculi (angustioris illinc magisque contracti) vel callus, vel tumor scirrhosus, vel aliud obstaculum delitescit; eo citiùs a pastu, — nunc tribus, nunc septem, nunc pluribus ab eo horis, continuô augentur angustiae, nec non diversa materiae per vomitum rejectaè est facies. Saepiùs nempe, sed certe non ubique, — nec pylori solius, sed et pancreatis sub scirrho, carcinomate, vel

ulcere impuro, *fusci*, obscuri haec coloris est, et foetet; tractu temporis, sub ingenti ructuum copia, nec rarò sub continuo singultu, — vel, si profundiùs intestinorum in tubo obstaculum haeserit, sub continuis borborygmis, ventris sonorâ sub intumescentia, non rarò inaequali, alvoque pertinaciter in plurimis obstructa, acidissima expellitur. Si quando vomitus consuetum ad tempus non redeat: sub majore tunc molestia plerumque, sub stomachi inflatione manifesta, sub ardore, dolore ventriculi adauctis, majorem simul ad copiam paulò tardius revertitur. Mirum est, quod, quae tam *lenté* in plurimis nascuntur circa pylorum, aut stomachum, vel ad ipsa intestina obstacula, tumores, steatomata, vel scirrhi, saepiùs per annos sine turbis praemagnis, si ructus, flatus, oppressionem ventriculi, deletumque per tempus ciborum desiderium, excipias, delitescant: donec, accedente imprimis terrore, aut animi moestitia, aut ira gravioribus, — aut emetico vel drastico remedio, ob fallacem signorum gastricorum cohortem, porrecto, aut novas ob crapulas, — non facilè sine sensu horroris, caloris levioris, ingesta per

vomitum reddantur, commista bili, pituitae, alimenta potusque. Ab hoc ferè tempore, concessis interdùm dierum, hebdomadum quarundam induciis, praeviis copiosis exspuitionibus, vomitus redit alter iterumque redit; oppressio ventriculi augetur; nec rarum est videri tunc aegroto, aliud in latus converso, pondus aliquod hoc idem in latus altiore e loco revolvi ac descendere: quem duri corporis motum interdùm vel ipsos medici per digitos licebit distingui. Sunt, quibus dolor et tensio epigastrii, hypochondrii, converso in anteriora, trunco, moderentur; alios, alia, brevi tamen solatio, sublevabit corporis positio. Adolescente jam morbo, sub macie corporis extremâ, sub pulsu nunc frequente, nunc satis naturali, etsi longè debiliore aquarum colluvies in ventris cavo subnascitur, fluctuatio manifesta percipitur. Frequentior nunc, et absoluto, quem amplius vix appetunt, a pastu, ingruit mox vomitus; debilitas, moestitia, pallor faciei augentur, lypothymiae hinc indè accedunt, dolores circa stomachum, hypochondria, vel ipsum ad ventrem, sub magna istius tensione, ardentes insurgunt; singultus sub

auctis doloribus frequentior fit; ac tandem sub vomitu enormi, vel sub maximo ad istum conatu, tantorum pertaesa malorum efflatur anima.

§. 666. Sed quemadmodum ipsis sub mali horrendi primordiis, haud raró ejusdem natura non agnoscitur; ita varia, quae morbum exasperant, spirituosorum, emeticorum, purgantium e classe, porriguntur, remedia. Sic et vomitu jam certas a pastu post horas redeunte, non minùs incerta saepe morbi formatur diagnosis. Tumoris scilicet duri tensique circa regionem epigastrii in vita praesentis, ab attactu dolentis, — sed a morte, praeter distensum ab aere ventriculum nil reperti, loquuntur exempla. Ipse nempè ventriculus, vel ob pylori angustiam, vel propriae ratione inertiae, *atoniae*, ad immensam haud raró amplitudinem, ac in utrem, ipsi ferè ventris cavo aequalem, distenditur, vaporum flatuumque a copia repletur, varios in sensus distrahitur, ad umbilici, pelvisque adeò in regionem descendit, et alterius longe visceris scenam ludere consuevit. Vel ipsam post mortem, ventriculum V. ab atonia extens. ventric.

peramplum, oesophago per filum priùs circumdato, tam arctè per tumorem ad pylorum residentem occlusum deteximus: ut aer copiosus, qui tantam hoc viscus in molem repleverat, nec spontè exire, nec exprimi per artem potuerit. Sed et pyloro nequaquam scirroso, calloso, etsi debili laxove ventriculo ad sui contractionem violentam haud tanta esse videatur potentia; sequitur tamen ac multoties revertitur vomitus a cibi corrupti, ac visceris extensi a stimulo, ut videtur, diaphragmati musculisque abdominis illato et debilioris vim stomachi supplente. Exemplum quidem viri exstat, qui, ob summam ventriculi capacitatem in cadavere ejusdem repertam, cum viveret, a fortioribus etiam emeticis assumtis, vomere non potuit; sed non semper cum stomachi extensione vel maximâ, vomendi potestate hoc viscus spoliari, exemplo foeminae, a nobis supra (§. 665.) allato, confirmavimus, et altero, mox infrà addaucendo, ostendemus.

Ambigua satis ac difficilis est causae, quae hunc vomitum inducat, indagatio. Faciliùs quidem, egregio non ita pridem monente Viro, quam si callus, aut scir-

rhus latuerit, hic vomitus — ac uno quasi cum impetu absolvitur; nec doloris aut ponderis sensus regionem epigastricam circumdat; ructus flatusque foetidi frequenter, quin vomitus sequatur, vel et antequam hic succedat, prorumpunt; sensus plenitudinis, repletionis in stomacho, evacuari conantis, percipitur; tumeseit, subrotundus in medio mollisque venter, compressâque regione umbilico pubique intermedia, aut ructus, aut contenti pars liquidi per oesophagum assurgit; senescentes jam, voraces bibulosque magis homines, quos, pallido sub vultu, debilis jam pridem ciborum vexaverat subactio; qui majores in istis potuque stimulos, ut famis, quam saepè manifestant, sensum sibi excitent, sollicitè quaerunt, hoc malum divexat: ut qui ferculis copiosè, ac plures interdum ante dies ingestis, ad stomachum torquentur, et copiosos eosque liquidos, serosos, vix tamen foetidos, interdùm acidos, patiuntur vomitus, qui fuscum haud facile, sed cinereum vasis ad parietes sedimentum deponant.

Est sanè aliqua his signis, sed vix tanta, quae errorem excludat, auctoritas. Ip-

se nempe Ventriculus tantam in amplitudinem extensus, ut simul profundiùs in abdomen descendat, oportet. Hoc verò sub statu, distracto nimìs in longum oesophago, angustior hic redditur, nec surgentem ex imo quasi ventre crambem tam facilè regurgitat, Quodsi tamen vorace bibuloque in homine, debili jam pridem subactionis ciborum sub opere, sub alvo largas pluresquae post epulas per dies clausa, sub abdomine ex imo subrotundum in utrem turgente, sub minore epigastricae regionis tensione, angustia, dispnoea, — sub flatuum ex medio quasi abdomine ad oesophagum adscendentium sensu, vomitus longiore a pastu morâ sequatur abundans, ventrisque tumor imi sub illo dispareat; — aut si compresso a manu, jam nimis repleto, abdomine, et flatus et contentorum pars liquidior faciliùs per oesophagum repullulent; licebit tunc, — etsi stomachum utroque vitio, nimia scilicet amplitudine et callo simul posse laborare, nemo, tunc satis certus, negaverit; de innerte ac extenso nimis ventriculo, ut causâ vomitus praecipua, cogitare, Frequentem, etsi vix periodicum, vomitum vir excelsa sede natus,

gulae vitiis nimis deditus, a longo jam tempore patiebatur. Ructus hic praetereà tam male olentes, ut plurium atmosphaeram cubiculorum, latrinae instar, inquinarent, explodere consuevit. Circà pylorum, *scirrhum*, — sed, ob dictum foetorem, et *ulcus* latere, suspicio nobis, ad consilium vocatis, nascebatur. Post mortem, ille quidem detectus, sed ulcus repertum non fuit. Ventriculus verò non modò ad ossa pubis usque extensus, sed propè cardiam quoque in alium quasi saccum, in quo cibi, hùc delati, in propriam corruptionem abire, doloresque excitare, ac foetorem illum infestum, per ructus, spargere solebant, dilatatus repertus est.

Atqui nec major quidem languidioris extensio ventriculi requiritur, ut vomitum hic plures in annos frequentissimum, ac demùm aegroto funestum, rebellis exerceat. *Vindobonensem* ad virum triginta quatuor annorum vocati sumus. Hic aliquot a mensibus, sub macie continuò adaucta, ac sub febris, quam *hecticam* adpellant, symptomatis, singula quae ingerit, post horas aliquot a pastu, nunc ad noctem, matutinum nunc ad tempus ventriculo ex- V. a sensibilitate morboſa.

pellit. Vigesiès tandem et ultrà vomitus, vel unica in die, et vix assumtis vel cibo, vel potu, illicò, vel et spontè, exoritur. Atqui nec tumor epigastrii, nec tensio detegitur: sed multis abhinc annis vertigine et capitis dolore laborare, dein ad horas matutinas non ad alias, ingesta vix quidquam mutata, vel chymi sub specie, evomere solebat. Venam homini, et tandem a morbo, et a veneris, quibus nimiùm indulsit, illecebris debilissimo, frequentissimè adperiunt, hirudines ad aures, et, quod fluxum haemorrhoidum interdum sit passus, ad anum, ponunt Augetur debilitas, frequentior fit vomitus: sub quo, bilem viridissimam expelli videntes, alvum ducentia quamplurima praescribunt, ac aegrotum, in statum de quo diximus, conjiciunt. Sub tantis aerumnis, decoctum ex chinae cortice cum aqua cinnamomi et tinctura anodina praescribimus incassum. Vir clarus et expertus, simul in consilium vocatur; sed mortem in vicinia esse, ex continuo singultu, ex animi deliquio, et ex pulsuum conditione, ambo intelligimus. Eadem verò secuta, cum vitium, ut vocant, organicum circà stomachum, aut py-

lorum, sollicitè quaesiverimus; nec istud quidem, nec aliud, si totum vasorum systema sanguine quasi omni orbatum excipitis — nec ventriculum mole auctum, aut nimis dilatatum, deteximus. An calvariae in cavo, quod, ob temporis penuriam adpertum non fuit, vertiginis praegressae, doloris in capite tantorumque latuit origo malorum?...ex eo certè, quod alia, quae tale quid docerent, symptomata tot per annos non occurrerint, id minimè videtur. Ipsa nempe corporis, vasorum *inanitio* ad vomitum contribuit; vidimusque non paucos, qui sub venae sectione largiore, — foeminas, quae sub uteri profluvio cruento, copiosè vomebant. Sub fame diuturnâ, èt nausea, et vomitus succedunt; ac frequens hystericis, hypochondriacis hominibus, ex sola debilitate ac ventriculi sensu nimis intenso, vomendi est occasio. Sola rerum ingratarum recordatio, pilus optato in ferculo repertus, stomachum movent, ac in sensibilioribus vomitum illico excitant Homini diutiùs obscuro in loco detento, solus lucis vividioris adspectus vomitum jam movet. Notus est nimìs, effre-

nis ex itinere maritimo, seu vectione in nave, oriundus vomitus. etc.

V. a suppresso profluv.

Est chronici vomitûs species adhuc alia, quae ad illam, de qua loquimur, *sensibilitatis* nempè in ventriculo nimis *intensae*, plerumquae revocanda, ac, etsi *symptomatica*, hic tamen, ob magnas, quas in artis exercitio subministrat, errandi occasiones, nequaquam reticenda est. Oritur haec in sexu maximè sequiore, cui menstrua, vel gravidum ob uterum, vel ob causas morbosas, — vel demum solitae haemorrhoides, — nec non in viris, quibus consueta haec cruoris ex ano profluvia vel plurimùm imminuta, vel protinùs suppressa sunt, plerumque aut histericis, ant hypochondriasi adfectis in hominibus. Hac sub rerum conditione, ut alibi jam diximus, non raró sanguis, ventriculi viscerumque abdominis debiliorum, vicinorum, in vasis diductis, aneurysmaticis, varicosis colligitur, ac *vomitum cruentum*, — quò interim saepè res non pervenit, sub diris ad praecordia doloribus, angustiis, sub ventriculi oppressione, lipothymiae sub sensu, sub nausea, vel sub vomitu, imprimis quo tempore pristina prodire debuissent profluvia, a-

daucto, exspectat. Etsi verò debiles et languidos haec sanguinis circa stomachum collectio in vomitum praecipitet; est tamen, ubi vires non infractae sint, et ex suppresso profluvio naturali, vel solito, abdominalis species plethorae robustis vegetisque in hominibus, in causa sit vomitûs, ac talem, acutum scilicet, vel in vera pulmonum inflamatione, sicut ipsam diarrhoeam, subindè contingere, jam alibi (§. 186.) monuimus.

Evidentior verò sensibilitatis morbosae in ventriculo est actio in illis, qui *cholèra* (§. 672.) laborant; qui saburrali quidem ex causa vomuerunt, sed, jam omni rejectâ, in vomitu effreni continuant; in illis, quibus apthae, oris, aesophagi, ventriculi ad cavum praegressae, ac nuda superficie istius separatae, aut *ulcus*, vel praevia inflamatione, suppuratione relictum (§. 236.), vel aliis ex causis in ipso ventriculo lento passu inductum, impurum, herpeticum scrophulosum, carcinomaticum, vel ab hepatè, liene, pancreate suppuratis, vicino cum ventriculo concretis, ac eodem, ut vidimus, eroso, in ejus cavum depletis, — vomitus a re quavis, vel blandissimâ assum- V. ab ulcere, etc. ventr.

tâ, sub diris in epigastrio ardoribus, doloribus, copiosos, nunc parùm aut nihil, nunc satis apertè purulentos, ichorosos, foetidosque producunt.

V. a Podagra.

Nec minus hùc spectat vomitus, antiquo ab ulcere promtius sanato, a *podagra*, ut se e primunt, ad stomachum regressâ, retropulsâ, oriundus. Quamvis enim hoc mali genus, nunc acutè incedens, nunc chronicum, ex alio, ut quondam docebimus, quam *materiae peccantis* ad ventriculum depositae effectu, explicari bene queat; ac etsi alterius id *symptoma* morbi dicendum sit; suum tamen hoc in tractatu de vomitu rebelli locum omninò meretur. Oritur nempe hic vomitus in illis, qui arthritidi, ut vocant, fixae, seu *podagrae* subjecti sunt, si medela huic perversa opponatur; vel si, corporis effoeti languore, consueti ad pedes dolores prorumpere recusent. Hoc scilicet ex fonte, vel iisdem potiùs ex causis, quae podagram inducunt, non raro viscera abdominis mali sedem largiuntur; ciborum illicò prosternitur desiderium; accedunt oppressio ventriculi, tensio, tumor dolorque regionis epigastricae; nausea his jungitur ac vomitus tam atrox:

ut veneni suscepti nonnunquam oriatur suspicio, aut dira ventriculum, intestina, videatur occupare inflamatio. Aliàs, sine tantâ symptomatum atrociâ, nausea, vomitus, dolorque ventriculi, aut longum per tempus, aut certos per reditus, aegrotum, a podagra intereà immunem, rebellis divexat. Si fortè solitus ad pedes, aut manus, dolor compareat: evanescunt stomachi priùs adfecti symptomata. Virum, a multis retrò annis frequenter a podagra affectum *Ticini* conspeximus. Huic diu podagra pepercerat; sed intumuit, sub cordis palpitatione pulsuumque intermissione ferè continuis, abdomen, ac insignis tunc viscerum singulorum infarctus subintrasse videbatur. Resolventia, sic dicta, remedia incassùm jam diu ingesseràt; rediit tandem consuetus ad pedes dolor, ac abdomen in integrum detumuit. Foemina *Mediolanensis*, vomitum, a quinque jàm annis, non quidem continuum, sed omni ferè mense ter quaterve redeuntem, atrocem, experta est. Cum nullum hucusque a medicis auxiliis levamen malorum habuisset aegrota, *Ticinum* adivit. Etsi verò in sexu foemineo, podagra, quam in alio, sit rarior:

cum tamen a patre hoc morbo crudeliter vexato originem haec mulier traxisset, et frequentes antehàc in artubus dolores, quasi arthriticos, conquesta esset: qui dolores eo, quo vomitus accessit, a tempore siluerant in integrum; aconiti extractum huic foeminae largiores ad doses, ac parata ex sinapis farina pediluvia, nec non quavis octava die rubefaciens ex cantharidum emplastro remedium ad pedes praescripsimus. Post mensis fere spatium, accessit vehemens *podagrae* insultus: a quo, vomitus in integrum disparuit.

V. a scorbuto.

Similia verò scorbutus hinc indè vobis offeret ventriculi affecti, fallacia, symptomata; nec de istis hic sermo foret, nisi proprii hac in re, plures ante annos, commissi erroris eundem nobis imponeret, profutura vobis ipsis, memoria. Cum *scorbuti* signis Clinicum Institutum *Ticinense* petierat foemina. Accessit scorbuto febris epidemica, pro gastrico—nervosa tunc habita. A primo febris insultu, magnum in regione ventriculi pondus, ructus foetidissimi, oris summa amarities, ac demùm vomitus biliosus, amarissimus, quo vermes simul plurimos et ore et ano ejecit, comparent; anxietas est magna, ac

fauces a glomere ex stomacho per oesophagum ascendente constringi spiritusque elidi videntur. Solventibus praemissis remediis, lene, quod nullus ab assumtis dolor esset ventriculi, ex ippecacuanhae radice, praescribimus emeticum. Gastrica abhinc increscunt symptomata, et sinistro in oculo *ecchymosis* sat larga comparet. Repetiimus diebus sequentibus, iterumque concessimus emeticum; sed morbus, etsi opium compescendos demùm ad vomitus in auxilium vocaretur, continuò augetur, ac die duodecima terminatur in mortem. Aperto cadavere, suggilatio comparuit ad internam ventriculi superficiem amplissima, sublivida: ecchymosi ad oculum haerenti simillima. Pancreas a scirrho corruptum, thoracis, pericardii cava, ab aquis partim repleta sistebantur. Nullum tunc nobis dubium esse potuit, hunc vomitum lethalem, non ex gastricâ saburra, sed ex morbo principali, qui *scorbutus* erat, et ex sugillati sensibilitate morbosa ventriculi, ab emeticis certè non parùm adaucta, originem traxisse.

Vomitus gravidarum, etsi per consensum frequentiùs, quam primariâ ventriculi e **V. a graviditate.**

culpâ oriatur; istum ferè magis, quam alium àd locum, revocandus est. Is nempè in quibusdam mulieribus vix primis ab impraegnatione diebus aut hebdomadis, — in multis paulò tardiùs, — in plurimis a prima fluxus menstrui cessatione, — mitis, nec frequens, nec multus in istis, — in aliis uberior ac vix non continuus, medium ferè praegnationis ad terminum, interdum verò ipsum adeò ad partum, — nunc stomacho jejuno, nunc a cibis, nisi uno alterove, ex regno ferè vegetabili, non facilè animali, excepto, ferè singulis, — serosus, mucosus, acidus in istis, in aliis amarus, in quibusdam adeò cruentus, exoritur. Sunt aliquae, imprimis corporis structurae minùs extensae, aut foetum in utero majorem, aut gemellos, aut copiosum saltem amnii liquorem ferentes, quae in ultimis potiùs, quam primis praegnationis in mensibus, maximè si cibis quidquam copiosis indulgeant, nauseam patiantur ac vomitum: quae symptomata vel usque ad pàrtum, vel donec uterus ante istum, ut solet, subsederit, continuant. Communior illis est hic vomitus, quae largioribus antehac subjectae fuerunt men-

truis; ac languidiores urbium apud foeminas frequentior, quam in rusticis; robustae interim hinc inde non minus, quam debiles, cum conceperint, cibos per oesophagum rejiciunt. A vomitu peracto, pleraeque sublevatas se sentiunt; nec facilè aut praegnans, aut foetus, abhinc salutis detrimentum patiuntur; ast si frequentior, violentior, a quovis ferè cibo, pluresque per menses is redeat; debilitas ventriculi et languor totius, vomitus cruentus, vel haemoptysis, herniae, uteri descensus, prolapsus vaginae, abortus, timenda sunt.

Sed nec ipso *sub partu* immunis est foemina: quem scilicet non raro ultimis sub nixibus, tum ex uteri, summopere ab istis vexati, cum ventriculo consensu, tum ex abdominalium musculorum, et diaphragmatis contractione violenta, experitur, — partui, ut putant, profuturum; sed pro potentioris potiùs ad foetum protrudendum actionis effectu habendum. V. Parturient.

§. 667. Multa hic foret *consensuali* de vomitu ulteriùs disserendi occasio, nisi talem, ut aliorum symptoma morborum, V. Consensual.

alibi descriptum leviore nunc calamo tetigisse, quod partim hucusque evitare non potuimus, sufficeret. Sic a sola jam faucium, pharyngis, per plumulam, aut immissum his per digitum, irritatione, ventriculus convellitur et contenta expellit; a dentitione in pueris, sicuti diarrhoea, ita non infrequens est vomitus. Ex admoto cruribus, herpetico ab ulcere adfectis, decocto cum croco metallorum remisto; vel et herbae nicotianae tabaci pulvere inperso, vomitus secutus est. Sub capitis dolore violento, hemicrania, vertigine, sub cranii laesionibus, carie, excrescentiis, sub gravi adeo ac lethali apoplexia, ac in medullae spinalis adfectibus quibusdam, ut *cyphosis* in specie, sub colicis doloribus, vel sub illis, quos calculus, aut felleus, aut renalis, urethericus, vesicalis, aut panaritium, aut luxatio, aut hernia, inducunt, stomachus contenta facillimè regurgitat. A quovis contagio, quocunque demùm modo corpori ingesto, admoto, stomachus facillimè movetur, nec potentius certè contagiis plerisque, saltem febrilibus, est *emeticum*.

V. intermittens.

§. 668. Nec minoris dignitatis argu-

mentum habetur de vomitu ex aucta corporis ac imprimis ventriculi, sensibilitate, debilitate oriundo, in *febre intermittente emetica* (§. 35.) in qua scilicet vomitus effrenis, periodicus, praecipuum febris constituit symptoma, ab opii ferè citiùs, quam ab ipsius corticis peruviani virtute, cum ipsa febre fugandum.

§. 669. His vomitûs praecipuis speciebus hìc expositis (§§. 663.-668.), causarum hujus morbi mentionem jam satis injecimus; ac ea, quae vomitum ex partium *consensu*, vel et *symptomaticum* inducunt, tum sub febrium, inflammationum, exanthematum descriptione jam aduximus; tum in aliorum expositione morborum suo loco referemus. *Idiopathici* causa *vomitus* in stimulo graviorè, nimiam ventriculi, ad pylorum tunc clausi, contractionem excitante consistit. Vivorum nempe sectiones animalium docuerunt, a stimulo tali admoto, vel ab ipso duodeno motum ventriculi contractilem oriri; sequi pylori constrictionem, inde medii illam ventriculi; demùm supremi: donec ad ipsam gulam bolus progrediatur, et a ventriculo sese contrahente, inque ru- Causae.

gas plicato, sursum per os expellatur. Aliàs principium contractionis est in pyloro, vel medio etiam in stomacho: unde motus peristalticus versùs oesophagum per omnem ventriculum retroagitur, usquedum materia ventriculo contenta per gulam erumpat. Quae igitur moderato cum stimulo ventriculum sollicitant, ad inferiora haec ejusdem contenta placidè propellunt; quae fortiùs in stomachum agùnt, eundem mox contrahunt leviterque convellunt, et nauseas proliciunt; quae verò fortiùs adhuc ventriculum exstimulant; ea hunc ipsum convellunt, et, pyloro simul contracto, cibos per cardiam et oesophagum expellunt: sic ut igitur vomitus sit vera, clausi primùm ad pylorum, — ad cardiam satis adhuc cedentis, *ventriculi* superiora versus *convulsio.* Hanc verò et ipsius diaphragmatis, et musculorum abdominalium contractio violenta coadjuvet oportet. Nam etsi et istis, aut quiescentibus, aut adeò dissectis, aut subtracto penitùs eorum imperio exemtoque ventriculo, vomitus tamen excitari non minùs posse, eximiis a Viris sit dictum; recentiora tamen hac super re instituta experimenta videntur uti-

que docere; stomachum, etsi maximis a stimulis vexatum, non posse tamen, sine diaphragmatis, musculorumque abdominalium subsidio, sese satis contrahere; nec sine stomachi actione posse solos hos musculos vomitum absolvere, ac pontentiae istum utriusque constantem esse effectum. Non oportet tamen nuperrimam viri eximii objectionem hic reticeri: quâ, vomitum *sub ipsa exspiratione* fieri, — diaphragma verò non sub ista, sed *sub inspiratione* contrahi, — et hinc vomitum *sub maxima diaphragmatis relaxatione* fieri monuit. Sed forsitan, priusquam stomachus contentas materias rejiciat, vim ille diaphragmatis, ad inferiora sibi per vices impellentis, jam satis expertus est, ut et propriâ, et musculorum abdominalium contractione, ultimam vomitionis scenam absolvere possit; vel agitatus adeò et convulsus hoc sub opere, cum oesophago ventriculus, *sub exspiratione*, altiora versùs sequitur diaphragma: inter cujus et musculorum abdominalium praelum excutiatur potentiùs. Foeminam *Vindobonae* publicè in clinico Jnstituto examinavimus, cui *herniâ ventriculi* enatâ, hac ipsâ vero, plures ante annos,

incarceratâ, ventriculus inflammatus, atque hoc in sacco, quo intereà concreverat, suppuratus, et largo hiatu ad regionem epigastricam apertus fuit. Si quos haec mulier cibos molliores assumsisset: mox hi ventriculo, nisi ulcere callose obtecto, per istud effluebant; quin ipsa sibi aegra, propriis cum digitis, cibos, quos nimios ingessisset, fermentatam ut brassicam, extrahere potuerat. *Lac dulce* coram nobis ac nostris Auditoribus numerosis, haustum, illicò, *sed jamjam coactum*, amplo ex ulcere effudit. Huic igitur ulceri, primò digitum, mox etiam alterum, timidè immisi; sed cum nullum aegra exinde dolorem accusaret, animosè ad magnam ventriculi superficiem internam, circumduxi, ac villosa ejusdem super tunica hùc illùc movi. Interroganti, num, hoc digitorum ex motu, vel nauseam, vel vomendi conatum persentiret? negavit. Quae ulteriùs, tantum circa morbum (cum quo per quinque adhuc annos, ex intestinorum tandem inflammatione peritura, vixit) experimenta, physiologis etiam notatu dignissima, sint capta, ea Auditorum unus concinne exposuit. Sed et hoc nobis, — quod dicta, sat

fortis, contrectatio vomitum nequaquam moverit, admirationem expressit.

Non semper totius tubi alimentarii motum inversum sub vomitu requiri, etsi alvus sub isto plerumque sit obstructa, *cholèra* docet: sub qua, dum superiora versùs convellitur ventriculus, intestinorum certè auctus est motus *peristalticus;* sed est, ubi pars major intestinorum ad vomitum contribuat, ac imo adeò ex colo aut recto intestino, vel ob dictas jam (§. 664.) rationes, cedente, aut ruptâ, illius valvulâ contentà, futuros in vomitus, regerantur in ventriculum.

Quaecunquae igitur aut stimulum ipsi ventriculo majorem, quam par est, aut specificè odiosum, inferre, illumque convellere queunt; aut quae stomachum, ne satis dilatari aut in duodenum evacuari possit, impediunt: idiopathici ea pro causa vomitûs haberi omninò merentur. Huc igitur, ut potiora uno hic sistantur intuitu, spectant: *quantitas* ciborum, potulentorum aequo major, seu nimia (nec tamen, ut quae vomitum intercipit, summa) repletio aut crapula; *qualitas* ingestorum, vel parùm a dentibus concisorum, contritorum, aut

difficulter, aut nullatenùs a stomacho, succis gastricis, cogendorum pyloroque expellendorum, aut corruptorum, acidorum, putridorum, aut idiosyncrasiam, ut vocant, contrariorum, aut suspectam ob indolem noxiorum, venenorum, emeticorum, drasticorum, aut acris, biliosae, corruptae materiae, vermium, ex hepate, intestinis, in ventriculum ascendentium; — sensibilitas ventriculi morbosa, vel ob phlogosin, vel ob ulcus, carcinoma, vel ob aphthas, vel suorum vasorum repletionem, infarctum, extensionem, ob acre, hoc viscus vellicans, ob spasmos; — debilitas, imbecillitas, atonia ejusdem, sub qua cibi, vim vitalem hujus organi nen satis experti, spontaneam rapiùntur in corruptionem, et antequam per pylorum descendant, ventriculum ad vomitum compellunt; coarctatio ventriculi, pylori, intestini, a callo, scirrho, steatomate, polypo, tumore cystico, calculis, volvulo, vermibus, foecibus induratis, aut re quavis alia, haec viscera comprimente, angustante, infarciente.

Prognosis. §. 670. Vomitùs symptomatici, consensualis momenta jam alibi proposuimus, et

quae de eo dicenda supersunt, suo quaevis loco a nobis tradentur. Idiopathici verò, chronicique imprimis, vomitus pericula, specierum (§. §. 661. 663. - 668.) et causarum (§. 669.), quae has ipsas excitaverint, ex indole judicanda sunt. Alia verò in genere ex vomitu discrimina descendunt ab *impetu*, quem ille ipse visceribus, cavis cranii, thoracis, abdominis, contentis — partibus aliis, vasorumque imprimis systemati infert: unde varii effectus apoplexia, amaurosis; Bronchocele, cynanche, raucedo, vitia pulmonum, oesophagi, herniae, prolapsus, abortus, suggilatio, vasorum nimia extensio, aneurysma, varix, haemorrhagiae internae, externae, variaque in motu senguinis impedimenta, nascuntur. Quam profusi viscidique sudores, sub vomitu, ex cute emanent, quam valida totius systematis concussio succedat, est notum: quae singula, vomitus effectus interdum proficuos, saepiùs vero pessimos, luculenter ostendunt.

Eo ipso verò, quod fluidorum corporis pars certè non exigua, et futurae nutritionis principia, sub maxima totius agitatione convulso ejiciantur e ventriculo; nisi causâ si-

mul vomitûs cum istis expulsâ, aut angusta ex sede, calculorum exemplo, in ampliorem detrusâ, aut laxato, quod prolapsum intestinum strangulabat, vinculo, *vomitus debilitat*, ac in morbis quidem a nimio systematis vigore oriundis subindè fit proficuus; in illis verò, qui suam ex virium jactura nanciscuntur originem, pericula vel maxime adauget. Quo citiùs verò, et quo saepiùs mox a pastu hominem adoritur, — eo magis omni hunc nutritionis adminiculo defraudat. Sed quocunque demùm ordine ac tempore incedat vomitus diuturnus, copiosus; motum hic intestinorum peristalticum infrangit, alvum obstruit, atrophiam, tabem, hydropem, singultum ominosum, convulsiones, syncopen mortemque inducit. Quo minus causam vomitûs aut auferri, aut corrigi licebit; eo certiùs haec singula sibi tandem succedent: et hinc ille, qui ex vitio, ut vocant, locali, ex callositate, scirrho ventriculi, aut partis vicinae pendet vomitus, medelae rarò, si unquam, est particeps.

Ad materiae per vomitum expulsae aspectum et indolem quod spectat, fallaces haud rarò exinde tum causae latentis sus-

picio, tum prognosis deducuntur. De vomitûs cruenti periculis jam satis locuti (§. 615.), id solum hic iterùm monemus: nigerrima rejici ab iis quoque, in quibus nullus in ventriculo, aud ad pylorum tumor est, ut minimè necessarium sit, illiusmodi colores aut ab isto, aut a scirrho, aut ab ulcere harum partium derivari. Foetidissimae, foeculentae materiae in *ileo* rejectio, plerumque tristissima; ac si dolor abdominis sub ista cessaverit, ubique lethalis est.

§. 671. Curandi vomitûs praecepta, causarum suggerit cognitio. Sunt verò, quae omni demùm sub vomitu valebunt, generales cautélae. Quicunque vomitus hominem jam pridem *herniâ* laborantem corripiat, opportet loco, quo exitum intestina moliuntur, per sustentaculum maturè prospici; et cum toties ab hernia, prolapsu, nascantur vomitus: sub nullo certè ex istis, etsi alia subesse causa queat, haec mali forsitan origo attentiùs exploranda non erit. Qui ex leviore occassione ventriculum per guttur exonerant, infantes teneri: hi, supino in cunis sub decubitu, nisi ad- Cura.

stet, qui vomentibus succurrat, corpusque anteriora, vel in latus convertat, interdùm suffocantur a vomitu. Similia adultis, ab alio forsiston morbo diuturno, vel magno, viribus jam fractis, ac semetipsos erigere, movere nesciis, si vomitus hoc corporis in situ contingat, instabunt pericula. Alvum quocunque sub vomitu cum clystere apertam servari, motumque intestini peristalticum revocari amissum, interest.

V. symptom. Diversas morbi ad species curandas quod spectat, alteriùs mali ut symptoma, vomitus sanationem, resecta priùs, ex qua pendet, radice, habebit.

V. a Veneno. Si talis vomendi causa est, quam convulsus ipse excutiat ventriculus: quo faciliùs salutiferum hoc opus praestetur, cum tepida promovendus, non verò sistendus erit vomitus. Sic *venenum*, aut res suspectae, ventriculo ingesta, excitata etiam per artem emesi, ut corpus peregrinum noxiumve, removenda, aut, si nimia jam foret agitatio ventriculi, cum opportunis, si nota sint, ex chemicis, antidotis destruenda, corrigenda, aut saltem cum tepida diluenda, vel demùm ope mucilaginis, aut olei, butyri liquefacti, vel nisi acida rei ingestae rei

sit indoles, lactis, involvenda sunt. Si quae rei venenosae ipso sub vomitu fuga simul per pylorum, intestinorumque abhinc laesio, praevidentur; haec ultima quoque, injectis per anum demulcentibus, oleosis remediis, infesto a stimulo defendenda sunt.

Sic vomitus a *crapulâ*, nisi sponte talis, qui crambem infestam eliminet, succedat, iterum cum tepida vel et levi cum emetico, promovendus est; quo interim sub opere cavendum erit, ne pleno protinus, aut utrumque ad ostium spasmodicè contracto, ventriculo, emeticum admoveatur inutile, aut stomacho, jam nimis extenso, infensum ingeratur, ac immobilis expelli tentetur materia. Diluenda igitur haec priùs, quam emetico excutienda, aut fauces modo cum pluma aut immissum per digitum irritandae sunt: quo demùm tanto sine impetu, ad sui evacuationem occlusus invitetur ventriculus. In hunc descendere atque agere si possit emeticum, pro urgentium violentia symptomatum, potentius interdum, quod apoplexiae, suffocationis imminentis a periculo hominem mox liberet, ac subjunctum huic, quod simul intestina exoneret, remedium indicabitur. Voracia V. a Crapulâ

nimis, quae molem ingestam evomere non possunt, animalia domestica, tam tristi rerum sub statu, audax interdum, de qua futuro in volumine loquemur, conservat operatio.

Atque haec de nausea, vomituritione, anxietate, majore ciborum voratorum ex copia oriundis valebunt! quodsi tamen hac sese liberare jam solus potest ventriculus; non opus erit sanè, inutile ac vires nimis exhauriens huic calcar superaddere; et in ipso morbi causae effectu, et longa satis a novo alimento, donec fames hoc exigat, abstinentia, securius jacet vomitus remedium. Quodsi verò eodem gulae in vitio continuet, nec cibis subactu difficilibus renunciet aegrotus; viribus ventriculi sensim consumtis, labescent magis magisque istius functio, corporis nutritio; ac totius tandem systematis languor, illi ventriculi, indies adaucto, succedet. Minore tunc scillicet ciborum potûsque fermentationi obnoxii a copia mox stomachi oppressio, ardor et nausea redibunt; et contracta demum cum istis consuetudine, certas vomitus quotidie ad horas, non facili sane opera expugnandus, revertetur (§. 663.); ac ipsius tandem

labes organica ventriculi (§. 664.) sequetur.

His ut obviam eatur aerumnis, summa in ciborum, aegrotis subministrandorum, selectu, et copiâ moderanda sollicitudo ponendu est. Hinc vegetabilium, fructuum horreorum, in mole exigua haud satis nutrientium, acescentium, flatulentorumque, nec non vini, cerevisiae debiliorum, vapidorum, lactis usu seposito, ad victum animalem, saturata carnium ad jura, cum ovi etiam vitello remista, ad carnes teneras, non tamen aequo juniores, immaturas, glutinosas, aut pingues, ex sanis animalibus, et aquae dulcis ex piscibus desumtas, moderatum vini generosi ad usum, ad corporis exercitia, quae vires non deterant, sed excitent, ad amica consortia, mentisque gravioribus a studiis, a moerore, dissractionem, ac demùm ad ea, quae ventriculum, quae omne systema erigant, corroborent, remedia, recurrendum est. Quae acidis in stomacho corrigendis opponi solent, alcalina, absorbentia; ea quidem molesti ardoris sensum pro tempore imminuunt; vix tamen morbi causam attingunt; sed ipsi primarum viarum acido conjuncta,

alvum, quod saepè non expedit, aegrumque magis debilitat, nimìs movent; ac simul, nisi causticae, aeriformis ac molestae ventriculo, intestinis materiae quamplurimum evolvunt. Meliora ex roborantibus remedia hic erunt, fel tauri, vel aliud, lignum quassiae, campechinum, cortex angusturae, peruvianus, trifolium fibrinum, ac similia, quae tamen liquida sub forma primùm, ut aquae cinnamomi vinosae, aut naphae, aut aetheri vitriolico juncta; donec aliqua ex istis in substantia, ut dicunt, perferri queant, melius conducent. Sensibilitate ventriculi morbosa jam quidquam imminuta, martialia, ut aqua spadana, tinctura martis pomata, ferrique demum limatura, cinnamomi cum cortice, aut grato Elaeosaccharo nupta, indicantur.

V. a. coarctat.

Incerta est, ut diximus nascentis ad ventriculum aut calli, aut scirrhi, steatomatis diagnosis; et quo aliquam haec ipsa certitudinem habebit, tempore: curationis plerumque jam longè aufugit occasio. Sub spe verò illius tam exigua, quam in resolventia sic dicta remedia, in graminis, taraxaci, saponariae, ononidis spinosae, cicutae virosae extracta, in gummi ammonia-

eum, saponem medicinalem, ac imprimis in mercurium, cautè tamen, ne scirrhi in carcinoma transitum promoveat, adhibitum, cogimur reponere; major certè in victum, minores in portiones, frequentiùs porrigèndas, distributum, tenuiorem, fere liquidum, ex ovo sorbili, carnium, gallinae, testudinum, cancrorum ex jusculo, ceu illis, quibus minor ad pylori angustias erit remora, ac nutrientes demùm in clysteres, vitae, etsi miserae, protrahendae, fiducia ponenda est.

V. à coarctat. intestin.

Similis *intestinorum*, ex causis adductis (§. §. 664. 669.) *angustias* solvendas premit difficultas. Praeter usum vèrò alimenti pauci, saepiùs porrigendi, ac tenuis, oleum ex amgydalis recenter expressum; olivarum, lini, aut ricini, ad unciam, vel integram, et ultrà, quotidie assumtum, hanc praevenit interdum; clyster verò emolliens, oleosus, frequentiùs injectus, quod foeces in crassis intestinis colleetae augerent, obstaculum imminuunt, et enemati nutrienti, quod chyli hucusque allidentis defectum aliquomodo suppleat, locum facit. Ea ipsa verò remedia, quae vitiis ventriculi si-

milibus opponi solent, tempore scilicet vomitionibus intermedio, exhibenda sunt.

V. a. Volvulo. Varia ad volvulum (§ 664.), ut vomitûs ileique causam, dissipandum data fuerunt, — ambiguo diagnosis, ferè semper incertae, fulcro innixa, consilia. Nunc etenim *vivi* ac mobilissimi a pondere *mercurii*, ore scilicet ingesti, sperabant, susceptum ab alio intestinum, sua e vagina posse protrudi; — nunc per *tepidam*, *ope machinae hydraulicae*, vel majoris syphonis, suâ captivitate illud liberare studebant; nunc verò ipsam *abdominis*, quo loco doloret, tumeret, *incisionem*, qua nempe volvulum mox detegi, ac a digitis chirurgi explicari posse sperabant, proponere sunt ausi.

Per mercurium. Ad *mercurium* quod spectatat, si auxilio non esset, ab eo, — ut qui, *vivus*, vasa lactea subire, ob pondus volubilitatemque, recusaret, — nil damni metuebant; nec desunt peractae hoc a remedio sanationis, non tamen nobis ipsis oblata, exempla. Haec quidem, conspicuis a Viris adducta, negare protinùs veremur; sed num *volvulum*, qui forsitan haud adfuit, tollendo, — vel num alia, simul adhibita, magis, quam porrectus mercurius, morbum

profligaverint; hoc saltem in suspenso relinquimus. Vidimus interim in Italia virginem adultam, cui, praesentis ob volvuli suspicionem, ante sex jam hebdomadas, unciae mercurii *sexdecim* per os ingestae fuerant. Convaluit haec sensim a morbo, quin ultrà *tres* uncias hydrargyri per anum reddidisset. Sed eo à tempore, de sensu *frigoris molesti* in coeci intestini regione et, quoties sinistrum sese in latus converteret, de pondere, ex dextro, in hoc ipsum delabente conquesta, *rebellem salivationem*, — quam tamdiu contritus intestinali cum muco mercurius induxit, — subivit. Cum verò portio intestini nunc *superior*, ab ea, quae sequitur, — nunc *inferior*, ab illa suscepta, volvulum constituat: qua ratione mercurius, primò in casu, intestinum liberaret, nec potiùs deorsum magis protruderet, difficile est intelligere. His accedit, quod rarum sit, è volvulo, nisi priùs *inflammato*, fuisse ileum inductum; quo certè in casu, à pondere mercurii non potest non augeri irritatio.

Potior forsitan certis in casibus *tepidae*, vel oleo, saponi, salibusque remistae quantitate ac impetu majoribus, quam per sim- Per injectiones.

plicem clysterem possit, ano injectae efficacia. Tanta enim est machinae hujus *hydraulicae*, — primùm a celebri Haemastatatices scriptore, dein amico nobis Mediolanensi a medico, — mox a scholae *Vindobonensis* clinicae antistite quondam clarissimo, per experimenta in canibus, hominumque in cadaveribus suscepta, confirmatae, ac tandem anglo a chirurgo saepiùs cum successu in homibus adhibitae, potentia: ut ipsa valvulae, quae ad colon est, resistentia, huic, sine damno cessisse, et aqua per anum injecta, ad ventriculum pertigisse conspecta sit.

Interim dirupti hoc experimento, in cane vivo, intestini, aquarumque ex isto, in cavum abdominis effusarum, — hominis adeò, non diu hanc post operationem vita defuncti exempla, ipseque dolor acutus, quem aegri hinc inde ab impetuosâ hac intestinorum extensione accusant, — quam cautè hic incedendum sit, satis ostendunt. Quodsi enim aquis copiosiùs impulsis, vel fortiore in valvula coli, vel exsiccatis in foecibus, vel peregrino in corpore, vel in tumore scirrhoso, vel in spasmodica, aliaque contractione, angustia canalis, vel in

volvulo, vel herniae latentis ad locum, obstaculum sese opponat, quod majus est gradû extensionis, quam intestina admittant; incautus, qui mensuram istius, viresque machinae hydraulicae ignorat, chirurgus, lethalem morbi, mitiore sub methodo forsitan sanandi, exitum promovebit. Quotiescunque hinc, aliis incassùm adhibitis, — intestinorum nisi adsit inflammatio, hoc demùm ad experimentum confugiendum esse, ex eo, quod melius sit anceps, quam nullum experiri remedium, putatur; lento primùm gradu, ac donec sensibililia huic extensioni intestina adsuescant, homine in cubitus genuaque procumbente, aquae per anum pellendae sunt. Quamprimùm verò aegrotus dolentis in abdomine sensum extensionis accusat; injectio per aliquot minuta sistenda, venter cum oleo inungendus, leviterque per manum impositam, ut aquae sese faciliùs per intestina diffundant, tractandus est: donec cessante aut moderato in abdomine dolore, eâdem sub cautelâ, ac usquedum alvi deponendae nisus accedat, repetatur injectio. Nisi foeces per anum sequantur; iteranda est aliquoties, vel post horam, vel post bi-

horium, operatio; qua, in homine adulto, sex ferè aut octo aquarum librae prosunt impelli.

Per. abd. incis.

Incisionem abdominis, ob volvuli suspicionem, in ileo instituendam, sub tanta istius, causarumque aliarum incertitudine, vix opus est, ut, post magna, quae jam Galliae chirurgus egregius eidem, etsi felici jam quondam cum successu tentatae, opposuit argumenta, pluribus refellam.

Chronicam, aut acutam vomitionem ex *compressione* oriundam (§. 665.), solutio istius avertit. Hinc conversae ad ventriculum cartilagini mucronatae, — sterni, costarum fracturae ad leges chirurgicas prospiciendum, ac viscerum tumori, ventriculo infesto, debita, quam alibi trademùs, opponenda medela est.

V. ab. atonia.

Ad *atoniam* ventriculi, ut chronici causam vomitûs (§. 666.), quod spectat, difficilis quidem ea curationis est; ipsa interim, quae in dosibus refractis porriguntur, emetica, ventriculi hanc inertiam subinde corrigunt; ac in genere, irritantia; leviterque adstringentia, aromatico seu volatili principio conjuncta, indicantur hic remedia. Elixir hinc stomachicum, fel sani animalis

inspissatum, extractum quassiae, gentianae, absyntii, in aqua cinnamomi vinosa solutum, arnicae radicis et nucis moschatae pulvis, parva dosi, sed ſrequentiùs porrectus, integri grana piperis sex, vel decem, jejuno ventriculo ingesta, camphorae granum unum vel alterum aliquoties in die sumtum, hic maximè conducunt. Regionis epigastricae frictio, aut imposita huic aromatica, emplastrum vesicans, non minùs commendanda sunt.

V. a sensib. morbosa.

Morbosa Ventriculi sensibilitas corrigitur per ea, quae causas istius moderant vel auferunt. Saepius est sola debilitas totius systematis, potissimùm ventriculi, quae stimulum a cibis rudioribus, parùm comminutis, paulò copiosioribus, vel quadam acrimonia imbutis, spirituoso a potu, haud perferat, et stomachum submoveat. A pauco alcohole assumto, in viro sensibili, constantem singultum observavimus. Ipsum adeò opium, nisi parca in dosi porrectum in cholèra, cardialgia, illicò per vomitum expellitur; etc. Hoc igitur rerum sub statu, blandiora, aliàs hoc nomine vix digna, stimulantia praeferenda sunt. Singula interdum, sub ſebre asthenica, ventriculus

sensibilissimus, praeter *gelidam*, aut ipsam praeter *glaciem* saccharo conditam recusat; et quae toties, ventriculum obducendo, illiniendo, profuisse creduntur, *mucilagines*: hae, non tam dictâ, mechanica, ratione, quam ex eo, quod mitissimum modo, ac tactui morboso adaequatum admoverint stimulum, utiles fuerunt. Plurimae, quas chlorosis, hysterismus tenent, virgines, sub morbo jam provecto, nec corticis peruviani decoctum, nec alia amara, nec martis tincturam, sine vomitu, retinebunt, elixir verò acidum *Halleri*, *Mynsichti*, cum gelida, et placido cum syrupo remistum, mox gratus amplectetur, ac majores abhinc ad stimulos praeparabitur, ventriculus. Saepiùs, sub gravi rerum positione, medicis haud paucis lusisse videbamur, cum magnis exigua morbis remedia opponeremus; sed felix hanc methodum eventus coronavit, et quos illi cum calcare morbos rudiore, sine quovis successu compresserant illicò, et, recalcitrantes, modo auxerant: hos, blandiendo primùm, — docili vero jam stomacho, suaviter monendo, — ac demùm, ubi jugo hic collum submitti adsuevisset, stimulo majori coercuimus,

Est, ubi morbosa ventriculi sensibilitas et vomitus, ex blandi, quo sub statu sanitatis ille ſovetur, muci animalis defectu, per emetica, purgantia, venena acriora inducto, provocentur. Hoc in casu, debilitas, ut vocant, *indirecta*, majori a stimulo inducta, subesse, videri posset; sed major hic utique abrasi humoris benefici, superficiem ventriculi oblinientis, jacturae est ratio; ac non tam stimulus praemisso stimulo haud multum inferior, quam illa, quae nudam stomachi superficiem, principio glutinoso imbuta, artificiali quasi mollique epidermide obducant, custodiant, indicantur. Similis est vomitûs ab *aphthis* a ventriculo deciduis, vel ab *ulcere* stomachi oriundi, sanandi methodus: et radicis salep, hordei, oryzae, ex jusculo animali, decoctum, emulsio arabica, cunctis ferè palmam hiĉ praeripiunt remediis.

Aliter constituta res erit, dum *arthritis fixa* (morbus, qui toties inductam ex abuſu spirituosorum debilitatem pro causa agnoscit) loco pedum, vel partium externarum, ventriculum concutiat, vomitumque rebellem facileque lethalem, hiĉ provocet. Eâ etenim sub rerum positione, nec mu-

cilaginosa, demulcentia, nec stimuli leviores, sed vinum generosum, aether sulphuricus, ac opium, frenando morbo sunt apta. Praefectus militum *Ticinensis*, arthritidi, quam *vagam* adpellant, subjectus, in cardialgiam incidit et in vomitum rebellem, — sub morbi principio, acsi febris tertiana lateret, periodicum, nec tamen a cortice peruviano, nec ipso, ab opio, cum singula remedia, nec minùs potulenta, quam alimenta, per quindecim jam dies illicò rejecisset ventriculus, domandum. Huic, in consilium vocati, amplum mox vesicans emplastrum regioni epigastricae adposuimus. Vix phlogosim ac urentem dolorem hoc ipsum in cute excitaverat; cum iste ventriculum demitteret, ac plenam huic functionum libertatem concederet. Si vomitus herpetem, vel ulcera antiqua, alibi praeposterè sanata, sequatur: secretionè morbosa consuetis in locis, per vesicans adplicitum restitutâ, ventriculi turba haud raro compescitur.

Si major forsitan vasorum ventriculi ex infarctu cruento, expansio, distractio, sensibilitatem hujus visceris morbosam provocaverit; habito causarum talium respectu

sanguinem, quod rarò indicabitur, tunc mittimus; nunc fluxus sanguinis, a natura, consuetudine, praescriptos, revocamus; nunc obstructiones viscerum, ut mali originem, adgredimur; nunc stimulos leviores, permanentes, ut vasorum atoniae succurramus, cautè admovemus.

Si *per consensum*, quem ventriculus cum intestinis, hepate, lienè, vel cum parte dissita amica, cum renibus, uretheribus, vesica, per calculos forsitan, aut per alia, adfectis, — cum encephalo, utero, alit, stomachus contenta convulsus eructet: tunc, habitâ primarii morbi diversa ratione, vel in prioribus jam exposita, vel alibi exponenda, curam suscipimus; nec rarò, donec opem huic ferre, vel chirurgicum implorare auxilium queamus, nisi alia id vetuerint, ad opium recurrimus.

Vomitus impraegnato ab utero, nec alia forsitan, cui nempè gravidae non minùs, ac aliae quaequae foeminae subjectae sunt, a causa venientes, rarò, ipsius nisi graviditatis sub medio, vel subsidente jam demùm viscere prolifico, sistuntur; est tamen, ubi foeminae robustae venaesectio, — est ubi blandum evacuans hos sedent; est,

ubi aquae selteranae, vel similes, aut interdum martiales, suasu medici egregii; perbelle conducant.

Qua demùm ratione febris, quam *perniciosam emeticam* dixerunt, peruviano cum cortice, et cum opio tractanda sit, jam dictum est.

ORD. IV. GEN. III.

CHOLERA.

§. 672. Acsi morbi quivis alii hoc nomine indigni essent, hunc, de quo hic agimus, *choleram*, *morbum* dixerunt. Est verò haec, effrenis vomitus, cum effreni diarrhoea, nec per artem, nec demùm a veneno inducta. Quodsi *bilis* hoc in morbo vomatur; non aptum nimis ideò nobis nomen, sed quod civitate antiquitùs donatum sit, retinendum videtur. Definitio.

§. 673. Sub fine aestatis, ac autumno imminente, quo dysenteriae hinc inde prodire sueverunt, tempore, *cholera* caput exserit; non interim alio aestivo mense, si frigus nocturnum diurnos calores sequatur, ea prorsùs excluditur. Sporadicè hic morbus sub coelo temperato, ac nequidem frequenter occurit, rarius, interdum, *epidemice*, Invas Modus.

calidioribus in in locis frequentiùs, grassatur, et quasi *endemicus* agnoscitur.

Divisio. § 674. Displicet nobis Auctorum divisio, qua *choleram* in *spontaneam*, *legitimam*, ac in *artificialem*, seu *spuriam*, bipartiunt. Etsi enim ab acribus, a drasticis, a venenis ingestis, quò ultimam hanc referunt, et vomitus et simul diarrhoea effrenis oriantur; alterius tamen subsellii haec esse, vel ex eo jam comparet: quod prima, totius morbum systematis, — *hypercatharsis* verò, localem modo ventriculi intestinorumque adfectionem constituat; et ex eo, quod, licet aliter Vir magnus crediderit, non eadem curandi ratio, saltem in utriusque morbi principio, locum inveniat. Majoris in medicae artis exercitio momenti divisio est *cholerae* in *apyreticam*, quae sine febre incedit; — et in *febrilem*, quae febris legitimae, periodicae, et quidem *perniciosae*, plerumque tertianae, symptoma est (febris intermittens cholerica (§. 35.), ac loca paludosa, calido sub coelo, vel maximè infestat; cum prima, ubique frequentiùs hac ipsa occurrat. Nec placet cholerae in *humidam* et in-

siccam, — qua in ultima, aeriformes vapores et ore et ano, sub magna anxietate, cum impetu et copiosè explòdi dicuntur, antiquissima licet, divisio, Hypochondriasis enim vel hysterismi symptoma haec dicenda est, chronica plerumque, nec, ut cholera, *acuta* adfectio. *Sthenicam choleram*, quam aliqui descripserunt, nec vidimus, nec facile concipimus.

§. 675. Subitò et cum impetu plerumque *cholera* hominem prehendit. In quibusdam eandem praecedunt: sensus lassitudinis, stomachi tensio, dolores, ructus acidi, nidorosi, nausea, salivae frequens exspuitio, abdominis inflatio cum sonitu; colici dolores pungentes. Mox uno impetu et tempore, vel saltem alternatim, et vomitus et fluxus alvi effrenes sequentur. Primùm aquae similia, dein, acsi recens caro lota esset, — non nunquam alba, et nigra, — in aliis, quod rarum est, lympha modo limpida, et ad frigus coitura, — in multis, primùm ciborum reliquiae, postea, humores biliosi, plus minus muco permisti, mox flavi, mox aeruginosi, mox fusci, nigri, plerumque acidissimi ac fere corrosivi, Cholerae decursus.

unà cum copiosis iterum ructibus et flatibus, necnon ipso nonnunquam cum sanguine, repetitis frequentissimè vicibus, et sub tam subitanea virium prostratione redduntur: ut assumti veneni baud raró subintret suspicio. Ventriculus interea, ipsaque intestina mirum contorqueri solent in modum. Vehementissima scilicet illum cardialgia, cum siti intensa, voce clangosa et rauca, — haec verò, maximè supra umbillicum, rosionis, morsicationis sensus invadit. Urina in vesica multorum retinetur, aut certè urit excreta. Ad anum, tenesmus urget. Singultus fortiori malo succedit; crurum, surarum brachiorumque musculi tenduntur, convelluntur; incurvantur digiti, livent ungues, algent extrema, frigido viscidoque sudore obtecta, cum internorum ardore, ac animi deliquiis. Arteriae, jam antehac contractae ac minimae, pulsationes nunc offerunt frequentissimas, inordinatas; nunc vero a digito vix amplius distinguendas. Vehementiore in cholera, aegroti, ob immensam adeò, ac celerem humorum ex ventriculo intestinisque simul jacturam, ob crudelia et corporis et animi tormenta, post quinque, sexve jam horas, faciem vel

maximè mutatam, collapsam, et sibi dissimilem ostendunt, atque, nisi promtum feratur auxilium, nunc adèo angusto unius nycthemeri spatio, — nunc secunda, tertia, quartave die, raró tardiùs, efflant animam.

Ubi *febris periodicae* legitimae typum assumit cholera: frigore vel praevio, vel nullo, extrema illicò lassitudo, cardialgiá, et atrox vomitus, et alvi excretio torminosa, frequentissima, cum aliis morbi jam descripti symptomatis, accedunt. Quodsi vero his ferendis vires sufficiant: die intermedia vel unâ, vel alterâ, praeter magnam lassitudinem, vertiginem, somnolentiam, nil conqueritur aeger; sed eâdem ferè horà, qua antehac, redit nunc alter cholerae paroxysmus, priore vix non ferocior, ac facilè lethalis, vel saltem, nisi experta manus opem ferat, futurum, sequente sub accessione interitum praenuncians.

§. 676. Quantùm haec ab ea, quam *spuriam* dixerunt, et quae ex alimentis, mole, qualitate peccantibus, oriri dicitur, *cholerâ* distant! Sanissimus enim, vel de morbo vix cogitans, illa homo devoravit, ac, erroris commissi non inscius, localis Differentia.

adfectionis sensum, primùm in ventriculo, tardiùs ad intestina, experitur. Quodsi vomitus illum sequantur: hi alvi fluxum sat diu *praecedunt*, nec utraque *illicò simul* succedit excretio; quidquod sequente diarrhoea, vomitûs plerumque fraenetur frequentia. Quae verò utramque per viam expulsa sunt, èa de crambe pridiè ingestorum incocta sat diu testantur, cum in *cholera*, ejectis forsitan cibis moderatè assumtis, innocuis, ac faecibus in crassis intestinis communiter detentis, praeter *fluida* acerrima, copiosa, vix aliquid expellitur. Praeterea quovis anni tempore, aestivo non magis, ac alio, ingluviei effectus *gulosos* apud homines, — cholerae illi, certo plerumque anni sub stadio, in sobrio aeque, ac intemperante in homine, sistuntur. Assumti symptomata *veneni*, cum illis *cholerae*, magis interdum conspirabunt; et major erit effectuum utriusque morbi distinguendorum difficultas. A plerisque tamen *venenis* hieme iterum non minùs, quam aestatis sub fine, efficacibus, vomitus effrenis, alvi ductionibus violentis longè prior est, haud rarò rei venenosae particulae, per vomitum simul explosae, oculo experto se pro-

dunt; et certè, quidquid contrarii a viro, cujus magna apud medicos auctoritas est, concessum sit, crapulae, veneni ingesti, non *eadem*, sub morbi principio, quam *cholerae*, curandi ratio admitti potest (§. 679.)

Non tam ardua *cholèram* a *dysenteria* (§. 688.) distinguendi res est. Vomitus quidam et istius in principio, sed minùs constans, minusque violentus, ac in illa, — sub fine rarior, occurrit. Frequentior longè, saepiusque epidemica *dysenteria* est, ac seriorem in autumnum extenditur. Copiosiores in hac, etsi tenesmus in *cholèra* ubique non desit, deponuntur, fluidiſsimae materiae. Febrilis, nisi solum ad pulsum respicias, *dysenteriae* ubique morbus est; in *cholèra*, sub insigni licet pulsuum, tantis sub nixibus, angustiis, frequentia, febris tamen exulat, et vomitu alvique fluxu ad artis praecepta sedatis, mox placida sanguinis circulatio redditur, ac turbae, quae febrem mentiebantur, disparent. Promtiſsimè, nisi recta sub methodo, *cholèra* extinguit hominem, et, quasi utrem inversum, contentis privat liquidis, etsi vero *dysenteriae* quoque citò

lethalis habeantur exempla; tardior tamen plerumque ex ista est interitus.

Causae.

§. 677. Magna certè primam *cholèrae* causam caligo involvit. In bilis per aestivos calores acredine adauttâ, cholèrae originem vix non omnes quaesiverunt, sed nequidem sub tanto morbi gastrici, biliosi apparatu, hoc malum ex bile, — sed bilem ex morbo scaturire contendimus. Scilicet moestitia, quae salso genas humore inundat, ex lacrymis descenderet! . . aut maritima navigatio, quae ſtomachum tibi movet, ac bilis flavae, herbaceae, aeruginosae, copiam ex illo immensam pellit, biliosae foret indolis! . . . Quousque demùm *effectus* morborum, pro *causis* venditare pergemus? Oleum ab igne rancescere dixerunt, quo quidem *cocto*, *fricto*, tot populi, — quin rancorem contraxerit, quotidie cum delectatione vescuntur; et bilem, sub statu sanitatis vix per horas eandem, ac virium vitalium imperio gaudentem, a gradu caloris longè minori, aduri, torrefieri credemus! Secretionis ope morbosae, sicut alios humores animales, ita et *bilem*, tum copiâ, tum indole peccantem

posse parari, lubenter concedimus; sed quod seretionis huic vitio ansam dedit, non humor secretus, — etsi hic quoque suos edere effectus queat, pro morbi causa ponendum est. Sinceram cholèrae brevioris imaginem offerre solebat quondam poena, in certis Germaniae provinciis, meretricibus vulgatissimis imponi solita. Hae scilicet caveis oblongis, angustis, ex trabeculis constructis, erecto corpore commissae, lictoris per manus, in foro, celeriter in orbem ductae, post pauca minuta secunda, nauseoso sane exmplo, ut in ipsa *cholèra*, insignem bilis copiam et ore et ano simul reddebant. Ut igitur talia contingant, nec bilis acredine, nec copiâ morbosâ indigemus; sed sola diaphragmatis, musculorum abdominis, et simul ventriculi convulsio, quocunque demum a stimulo provocetur, ut bilis varii coloris, saporis, compresso, agitato simul ex hepate prematur, emulgeatur, — ut vasorum stomachi, intestinorum secretio in immensum augeatur, mutetur, jam sufficit: Quam profusus in *peste Britannica* (§. 85.), in *Elode*, sudor e cute prorumpit! an simile quid sub *cholèra*, in abdominis visceribus contingit?

Rariorem sanè causam, quae istam producat, ob morbi ipsius infrequentiam, diximus! sed quaecunque demum haec fuerit, ex sola illius in solida, praeprimis in nervos abdominis, actione, excitari hae turbae poterunt. Quantus sit cutis cum ventriculo, intestinis, et istorum, cum cute, consensus, jam diximus (§. 274.). Non mirabimur hinc, si, non adsuetum apud hominem, a pedum in frigida balneo quotidiano, — si a sudore pedum suppresso, — si ab incessu nudis pedibus super frigido pavimento suscepto, — si a natatione diuturna in aqua fluminis gelida, *cholèram* secutam esse legimus; si pistor sanus aliàs et juvenis, viginti septem ante annos, nobis oblatus sit, qui, postquam ardentem ad furnum plurimùm sudasset, ac, refrigerium quaesiturus, in cellam descendisset, ibi verò aliquot per horas super humo frigido obdormivisset, a crudeli *cholera* illicò correptus fuerit. Sed neque mirabimur, si ex ira, terrore, effreni, *cholèram* fluxisse, per plura exempla confirmatur; si mulieris, sub quavis menstruorum suppressione a cholèra prehensae, redeunte verò fluxu uterino, liberatae, — alterius

verò, cui a lochiis suppressis cholera accessit historiae exstent, si vel sola febris perniciosa intermittens, saepiùs, ac ipsa enteritis aliquando, vel et peripneumonia, peritonitis, puerperalis imprimis, *cholèram* sibi pro symptomate consocient; si arthritis, abdominis in viscera furiens, lethalem viro summo, et de hujus ipsius morbi historia bene merito, *cholèram* induxerit: ut quae singula satis docent, non unam quasi esse ac specificam, in bilis copia, acredine scilicet, *cholèrae* causam; sed quemvis stimulum fortiorem, sub data rerum positione, ventriculo, intestinis illatum, huic, raró etsi, morbo excitando esse parem.

Num igitur, sub coelo imprimis urente, *a virium*, ut quibusdam est visum, *superàbundantia* hic morbus aliquando originem habuerit, ignoramus (§. 674.); ac, sub tanta humorum jactura, si modo per aliquas haec horas successerit, vix intelligimus.

Quodsi verò illius, quam *spuriam* vocarunt, et quae longè frequentior est verâ, *cholerae* causas hic tangere velimus, innumerae hae sunt: quae scilicet ventriulo ac simul intestinis stimulum localem inferen-

do, *hypercatharsin* producant. Huc spectant emetica, drastica fortiori manu porrecta; venena, arsenicum imprimis, mercurius corrosivus, fungi plures, ova barbae piscis; fructus adeò horrei majori copia ingesti, cucumis, melo, mala persica, pruni, frigidâ maximè, aut vino, cerevisia recentibus desuper epotis; cibi pingues, oleosi ac dulces; saburrae acidae, putridae ex ingluvie relictae, verminosae, etc.

Prognosis. §. 678. Funestus est plerumque *cholèrae*, sibi ipsi relictae, exitus. Sub artis verò praesidio, sat cito concesso, plerique ex illa, quod tanta in alio morbo symptomata vix sperari permitterent, servantur. Senes atque infantes hic morbus citissimè e medio rapit. Convulsio, praecordiorum summa angustia, jactatio major, singultus continuus, extremitatum frigus marmoreum, ardor internus, facies in totum mutata, lipothymiae frequentes, vicinam mortem ferè indicant; etsi non pauci et hoc rerum sub statu, a recta methodo serventur.

Cura. §. 679. Maturiùs hoc in morbo, quam

in quovis alio, ex *bilis* vitio per scholas derivato, evacuantis methodi discrimina pars major medicorum agnovit. Cum verò ipsa jam Antiquitas primo sub insultu, odiosae bilis expellendae gratia praeter *tepidam*, quâ stomachum alvumque elueret, offerre nil auserit; aetas posterior, huic, modo pulli, carnis bubulae, vervecinae jura, vel panis, hordei, oryzae decocta, sub *cholérae* principio copiosiùs haurienda, haud magno sane artis conamime, progressu, substituit. Hanc nos quidem, timidam adhuc nimis, methodum ex perspecta minùs verae *cholèrae* indole, et hujus, a morbis localibus, ex saburra, veneno oriundis distinctione descendisse opinamur; sed quousque incerta esse potest morbi diagnosis, primos aegroti ad vomitus, non in totum rejicimus. Vix tamen artis periti, ac ne vix quidem, ut longaevum istius exercitium nos docuit, ad *cholèram* sanandam tam promtè vocantur, ut latentis forsitan saburrae: (froenando vomitum alvumque, jam nimis effrenes) retinendae timor aequus esse queat.

An Vomitus sit promovendus?

Sed si damno plena, vel saltem suspecta esse possit, prima, quam sibi plurimi hic

An Vena secanda?

ponunt, indicatio: qua scilicet peccantem noxiamve, ut putant, materiam corrigere, attemperare, et ejicere satagunt; non minor est alia, in re tam gravi, medicorum discrepantia. Partim nempe, ut diximus (§§. 674. 677.), sub coelo fervido, partim in Anglia, atque ipsa demùm in Germania, fuerunt, qui *choleram inflammatoriam*, seu sthenicam, — et per venaesectiones cum successu tractatam fuisse, testati sint. Certè, experientia dum loquitur, — rationem vel silere, vel illi consonam esse oportet; sed non omnem, qui *cum* venaesectione tractatus fuit, — ipsa, quae sola adhibita non fuerit, morbum sanavit, venaesectio; ac donec experiendi ars tam difficilis, plurium, hanc verè edocti, virorum suffragio suffulta, contraria nos, ad haec amplectenda tam promtos, quam cautos edoceat; venaesectionem in *cholera*, nostris non paucis, et felicibus observationibus innixi, rejiciendam esse putamus.

Frigidae usus.

Expulsa jam satis, ut credebant, morbi fomite, veteres cum *frigidis*, stomacho exteriùs admotis, et *potu* quoque *gelido* morbum aggressi sunt: qua certe in methodo, nisi summa jam virium suppressio contra-

riam expetierit, — quod felix saepè eventus eandem; tum in *cholera*, tum *chronico*, ex morbosa ventriculi sensibilitate oriundo, *vomitu*, coronaverit (§. 671.), — imitari merentur.

Vini quoque usus generosi, scilicet exigua portione porrecti, veteribus jam notus, ultrò commendandus est. Vinum.

Potiones, ut vocant, *antemeticae*, ex sale alcalino fixo, vegetabili, succo citri remixto, media sub effervescentia hauriendae a quibusdam laudatae, etsi nobis sub *vomitu* hinc inde profuerint, cum tam acuta hiè premant vitae avolandae discrimina, *certiori medicamini*, ne tempus forsitan incassûm teratur, postponendae sunt. Pot. antemet.

Est vero hoc omne, in *opio*, ratione, qua stomachus hoc ferat, porrecto, collocatum. Quodsi nempè unquam divinum hoc auxilium, sub ipso *cholerae verae* principio porrectum, nocuerit: non quod peccantem in ea humorem, ut morbi causam, retinuerit, — sed quod primis stomachi convulsi furoribus froena quidquam laxanda sint, id fecisse videtur. Donec tamen medici consillium, tam raro promtè nimis, imploretur; haec ipsa contrahendi, Opium.

plerumque praeceps jam satis, nec ulterius negligenda, est occasio. Ipsum verò opium, vel rebus gustui ingratis, vel irritato nimis ventriculo copiâ sua molesti remistum, — vel solum quidem, sed dosi majore ingestum, vomitum haud raro movebit. Hinc sola *Tinctura thebaica*, ad guttulas quindecim primùm, post quartam vero quamvis horae partem, donec vomitus omnis sedetur, decem ad guttas, vel saccharo instillata, vel cum aquae melissae, vel simplicis, paucissima quantitate, porrecta, omnem hic paginam absolvit. Necesse vero est, a vomitu cessante, non illicò remedium hoc omne suspendi; sed intervallis nunc quidquam longioribus, ac minores ad doses, nisi sopor insequatur, per dies aliquot exhiberi.

Clysteres. Qui *clysteres* hic saepiùs, ut alvus, jam nimis mota, eluatur, injiciendos esse dicunt: illos vix unquam hunc morbum in sua ferocia vidisse, et extremas sub eo difficultates, corpus aegri, tam anxii et exhausti, hoc ad opus vertendi, ignorare oportet. Interim, si opium, ore assumtum, diarrhoeam effrenem non comprimeret; idem hoc remedium, *enematis* sub forma,

pauco carnium jusculo, ovi vitellô, et amylo remistum, ano injici omnino posset.

Theriacam praeterea, vel oleum nucistae, vel sacculos, herbis floribusque aromaticis repletos, et cum aceto, aut cum vino generoso, aut cum spiritu lavandulae irroratos, regioni ventriculi, — vel si atrox ventrem dolor dilaniet, fomentationem, cataplasma levioris ponderis, huic ipsi admoveri, juvabit.

Cum verò frigus extremitatum, summa arteriarum debilitas, pulsuum vacillatio, intermissio, oculorum caligio, lipothymiae frequentes, — ne vires demùm vitales extinguantur, nos admoneant; quod jam Veteres cum oleo calido faciebant, brachia et crura cum vino, cui herbae aromaticae infusae sint, calido; fricabimus fovebimusque assiduè. Fomentationes.

Ubi *febris intermittentis perniciosae* typum observaverit cholera: *opium* tunc, quo cortex peruvianus, ratione qua diximus, a stomacho feratur, non minus erit necessarium. C ra choler. i rmitt.

Calomelas et *opii* refractas doses, *americae* a medico, in *cholera*, quae infantes Calomel.

illinc plurimos corripiat, laudatas, nos quidem nunquam hucusque praescripsimus.

Coeterùm, devicto jam morbo, viribus collapsis ita succurrendum est: ne cùm stimulo fortiore, aut ingrato, tam facilem adhuc diu in vomitus, stomachum moveamus. Amara hic magis opportuna sunt. *Radicem columbo*, sub ipsa *cholera, occidentali in India* communissima, felices effectus habere, tradiderunt. Haec igitur radix convalescentibus, quibus alvus adhuc est mollior frequens, in decocto, aut vino hispanico, tockayensi, infusa, praescribi potest. Tinctura martis demùm, sed tardiùs, cum aquà cinnamomi, victus parcus, sed frequens facilè subigendus, ac nutriens, aer campestris, amica consortia, corporis moderata exercitia, rem omnem absolvent.

ORD. IV. GEN. IV.

DIARRHOEA.

§. 630. Tubum intestina humana praelongum, ut experientia recentior docuit, *vivente* animali *breviorem* plicisque internae membranae evidentioribus instructum, — in *frigido* verò ac *emortuo*, *longiorem*, — membranoso — muscularem, hic tenuem, illinc ampliorem, crassiorem, propriam per valvulam divisum, constituunt. Hic verò canalis tortuoso itinere incedens, communi membrana suspensus, tum ramis arteriosis, venosis, tum vasis lymphaticis, glandulis cryptisque mucosis ditissimus, chymo ex ventriculo suscipiendo motu proprio ac lento cum suis humoribus, cum bile, cum succo pancreatico miscendo, in animalem magis materiam convertendo, donec magnum hoc opus peractum sit, concessas inter plicas ac in spatiis amplioribus re- Intestina.

tinendo, et faecum tandem sub indole per anum, suo sphyntere munitum, propellendo, dicatus est.

Amplissima, et cutis illâ vix minor, superficies canali huic data est: ex qua, sub statu sanitatis, vaporis blandi, ac humoris mucosi continuò, quantum nempe ad eandem defendendam, humectandam, lubricandam, sufficiat, secernitur. Quodsi verò major liquidi serosi, lymphatici, mucosi, puriformis, hac ipsa ex superficie distillet, ac promtiùs, frequentiùs, copiosiùs, cum contentis, per anum praecipitet: morbosum profluvium exoritur.

Definitio. §. 681. Hoc autem profluvium (§. 680.), seu aucta, mutata intestinorum, interdum et visceris contigui in illa, secretio, ac frequens, fluidior, copiosior, secretae materiae, vel solius, vel aliis contentis commistae, per alvum dejectio, *diarrhoea* vocatur.

Divisio. §. 682. Varia hujus profluvii (§. 681.) est indoles. *Primariam*, *idiopathicam* dixerunt, ubi causa hujus mali vel ipsis intestinis inhaeret; *secundariam*, *symptomati-*

cum, ubi vel alio ex morbo, vel a stimulo longinquo, per consensum, hoc nascitur profluvium. Cum verò nunc citiorem nunc lentiorem, nunc verò *periodicum* decursum diarrhoea absolvat: vel *acutam*, etiam febrilem, vel *chronicam, habitualem*, — ac, si aegrotantis in salutem contingeret, *criticam*, si morbi chronici, vel tabis sub fine lethali rebellis contingeret, *colliquativam*, — si per artem sequeretur, artificialem, nominarunt. Nunc verò latè inter populos divagatur, *epidemica*, — nunc unum modò alterumque, ex causis diveris prehendit, *sporadica* diarrhoea. Respectu materiae per alvum excretae, diarrhoeam *stercorosam*, *verminosam*, *biliosam*, *serosam*, *subcruentam*, *mucosam*, *chylosam* (fluxum coeliacum), — modò *semidigestorum* (Lienteriam), — *saniosam* (fluxum hepaticum) vocarunt etc. Singulas has species et alias, divisio diarrhoea in illam, quae *locali* affectione contingit, et in illam, quae *totius systematis* influxu exoritur, vel *sthenicam*, vel *asthenicam*, comprehendit. Unica interdùm intetini pars magis adfecta, alvi fluxum inducit; sed saepiùs certe, dum uni modo illius loco inhaesisse morbi causa, post mortem, vide-

tur: vel systema universum, vel tractus intestinorum omnis, prehensa fuerunt.

Symptomata.

§. 683. Symptomata diarrhoeae generalia sunt: languor, oppressio ventriculi, appetitus deletus, inflatio, tensio abdominis, obstructio alvi, borborygmi, plerumque, — pulsuum intermissio interdùm; praecedunt. Sequitur mox dolor ventris, per vices invadens, nunc hanc istius partem; nunc illam quasi discindens, perterebrans; nauseam, vomendi conatum, breves inducens, ab alvo, primùm foecali, excreta, remittens; mox iterum, eadem, fluidiore, instante, rediturus, Saepe satis vix dolor diarrhoeam comitatur; sed praeviis modò turbis abdominis, flatibus hinc inde divagantibus, sonoris, alvus denuò excernitur liquidior, copiosa. Sub hoc verò profluvio, abdominis moles ac tensio minuuntur quidem in multis; in aliis verò redeunt, et quo major copia humorum ano excernitur: eo magis augentur, *meteorismus* subnascitur. Urinae interea parcius secedunt; cutis plerumque sicca est. Rarius tenesmus ad anum hic premit; post frequentes tamen alvi excretiones, ardor

in recto intestino percipitur incommodus. Continuante per dies, aut ultra, hoc fluxu, — vel eodem, licet breviter, sed magna humorun sub jactura absoluto, facies mirùm collabitur, pallescit, mutatur; torositas, pinguedo corporis, vel si quis praecesserit, tumor aquosus, subcutanenus, disparent; cutis exsucca flaccescit; ulcera, fonticuli exsiccantur, crura vacillant, pedes tumere incipiunt, febricula accedit, capilli decidunt, lipothymiae sequuntur; et vel tabes, vel hydrops, vel — novo atque dio, ardente, fixo, abdominis in cavo suborto dolore, praevio singultu vomituque, inestinorum inflammatio, gangráena, succedunt.

Post ingluviem et crapulas (ut de illis diarrhoeis, quas vitia localia producunt, primùm loquamur) frequenior diarrhoeae, quam *stercoralem*, *crapulosam* dixerunt, occasio est. Hac igitur in speie, non ignota morbi causa, oppressio, inflatio, tensio ventriculi, abdominis, anorexia, nausea, ructus nidorosi, vomiturito, interdum ingestae, nec tamen subacta, vomitus materiae, borborygmi, circa umbilici regionem dolores divagantes, intercurren- D. stercoralis.

tes, lancinantes, flatus, sulphur accensum olentes; ac tandem, ani ardore, faeces copiosae, pultaceae, liquidae, corruptae, foetidissimae, sublevantes, unam alteramve per diem, — debiles litteratos, aut senes apud homines per longum nimis tempus, sub insigni virium languore, nec sine omni illorum discrimine, sequuntur.

D. Verminosa. *Verminosam diarrhoeam*, praevia vermium symptomata, pituitae, quasi vitreae, copiosa per alvum excretio tum istius, tum animae foetor specificus, faeces griseae, magis verò corruptorum exuviae vermium, aut vermes ipsi, tum vivi, tum mortui, per intestina secedentes, interdùm sanguis purus, vix multus, cum istis vel sine istis excretus, distiguunt. Pueris haec frequentior quam adultis, diarrhoea est, interim et istos haec *epidemico* subinde imperio divexat. De *recti* intestini, quam *ascarides pollicares* ac alia excitare consuescunt, *medorrhoea*, alibi (§. 530.) locuti jam sumus.

D. Biliosa. *Biliosae diarrhoeae* symptomata, fallacitatis sunt plena. Nec etenim semper, cum, sub oris amarore, anorexia, nauseaque, viridia per alvum praecipitant, bilis abundantia, vel acor, diarrhoeam indux-

it. In languerte infantum, lacte vescentium, ventriculo, acida nonnunquam praedominat bilemque viridi colore tingit, materia. Dentitionis sub opere, quin hepatis secretio vitiata videatur, viridissima est alvus; ipsa animi pathemata, colorem bilis excretae non parùm immutant. Est tamen, ubi bilis in fellea vesicula, ob calculum aliasque rationes, detenta diu, ablato demùm obstaculo, intestina inundet, suâque tum copiâ, tum verò acredine, diarrhoeam colicosque dolores inducat. Est, ubi hepar ab ira effreni specificà vel a stimulo quocunque excitatum, bilem majore in copia, vel a sana diversam, secernat. Cum interim ardente sub Sirio, diarrhoeas, ex *bile*, per calorem atmosphaerae magis *rancescente* plerumque derivaverint pathologi: non satis in leges vitales, quae humores sibi subjectos, a spontanea corruptione tamdiu conservant, — nec satis in ea, quae, ut alibi monuimus, sub ciborum cum oleo frictione, tot gentibus communi, nec certè rancidum olente, contingunt, — nec demùm in methodi medendi, his diarrhoeis, ut vocant, biliosis,

magis opportunae rationes, satis attenti fuerunt.

D. a. drastic venen. *Diarrhoeam a drasticis, venenis* exortam, dolor ventriculi intestinorumque atrox et has partes quasi perterebrans, cum siti insigni, comitatur. Sequuntur saepe ipsius cholerae symptomata (§. 675.) alvusque varia, et tandem saniosa, vel cruenta, tenesmoidea frequentissimè movetur. Obscura interim hujus mali, nisi causa ejusdem satis pateat, vel et chymico eruatur examine, diagnosis esse consuevit.

D. Serosa. Vel sola materiae per alvum secedentis indoles, quâ faeces modò paucae, solutae, sed laticis aquosi ac tenuis, vix tincti, quamplurimum, quin sphyncter ani tam facilè coercere hoc possit, cum impetu, non sine acoris, caloris adanum sensu, praecipitat, de *serosa diarrhoea* testatur, Plurimi autumno, ubi corpus et aestate, et subinde meridianis caloribus agitatum, subito frigore corripitur, in levitatem, seu quasi *sudores intestinorum*, aut inversam ferè transpirationem, qua humor multus, aquae similis exit, etiam pluribus diebus, incidunt. Tormina plerumque, sat acuta, flatuumque exclusionem urgentium fallax

sensatio, praecedunt; sequitur et citior, et magis abundans per alvum excretio: quo tempore et cutis augetur siccitas, et urinae parciùs fluunt, et sitis increscit, et vultus, vel et corpus universum, forsitan anasarcâ laborans, citiùs collabitur. *Coryzae* (§. 508.) persimilis hic morbus, ac ejusdem hinc inde originis, seu verus *intestinorum catarrhus* est: quo, pro magna istorum superficie, ac pro tunicae villosae extensione amplissima, tensionis primùm ingratae in abdomine sensatio, alvus quidquam tardior, vel etiam obstructa; mox verò, — copiosioris atque acrioris hic secreti humoris effectu, qua ratione drastica id ipsum remedia efficiunt, tormina, alvique urentis frequens ac liquida depositio sequuntur. *Serosa* videbatur, non erat, diarrhoea, quam in presbytero *Ticinensi* **D. urinalis.** observavimus, atque alibi descripsimus, *urinalis* magis dicenda: quod lotio, per ulcus vesicae, rective intestini, in hoc ipsum fluenti originem debuerit. A paucis interdum granis *calomelas*, aliquot per di- **D. Mercurialis.** es, forsitan ob luem contractam; ingestis, largior, quam blanda vis evacuans remedii potuisset, humoris scilicet serosi, acrioris,

ac *salivae* quasi *pancreaticae*, fluxus procreatur.

D. Mucosa. Vel sequatur *serosam*, vel talis ordiatur, *diarrhoea mucosa*, *pituitosa*: folliculorum, qui copiâ prorsùs insigni, intestina, potissimùm crassa, viscoso blandoque humore ubique defendant, interdum *localis*, haec morbus est; saepe totius systematis e vitio propullulat. Verisimile est, intestinorum gravedinem, primum eosdem in istis, quos coryza ipsis in naribus (§. 508.) — vel quos, in obscoenis, *medorrhoea* urethralis (§. 521.), vaginalis, vel contagiosa (§. 529.) vel insons (§. 532.) tum ani illa (§. 530) agnoscit, effectus producere. Etsi verò prima morbi illus rudimenta minus certa sint, quam illa *nasalis* catarrhi; plenitudinis tam et hic sensus ingratae percipitur; morbosam intestina sensibilitatem prodere, venter turgere, tendi, flatibus vexari, dolere, tardiusve excernere, tenuiorem primùm et acrem calidumve humorem cum nisu expellere, tandem verò *pituitam morbosam*, nunc pellucidam, ferè *vitream*, gelatinae instar tremulam, inodoram interdum frigidissimam nunc turbidam magis, subalbidam, aut griseam, puriformem, — nunc flavescentem

aut viridescente colore instructam, — nunc striis sanguineis notatam, — nunc parùm olentem, nunc foetidissimam, vel minore, vel majore copia, aut frequentiùs, aut rariùs, cum summo interdum dolore, cum symptomatum levamine, haud raro inconstante, — nunc acuti, cum locali folliculorum inflammatione stipati, morbi ingressu, — nunc adfectionis chronicae, interrupto saepè, et cum alvi obstructione non raro alternante, sub ordine, cum virium vitalium et nutritionis decremento, longè quam alibi majore, effundere observatur. Tanta aliquando pituita intestinum, a morte, repletum comparuit, adeoque intestini tumuerunt folliculi: ut digiti tantum crassitiei foramen in illo, ad foeces transmittendas superesset. Fuit adeò, cui crassa pituita ventrem omnino, lethali cum eventu, suppresserit. Debilium, compagis laxae, scrophulosae, catarrhis frequentiùs obnoxiae, *diarrhoea mucosa* morbus est quidem; sed *epidemico* nonnunquam influxu tum corpus universum aegrotat, febricitat; tum intestina praecipuè affecta, ferè omnem humorum massam hic in tenacem, amicam vermibus, pituitam convertere videntur.

D. cruent. recens nator.

Diarrhoea cruenta foetus vix utero excluſos interdum corripit, discrimine nunc plena, —nunc, etsi tanta quantitate cruor per alvum excernatur, ut linteamina plane sint sanguine imbuta, minori tamen cum periculo incedens. Ex loco vasis haemorrhoidalibus superiore hic sanguis, nunc fluidus, nunc verò congrumatus, per intestina descendit: vel solus, vel faecibus, repetitis subinde vicibus, ac plures per hebdomadas alvo, quin dolorem prodat infans, excernendus. Marcor interim ac debilitas hunc morbum comitantur; nec vulgi timor, hunc fluxum lethalem pronunciantis semper vanus est.

D. stenica.

Diarrhoeae sthenicae, quamvis sat rara, exempla tamen hinc inde, quod de *peripneumonia*, jam notum est (§. 186.), occurrunt, vel ex fluxu menstruorum, haemorrhoidum, lochiorum, per causas irritantes compresso, vel ex congestione sanguinis in vasis gastricis plerumque repetenda. Excitante, diarrhoeam hanc cohibente, sub methodo, febris, nisi quae jam adfuerit, illi superadditur; vel presens augetur; tormina, ventris moles, durities increscunt, ac ipsa demum *enteritis*, cum gangraenae periculo, subnascitur.

Aliquam cum diarrhoea mucosa, quae chronica est, affinitatem referre videtur quidem illa, quam *Ventriculosam passionem*, *fluxum coeliacum*, Veteres, — Recentiores verò *diarrhoeam lacteam*, *chylosam*, salutarunt. Magna interim, circa morbi hujus indolem; inter omnes contradictio est. Hic etenim, cum liquidi alimenti incocti profluvium, et *dimidiam* quasi *lienteriam*, hunc vocavit; alter, *chymosam*, *chylosam* alvi dejectionem nominavit; tertius, in eo, ventrem nihil reddere, ac ne spiritum quidem transmittere, in ipsius verò ventriculi porta consistere praetendit. Fuit, qui sat frequentem, et infantibus familiarem esse morbum, asseruerit; dum alius, rarissimam hanc, et a paucis conspectam, aegritudinem appellaret; ac tam parcas esse morbi hujus descriptiones succinctas esse moneret: ut vix ratio ex illis, cur non pro *inveteratae diarrhoeae* specie habeatur, eluceret: Abundantes hic alvi dijectiones occurrere plures asserunt; ab alio, paucas modo ad drachmas expulsam ano materiam ascendere refertur. Nec potuit sane, si ex solo foecum aspectu externoque habitu, eandem judicari praeten- D. Coeliaca.

derint, morbus idem non alius aliusque videri. Nunc etenim, vel uno eodemque in aegro, alba, chyloque, vel cremori lactis similis, — nunc pultis cinerei coloris, inodora materia, nunc cocti ac dissoluti fere hepatis, — nunc argilacea quasi ac subgelatinosa, — nunc diversi coloris, sanguine adeò hinc inde striata, substantia, — quin igitur in morbo ipso magni quid mutatum esse dici queat, — per alvum dejicitur.

Nos verò, in eo, *coeliaci fluxus*, a coeteris diarrhoeae chronicae speciebus, differentiam collocamus: quód, etsi ingestorum malè subactorum aliquae reliquiae simul hiò alvum saepè deserant; non tamen istae, ut in illis alvi profluviis, sed *fex puriformis*, lutulenta, *ab intestinis morbose secreta*, profluvii hujus alvini materiam constituant. Rectè sanè illis, qui *chymum*, aut *chylum* hoc in morbo intestinis aufugere dixerunt, oppositúm fuit: quod, etsi diu aut parum, aut nihil ciborum assumsissent aegroti; non minor tamen albescentis illius materiae per anum his contingat jactura; ac eadem, sine dubio, si alterius coloris, consistentiae, materiae, longe quam ferrent ingesta, copiosiùs ac subliquida ex alvo dejici-

antur, objectio valebit. Hinc *tabi* pulmonum pituitosae (§. 513.), *medorrhoeae* tum ani, tum uteri insonti (§§. 530. 532.), vel magis forsitan *diabeti* (§. 478.) persimilem esse *fluxum coeliacum*, ac *tabem puriformem*, *lutulentam tubi intestinalis* constituere putamus. Quem nempè *fraxinus excelsior*, dum cortex illius ex incisione, vel spontè plorat, succum mellitum, *mannae* sub nomine venientem, — ut renes in diabete saccharinam materiam, secernit: hanc intestina, in *fluxu coeliaco*, varii variique aspectus materiam, chemiae sanè adhucdum examine egentem, morbosâ secretione praparare, nec a stomacho recipere, sed ex massa humorum extrahere, perficiere videntur.

Nosse verò, monente vetusto jam artis magistro, oportet: quod aliquando, quidem per circuitus malum hoc affligat temporibus quibusdam alvo restitante; quibusdam verò ordinate per horas fluente; aliquando verò incessanter appareat. Comes *mediolanensis* quem ex hoc morbo, jam per annos durante, tractavimus, pallidi et cachectici coloris senex, saepè per octo, et quindecim per dies, sat bene valere, cibos

appetere, videbatur; cum illicò, borboryg-
mis praecedentibus copiosis, ventre turgen-
te ac tenso, nec sine aliqua instantis deli-
quii sensatione, quam plurima ex ventre
egereret, pultacea, fluidiora, cinerei vel
et albidioris coloris excrementa spuman-
tia, foetidissima. Tabes verò ac lenta fe-
bricula hunc morbum, tardè lethalem, co-
mitatae sunt. Felicior sors viri fuit rustici,
Ticinensi in clinico Instituto a nobis per-
tractati; ac alterius, sexagenarii, *vindobo-
nensis*, quos, eodem modo; jam duobus
abhinc annis, affectos, integrae sanitati re-
stituimus.

D. Lienterica.

Etsi *lienteriam*, seu levitatem Intesti-
norum, a *fluxu coeliaco* non aliter quam
in eo differre a quibusdam defensum sit:
quod iste, actionem tubi intestinalis *immi-
nutam*, — illa varo, *abolitam* praesenta-
ret; ex illis tamen, quae de fluxûs coelia-
ci origine statuimus, apparet: quod cum
iste, secretionis morbosae magis effectus
sit; *lienteria* potiùs motûs tum ventriculi,
tum intestinorum peristaltici vitiosè aucti
phoenomena exhibeat. Hoc scilicet chro-
nico in morbo, cibi potusque, quales as-
sumti fuerunt, tales ferè, quin eorum con-

sistentia et color, aut odor, aut externa quaevis constitutio, vel multum, vel aliquid mutata sint, citrà sanguinis aut bilis complexum, cum nutritionis jactura, seu tabe, diu expelluntur intestinis; ac ingesta, ut clari Viri verbis utamur, non quia incocta permanent, citò dejiciuntur; sed quia citò dejiciuntur, idcircò nullam habent coctionem. Sat saepe lienteriam praecedit, raro comitatur, fames canina. Sunt, quos, hoc morbo adfectos, anorexia, gravitas ventriculi, nausea, ardor in hypochondriis, et ingens cibi fastidium, subinde ptyalismus, interdum ventris dolor, divexent. *Popularem* saepè esse *lienteriam*, quod magni quondam nominis Pathologus asseruit, nos quidem haud vidimus: vix enim, quae post dysenteriam his illis, secundario effectu, contingunt similia, tam generali quidem epitheto sunt digna. Nec porro brevem illum quorundam, ex devoratis, nec per dentes confractis, subactis leguminibus, pisis, lenticulis, oleribus, particularum crudarum, et inconfectarum, apud sanos etiam, magis verò apud infantes, ac vitae desidis apud homines; secessum, — utpote nec liquidum, nec foetore

consueto privatum, nec viribus infestum, *lienteriam* vocabimus. Lienteriam vehementem tertianae ſebris in modum *periodicam*, in sene nobili, octogenario, *Ticinensi* observavimus, ac peruvianum per corticem cum opio sanavimus.

Flux. hepat. alius. Alienâ quoque ex culpa, intestina profluvium, — quin hic de illo, quod (§§. 612. 613.) tetigimus, loquamur, — succi morbosi, partim non sui, patiuntur, Quasi modo *hepar* hunc funderet, quoties excrementa seroso-cruenta, et aquae, in qua carnes nuper mactatae demersae, ablutae fuissent, similia, vel materia saniosa, ichorosa, cruenta, carnea, bili interdum remixta, tractu temporis verò crassa et atra, per alvum secedebant: toties et *fluxum hepaticum*, vel *hepatirrhoeam*, *hepatis atoniam*, adesse, credidit, ac tali modo correptos, *hepaticos* vocavit, antiquitas. Atqui tamen non magis ex *hepate*, per ductum choledochum, vel illius ex ulcere, cum intestinis duodeno, aut colo, praeviè concreto, ac in unum ex istis patente, — quam ex *splene*, *pancreate*, *mesenterio*, inflammatis, suppuratis, tum pus, cum sanguine remistum, tum ichor, aut sanies cruenta, effluere, intestina stimulare, alvumque frequentiorem liqui-

dam, dicta jam materia notatam, excitare valebit, quo in casu, hoc malum *fluxûs splenici*, *pancreatici*, *mesenterici*, — vel quocunque ex loco stillaverit, illius nomen merebitur.

Exspectabitur sanè, ut tam diversa puris, ichoris, saniei, intestina alluentis, origo, distincta quoque inter se agnoscat, alibi partim pertractata (§§. 249.254.) symptomata; nec tamen haec tam certa ubique esse, quin errori sit locus, dixerimus. Altiore loco, et ex matre rachitica, *plica* quondam polonica laborante, progenita virgo, cephalaeâ pridem insigni, diuturna, epistaxi, erysipelate posthinc faciei, — ab his verò, hepatis dolore dirrissimo, cum febre correpta fuit. Intumuit hoc viscus et lien praegrandem in modum; febris lenta exorta est, hydrops abdominis, oedema pedum, sudor nocturnus, pertinax diarrhoea, cum fame quasi canina, capillorum defluvium, vigiliae continuae, summaque elegantis pridem corporis macies, secuta sunt. Hoc in statu, quinto fere aegritudinis anno, perlongo ex *Rossia*, *Vindobonam* instituto itinere, cadaveris sub habitu, nostrum hic exploravit consilium. Esti conclamato

adeò aegrotantis sub statu, unde hoc capiendum esset, haereremus; recusare illud in totum nolentes, viribus primium vitalibus, cum victu debito aliisque subidiis, quamtùm licebat, prospeximus. Columbo radicis, paucique opii usu diarrhoeam, a sic dictis resolventibus continuo hucusque auctam, ante omnia moderavimus. hepatis lienisque regionibus praeduris, unguentum ex hydrargirio cautè inunximus; urinarum dein fluxum, digitalis opé purpureae, adauximus; febrem lentam, cum elixirio vitrioli et corticis infuso frigido impugnavimus. Post duos ferè menses, tumor viscerum et abdominis, mediam sui ad partem, consederat; febris quamplurimùm, ut fames morbosa, sudor nocturnus, imminuta erat; pedum oedema disparuerat, rediitque optatus diu somnus. Ab hoc quidem, roseus genis color restitui, corpus universum nutriri, ac vires adeò, ut montem Urbi vicinam alacris ascendere potuerit, increscere coeperunt. Sed dolor ad hepar sat magnus, et diarrhoea hinc inde redibant; et quod alvo exibat, illud *puri*, aut lactis cremori, sub nova virium jactura, ac febris sub reditu, erat simillimum. Hepatis interim tumor, hoc ipso

sub alvi profluvio, magis subsidere cernebatur. Aquarum in abdomine moles, fluctuatio, multum quidem imminui, sed nunquam disparere sunt visae; urinae, mox turbidae, rarae; mox clarae, citrinae, nec adeò paucae fuerunt. De abscessu in hepate latente, mox clauso, mox aperto, jam diu subintraverat suspicio. Redux in patriam, meliore certe salutis sub statu, virgo, sensibilem in modum florere, pinguescere, amicas frequentare inceperat; cum hiberno sub gelu, dolores ad hepar iterum ingentes, pungentes, mox verò pulsantes redire, jecur magis magisque intumescere, nec attactum perferre, — aquae in abdomine, sub urinis parcissimis, jumentosis, augeri, febris lenta aegram depascere, vomitus hinc inde biliosus accedere, sudoribus nocturnis corpus resolvi, de novo conspicerentur. Alvus nunc saepiùs, tum indolis purulentae materiam, tum faeces biliosas, viridissimas, saepe atras et liquidas deponere, semper verò hepatis dolorem, tensionem ac molem imminuere coepit. Nunc erysipelatis in facie gravioris duplex eruptio, et tussis aspera accessi; nec tamen febris ab illa immi-

nuta, sed aucta fuit; et pedes et abdomen insigni mole tumebant. Jcterus, si album oculorum excipias subflavo colore tinctum, alibi corporis certe nullus. Suscepta nunc, aegrae diu optata, paracenthesis abdominis, sanguinis et fluidi et coagulati per multum, cum lympha, ex aeris attactu mox in gelatinam convertenda, sub extrema virium jactura, dedit. Post mensem, febre, macie perpetuò adauctis, aquis iterum ubique collectis, vomitu, aut potius eructatione frequente, aeruginosa, tandem verò cruenta, copiosa succedente, atrocibus in ventre doloribus praemissis, tandem suffocatis, diarrhoea verò cessante, tam longis vitae miseriis a morte impositus est finis Abdomine aperto, cum aquas permultas, ex tanto ejusdem tumore, effluxuras putaremus: sat paucae lentiùs secutae sunt. Hae scilicet aquae in tela cellulari laxissima, ad intimam peritonaei superficiem, non sine praevia inflammatione, generata, stagnabant, nec nisi eâdem hinc inde incisa, *hydropem telae cellularis morbosaè subperitonealis* sistentes, profluebant. Hic contextus cellulosus, intestina, undique gangraenosa, laxè revinciebat. Lien

mole parum auctus. substantiam tamen hepatis, propriâ firmiorem, offerebat. Hepar, justo majus, convexa sui parte a pseudomembrana densa, albescente, obtectum; superficie verò concava *aurèo prorsus colore* ubique splendebat. Idem verò color aureus totius parenchymatis hepatici, dissecti, quod substantiam attactu mollem, *spongiae* compressae similem, et quasi maceratam, sed tamen elasticam, referebat, repertus fuit. Vesicula fellea collapsa, bilis parum, et quidem atrae, continebat. *Nullibi vèrò abscessus comparuit.* Cavum pectoris utrumque, sanis pulmonibus instructum, aquis copiosis repletum fuit.

Sanies quidem, hoc in exemplo notabili, manifesta per alvum excreta non fuit; sed *chronicae hepatitidis*, de qua et pseudomembrana jecinoris convexi testabatur, — et suppurationis hoc in viscere absolutae, nec ulla defuerunt symptomata. Quae per alvum continuo fluxerunt, ea *puris* certè imaginem offerebant; nec tamen verus, ut dictum est, abscessus hepaticus se obtulit. An intactâ telâ cellulari hepatis, omnis istius visceris substantia, huic intermedia, tam parum intellecta, abscessûs spe-

cie singulari, exhausta, — ductus verò hepatici, qui bilem omnem in telam cellularem evomerent, errosi fuerunt? Saepiùs certe hepar omne subflavo colore tinctum reperiimus; sed *aureum* illum colorem, quam *cystica* modo bilis largiri posse videretur, parenchymatis scilicet hepatici, ac hoc ipsum in substantiam, quam descripsimus, spongiosam, nec tamen collapsam, conversum, in millenis cadaveribus nec unquam videre nobis contigit; nec ab aliis adnotatum percepimus.

Fl. hep. intermitt.

Sed non semper hoc in fluxu hepatico, aut alio, *ulcerosam* viscerum substantiam in causa esse, patet tum ex eo, quod in aegris *scorbuto* correptis; ille hinc inde occurat; tum ex illo, quod ipsa *febris intermittens perniciosa* sub *fluxus hepatici* imagine, per corticem peruvianum delenda subinde comparuerit. Nec febris fluxum omnem hepaticum, nisi jamjam provectum, nec cibi hauriendi desiderium ubique comitatur.

Causae.

§. 684. Quae *sano* in homine fibras ventriculi, intestinorum, ut inferiora versùs per vices se contrahant, impellunt; —

quae sanguinem ad vasa gastrica vel alliciunt, vel cogunt, — quae organa secernentia, quo ex cruore his advecto, humorem sibi proprium praeparent, ac vaporis, muci, bilis sub forma, effundant, disponunt; — quae collectos hic loci succos, quin ſere crudos sese in sanguinis torrentem praecipitent, — ac foecales materias, quin aequo promptiùs, aut lentiùs descendant, inpediunt: — ea *excretionis alvinae*, aetati, sexui, temperamento cuivis praescriptae, rationes in se continent.

Qnae verò ventriculi, intestinorum sensibilitatem, irritabilitatem intendunt; aut, quod *aphtháe deciduae* faciunt, internam superficiem decorticant; aut aequo magis has partes vel ipsas, vel consensu majore sibi affines, e longinquo exstimulant: ea non modo actiones illarum, secretiones omnis generis, sollicitant, adaugent; sed has ultimas quoque *pervertunt*, ac primae causae stimulanti, ut novum stimulum superaddunt. Scilicet ut oculi a cepis a fumo, — sic intestina a fructibus horraeis, a fungis, cucumeribus, melonibus, a cibis fermentantibus, contrariis, pinguibus, semicorruptis ingestis, aut a potu copioso nimis dilutis,

ab acri, a vermibus, saburris, a bile, succo pancreatico aut copiâ aut indole peccantibus, ab ipsis adstringentibus, vel quovis a stimulo, maximè specifico (nisi summo, utpote qui secretiones magis suspendit ac supprimit) forsitan et a contagio, a congestione sanguinis, vellicata lacrymantur, ac profluvii alvini materias, nunc sero, nunc glutine mucoso, puriformi, nunc verò acido, bilioso, vel etiam sanioso principio ditiores, et illis, quae proprio in cavo stagnarunt, remistas, effundunt.

An praeter has causas, *secretio faecalis materiae*, quin ciborum reliquiae hanc dederint, *ex sanguine* in tubum intestinalem contingit? . . . Physiologi hoc videant. Scilicet quod in *foetu*, novem per menses jejuno, colligitur, *meconium*, — quae in morbis diuturnis, quin (liquidis exceptis) ulla alimenta multo a tempore cepissent, ab aegris, jam saepè nimis exhaustis, interdum copiosè alvo redduntur, suspicionem nobis movent; et cum *lotium* renes nunc clarum, nunc turbidum praeparant, — cum ipsa vasa cutanea *sudorem* impurum ad pellem exhalant; cur intestina humorem *lutulentum*, faeces spe-

cificas depositurum, non *secernerent*, et vel solum, vel ciborum subactorum reliquiis intermistum non emoverent?

Saepè fluxus alvinus, serosus nempe, aut mucosus, ut diximus, inversa modò, ex refrigerio externorum, ex terrore, transpiratio, sudor, vel et catarrhus, rheuma intestinorum est. Vel iniqua, ex cute resorpta, exanthematum, *variolarum*, *morbillorum* inprimis, impetiginum variarum, ulcerum, vel ex viscerum vicinorum latente abscessu intestinis advecta materia, simile, vel etiam puriforme, purulentum, saniosum ex illis provocat profluvium. Vel ipsum, ex ulcere vesicae in rectum intestinum patente, effluens lotium, diarrhoeam excitavit urinalem (§. 683.). Nunc sola fibrarum intestinalium *laxitas*, diarrhoeae, ut causa, subjaceat? — ideo, quod, nisi morbosa simul sensibisitas eidem praesideat, vix uberior abhinc secretio exspectanda sit, dubitamus; ac in ipsa vesicae et ani paralysi, urinae quidem faecumque fugam, — haud verò secretionis augmentum, aut indolem secreti humoris mutatam observamus. Etsi verò glandularum mesenterii infarctus post chronicas diarrhoeas in cadaveribus hinc inde fuerit repertus;

vix tamen ille solus, quod chyli vias praecludat, cum tam saepè major ac summa illarum obstructio diarrhoeam pro effectu non agnoscat, istius culpam, — nisi rodens ichor ex illis suppuratis intestina vicina penetraverit, — habebit.

Certè verò universi magis systematis, quam propria, locali adfectione, intestina rapiuntur in, quaecunque demum, profluvia; et cum talis assertio per morbos asthenicos diversae indolis, toties a diarrhoea viribus vitalibus iniqua jam abundè confirmetur: majus adhuc eidem argumentum ex *febris intermittentis* diarrhoëcae, cholericae, ac similis naturae ex fluxu hepatico (§. 683.), accedit. Ipso dentitionis sub opere, sub peripneumonia, in peritonitide puerperarum, ac in ipsa metritide, saepissimè, nunc utilis, nunc perniciosa, nec sine habito principalem ad morbum respectu sananda, diarrhoea excitatur: frequens diarrhoeae, imprimis chronicae, causa in praegressa *dysenteria* (§. 688.) quaerenda est: non quod veterum opinio, acsi *intestinorum cicatrices*, ex illa pedissequae, hoc profluvium producerent, fundata sit; sed quod summa tubi alimentarii ex fluxu dysenterico debi-

litas, sensibilitas in morbosas secretiones tam prona, et longiori ciborum retentioni tam contraria, diu supersit.

Quid *cruentam recens natorum diarrhoeam* producat, non satis id patet; nec quae dubia haec solverit, infantilis hoc morbo enecti sectio cadaveris nobis hucusque innotuit. Vasis intestinalis varicem connatam huic phoenomeno subesse, modò suspicamur.

Quid de *lienteriae*, de *fluxûs coeliaci hepatici* causis setiendum sit, sub ipsa horum profluviorum descriptione (§.683.) partim jam innuimus. Minùs adaequate veteres sola intestina, et istorum praecipuè *levitatem* justo majorem, *lienteriae* ut causam, accusarunt. Ipse nempe ventriculus, — etsi tantâ *pylori relaxatione*, hoc in morbo quondam, sed et sine isto, repertâ, haud opus sit, non minus hic quam intestina, afficitur; ac praematuro in haec ciborum, nec dum subactorum descensui favet: ita ut vis expellens, irritabilitati istius morbosae, ac stimuli, etiam mitioris, impatientiae innixa, universo hoc in tubo superabundet. *Fluxui coeliaco*, prout jam indicavimus, secretionem morbosam, specificam, ab illa, quae *diabetem*

inducit, non lòngè diversam, nec tamen ideò hâc ipsa magis intellectam, sublatere opinamur. *Fluxus hepatici*, aut similis, rationes, in jecinoris, aut alterius in visceris *abscessu* in ipsa intestina patente, derivavimus quidem; ast verò saniosum, subcruentum humorem, sine ulcere interdum posse *secerni*, intermittens et *periodica* hujus fluxus natura jam satis manifestat.

Prognosis. §. 685 Diarrhoea pro magna sui parte *symptomatica* est: hinc *prognosis* ejusdem, ex morbis, quibus jungitur, non minùs, quam ex ea ipsa, quae hos facilè aut exasperat, aut, ex adverso, imminuit, petenda, et aliis hujus operis e locis eruenda erit. In genere, si, quae evacuari oportet, evacuentur; bonum est, et quae cum constante satis levamine fluunt, salutaria sunt. Etsi verò tum color, tum foetor eorum, quae alvo redduntur, ut saepe jam monuimus, non satis certum de morbi causâ judicium ferri sinant; nullum tamen alvi profluvium est, in quo excretorum inspectio, — non tam sola, quam aliis diagnosis atque prognosis subsidiis juncta, ad has conferre non possit, ac debeat.

Quae praeter conscientiam adultis fluit alvus: ea vel de praesente delirio, vel de extrema virium jactura testatur. Si, fluente licet alvo, meteorismus accedat, aut praevius augeatur, malum est; pejus verò, ubi singultus aut vomitus simul aegrum divexant. Quae morbis diuturnis, atrophiae, tabi, hydropi, scorbuto, etc. supervenit, rebellis diarrhoea, lethalis est. Benignos certè diarrhoea effectus agnoscit, quoties ingluvies et crapula primas vias, cibis quibus hae subigendis sunt ineptae, opplevit; aut quoties vermes copiosi, alia corrupta materia, vel ex viscere vicino, vel ex toto systemate, has alluit, ac tumida Hypochrondria ex hinc subsidere, functionumque in isto libertas redire cernuntur. Hinc morbi chronici diversi ac difficiles, exemplo arthritidis, epilepsiae, melancholiae, maniae, paralysis, hydropis, surditatis, febrium periodicarum rebellium, obstructionum antiquarum, subortâ diarrhoeâ fugantur interdum; saepiùs ex eadem praeceps augmentum assumunt. Diarrhoeae scilicet protractae, aut nimis abundantes, nutritionis opus omne praescindunt, suâ corpus substantiâ exhauri-

unt, secretiones alias circumdant, suspendunt, tabem, leucophlegmatiam, oedema pedum, ac lethalem tandem hydropem inducunt. Flatus sub diarrhoea rebelli diu retenti, nunc per alvum exeuntes, sonori, vires intestinis vitales redire testantur. Diuturnum alvi profluvium, superaccedente vomitu spontaneo, subinde conquiescit; saepiùs, adjunctis simul torminibus ac febre, alvo nunc clausa, gangranam instantem praenunciat.

Lienteriae. Facilè ex istis, quae *lienteriae* sit *prognosis*, elucet. Aestate consistente, vel sub autumno, praegressae dysenteriae ratione, illa magis occurrit. Senibus plerumque lethalis, pueris, junioribus, minùs perniciosa est. Quae febris indolem periodicae legitimae assumit: ea, citò satis hac recognita, medelam admittit. Quo verò diu noctuque magis assidua est, quo diutiùs, sub siti paucisque urinis, sub ciborum appetitu prorsùs abolito, ac oris cavo ab aphthis obsesso, perseverat, et quo graviores morbos consequitur: eo magis exitialis erit. Respiratio difficilis dolorque lateris, vicinam aegro hoc fluxu laboranti tabem praedicunt. Lientericos tandem tu-

mescere, haud rarum est. Ascitidem, ventris tormina ac vermium, egestio, quod ultimum tam tardè hic fieri nos ipsi non vidimus, interdum praecedunt.

Quodsi *fluxus coeliacus* nihil praeter *dimidiam*, ut multi voluerunt, *lienteriam* foret: sequerctur exinde, dimidia quoque illi, istius esse pericula; sed aliam primo ex dictis profluvio, ac *diabeti* non absimilem, esse indolem, non sine magnis argumentis suspicati sumus (§. 683.) et sic majora eidem, quam ipsi *lienteriae*, discrimina jamjam attribuimus. Interdum quidem fluxus coeliacus aegros trahit, sed alios subinde praecipitat. Saepiùs hic morbus absque causa manifesta desiisse videtur; sed leviori ex vitio jam denuò revertitur, ac tandem, maximè in senibus, in tabem, anasarca, ipsamque in mortem ruit. Fl. coeliaci.

Fluxus hepatici discrimina non minus ex ipsa hujus morbi descriptione (§. 683.) jam satis patent. Affinitatis quidem iste, cum *Melaena* (§. 613.) interdum non parum habere videtur; sed causarum et symptomatum ratio, quam, praeter fluxum cruentum, uterque morbus agnosit (§. 613. 614. 683. 684.), ac diluti magis, et quasi saniosi, Fl. hepatici.

in fluxu hepatico, profluvii cruenti condi-tio, — etsi et in hoc, morbi sub fine, sanguis multus praecipitare ex ano possit, diagnosin prognosinque conducent. Vidimus et nos *divi senis* effatum: „quod, secundùm jecur, aut lienem suppurati, si pus album exiverit, serventur", confirmari: scilicet ubi febris demùm et ipse ille fluxus brevi tempore conquieverint. Amurcam quasi olei excerni, lethale est; nec melior sors illorum, qui ichorosa, livida, aut nigra, rebelli ac pertinaci fluxu deponunt, continuò febricitant, ac tabe indies adaucta, cruribus ventreque intumescunt, dicenda erit.

Cura D. §. 686. Qui ad causas hujus morbi (§. 684.) respexerit: is nec quodvis alvi profluvium illicò sistendum, — nec cujusvis diarrhoeae sanandae rationem hoc loco quaerandam esse intelliget.

Gastricae. Quotiescunque scilicet vellicans intestinum materia, *saburra*, *vermes*, *venenum*, *drastica* remedia, humor alibi morbose secretus, vel retentus, ac totius cum beneficio huc alluens per ipsam, quam movent, diarrhoeam excuti jam possunt: toties non adeò sistendi, quam potiùs foven-

di, vel, si pigriùs materiae moveantur, etiam promovendi alvifluxûs indicatio subintrat. In ea igitur diarrhoea, quam crapula, saburrarum collectio, vermes corrupti, bilis copiâ vel indole peccans, producunt: praeter infusum tenue florum chamomillae, aut herbae Theae, nihil, — aut illud adeò radicis rhei, quod causam diarrhoeae certiùs eliminet, praescribimus. Excitatus cum radice Ippecacuanhae vomitus, si constans nausea, vomituritio, ructus nidorosi, superiora versùs turgere materias docuerint: istarum ad intestina descensum, ac taediosam nimis exinde diarrhoeam, citiùs praescindet.

In bilis abundantioris, acrioris ad intestina confluxu, serum lactis, decoctum tamarindorum, fructus horrei maturi, parvae cremoris tartari doses, agent. Si talia profundiùs intestina irritare videantur: clyster ex aqua, vel sola, vel oxymelli juncta, ex sero lactis, conducet. Biliosae.

Quam *drastica*, *venena* induxerunt, diarrhoeam, in primo casu, oleosa, emulsio arabica, lac tepidum, tam ore, quam ano, sat copiosè ingesta, — in secundo verò celerrima veneni rejectio, vel, cognita ejus- A drastic. venen.

dem indole, antidota ex Toxicologia repetenda, non aequali semper hic ſortuna, fraenabunt.

Serosae. Cum suppressa cutis universae, vel pedum consueta transpiratio, intestinorum illam adauxerit, ac *serosam* diarrhoeam excitaverit: quae illam restituant, praeter lecti teporem, vel pediluvium, infusum sambuci, pulvis *Doweri* conducunt. Emusio arabica, opii cum grano juncta, vel aequa theriacae portio in sambuci infuso hausta, nimium hunc et intestina torquentem fluxum compescent.

Mucosae. *Dentitionis* ex opere succedens diarrhoea, nisi nimia, illius plerumque sublevat symptomata. Sub fortiore, quam par est, alvi fluxu, gingivarum, ut alibi docebimus, habenda ratio, atque ad syrupum diacodii, aut ad leves opii portiones, emulsioni arabicae commistas, recurrendum est. Diarrhoeam ex usu mercurii oriundam, istius missio, potus demulcens, semicupium tepidum, fomentatio similis abdominis, vel et hepatis sulphuris solutio froenabunt.

Mucosae. Ad *mucosam* diarrhoeam quod pertinet: ea, si *catarrhi* intestinorum effectus est; non alio certe modo, quam *serosum*,

similis originis, alvi profluvium pertractanda venit. Saepiús tamen diarrhoea mucosa, febris epidemicae, *lentae* imprimis *nervosae*, *pituitosae*, ut vocant (§. 101), non semper contagii insontis, symptoma sistit, ad leges contra hanc ipsam praescriptas pertractandum. Radicis arnicae hoc in casu virtutem modo hic tangimus, iterumque monemus: non in mechanica quasi solutione, evacuationeque tenacis pituitae, sed in recto causae, quae secretionem istius morbosam inducit, moderamine, morbi curam esse ponendam.

Eodem modo, si *vermes* intestinorum folliculos mucosos, quò pituitam copiosiùs vomant, excitaverint: non haec ipsa adeò, quam illi, curae objectum, alibi a nobis exponendum, constituunt. Verminosae.

Quid in *diarrhoea recens natorum cruenta* indicetur auxilii: id, nisi ex generali haemorrhagiarum tractandarum theoria (§. 586.) desumamus, ob causae hujus mali obscuritatem (684.), majore scilicet in hoc experientia destituti, edicere vix audemus. Radicis rhei, vel corticis cascarillae infusum aquosum, — sub majore sanguinis jactura, cum grano uno vel altero alumi- Cruentae rec. nat.

nis in eodem soluti, et cum syrupo cinnamomi, saltem proponimus.

Sthenicae. *Diarrhoea sthenica* causas, a quibus pendet, vel sola tandem tollit ipsa; hinc minimè vel cum opio, vel cum adstringente remedio sistenda est. Si verò lentius, cum torminibus acutis, vel cum febre incedat: praeter victum tenuem potumque frigidiusculum, hirudines, prout vel haemorrhoidum, vel menstruorum, vel lochiorum fluxus per causas excitantes suppressus, et sanguinis in vasorum gastricorum systemate congestio facta sint, vel ano, vel perinaeo apponendae; aut, ubi symptomata inflammatoria urgent, ut in ipsa enteritide (§. 244.), venae secandae sunt.

Chronicae. *Diarrhoeae chronicae* ritè pertractandae ratio praecipuè huc spectat, etsi fateri oporteat, ob causas hujus profluvii saepè vel nimis absconditas, vel cum exiguo successu oppugnandas, incertitudinis ac difficultatis quamplurimum nos premere. Nullibi nempè major est in morbis gravioribus remediorum, quam in quibus insignis istorum copia venditari solet, penuria. Divitias extollit vel rerum exercitio destituta juventus, vel auri magis, quam scientiae

ac sinceritatis amica, plebs medica; senectus, fronte cicatricibus non minùs ac lauri foliis cincta, ne imperfectae obsit incremento scientiae, veritatem, in qua sola gloriari fas est, cur reticeat, non habet.

Quae profluvia alvina lentiùs decurrunt atque hominem consumunt, ea, pro maxima parte vel ex sola ventriculi, intestinorum atonia et morbosa sensibilitate, vel ex universi systematis adynamia simul his juncta, oriunda (§. 684.), excitantem sibi methodum omnino, sed cautam, ne, quae primo contactu intestinalem in tubum agunt, remedia, hunc nimis exstimulent, requiunt. Ipsecacuanhae igitur radicis pulvis ad granum unum alterumve, omni bihorio, cum elaeosaccharo macis, adulto aegro, porrectus, quod non minùs intestina excitare, quam motum eorum peristalticum paulò invertere valeat, apprimè conducet. Ipse adeò vomitus hoc per remedium, si vires admitterent, excitatus, aliquando fuit utilis; ac rebellis diarrhoea, a suscepto itinere maritimo, quo stamachus non paucis subvertitur, hinc inde sanatur. Si media sub diarrhoea sordes intestinis novae collectae fuerint: pulvis radicis rhei, cujus

interim non a sola evacuatione virtus circumscribitur, sub curae principio, vel solus, pauca dosi, vel amaris commistus, illis, quae alvum contineant, praemitti potest. A lenioribus dein hujus indolis remediis, ad magis efficacia ascendendum est. Radicis columbo pulvis, ad scrupulum, ter quaterve in die porrecta, optatos nobis effectus sat saepe praestitisse conspecta est. Radix arnicae, singulo bihorio aut trihorio, a drachma dimidia ad integram in pulvere porrecta, in diarrhoea sub typho symptomatica laudes non vanas sibi promeruit. Semen etiam plantaginis Veteribus non insolitum, usu medico non prorsùs excludendum est. Praeterea cortex simarubae, cascarillae, nucis juglandis, glandes quercinae, lignum campechinum, decocti sub forma porrecta, hucè pertinent. Aluminis ruppei granum unum vel alterum, cum gummi mimosae aliquoties in die porrectum, gummi Kino, aliis proficiunt. Tormentillae radicem, *fabam*, ut vocant, *pichurim*, ab aliis laudatam, nos in usum non vocavimus. Raró cortex peruvianus hoc in profluvio nobis profuit. Si tamen id ipsum *intermittentis* indolem *febris* assumat

sacram omnino ille anchoram constituet. Opium verò vel dictis remediis junctum, vel sola emulsione arabica susceptum, virtutem illorum adauget, vel et sola theriaca sufficit. Pulvis *Dowveri*, ad granum unum vel alterum, quovis bihorio, porrectus, pertinacem hinc inde sedat alvum. Diarrhoeam sub typho singulis rebellem, cum clystere ex vino injecto sanavimus. Enemata quoque alia, vel amylo ac opio nupta, hinc inde profluvium sistunt.

Quodsi rheuma, podagra, herpes, vel alia impetigo, externa corporis parte derelicta, intestinis vim fecerit: vesicans emplastrum loco pridem affecto impositum, semicupia tepida, convenient. Non vano consilio Antiquitas, cum acria intestinis incumbentia pro causa morbi agnovisset, lactis recenter mulsi potum commendavit; aqua calcis verò huic superaddita virtutem remedii, Recentiorum in manibus auxit. Cauteria adeo Veteres ac recentioris quoque Aegypti medici, pertinacis diarrhoeae sub cura, si adhaerens intestinis acrimonia in suspicionem venisset, ventri apposuerunt, diuque locum, vel exustum, vel per pharmaca exulceratum suppurari jusserunt.

Quodsi glandularum in mesenterio infarctus et obstructio profluvium alvi chronicum non modò comitari, sed — quod rariùs continget (§. 684.), producere videretur: remedia, quae illis, ut alibi docebimus, solvendis conveniant, forent praescribenda. Veremur interim, ne vias, quae *chylo* ipsi clausae sint, medicamenta faciliùs legant; ac certè solventia sic dicta remedia, nisi erigentium, morbi causae oppositorum, ex classe petantur, alvum jam nimis laxam, cum damno aegri laxiorem reddent.

Convalescentibus, tinctura corticis peruviani, chalybeata, aquae martiales cum lacte asinino, equitatio, erunt proficua. In genere verò, quod alibi jam fecimus, monendum hic est: *adstringentia* sic dicta remedia majore pondere porrecta, *haud* rarò alvum non tam sistere, quam potiùs augere. Quaecunque verò adhiberi hic morbi voluerint, nisi ventrem simul pedesque a frigore foveamus, sat rarò illa proficiunt. Nec minùs vel optima remedia non ob aliam rationem toties incassùm adhibentur: quam quod aegri, in morbo tam taedioso, ac tam facilè redituro, regiminis strictioris

impatientes vix quidquam sublevati, monitis medicorum recalcitrent, ac vel in victu, vel in potu, vel aliis in rebus iterum iterumque delinquant. Hinc summa in selectu ciborum ac sobrietatis in legibus observandis cura diù, et morbo adeò jam, ut videtur, devicto, ponenda est. Fructus horrei, olera, potusque in fermentationem proni, pingues stomachoque graves, cane pejus et angue fugiantur; panis verò biscoctus, carnes tenerae, assatae potissimùm, ova recentia, parca manu, sed saepiùs offerantur oportet. Potus copiosus, cibos per intestina citiùs praecipitat: hinc paucus hic esto, vel ex aqua, melius destillata, cui tosta panis crusta et corticis cinnamomi integri portio commissa fuerit, vel, quibus id rerum inopia non vetat, ex vino generoso, non acido, utpote vel cyprino, vel malacense, vel *capense* sic dicto, vel *madera sicco*, ut vocant, vel *Tintilio dirotta*, etc.

Non alia, quam quae a nobis ad diarrhoeam adynamicam medendi methodus laudatur ad *lienteriam* et ad *fluxum coeliacum* commendari meretur. De omni quoque diarrhoea chronica, habituali, valet consilium summi scriptoris de medicina La- Flux. coeliac. Lienteriae.

tini: „cum in omni fluore ventris, tum in Lienteria praecipuè necessarium est, ut haec ipsâ morâ in consuetudinem ferendi oneris intestina deducat.“ Qnodsi *fluxus coeliacus*, cum *diabete* analogiam agnosceret, quam de hac non minùs, quam de variis secretionibus muscoso-puriformibus, lente atque cum tabe incedentibus suspicati jam sumus (ut cui objecto per certiora experimenta ulteriùs investigando praemium ab *Imperiali Academia Vilnensi* nuper publicè constitutum fuit) tunc victui animali, ut recentiores in *diabete* curando experientiae, et alios, et nos ipsos docuerunt, — licet eundem suprà suaserimus, prorsùs foret renunciandum. Senis, *lienteria* omnibus rebelli laborantis exemplum in fastis medicis exstat: cui electuarium ex conservae rosarum rubrarum antiquae, sex unciis, ex theriacae optimae sex drachmis, cum myra cydoniorum confectum, et ad unciam dimidiam, nihil superbibendo, exhibitum, sanitatem restituit.

An drastica?

Etsi verò *sola ratio*, in profluvio alvi provecto, ac sub virium ad eodem inducta majore jactura, usui evacuantium fortiorum porsùs contranitti videatur; ea tamen

qua in *experientiam*, ut rerum magistram ferimur, reverentia, ne casum, *Taurini*, octodecim abhinc annis a nobis observatum reticeamus, nos cogit. Vir scilicet quadragenarius, ab annis jam aliquot diarrhoeâ laboraverat, omnibus medicorum illius metropolis celebriorum tentaminibus rebelli. Ab egregio tunc temporis Instituti clinici *Taurinensis* Professore, qui curam aegri jam diù gesserat, mox a nostro in hanc urbem adventu, in consilium vocati, prognosi, ob tabem summam febremque lentam, et alia pejoris notae signa, vix non certè exitiali instituta, aliqua adhùc, a nobis quondam in aliis proficua visa, proposuimus; sed et ista spem paucam omnino fefellerunt auxilia: cum accedens posthinc agyrta, sanitatem, ut solent, certam promiserit: et hunc in finem *drasticum*, nec tamen cognitum aliis, pulverem exhibuerit. Ad orci fauces hic, alvum enormi effectu movendo, aegrum perduxit; — sed quoque, morbo prorsùs abindè devicto, remedium audax eripuit. An *vitrum ceratum antimonii*, in dysenteria quondam a multis laudatum, nec tamen semper in suis effectibus tam vehemens,

huic subfuit? — An drastica remedia, *cereolorum*, quos urethrae in chronica medorrhoea, atque hanc in acutam, breviore temporis spatio cessaturam, convertimus, adinstar, intestinorum in tunicam villosam agunt, et morbosam secretionem aut invertunt, aut sistunt? — Sed quis unicum, etsi felix, illicò pro norma exemplum prudens arripiet? aut quis, sub tanta virium imbecillitate gradum stimuli majoris, qui sanitatem restituat, non mortem acceleret, inducat, definiet?

Flux. hepat. Veterum de fluxùs hepatici tum indole, tum causis doctrinam vacillare jam diximus: (§§. 684. 685.) sequitur, nec methodum medendi, antiquae hypothesi innixam, esse firmiorem. Etsi verò et nostrum de hoc morbo judicium vix in omnibus satisfaciat; ex eo tamen, quod nec *hepar solum* morbi sedem constituere, nec semper visceris, cujuscunque demùm, abscessum aut ulcus hìc subesse, et materiam illam saniei similem largiri, — nec abdominis adeò, quam totius systematis culpâ interdum hanc fluere, noscamus: magnum arti salutari incrementum accessit.

Scilicet ubi vel hepatis, vel splenis, aut

visceris alterius abscessus vel ulcus hujus profluvii causam in se continet: hoc misero rerum sub statu, ad ea, quae de viscerum abdominalium suppuratione pertractanda, in *libro de inflammationibus*, partim jam diximus, — tum ad illa, quae alibi de *phthisi*, ejusquè moderandis effectibus docenda supersunt, recurrendum, et ne purulento, sanioso, et internis partibus insidiose humori via per alvum praecludatur, curandum est.

Si, ut in cocteris alvi fluxibus alia aliaque per alvum excernuntur, ita hujus morbi sub aspectu, secretio saniosa, ulceris latentis adinstar, alvum solvat: tunc eadem, quam ad diarrhoeam jam supra indicavimus, medendi methodus requiritur.

Si verò hic morbus legitimae *intermittentis* subjugetur imperio: tunc ea, quae de hujus curatione jam satis exposuimus, erunt illi oponenda.

ORD. IV. GEN. V.

DYSENTERIA.

Transitio. §. 687. Ad morbi atrocis multasque strages humano generi quotannis parantis, *Dysenteriae* nimirùm, seu *difficultatis intestinorum*, historiam tandem accedimus. A *profluviis* quidem istam, — quod alvus in eadem *suppressa* magis, quam profusa esset, separare conatus est clarus *Scotiae* Nosologus; interim non omnis dysenteria, sub invasione, alvum tam parcam, ac sub morbi incremento, agnoscit (§. 690.); apud multos in *chronicam diarrhoeam* illa convertitur (§. 684.); nec certè paucum illud, quod intestinis cum tenesmo continuò hìc exprimitur, a profluvio magis, quam catarrhus (§. 505.), abludit.

Definitio. §. 688. Est verò *dysenteria*, corporis

totius febrilis adfectio, in intestina, maximè crassa, furiens, aestatis sub fine, in serum autumnum, satis rarò maturiùs, epidemica, — interdum *sporadica*, cum torminibus, continuo ad alvum deponendam, sed inani ferè, stimulo, et puriformis, saepè cruentae, materiaè, ex recto intestino, frequenter plus minùs inflammato, sub diro tenesmo, defluxu.

§. 689. Non omnis igitur dysenteria, singula haec signa (§. 688.) prae se fert; sed plurima illi, tum ex *febre*, cujus modò symptoma constituit, *sthenica* nempe, vel asthenica, eâque vel *continuâ*, vel *intermittente*, — vel *simplici*, vel cum vermibus, saburra, interdum cum visceris alicujus phlogosi *complicata*, differentia accedit. Nec *acuti* semper morbi, sed et *chronici*, plures per menses extensi, formam dysenteria interdum assumit. Quam morbi hujus divisionem a *colore* materiae per alvum excretae diverso, nunc *albo*, nunc *rubro*, petierunt: non magno illa in arte vel cum lucro suscepta fuit. Divisio.

§. 690. Prima morbi hujus invasio, ab Symptomata.

illa, *diarrhoeae* (§. 683.), epidemicè haud rarò *dysenteriam* praecedentis, sequentis, non semper abludit. Saepè nempe cum horrore, interdum cum frigore sat notabili, et per horas adeò extenso, haec incipit; ponderis ad ventriculum ingrata sensatio, oris amarities, nausea, vomituritio, lassitudo, tormina circa umbilici regionem, — alvum (apud plures, per dies adhuc aliquot satis copiosam, aspectu biliosam) annunciantia, quin tenesmus apud omnes tam citò se prodàt, succedunt; calor corporis cum pulsuum frequentia, siti, augetur, donec faecum omnis supprimatur evacuatio, et pauciora quidem adhuc liquida, sed cum nisu majore, cum diris ac frequentiùs frequentiusque redeuntibus torminibus, mira vultus contorsione vix non semper indicatis, cum ardore, dolore, tenesmo ad anum, — tandem verò, praeter materiam mucoso-puriformem, nunc albescentem, nunc sanguineam, nunc autem viridem, perpaucam, specifico ferè odore foetentem, perparum exprimatur. Quibusdam, praecipuè verò pueris, ob dejectionum frequentiam, et nixûs vehementiam alvus ipsa, foedo sanè spectaculo, iterum iterumque prolabitur,

ac, nisi promptiùs reposita, strangulatur et citò gangraenescit. Tantum verò ad gradum doloris in abdomine vehementia apud hos vel illos evehitur: ut ab eo non minùs ac in *colica saturnina*, brachii aut pedis unius vel alterius paralysis sequatur.

Sat multos interim apud aegros, modo longe diverso haec se habent: nullus saepè horror, aut calor morbosus hos a morbi principio divexat; ciborum adeò non in omnibus deletur desiderium; pulsuum vix manifesta apud alios frequentia occurrit: quo factum esse censemus, quod plures scriptores *febrim* inter characteres *dysenteriae* necessarios (utpotè in alia, quae illam, saltem adultiorem, confirment, morbi symptomata, in lassistudinem, morositatem, cutis siccitatem, sitim, in urinae mutationes, in ea, quae sub fine, vel ipsis in arteriis, succedunt, — cum tamen vel ipsa in febre nervosa (§. 87.) non absimilis interdum sit rerum conditio, haud satis attenti) admittere recusaverint. Quod verò magis adhuc febrilem dysenteriae naturam comprobat, est: quod morbus hic certas ferè per horas aliquomodo remittat, vespertino autem, vel noctis tempore, quo fe-

briles accessiones exacerbari consueverunt, magis furiat. Non paucos aegrotos et nos observavimus, quos jam primâ morbi die, vel alterâ, praeter tormina, inanis alvum deponendi conatus, ac vehemens *tenesmus*, ut princeps illius phoenomenon, corripuerint. Sunt quibus nec faeces, nec humor puriformis, vel solus, vel sanguini remistus, sed *merus cruor*, interdum sat multus, — quin semper igitur res pejus incedat, — quid quod cum bono aliquando istius, in robustis, cum successu, per alvum excernatur. Dysenteria epidemica observata fuit, in qua aliquot pueri, viri, mulieres, ab ipso invasionis momento ne de minimo quidem dolore conquerebantur; sanguinolenta tamen confestim egerebant. Aegri alii torminibus, hi verò nullis torquebantur; et licet viderentur hi mitiùs aegrotare citiusque evasuri: omnes tamen sorte eâdem peribant. Quomodocumque verò haec, morbi primo sub stadio, se habeant, sat citò tamen febris eidem, vel propriae, vel epidemicae constitutionis jure, dominantis character se manifestat.

D. sthenicae.

Ac primò quidem, fortiores habitû, cujuscunque demùm aetatis aut sexûs, ho-

mines, — vel jubente sic regnantis morbi genio, minùs etiam robusti, mox a febre violenta, continua, frigore nempe magis conspicuo, calore magno, ac pulsu frequente, sub initio saltem pleno et magno, post hinc verò contracto et duro, — maximè autem a saevis torminibus, hinc inde cedere aut cessare visis, mox verò cum augmento redituris; uni ferè loco abdominis infixis, mox omnem super ventrem dispersis, invaduntur. Urgente sic istius, attactum recusantis, non raro duri, dolore, vomendi conatus, vel adeò, ut in ipsa *enteritide* (§. 240.), vomitus succedunt. Interea vehemens in recto intestino, ac ad ipsum adeò perinaeum, vel urethrae canalem, ardor, tenesmus, dysuria, stranguria, cum pauco et flammeo, vel aquoso prorsus lotio, lumborum, coxarum dolor, miserum divexant. Hic morbi, celeriore ingressu incedentis, est, quò, aut ex vasis haemorrhoidalibus distillans, aut ex villosa intestini tunica, saepè, apud infantes praecipuè ac juvenes, per ani sphyncterem prolapsa, strangulata, tumente, morbosè secretus sanguis, copiosè satis prosiliens, symptomata imminuat; ubi cruor venâ detractus

imprimis corium densum, atque concavam in insulam contractum mox offerat; ubi methodus medendi excitans, potus spirituosi, remedia, ut vocant, *antidysenterica*, seu adstringentia, stiptica, opiata, extemplò morbum adaugeant, ac alvum per dies quidem sistant; sed ventris cruciatus mirùm accendant, tumorem, duritiem, ac instantis intestinorum, in dysenteriis lethalibus frequenti, ad *rectum*, prae aliis, malo (§. 243.), *gangraenae* pericula vel maxime intendant. Sub hac rerum conditione, lingua aridissima, pulsus contracti, celerrimi, inaequales, singultus, vomitus, ac, alvo demum involuntariâ, cadaverosa non obstante, meteorismus, frigus extremitatum, sudor algidus cum aestu internorum, lipothymiae, ac tandem, sub plena dolorum cessatione, mors ipsa, sequuntur.

Gangraena.

Mitiore quidquam sub morbo, et febris, et dolor abdominis, et ipse tenesmus minùs urgent; inter liquidas dejectiones interdum hic faeces figuratae, globosae, cum remissione symptomatum eximia, deponuntur; urina nec limpida nimis, nec aequo saturatior excernitur; cutis minus sicca est.

Carunculae, polypi.

Haud raró, tum in hac ipsa, tum qua-

vis alia dysenteriae sub specie, materia puriformis, ab intestini recti superficie interna morbosè secreta, *solidescit*, ac in *pseudomembranas* conversa, variis sub formis, per anum, aut in frustis exiguis, contortis, aspectu floccosis, levissimis, expellitur, et liquidis, simul expulsis materiis *carunculaurum* sub nomine, innatat; aut longiores in pelliculas, — aut in tubos polyposos, intestini, cui adhaeserant, figuram referentes, efformata, dejectionibus inhaeret; aut demùm, ad sat magnam longitudinem, ex ano, ut diù pro *tunica villosa*, ab intestino detersa, per judicii errorem sit habita, terrorem aegris incutiens, propendat.

Quodsi hae *pseudomembranae* intestino firmiùs adhaereant ac tandem adcrescant: quod quondam in laryngis ac tracheae inflammationibus contingere (§. 173.), et in ipso intestino recto, a phlogosi correpto, factum esse, foeminae exemplo docuimus (§. 243.); — aut si, spatiis fibrarum, tunicarum intestini intermediis, cellulosis, collectus humor puriformis solidescat, ac istius diametrum imminuat; tunc aegrum, licet hoc a morbo Induratio Intestini.

restitutum, perpetuae circa vias stercorales angustiae multaeque miseriae expectant,

Suppuratio intestini. Nec minora aegros quondam dysentericos mala prement, si, quod magnis, eâdem in paragrapho, alibique allatis cum exemplis jam satis illustravimus, inflammati et cum vicinis visceribus concreti *suppuratio intestini recti*, aut *colon* sequatur.

Tenesmus chronicus. Tanta verò *tenesmi* fortioris in quavis dysenteriae specie pertinacia est, ut et morbo jam jam absoluto, in quibusdam ille sat longam temporis per moram, vasorum haemorrhoidalium, a malo praegresso magis turgentium, vel tunicae villosae sensibilitati morbosae innixus, continuet.

Asthenicae. Frequentissima verò inter omnes, *dysenteria* est *asthenica*, etsi haec quoque gradus vehementiae diversos utique agnoscat, atque hoc anno, blandiùs decurrat; alio autem, *maligna*, vel ipsius pestis in morem, insidias horrendas struat. Qui fidam *typhi*, seu febris nervosae gravioris imaginem a nobis depictam (§§. 82. 83. 88. 91.) coram oculis posuerit, cique jamjam allata partim *dysenteriae* phoenomena, ut *symptoma*, superad-

diderit: is longiore hic dirissimi, et vix non integrum sibi soli librum requirentis, morbi descriptione haud facilè indigebit. Ut breviter, sed quantum interest, rem expediamus, subita hic et magna, vel summa mox virium vitalium prostratio, cum pulsu exili, inaequali, urinâ sanae ferè simili aut pallida, aquosa, artuum tremore, subsultu tendinum, spasmis, somnolentia, deliriis, extremis abdominis cruciatibus, interdum ferè nullis, tenesmo crudeli, singultu praefocante, lipothymiis, — non rarò petechiae, maculae lividae, nigrae, miliaria, — aphthae copiosae tum oris et faucium in cavo, tum in oesophago, ventriculo, intestinis, per sua symptomata (§. 365.) cognoscendae, sese manifestant. Dijectionum numerus hic fere infinitus est; ac tanta interdum per intestina, tenuis, saniosae materiae, vel sanguinis soluti evacuatio contingit, et aegros non minùs, quam in *ephemera britannica* sudores (§. 85.), quos inversos ferè hic sistit, brevi tempore penitùs exhauriat. Multis sanè partimque gravissimis dysenteriae epidemiis plures apud Populos, quibus octto ferè per lustra pro viribus adstitisse gloriamur, interfuimus; sed

horret adhuc animus ab illa, quam viginti tres ante annos *Bruchsaliae* observavimus. Primùm haec teneros infantes quamplurimos, quin opem medicam his parentes ferri curassent, celeriter mactavit, mox adultos, ut solet, pauperum ex classe, morbus corripuit, et jam tertia quartave die, primis scillicet illius principiis neglectis, magna ex parte trucidavit. Cadaveris sub aspectu aliqui ex istis per cubile ad fenestras profundas vacillantes, nobisque manus jam frigidas et tremulas porrigentes, priusquam de periculo somniassent, sequente jam die exspirabant. Brevissimo tempore haec infelix constitutio et nata, et fausto sub omine extincta fuit. In castris, in urbibus obsidione circumductis, et in classibus maritimis, nec minùs in carceribus, ergastulis, strages saepè haec dysenteriae species, immanes, a plebe, ad cives reliquos et ad classes istorum potiores transire solita, edidisse est visa.

Frequentiùs hac dysenteriae sub specie, *gangraena* tubum intestinorum, imprimìs recti, prehendit: quo in casu, tormina quidem, ac ipse tenesmus omnino cessant; sed meteorismus subnascitur, singultus per-

petuus, aegrum vix non praeſocans, aeruginosus saepè vomitus, extremitatum marmoreum frigus, sudor gelidus, alvus copiosa, cadaveris ſoetorem spirans, anxietas, non raró sopor, deliria, oris extrema siccitas, vox rauca, aphonia, dysphagia, facies hippocratica, lipothymiae frequentes accedunt, ac mortem vicinam annunciant. Vidimus tamen, ubi haec, lethalia aspectu, symptomata per mensem, quin haec ipsa sequeretur, urgebant.

Si mitiùs dysenteria incesserit, quo ordine symptomata sub morbi principio increverant, hoc demùm sub fine illius sensim sensimque minuuntur. Tormina et simul suam ferocitatem deponunt, tenesmus mitigatur; flatus hinc inde sonori per anum redduntur, foeces aliquando figuratae cum emolumento, vel saltem pultaceae minusque liquidae secedunt. In aegris quibusdam, exanthema cutaneum, pruriginosum, pustulosum et quasi variolosum, in aliis squamosum, aut crustae lacteae fere simile, in cute, — apud alios, dolor artuum quasi rheumaticus, intestina liberasse videntur. In sat multis diarrhoea chronica dysenteriam, hac ipsa sanatu diffi-

cilior, subsequitur. Haemorrhoidalia non rarò symptomata a praegressa dysenteria, aut major ani sensibilitas, aut ipse adhuc tenesmus, convalescentes hinc indè sat diu premunt. Exhaustos nimis a morbo graviore homines, aut hydrops, aut tabes tandem perimunt.

Causae. §. 691. Varias *dysenteriae causas* assignaverunt medici: hi enim, et quidem antiquis non minùs, ac recentioribus temporibus, *fructus horreos* hunc morbum producere, — illi, *frigus autumnale*, maximè nocturnum, post dies calidiores, eidem pro fundamento esse, — alii, *contagium* hunc ipsum generare, — *bilem* sub aestivis caloribus *corruptam* huic ansam praebere, — in *constrictione coli* intestini a faecibus duris irritati rem ferè omnem esse positam, alii putarunt.

An fructus horrei? *Fructus horreos* tanti quidem criminis insontes esse, veterum jam aliqui viri eximii notarunt; et qui dysenterias iis adeò temporibus, quibus aut nulli sunt ex illis, aut quo fructus necdum ulli gustari potuerant, epidemicè tamen per integras provin-

cias grassari viderunt: illi non vano hanc causam argumento rejecerunt.

An refrigerium.

A *frigore*, ac suppresso transpirationis cutaneae ab opere diarrhoeas non paucas proficisci, ultrò concessimus (§. 686.); nec sub fluxu dysenterico, nec ab eo jam sedato, *rheumatismi*, illinc *intestinalis*, hic, vagi, desunt ubique symptomata (§. 690.). Interim vel omni anno, vel mensibus illius quibusvis, refrigerii suppressaeque transpirationis haud deest occasio; nec tamen anno quovis, tempestatis ratione licet iniquo, nec ferè aliis, quam serae aestatis ac autumni sub mensibus, intestinorum difficultas venit in conspectum. Accedit, quod in morbo, sub quo, tepido in lectulo detentus aeger, hunc ipsum quovis ferè momento nunc deserit, nunc repetit, rheumaticis affectionibus, quin hae ipsae fluxui dysenrico ut causa subfuissent, ansa dari potuerit; et quod, si novo hoc sub morbo, alter illė compesci videatur; hoc ipsum *per successionem* contigisse, ex eo non satis certum sit: quod morbus novus, quidquam atrox, alterius licet originis, antecessori tamen suo saepe legem imponat. In multis sanè, quos dysenteria gravis corripuit,

nullum omnino praecessit refrigerium; nec tenerum infantum ab illis satis tutae sunt cunae; nec coeli septentrionalis magis, ac meridionalis, aut vicissim, illa progenies est.

An contagium?

Contagii hoc in morbo rationes nunc satis conspicuae, nunc nullae esse videntur. In castris, exercitibus, in locis obsidione cinctis, in carceribus, ergastulis, nosocomiis, apud plebem, domibus angustis, impuris compressam, et ingressu prior, et frequentior dysenteria esse consuevit. Ast verò nec haec quidem perpetua sunt. Interdum pauci ejusdem habitaculi incolae, interdum plures hoc a morbo plectuntur. Solitariae exempla dysenteriae, et quae in alios, quamvis sibi diu expositos, nequaquam transiverit, haud rarò occurrunt. Per decem annos, quibus *Vindobonensi* praefixi fuimus magno nosodochio, plures quidem in illud Dysenterici suscepti fuerunt; sed ex his, in alios morbus ita non transiit, ut manifesta esset hoc in loco contagii illati propagatio. Nec methodus medendi felicior ubique contagium latuisse satis confirmat.

An bilis?

Ex *bile, saburris* corruptis, acrioribus dysenteriam quoque, sicut morbos vix non

omnes, aetas nostra, plus quam ulla alia, nimis diu derivavit. Quae intèrim tot aliis in locis, sed potissimè quae de ipsius *cholerae* naturá et causis adduximus argumenta (§. 677.), ea hanc olidam scolarum hypothesin satis infringunt; nec medendi ratio melior et hanc magis suffulcit. Qui bilem hic copiosiùs et acriorem in hepate *secerni*, et sic ex illa morbum, de quo agimus, oriri contendunt: hi, etsi veri quid asserant, *effectum* tamen cum causa confundunt.

Sed magni certè momenti, hac rerum sub indagine, *intermittens* hinc inde dysenteriae character est. Haec morbi indoles scilicet jam sola satis ostendit, dysenteriam alterius morbi *symptoma* esse posse: unde facilè, nunc saèpiùs atque aliis sub rerum conditionibus hoc modo morbus incedat, quod certè de *scorbuto* dicendum est, necessitas eruendi deducitur. Opinio nostra.

Non alius est, qui guttur, seu *intestinorum* per fauces introitum, — quam qui anum rectumve intestinum, seu *intestinorum exitum*, occupet morbus; ac summa plures *cynanchis* species inter atque *dysenteriam* affinitas intercedit. In angina fortiore, sensus ardoris, rubor, inflatio,

tensio, puriformis, interdum subcruenti humoris secretio screatio continua, deglutiendi nisus perpetuus, dolore plenus, ac *tenesmo* qui ad anum est dysentericis, in omnibus persimilis, occurunt. *Cynanches membranacea*, *ulcerosa*, cum *dysenteria gravi*, sed potissime cum *maligna*, vix non in omnibus conspirant; ac sicut maculae cinereae, ex livido nigrescentes, gangraenosae foetidaeque illinc fauces, oesophagum, laryngem, — ita rectum, vel et colon intestinum, in illis, quos *dysenteria* enecuit, frequenter occuppare cernuntur. Quae hoc in morbo carunculae, pseudomembranae, concretiones polyposae per anum haud rarò secedunt: illae in *cynanche membranacea* per tussin expelluntur.

Atqui cynanche quaevis, nisi *localem* modo affectionem constituens, non morbus princeps, sed constitutionis, febris, nunc hujus, nunc verò illius *symptoma* est; ac ipsa angina ulcerosa, *scarlatinae* cum typho majore incedentis satellitem exhibet. Quodsi ergo febris, quae morbum talem, vel quae dysenteriam malignam pro symptomate agnoscit, *contagio* suam debuerit originem: difficultas quoque ipsa in-

testinorum particeps erit contagii, nec tamen erit illis in casibus, in quibus morbi contagiosi effectus non fuerit. Causae hic certè non requiruntur *specificae*; sed quae hiberno sub gelu pneumonias, typhos, — quae verno tempore catarrhos, faucium affectiones multiplices, erysipelata, quae aestivo, iterum febres asthenicas cum alvi fluxu copioso, et alia inducunt: illae ipsae (quo certè et frigus, et transpirationis suppressio, et rheumatismus, et alia bene multa pertinebunt) alium in modum directae, autumni sub decursu huic formae favente, intestinum magis rectum et colon afficient, ac praeter febris sibi propriae, nunc intermittentis, *dysenteriae* quoque symptomata excitabunt. Fructus quidem horrei, dysenteriae culpam epidemicae non habent; sed quidquid de illorum adeò virtute in illa sit dictum, in copiâ ingesti, imprimis immaturi, aquosi, ubi pronum jam corpus in hunc morbum est, eundem magis promtè invitabunt. Eadem de multis oleribus, ab excrementis, succis suspectis, larvis plurimorum insectorum, uligine, vel alio morbo praeter morem obsessis, correptis dicenda sunt: quae igitur esculenta

curam Magistratuum majorem adventante sub autumno sibi semper exposcent.

Effectus dysenteriae frequens, inflammatio, diversae indolis, intestini recti, aut coli, erysipelacea, interdum profundior, est. Raro *ulcus*, quod *Veteres* hic morbi accusarunt, interdum tamen, subnascitur. Per dies novemdecim hoc morbo aegrotaverat mulier, tres ante annos in *Vindobonensi* nosocomio defuncta. In recto intestino non minùs, ac colo sinistro atque transverso, inflammationis comparebant vestigia atque *vera* hinc indè *exulceratio.* Alibi, dictorum canalium superficies interna a pseudomembrana atque variis excrescentiis erat obducta. In casu lethali frequentissimè gangraena succedit, Intestina crassa in aliis, ut diximus, hoc a morbo solitò densiora, rigida, coriacea et contracta reperta fuerunt.

Prognosis. §. 692. Prognosis hoc in morbo momenta, tum ex aegri praegressa conditione, febris morbum inchoantis ex indole, tum ex cognito gradatim epidemicae constitutionis charactere, ac tandem ex serie et successione symptomatum, eruenda sunt.

Aetas tenerior, provecta nimis, pubertatis instans periodus, graviditas, puerperium, corporis habitus debilis, valetudinarius, pusillanimitas, dysenteriae pericula augent.

Quam *febris intermittens*, ut symptoma, producit aegritudinem, hanc recta illius pertractatio facilè satis dissipat. Vidimus et nos, praeviae huic febri periodicae, dysenteriam, ut morbum alienum, successisse eamque suspendisse; cum verò haec ipsa sanata jam esset, febris iterum quartanae typum, ut antehac, rediisse. Dysenteriae ex febre *energica* venientis, aut intestinalis modo catarrhi specimen sistentis, haud tanta, sub cura morbi debita, esse solent discrimina. Neglectis verò mali principiis, enteritis et gangraena timendae sunt. Profluvium cruoris ex ano, etiam sat multi, sub hujus morbi exordio proficuum esse solet. Dysenteria, febris asthenicae intensae, contagiosae, seu typhi gravioris effectus, quamplurimùm ominosa est. Saepè febris lenta nervosa dysenteriam sub initio satis mitem offert, atque sub symptomatum apparatu non magno insidiosè blanditur, eundo verò larvam mox abjicit,

ac improvisa nunc struit pericula. Saepiùs mox primus morbi insultus apertè satis haec prodit: virium prostratio conspicua, ventriculi oppressio, vomitus, dolor abdominis atrox, continua, sed vana desidendi cupiditas, tenesmus, parturientis nixui mulieris aequalis, nec ferè desinens, dejectio pauca, nunc rubra, nunc alba, scenam aperiunt, typhique gravioris sibi promptè symptomata succedunt; donec viribus in totum dejectis, aut novus sub fine morbi vomitus, aeruginosae bilis rejectio, vel cardialgia gravis, vel infamis medicis singultus, ardor abdominis fixus, continuus, meteorismus sequantur, ac praeter petechias, aut maculas nigras in cute comparentes, aphtharum cohors per oesophagum ascendat, oris cavum, linguam obducat, vocem omnem ac deglutitionem elidat, suspendat. Tandem dolor quidem omnis in abdomine cessat; nec tamen singultus supprimitur, sed, quod suprà (§. 690.) jam monuimus, facie collapsa, pallida, vel brunea, oris antro siccissimo, nigrescente, soporosus, oculis semiapertis, in dorso, cruribus inverecunde divaricatis, jacet aeger, ac praeviis borborygmis, deleto sphync-

teris ani officio, alvum liquidam, nunc multam, bruneam, subnigram, foetidissimam, inscius amittit. Facilè nunc lipothymiae sibi succedunt, subsiliunt continuò tendines, extremitates frigent, sudor viscidus, glutinosus has obducit, ac tandem, tempore non aequali, sed ad dies quindecim, viginti, aut longè plures extenso, interdum sat brevi, finis tantis miseriis, ac vitae imponitur. Paucissimi, sed, ut jam suprà monuimus, aliqui tamen; hinc inde vitam, vix non in totum amissam, lento passu recuperant. Paucarum dierum spatio dysenterias malignas subindè mortem induxisse, jam diximus.

Est, ubi prima dysenteriae epidemicae invasio quamplurimis, — sub fine verò paucis, lethalis sit. Inverso prorsùs ordine haec res interdum incedit, vel et medio regnantis morbi tempore major erit civium jactura. Hiberno redeunte gelu, morbus plerumque disparet, illis nempe, quos chronica nunc diarrhoea divexat, exceptis.

Nec semper tam funestus morbus dysenteria est; atque tunc praeclara methodum nunc hanc, nunc illam venditandi,

offertur occasio. Bonum erit utique, si rariores sint, aut fiant alvi excretiones, faeces verò copiosiores, pultaceae, et cum dolorum moderamine deponantur. Cutem hoc in morbo fieri mollem, tractabilem, vaporosam, vel amplo, non viscido sudore madescere, urinas et flatus sonoros facilè secedere, opportunum est.

Cura. §. 693. Tam diversa causarum, quae dysenteriam inducunt (§. 691.), et morbi ipsius ex indole, erui satis potest non unam huic malo medendi methodum esse opponendam. Insano quidem nisu vulgus in sistendo hoc profluvio vix non unicam ponit operam, ac insignem *antidysentericorum*, adstringentium scilicet, stipticorum, opiatorum, consulit catalogum; sed qui hos agyrtarum vetularumque errores correcturi, ex vana hypothesi, ubique bilem rancidam, rodentem, saburrasque olent, ac in his per repetita emetica et per evacuantia alvum remedia eliminandis, dies noctesque terunt, non minores hi generi humano strages parant.

D. sthenicae. Quodsi nempe dysenteria subjecta robusta, juvenilia, succiplena, vel quavis

ex ratione ad morbos energicos disposita corripiat, ac febris *hypersthenicae* symptoma constituat; si dolor intestinorum atrox, ventris major ad attactum sensibilitas, tenesmus vehemens hominem divexent; si pulsus satis constans, magnus ac fibrans, aut prae doloris vehementia contractus, parvus, sed durus compareat: tunc facta, atque repetita adeò primis morbi temporibus venae sectio, ac methodus debilitans, praestantissimum et unicum subsidium, — neglecta verò, imprimìs ubi stiptica, opiata, vel alia excitantia remedia propinantur, dirae hominem enteritidis praedam constituet.

Etsi verò dysenticorum cadavera, intestina hinc indè non parum inflammata ostendant plerumque; vix tamen primis morbi, non summi, diebus, aut interdùm nequidem a morte, haec ita se habebunt; sed istis, aut sine cura debita, aut perversa sub methodo transactis, oportet sanè ut canales illi membranacei, tot vasis sanguineis instructi, atque tam sensibiles, inflammationem tandem localem saepissimè concipiant, ac dirae periculo gangraenae submittantur.

Non mirum igitur esse dicamus, si factá priùs una alterave venaesectione, vel sub morbo non summopere inflammatorio, sed ferè catarrhali, hac adeò omissâ, aut *emeticum* porrectum noxam semper non tulerit, aut blanda ex tamarindorum pulpa, manna, oleo ricini americani, aliquoties exhibita *evacuantia*, — non quod bilem, ut morbi causam, egesserint, sed quod emesis diaphoresin saepè moverit, evacuantia verò alvum remedia vires superabundantes aegrorum, fluidorum blanda cum subtractione, infregerint, opem ferre sint visa. Hoc scilicet, et complicationis manifestè *gastricae* sub casu, methodus alvum evacuans, in dysenteriae, vel parum, vel magis stenicae, principio adhibita, laudem, quam omnes ferè hujus morbi ad species multi nimis extenderunt, aliquando meretur. Sunt tamen, quibus, ob majorem intestinorum irritabilitatem, modo sola venaesectio et stimuli cujusvis fuga conveniat; evacuantia verò quaecunque, sic ut in *corryza* inflammatoria *sternutatoria* certê facerent, morbum mox adaugeant. Hac in specie dysenteriae quibusdam fructus horrei probè maturi, ac

moderatè ingesti, cum alvum blandè subduxissent, auxilio fuerunt. Aliis, hi ipsi, ob flatus quos generant, ac ipsa adeò acida mitiora, tormina mox revocant. Pro potu, emulsio amygdalina, sed tenuis, et quae minùs nutriat, vel leve hordei, avenae, panis albi decoctum conveniet. Nitrum, quod minore in dosi parum praestat, nec hic certè refrigerat, majore verò pondere praescriptum intestina lacessit, his non addimus. Prout verò injectiones quondam sub sthenica *cynanche* in fauces institutae, has apertè irritare ac magis incendere solebant: ita et intestinorum hac sub difficultate, nisi faeces illis durae inhaereant, *clysteres*, quamvis ex rebus mucilaginosis constantes, et copiâ non magna injecti, saepè magis irritant, quam causam mali auferunt. Sub majore abdominis dolore, fracto jam satis cruoris impetu, fomentationes tepidae ex lacte cum lini seminibus, aut cum herba malvae cocto paratae, modò lecto aeger fixus inhaereat, eundem froenabunt.

Sedato febris hypersthenicae furore, nec tamen, nisi simplicis catarrhi intestinalis sub casu, maturiùs, sub tepore lecti,

diapnoica mitiora, ex infuso sambuci, melissae, et spiritu, ut vocant Mindereri, praescribimus. Antimonialia, opium et camphora, nisi morbo jamjam in asthenicum converso, latentes adhuc sub cineribus ignes facilè in flammas provocabunt.

D. asthenicae.

Asthenicae cura dysenteriae, pro gradu ac indole febris, cujus haec symptoma constituit, diversis, mitiora nunc auxilia, nunc verò efficaciorem sibi methodum requirit.

Levior interdum adynamia, a refrigerio inducta, catarrhalem intestinorum affectionem cum dysenteriae mitioris symptomatis producit: ad quae fuganda, tepor lecti constans, infusa aromatica, in transpirationis incrementum tepidè epota, spiritus Mindereri, pulvis Doweri, vel tinctura antimonii cum parca dosi opii, et mucilaginis gummi arabici vel tragacanthae portione, jam sufficiunt. Emetica hoc rerum sub statu porrecta, magis quod diaphoresin promoveant, quàm quod bilem, hìc innocentem, expellant, subindè conducunt; meliora tamen erunt quae tanto sine tumultu eosdem effectus praestare non inepta sunt.

Quidquod *gravior* adeò *febris asthenica* sub forma *nervosae versatilis*, cum dysenteria incedens, maximè si contagium subfuerit, a solis volatilibus et opii portione admista, utpotè quae incitant et secretionem in cute augent, auxilium saepè habeat. In India occidentali, ubi haec dysenteriae species frequentiùs occurrit, venam priùs tundunt, dein vomitum cum Ippecacuanhae radice, alvum verò cum vitro antimonii, movent; et, obtecto mox corpore, cum pulvere Doweri, aut cum vino antimonii atque opii portione sudorem amplum eliciunt. Ad venae sectionem quod pertinet, ea, in vera febre asthenica indicari certè haud potest; suspicamur interim, sub tropicis morbos non paucos acutos, sub sua invasione, *sthenicae* potiùs indolis esse, ac, vi stimuli majoris, citiùs quam alibi in *asthenicos* transire: igitur sub primo tam praecipitis morbi insultu, sub ventris dolore atroci, ac pulsu contracto et duro, sanguinis mittendi necessitas omninò subintret. Ad emeticum, et ad vitrum antimonii quod spectat, fatetur vir clarus, illis in locis medicinam professus, haec ipsa non tam

evacuationis abdominalis ad gratiam, quam sudoris movendi ad finem praescribi; nec reticet, quod in casu morbi subitanei ac admodum violenti, ne aeger cunctando perimatur, ad opium, et ad cordialia, non ineptè sic dicta, illicò recurrendum sit.

Monuimus haec ideò, quod quovis sub coelo, sicut quondam de ipsa *peste* jam diximus, ac sicut de *febre flava* partim nunc notum est, talia, *sthenici* sub principio, — sed hoc neglecto, mox *indirectè astheni-ci*, exempla mali, ex causis ubique non obviis, oriri bene possint: in quibus, methodum medendi, hodiernae Theoriae, primo saltem aspectu, adversam, sed experientiâ confirmatam, rejecto praeconceptae opinionis jugo, amplecti non ultrò quam aequum est haesitemus.

In communi igitur dysenteria *asthenica* graviore, quin vel de emetico, vel de purgante alvum remedio somniemus, quidquid in contrarium sit dictum, experientiâ suffulti, mox ad opium, vel in emulsione cum gummi arabici mucilagine, vel in decocto salep solutum, recurrimus. Similia, cum tenesmus nimis urget, ano, pauca quantitate, tepidè committimus;

ventri verò admodam dolenti fomentationes aromaticas, tum siccas, tum humidas, vinosas, vel simile cataplasma, — vel, malo magis premente, vesicans, ad cutis modò rubedinem, imponimus. Quas ab opio, hac morbi sub specie, *paralyses* derivarunt, has nos quidem non conspeximus; sed et sine usu opii hinc indè dysentericis membra resolvi, jam diximus.

Si vires magis magisque fractae id exigant, opium cum camphora, vel cum moscho et gummi arabico jungi, ac demùm singula quae in febre nervosa graviore consulimus (§. 94.), imprimis vinum rubrum cum cortice cinnamomi infuso, morbo discrimine pleno opponi oportet. Magnos certis hujus febris in casibus tepido a balneo effectus obtinuimus; in dysenteria verò gravi, sub tanta aegrorum debilitate, ac sub tam continuo ad alvum deponendam nisu, rara satis, rarior apud pauperes, illud administrandi concedetur occasio.

De *vitro cerato antimonii*, quondam, — de *nuce vomica*, nostris temporibus tam intensè hoc in morbo laudatis, nec tamen multis a medicis hanc usque in diem

continuatis, — de *floribus sulphuris* cum *sale ammoniaco* jungendis, — de *electuario cerae*, — quod ad talia confugere nos hic coactos necdum viderimus, aliorum quidem effata venerantes, sed propriâ experientiâ destituti, sermonem non movemus. Nec usum *mercurii* (primùm ab Angliae quibusdam medicis, deindè *Ticini*, jam duodecim abhinc annis a Viro claro publicè laudati, — quamvis hoc genus remedii in morbo dysenteriae affini, in *cynanche* scilicet *membranacea*, et frequentiùs nunc in *hepatitide asthenica*, cum fructu adhibuerimus:) ex dictis rationibus, quin ideò his consiliis remittamus, tentavimus. Neque tantam nos, inter febrem *nervosam versatilem* (§ 87.) atque *nervosam stupidam* (§. 88.), tum denique inter *pituitosam* (§. 101.), nisi *formae* differentiam esse hucusque credimus, ut dysenteriae, sub hac, vel illa febris ejusdem sub veste incedenti, diversam adeò medendi methodum adaptandam esse censeamus. Hoc interim hic non reticebimus, stimuli hac adynamiae sub specie ipsis intestinis ingesti rationem, ex eo quidem in genere diversam esse debere: quod illa partem prae

coeteris irritatam primâ sua actione mox allidat, et facilè hinc violentiùs quam aequum sit, eandem afficere queat. Quare utique conspicuo admodum sub *sensibilitatis* intestinalis augmento, mitiora, et quidem rebus mucilaginosis juncta,— sub *stupore* verò, fortiora et magis nuda excitantia adhibenda veniunt.

Primis igitur febris asthenicae cum dysenteria incedentis temporibus, stimuli magis volatiles ex dictis indicati sunt. Quodsi verò morbus quidquam adultus his solis non cedat: tunc permanentes seu fixi magis stimuli eisdem jungendi sunt. Hoc scillicet temporis sub stadio, nec ferè priùs, *corticis simarubae* decoctum, cui aquae cinnamomi simplicis, interdum et opii portio adjecta fuerat, quamplurimum nobis praestitit. Capta cum *lithro salicaria*, seu *lysimachia purpurea*, hoc in morbo experimenta, spem nostram, et multorum illam fefellerunt.

Si febris vel sthenica, vel asthenica, cum *bile* morbosè secreta, aut cum *gastricis saburris* manifestè incedat: tunc certè, praemissâ, in primo casu, phlebotomia, in secundo verò, exclusâ, emeticum D. complicatae.

et purgans alvum remedium sat blandum; donec ad suam simplicitatem reductus, et nunc aliter tractandus sit morbus, indicatur. Sat rarò *vermes* tantis intestinorum in dysenteria motibus diu resistunt, vel a morte in illis reperiuntur. Vidimus tamen ante triginta ferè annos virginem hoc a morbo extremè labefactatam: cui tandem gravis singultus mortem minari videbatur; cum verme, ascaride lumbricoide, per vomitum spontaneum rejecto, mox ille, ac morbus ipse sat citò cessaverit.

D. intermittentis. *Dysenteria periodica*, intermittentis febris soboles, istius in modum, cum opio, mucilaginis gummi arabici ope aquae aromaticae juncto, ac demum peruviano cum cortice fuganda est.

D. chronicae. Si longum in tempus dysenteria trahatur: tenesmum tunc illa, et tormina, saltem violenta, febrimque, nisi lentam fortè, deponit, blennorrhoeae intestinalis, seu *diarrhoeae chronicae* indolem assumit, ac ut ista (§. 686.), quod magnae molis opus constituet, pertractanda est.

Cautela. Sedato tandem morbo dysenterico, ejusdem recursus, facillimus, quavis cum cura, per adaptatam cuivis illius speciei di-

aetam, per medicamenta huic propria, maximè verò per atmosphaerae frigidae fugam diuturnam, praecavendus est.

Verzeichnis

einiger in der Verlagshandlung erſchienenen Bücher.

Ackermann, J. F. Nachricht von der Organiſation und den Geſetzen der policliniſchen Anſtalt zu Heidelberg, 8. 18 kr. 5 gr.

Beroldingen, Fr. von, die Vulkane älterer und neuerer Zeiten, phyſikaliſch, und mineralogiſch betrachtet, 2 Theile, gr. 8. 3 fl. 30 kr. — 2 Rthlr. 8 gr.

Doußin-Dubreuil, J. L. vom Schleime, deßen Urſachen und Wirkungen ꝛc. aus dem Franzöſ. überſetzt, neue verbeſſerte Auflage, gr. 8. 15 kr. — 4 gr

— von der Epilepſie oder fallenden Sucht. Aus dem Franzöſ. überſetzt, gr. 8. 1 fl. 15 kr. — 20 gr.

— vom Tripper ohne veneriſches Gift, und vom weißen Fluſſe. Aus dem Franzöſ. überſetzt, gr. 8. 30 kr. — 8 gr.

Frank, J. P. Syſtem einer vollſtändigen mediciniſchen Polizei, 1ter Band, 2te Auflage, mit Portrait, gr. 8. 3 fl. 2 Rthlr.

— deſſen 2ter Band, neue Auflage, gr. 8. 2 fl. 45 kr. 1 Rthlr. 20 gr.

— deſſen 3ter Band, neue Auflage gr. 8. 3 fl. 30 kr. — 2 Rthlr. 8 gr.

— deſſen 4ter Band, gr. 8. 3 fl. — 2 Rthlr.

4 Theile complet 12 fl. 15 kr. — 8 Rthlr. 4 gr.

— de curandis hominum morbis epitome, Lib. I. 8 maj. 1 fl. 24 kr. — 22 gr.

— idem Liber II, 8. maj. 2 fl. — 1 Rthlr. 8 gr.

— idem Liber III, 8. maj. 1 fl. 45 kr. — 1 Rthlr. 4 gr.

— idem Liber IV, 8 maj. 1 fl. 24 kr. — 22 gr.

— idem Liber V, pars I. 8. maj. 1 fl. 45 kr. — 1 Rthlr. 4 gr.

Lib. I — V, Pars I. complet 8 fl 18 kr. — 5 Rthlr. 12 gr.

— Grundſätze über die Behandlung der Krankheiten des Menſchen, 1. Th., (von den Fiebern,) gr. 8. 50 kr. — 13 gr.

— deſſen 2ter Theil, (von den Entzündungen,) gr. 8. 1 fl. 20 kr. — 21 gr.

— deſſen 3ter Theil, (von den hitzigen Ausſchlägen,) gr. 8. 1 fl. 15 kr. — 20 gr.

— deſſen 4. Th., (von den Räuden,) gr. 8. 1 fl 15 kr. — 20 gr.

— deſſen 5ter Theil, (von den Ausflüſſen,) gr. 8. 1 fl. 20 gr. — 22 kr.

complet 6 fl. — 4 Rthlr.

Wichelhauſen, Engelb. über die Erkenntniß, Verhütung und Heilung der ſchleimigen Lungenſucht, 1ter Theil, gr. 8. 2 fl. 24 kr. — 1 Rthlr. 12 gr.

Wolf, Dr. Sigism. die Natur einwürkender Potenzen als Propädeutik zur künftigen Hygiäne und Pharmakologie, gr. 8. 1 fl. 30 kr — 1 Rthlr.

— Handbuch der jatrotechniſchen Pharmakologie, naturphiloſophiſch bearbeitet, 8. 1. fl. 30 kr. — 1 Rthlr.